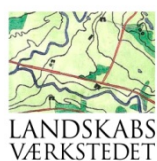

Skovrejsninger fra 1990'erne – et eftersyn

”Støttet med tilskud fra Tips- og Lottomidler til friluftslivet”

Landskabsværkstedet
Frederiksberg Runddel 3F
2000 Frederiksberg C
www.landskab.nu

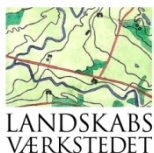
Delrapport om screening af 36 skove som led i Landskabsværkstedets skovrejsningsevaluering 2009.

Landskabsværkstedet øvrige rapporter om evalueringen er:

- "Skovrejsninger fra 1990'erne – resumé og anbefalinger"
- "Rekreation og friluftsliv i de nye skove II"
- "Skovbundsvegetationens indvandring i nye skove"

Desuden udkommer senere et idékatalog om god og flersidig skovrejsning.

Rapporten er udarbejdet 2010 af Jørgen Nimb Lassen og Søren Præstholt, Landskabsværkstedet. Forsidebilledet viser nyligt udtyndet egetræsbevoksning i mindre privat skovrejsning ved Bryrup. Alle fotos i rapporten er taget af Landskabsværkstedet.

Landskabsværkstedet
Frederiksberg Runddel 3F
2000 Frederiksberg C
www.landskab.nu

Indholdsfortegnelse

1. Introduktion.....	5
2. Baggrund.....	7
Evaluering af den gennemførte skovrejsning 1989-1998.....	8
Øvrig viden om skovrejsning og friluftsliv.....	9
Skovrejsningsevaluering 2009	10
3. Metode og data	12
Vurderingspunkter	12
Screeningens objektive og subjektive afsæt.....	14
Skovene.....	15
Størrelsen gør en forskel.....	17
Besigtigelse og præsentation af resultaterne.....	18
4. Resultaterne fra de enkelte skove.....	20
Private skove med tilskud	20
Private skove uden tilskud	58
Offentlige skovrejsninger.....	68
5. Sammenfatning af resultaterne for hver skovrejsningstype	92
Formål med skovrejsningen.....	92
Private skove med tilskud	93
Lokalisering.....	93
Friluftsliv, natur og produktion	94
Private skove uden tilskud	98
Lokalisering.....	98
Friluftsliv, natur og produktion	98
Offentlige skovrejsninger.....	100
Lokalisering.....	100
Friluftsliv, natur og produktion	101
6. Diskussion og konklusioner på tværs af skovrejsningstyperne	104
De offentlige skove ligger bedst lokaliseret.....	104
Friluftsliv tilgodeses bedst i større, offentlige skovrejsninger	106
Naturindhold – store skove giver mulighed for mange hensyn	107
Produktion – store skove giver bedre mulighed for at tænke og handle langsigtet	108
En sammenfattende konklusion	109
7. De nye skove i et bredere perspektiv	111
Fremme af friluftslivet og de syv oplevelsesværdier	112

Fremme af det vilde dyre- og planteliv.....	115
Fremme af træproduktion og forebyggelse af klimaforandringer	116
Bilag 1. Indhold, aktører og hovedkonklusioner fra "Evaluering af den gennemførte skovrejsning 1989-1998"	119
Bilag 2: De otte basiskarakterer	121

1. Introduktion

Denne rapport redegør for resultaterne af Landskabsværkstedets screening af 36 skove, der blev plantet på tidligere landbrugsjord i 1990'erne. Skovene er dels plantet af private jordejere – både med og uden offentligt tilskud – og dels af statskovdistrikterne under Skov- og Naturstyrelsen. Plantningerne fandt sted i det første tiår efter, at folketinget i 1989 vedtog en målsætning om at fordoble skovarealet i Danmark.

Screeningen er en opfølgning på en evaluering fra 1999, der blev gennemført af Landskabsværkstedet og Landbrugets Rådgivningscenter i samarbejde med Skov- og Naturstyrelsen (SNS). Evalueringen undersøgte i hvilket omfang de nye skove levede op til de målsætninger, der gennem perioden havde været baggrund for såvel skovrejsningstilskuddet til de private skove som den offentlige skovrejsning. De private skovrejsninger uden tilskud fungerede som referenceeksempler.

Evalueringen, 1999, blev gennemført på et tidspunkt, hvor skovene endnu var i etableringsfasen, nogle endda helt nyplantede. Der var fokus på skovens lokalisering i forhold til de udpegede planinteresser (naturværdier, grundvandsinteresser, landskabelige og kulturhistoriske interesseområder), samt lokaliseringens potentiale i forhold til rekreativ anvendelse (bynærhed og skovknaphed). Endvidere blev der set på skovens udformning og etablering, specielt med hensyn til vurdering af skovens potentialer i forhold til produktion, rekreation og natur.

Som en del af Landskabsværkstedet opfølgende "Skovrejsningsevaluering, 2009", er der gennemført en screening af de samme 36 skove. Screeningen har i særlig grad fokus på, hvordan skovens har udviklet sig i forhold til de tre interesseområder, som er produktion, rekreation og naturhensyn, mens analyser af skovens lokalisering i forhold til de ovenfor nævnte planinteresser ikke er blevet gentaget. Nærværende rapport redegør således for resultaterne af denne nye screening, men der vil også blive inddraget informationer og resultater fra den første skovrejsningsevaluering, eksempelvis vedrørende skovrejsningernes lokalisering.

Ved screeningen er skovene blevet gennemgået af minimum to fagfolk. Der er blevet taget udgangspunkt i evalueringen fra 1999 og foretaget en screening af skovene i forhold til potentialet for rekreative muligheder og indvandring af vild natur samt produktion. Screeningen er samtidig en del af en større skovrejsningsevaluering, der også omfatter andre komponenter, som foruden screeningen af de 36 skove, er en uddybende undersøgelse af friluftslivet i 12 eksempelskove samt et pilotstudie omhandlende indvandring af vild flora i 2 ud af de 12 eksempelskove. Andre undersøgelser forventes at blive iværksat i den kommende tid, såfremt der kan findes midler til det.

Skovrejsningsevalueringen er gennemført med tilskud fra Friluftsrådets Tips- og Lottomidler. Evalueringen er uvildig i den forstand, at hverken Friluftsrådet (som finansieringskilde) eller Skov- og Naturstyrelsen (som administrator af støtteordningerne til privat skovrejsning og ansvarlig for statslig skovrejsning) har haft indflydelse på evalueringen. Der har dog været dialog med disse parter samt tidligere miljøminister, Troels Lund Poulsen, i løbet af processen herunder om mulig synergi mellem evalueringen og andre projekter/initiativer.

Resultaterne af evalueringen stilles til rådighed for Skov- og Naturstyrelsen med henblik på, at det kan indgå i overvejelserne om eventuelle justeringer af skovrejsningsstøtten og tilskudsordningerne til skovdrift, praksis ved skovtilsyn og myndigheders fremgangsmåde ved skovrejsning. Initiativet til evalueringen er således taget med det formål at undersøge effekten af skovrejsning men også med henblik på, at der fremadrettet skabes bedre rammer for friluftsliv, natur og produktion i de nye skove. Ambitionen dækker både over at skabe mere fokus på skov og friluftsliv i politik og planlægning, men også over at forbedre den konkrete planlægning og forvaltning af de nye skove - i et friluftslivs-, natur- og produktionsperspektiv.

Der er i den første ti-årsperiode 1989 – 1998 er brugt ca. 400-500 millioner kroner på statslige skovrejsning (inkl. Jorderhvervelse) og ca. 125-175 millioner kroner på privat skovrejsning¹. I den næste ti-årsperiode fra 1999-2008 er der brugt 360 millioner kroner på den statslige skovrejsning (inkl. Jorderhvervelse) og 820 millioner kroner på privat skovrejsning². I hele perioden er der brugt i alt ca. 1.700-1.850 millioner kroner på skovrejsning, hvor fordelingen er nogenlunde lige fordelt mellem midler brugt på offentlig skovrejsning og på støtte til privat skovrejsning.

Det er således ganske mange offentlige midler, der er brugt på skovrejsningen i Danmark, så også ud fra et ønske om "mest muligt for pengene" er der grund til at evaluere resultatet og overveje, om der er elementer i indsatsen, der skal justeres fremover.

---

¹ Skønnet er estimeret ud fra oplysninger om tilskudsstørrelser til skovrejsning, som er oplyst i SNS's "Skov og Natur i tal 2003", som igen er sammenholdt med oplysninger om størrelsen på skovrejsning i perioden 1989-1999, som er oplyst i SNS's "Evaluering af den Gennemførte Skovrejsning, 1999".

² Tallene er oplyst i "Skov og Natur i tal 2009", SNS.

2. Baggrund

Danmark er for naturens hånd et skovland, og uden menneskets påvirkning ville det meste af landet formentlig være skovdækket. Siden Jernalderen har skovarealet imidlertid undergået en dramatisk afvikling, og i begyndelsen af 1800-tallet nåede vi et minimum på bare 2-4 procent skovdække. En massiv overudnyttelse af skovens ressourcer ødelagde skovene og forhindrede deres foryngelse. Udover stor mangel på træprodukter førte den katastrofale skovtilstand også til en økologisk og menneskelig krise, som for at blive overvundet krævede en omfattende både privat og offentlig indsats. Skovene blev således fredet til træproduktion i 1805, og forskellige tiltag bevirkede, at skovarealet langsomt blev øget. Blandt andet anlagde man i 1800-tallet over 100.000 hektar nye hede- og klitplantager og i dag dækker skovene omkring 13 procent af Danmarks areal.

I forbindelse med marginaljordsdebatterne og -strategien i løbet af 1980'erne blev skovrejsning diskuteret som en alternativ anvendelse af marginal landbrugsjord. Og som led i vedtagelsen af naturforvaltningsloven i 1989 blev det politiske mål om at fordoble det danske skovareal over en trægeneration manifesteret. Målsætningen om at fordoble skovdækket over 80-100 år - til ca. 20-25 procent - er efterfølgende blevet bekræftet i forskellige omgange, bl.a. i Danmarks Nationale Skovprogram fra 2002³. Hvis målet skal nås, skal der plantes gennemsnitligt 4.500 ha skov hvert år, hvoraf halvdelen fra begyndelsen blev tænkt udført som offentlig og den anden halvdel som privat skovrejsning. Sidstnævnte skulle blandt andet tilskyndes med en tilskudsordning til privat skovrejsning, som fra begyndelsen var en af de såkaldte "ledsageforanstaltninger" under EF's landbrugsstøtte og senere blev et element i det danske landdistriktsprogram (og under den fælles europæiske landbrugspolitik).

Det oprindelige formål med skovrejsningen var i høj grad at finde anvendelse for marginal landbrugsjord, som man forestillede sig, at det fremover ikke længere ville kunne betale sig at dyrke⁴. I dag har samfundet mange og mere vidtgående forventninger til de nye skove. Som beskrevet i Danmarks Nationale Skovprogram skal skovene ud over at producere træ også beskytte grundvandet, fremme den biologiske mangfoldighed, reducere drivhuseffekten og styrke friluftslivets muligheder. Særlig friluftslivets muligheder er blevet et stadigt mere fremtrædende argument i de politiske bevæggrunde for støtte til skovrejsningen.

Staten har siden 1989 fastholdt målsætningen om at fordoble skovarealet, og for at indfri målsætningen har man investeret i nye offentlige skove og givet tilskud til private skovtilplantninger. Skov & landskab vurderer, at der i perioden 1990-2005 er kommet ca. 45.000 ha ny skov, hvilket giver en samlet målopfyldelse på ca. 2/3 for hele perioden i forhold til det forventede gennemsnit på 4.500 pr. ha⁵. Heraf kan ca. halvdelen henføres til støtteordningen og statslig skovrejsning, mens resten derfor må tilskrives både privat skovrejsning uden støtte eller naturlig tilgroning af

---

³"Det nationale skovprogram", Skov- og Naturstyrelsen/Miljøministeriet, juni 2002

⁴På det tidspunkt bugnede korn-, smør- og kødlagrene i EF, og man forventede derfor, at produktionsstøtten ville blive reduceret, og produktionen på dårlige jorde dermed ikke længere ville være rentabel. Få år efter medførte en reform (1992) dog omlægning til hektarstøtte i stedet for den hidtidige støtte pr. kg. Omlægning blev kombineret med krav om braklægning af en vis del af landbrugsjorden, men som dog stadig var støtteberettiget og formelt en del af omdriftsjorden. Herved blev selv dårlige jorde nu rentable at holde i omdrift eller som tvungen brakjord frem for at lade dem gå helt ud af produktion til f.eks. vedvarende natur eller skovrejsning.

⁵"Skove og plantager 2008", Skov og Landskab, 2009.

arealer. Desuden kan forbedrede måle- og analysemetoder ved de senere skovopgørelser under "Skove og plantager" måske være en del af forklaringen på noget af skovtilvæksten⁶.

I den første tiårsperiode 1989-1998 er der hvert år i gennemsnit rejst 429 hektar offentlig skov og ca. 229 hektar privat skov med tilskud. Det vil sige i alt 658 ha/år, ud af de tilstræbte 4.500 ha/år, hvilket giver et samlet bidrag til målopfyldelsen i denne periode på ca. 14,5 procent. I den næste tiårsperiode fra 1999-2008 er der hvert år i gennemsnit rejst 275 hektar offentlig skov og 1.163 hektar privat skov med tilskud. Det vil sige i alt 1.438 ha/år, ud af de tilstræbte 4.500 ha/år, hvilket giver et samlet bidrag til målopfyldelsen i denne periode på ca. 32 procent⁷. Samtidig skyldes en stor del af den før omtalte øgede skovprocent, der er registreret i perioden fra 1999 til 2008, formentlig ikke skovrejsning, men bedre måle- og analysemetoder. At man alligevel stadig ligger ca. en tredjedel under samfundets målsætning, skyldes især den offentlige skovrejsning, der pga. dårlig økonomi og manglende prioriteringer, går meget langsommere end man fra begyndelsen forventede.

Evaluering af den gennemførte skovrejsning 1989-1998

I 1998 fik Landskabsværkstedet midler af Friluftsrådet til en evaluering af friluftslivet i de nye skove. Denne evaluering blev integreret i Skov- og Naturstyrelsens "Evaluering af den gennemførte skovrejsning 1989-1998"⁸, som styrelsen iværksatte i 1999. Arbejdet indgik, som en del af evalueringen af de ti års indsat med naturforvaltning siden Naturforvaltningslovens vedtagelse i 1989 (fra 1992 integreret i Naturbeskyttelsesloven)⁹. Skovevalueringen blev iværksat som en "uvildig" undersøgelse, der skulle belyse, hvordan det var gået med skovrejsningen i perioden 1989 – 1998. Undersøgelsen blev gennemført for at undersøge omfanget af skovrejsningen og hvorvidt de ressourcer, som man havde brugt på at øge skovarealet, var anvendt hensigtsmæssigt i forhold til målsætningerne med skovrejsningen, herunder med særlig fokus på friluftslivets muligheder.

Evalueringen bestod dels af en statistisk/kvantitativ gennemgang af skovrejsningen i perioden, som blev udarbejdet af Skov- og Naturstyrelsen, og dels af en "uvildig" kvalitativ/analytisk del, som blev udført af eksterne konsulenter. Konsulenterne var primært fra Landskabsværkstedet i samarbejde med Landbrugets Rådgivningscenter. Desuden blev Skov & Landskab og Ph.d. stipendiat Leine Møller Jensen involveret (se bilag 1).

Evalueringen konkluderede blandt andet, at skovrejsningen gik langsommere end antaget i målsætningerne, især den offentlige skovrejsning. Til gengæld blev kvaliteten af de offentlige skovrejsninger generelt vurderet højt i forhold til den private skovrejsning – både privat skovrejsning med og uden offentligt tilskud. Mange private skovrejsninger var ofte små og havde problematiske adgangsforhold – både formelle og faktiske – i forhold til de prioriterede rekreative målsætninger med skovrejsningsstøtten. Et andet aspekt ved den private skovrejsning var, at mange af de min-

⁶ Danmarks samlede skovareal blev af SNS i 1999 anslået til 10,7 procent, mens den i "Skov og plantager 2006" var anslået til 12,4 procent og steget yderligere i "Skov og plantager 2008" til 13,2 procent. I forhold til de første opgørelse er skovarealet således steget med 23 procent, hvilket formentlig skyldes, "at udpegningen af prøveflader med skov er blevet bedre fordi de luftfotos, der anvendes, opdateres hyppigere og er blevet af en bedre kvalitet" (cit. Skov og plantager 2008").

⁷ Kilder: SNS "Evaluering af den Gennemførte Skovrejsning" (EGS), 1999 og SNS "Skov og Natur i tal 2009"

⁸ "Evaluering af den gennemførte skovrejsning 1989-1998", Skov- og Naturstyrelsen, 2000.

⁹ "Naturforvaltning gennem 10 år / 1989-1998", Skov- og Naturstyrelsen 1999

dre projekter var anlagt meget plejekrævende pga. problematiske træartskombinationer, og at det var usikkert, hvordan skovarealerne ville udvikle sig på både kort og længere sigt. Se også bilag 1.

Rapporten bidrog til beslutningsgrundlaget for justeringer i mekanismerne omkring skovrejsning, fx mere fokus på større projekter (over 5 ha). Endvidere indgik rapporten som baggrundsmateriale for Skov- og Naturstyrelsens arbejde med informationsmateriale, vejledninger, tilskudsordninger, procedurer for Skov- og Naturstyrelsens skovrejsningsprojekter m.v. samt arbejdet med et Nationalt Skovprogram og Handlingsplan for Biodiversitet

I forbindelse med evalueringen støttede Friluftsrådet Landskabsværkstedet med Tips- og Lotto-midler til særlig fokus på de rekreative værdier af de nye skove. Dette arbejde indgik dels i den officielle del af undersøgelserne, dels i uddybende undersøgelser med interview af skovgæster, naboer, foreninger mv. omkring brugen af de nye skove. Landskabsværkstedets uddybende undersøgelser fokuserede på 6 eksempelskove og resultaterne blev præsenteret i rapporten "Friluftslivet i de nye skove"¹⁰.

Konklusionerne fra dette arbejde var i god overensstemmelse med evalueringens øvrige konklusioner og med samfundets målsætninger. De nye skove vurderedes af interviewpersonerne generelt at være til gavn for såvel landskab som friluftsliv. Det blev dog fundet lidt svært at vurdere dem, da de fleste var nyttilplantede og endnu ikke rigtigt taget i anvendelse. Samtidig måtte det også konkluderes, at der var megen plads til forbedringer. Ikke mindst hvad angik de mindre private skovrejsninger, der virkede private og utilgængelige, men også med hensyn til at forbedre dialogen med de lokale brugere.

Generelt lagde friluftslivets parter stor vægt på at få store varierede skove med løvtræer og gode adgangsforhold. Det var derfor de statslige projekter, der generelt set opnåede de bedste bedømmelser, også selv om nogle af projekterne bar præg af, at der godt kunne have været tænkt lidt mere kreativt og indhentet inspiration fra en bredere kreds. Desuden skulle man fremover være mere opmærksomme på at håndtere dilemmaet mellem en bynær placering med nærhed til større veje/industriområder og befolkningens ønske om "stilhed", "afstresning" og "uforstyrrede" naturoplevelser.

De fleste interviewede fandt også, at skovene generelt set havde en positiv betydning på landskabets æstetiske udtryk og var en god kontrast til landmandens anvendelse af natur og landskab. Skovrejsjerne kom i nogle tilfælde også med et andet natursyn, som kunne være med til at ændre på den "fælles" identitet og natursyn, der ellers herskede i et lokalområde. De nye skove gav derfor ikke alene friluftslivet bedre vilkår, de tilførte også lokalsamfundet ny dynamik.

Øvrig viden om skovrejsning og friluftsliv

Der eksisterer især viden om de offentlige skovrejsninger. Det omfatter blandt andet tællinger af skovbesøg¹¹. Besøgstællinger viser eksempelvis, at det årlige besøgstal er over 300.000 i Vestsko-

¹⁰ "Friluftslivet i de nye skove", Landskabsværkstedet, 1999.

¹¹ "Friluftsliv i 592 skove og andre naturområder", Jensen/Skov & Landskab, 2003, samt "Natur og Sundhed", Randrup m.fl./Skov & Landskab, 2008.

ven, hvoraf hovedparten af tilplantningerne godt nok er foretaget fra slutningen af 1960'erne og før 1989. Vestskoven er både stor og ligger med hele Københavns Vestegn som opland. Mindre, nyere statslige skovrejsninger lokaliseret med mindre befolkningsopland må formodes at have færre besøg. Blandt de få undersøgte skove har Udby og Stege skov på Møn således også kun godt 60.000 årlige besøg. Besøgsfrekvensen i de private skove, som ofte også er meget mindre, er der derimod ikke lavet systematiske besøgstællinger for.

De større offentlige skovrejsninger er samtidig evalueret i samfundsøkonomisk henseende, med særlig fokus på de rekreative værdier og en smukkere udsigts betydning for ejendomspriser og herlighedsværdier mv. Undersøgelserne har vist et positivt økonomisk output, idet de nye skove har afspejlet sig i stigende huspriser i de boliger og boligområder, der støder op til de nye skove¹². Kvalitative undersøgelser af de rekreative værdier er fx gennemført for Brøndbyskoven¹³, mens indsamling af viden for private skovrejsninger rejst siden 1989 er langt mere sparsom.

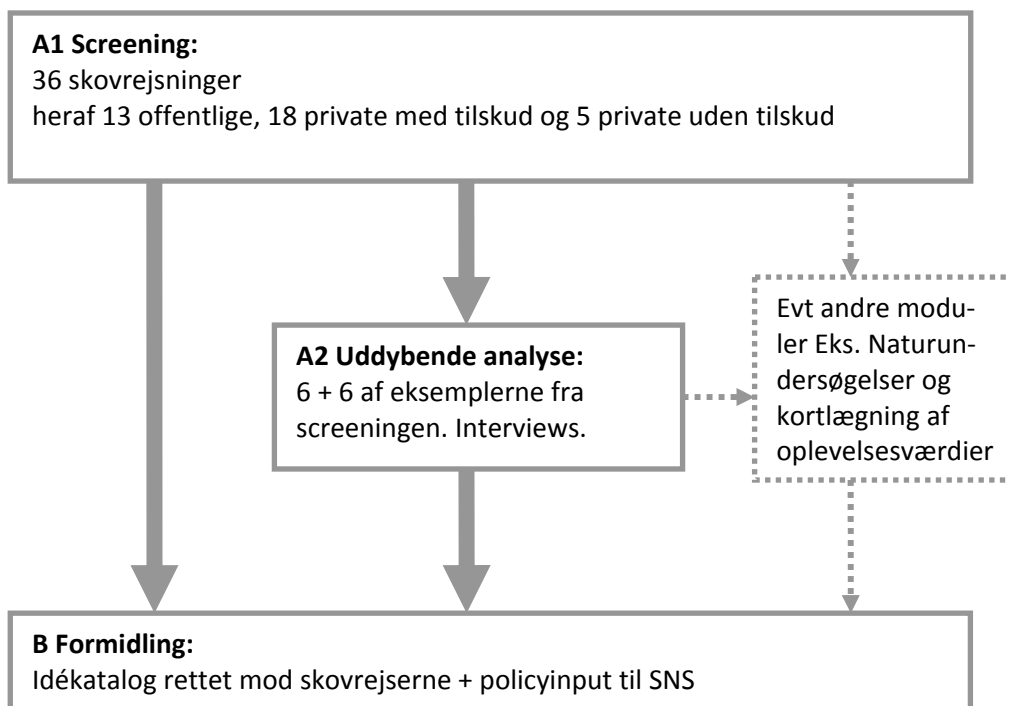
Skovrejsningsevaluering 2009

På baggrund af den sparsomme viden om de nye skovrejsninger har Landskabsværkstedet iværksat en opfølgende "Skovrejsningsevaluering 2009", der skal screene de samme 36 skovrejsninger, som var genstand for evalueringen i 1999. Evalueringen finder således sted 10 år efter den første evaluering og på et tidspunkt, hvor de nye skove har "overstået" kulturfasen og er blevet til mere sluttede bevoksninger – eller sagt lidt mere forenklet - hvor skovrejsningerne er blevet til "rigtig skov". Evalueringen er bygget op om en screening af samtlige 36 skove og nærmere studier af 12 eksempelskove, se A1 og A2 i figur 1 på følgende side.

---

¹² Se eksempelvis "Rekreative værdier af skov, sø og naturgenopretning", Hasler m.fl./AKF, 2002 eller "Bynær skovrejsning – en grøn fordel og en god forretning", Bosselmann & Nielsen/Skov & Landskab, 2008

¹³ "Kvaliteter ved bynær skov - et interviewbaseret casestudie blandt naboer til Brøndbyskoven", Hansen-Møller & Skoven/ Skov & Landskab, Videnblad nr. 1/2004,

Figur 1. Opbygningen af projektets forskellige dele. Endvidere skitseres boksen med stiplede linjer muligheden for at koble andre moduler til projektet med – her eksemplificeret med en vurdering af naturværdierne i de nye skove samt hvordan de nye skove bidrager til et samlet oplevelsesværdiløft i et område.

For at sikre et fremadrettet output af evalueringen, udarbejdes et idékatalog med konkrete anbefalinger til fremtidens skove, se B i figuren. Komponenterne A1+2 og B er delvist finansieret med Friluftsrådets Tips- og Lottomidler, hvor hovedfokus er på den rekreative værdi af skovene. Dog har det været således, at screeningen også har medtaget de øvrige formål med skovrejsningsindsatsen. Af figuren fremgår det, at andre komponenter på sigt kan bygges ind i evalueringen. Herunder er Landskabsværkstedets pilotprojekt om naturen i 2 af de 12 eksempelskove foreløbigt blevet indbygget¹⁴.

¹⁴ Se rapporterne "Skovbundsvegetationens indvandring i nye skove" og "Rekreation og friluftsliv i de nye skov II", Landskabsværkstedet 2010.

3. Metode og data

Vurderingspunkter

Landskabsværkstedets screening bygger videre på evalueringen fra 1999. I alt 36 tilfældigt udvalgte skove blev i 1999 screenet i forhold til de kriterier, der gennem perioden fremgik som væsentligt formål og politisk målsætning med skovrejsningen og tilskudsordningerne. Kriterierne kan groft deles op i 6 kriterier indenfor forskellige aspekter af bæredygtighed¹⁵.

Tabel 1. De 6 kriterier som skovrejsningerne blev vurderet for i 1999:

Økonomisk bæredygtighed:	1. Øget træproduktion
Økologisk bæredygtighed:	2. Tilførsel af nye levesteder for flora og fauna, biologisk mangfoldighed
	3. Beskyttelse af miljø, sikring af grundvand og senere binding af kuldioxid.
Social/Kulturel bæredygtighed:	4. Tilpasning til og sikring af landskabelige interesser
	5. Etablering af nye rekreative muligheder, herunder især bynært friluftsliv
	6. Beskyttelse af kulturhistoriske interesser

En del af vurderingerne i 1999 knyttede sig især til lokaliseringen af den nye skov. Det omfattede eksempelvis vurdering af om skoven var placeret som beskyttelse over grundvandsressourcer og om lokaliseringen kunne være i konflikt med planbeskyttede landskabelige værdier (eksisterende landskabskarakter og kulturhistoriske værdier). Vurderingen omfattede også, om skoven ved sin placering ville bidrage til at forbedre naturnetværket – altså sammenhæng mellem eksisterende naturområder, adskilt af landbrugsjord – eller om skoven ville tilføre en helt ny naturværdi i et ellers intensivt drevet landbrugsområde. Der er i 2009 screeningen ikke foretaget en revurdering af de lokaliseringsmæssige forhold, som allerede er blevet evalueret i 1999.

Screeningen i 2009 har derimod mere fokuseret på, hvordan skoven som helhed har udviklet sig siden 1999, herunder gives en status på skovens vækst, vitalitet, sundhed, drift og forvaltning. Disse aspekter hænger nøje sammen med skovens produktionsmæssige potentiale og hvorvidt skoven er ved at udvikle sig til egentlig højskov med rekreative og naturmæssige værdier. De rekreative muligheder vurderes også direkte ved en mere grundig undersøgelse af de faktiske adgangsmuligheder til skoven og mulighederne for at færdes inde i skoven, samt hvilket spektrum af forskellige oplevelsesmuligheder/værdier de nye skove, som helhed tilbyder sine skovgæster.

Desuden foretages en screening af, hvordan skoven skønnes at bidrage til den lokale natur. Det skal dog her understreges, at der kun er tale om en screening, hvor der ikke har været foretaget egentlige biologiske feltundersøgelser, undtaget dog en floristisk undersøgelse i 2 af de 12 eksempelprojekter. Vurdering bygger i stedet på registrering af forhold, som skønnes at have stor betydning for naturpotentialet, herunder skovens størrelse, beliggenhed i forhold til eksisterende naturværdier, variation i arealklasser og bevoksningstyper, andelen af hjemmehørende træarter, be-

¹⁵ Se nærmere i "Kvaliteten i de nye skove", Landskabsværkstedet, 1999.

skyttelse af eksisterende naturværdier, drifts- og naturforvaltningsmæssige tiltag, samt ejerens egne registreringer og egne observationer på stedet etc.

Screeningen har ikke omfattet miljøtekniske og kulturhistoriske undersøgelser, eksempelvis udvaskning af næringsstoffer og tungmetaller, registrering af kulturspor og tilstand mv. Der er således tale om en screening, hvor fokus især har været på at give en vurdering af skovens potentiale for friluftsliv, præliminære indikationer på naturpotentialet, og produktionspotentialet i de 36 skove (dvs. aspekterne 1,2 og 5 i tabel 1). Vurderingerne indeholder en verbal beskrivelse og en sammenfatning i et indeks på en såkaldt 5-punkt Likertskala, hvor 1 er meget god, 2 er godt, 3 er middel, 4 er dårligt og 5 er meget dårligt. Tabel 2 viser, hvilke elementer der har indgået i vurderingen af natur, produktion og friluftsliv.

Det skal her understreges, at der med ”skov” menes hele det areal, der er indgået i skovrejsningen og dermed evalueringen. Det omfatter både skovbevoksningerne og øvrige arealer, som fx vedvarende græsarealer, søer, vandhuller, moser, krat og levende hegn. De øvrige arealer kan være både eksisterende elementer fra før skovrejsningen, eller de kan være nyetablerede.

Foruden vurderingen af de 3 emner, der fremgår af tabel 2, omfatter screeningen også særlige iagttagelser eller forhold, som kunne være af generel betydning for fremtidig skovrejsning. Det kan fx være en fin måde, som en privat skovrejsner har løst en problemstilling på, og som måske kunne inspirere andre private skovejere. Det kunne også være eksempler på det modsatte, hvor skoven fx eksemplificerer nogle problematiske forhold, som man bør rette op på.

Tabel 2. Vurderingen af "natur", "drift og produktionspotentiale" og "friluftslivets muligheder" i 2009 har fundet sted efter følgende emner. Note #: For nærmere introduktion til oplevelsesværdierne se bilag 2.

Vurdering 2009	
Natur	<ul style="list-style-type: none"> • Skovens størrelse (behovet for plads er et vigtigt aspekt af naturpotentialitet) • Skovens beliggenhed og netværk (ligger skoven fx op af ældre skov, beskyttede naturområder, ny skov, læhegn etc.) • Variation af bevoksningstyper (hjemmehørende træarter, indblandinger, ammetræer) og arealklaser (skov, åbne arealer, vandflade) • Indtryk af den vilde flora og faunas variation og livsbetingelser • Særlige forvaltningstiltag af hensyn til naturen (eks. kvasbunker, dødt ved, fuglekasser, naturpleje af åbne arealer) • Eventuelle registreringer, som ejeren nævner (ikke sammenlignelig parameter, da ikke alle ejere var til stede under besigtigelserne) • Samlet vurdering af naturpotentialitet (1= meget gode, 3= middel og 5= meget dårlige). Her lægges vægt på tilstedeværelsen af alle ovennævnte punkter, hvis skoven skal opnå bedste vurdering.
Drift og produktionspotentiale	<ul style="list-style-type: none"> • Størrelsen og arronderingen af skoven (store skove vil generelt være mere rationelle at drive end små skove, ligesom små skove ofte har en relativ stor randpåvirkning, der kan påvirke både skovens stabilitet og enkelttræers kvalitet.) • Driften af skoven (efterbedring, udrensning af ammetræer, afstandsregulering) • Vurdering af bevoksninger drifts- og sundhedsmæssige tilstand (bl.a. vurdering af omfanget af Askesyge) • Samlet vurdering produktionspotentialitet (1= meget godt, 3= middel og 5= meget dårligt). Vurderingen går på mulighederne for at producere træ - ikke nødvendigvis på det økonomisk rationelle i skovdriften. <p>NB: Askebevoksningerne er alle ramt af asketoptørre eller følgesygdomme (termen "askesyge" anvendes konsekvent). Hvor mindre arealer er ramt, eller hvor andre træarter kan overtage (Ask i blandede bevoksninger), har det ikke spillet ind i vurderingen. Hvis Asken har derimod har udgjort en stor del af skoven¹⁶, har det haft en betydning.</p>
Friluftslivets muligheder	<ul style="list-style-type: none"> • Skovens størrelse og beliggenhed • Den faktiske adgang til skoven (1= meget god, 3= middel og 5= meget dårlig). Karakteren 5 gives, hvis både den formelle og faktiske adgang ikke er til stede, fx at man ikke kan komme til skoven ad lovligt tilgængelige veje, markvej, stier osv., eller hvis adgangen er spærret. • Indre stier og veje (1= meget gode, 3= middel og 5= meget dårlige). Vurderingen går på om der er veje og stier, om de er passable (og for hvilke former for færdsel) og om der er variation i udtrykket (rette, slyngede, intime, åbne, udsigter) • Facilitetsudbud for friluftslivet • Skovstemning (følelsen af skov, hvor man fx kan komme ind under trækrone) og andre oplevelsesværdier, se bl.a. bilag 2 • Samlet vurdering af friluftslivets muligheder (1= meget gode, 3= middel og 5= meget dårlige). Her lægges vægt på det almene friluftsliv muligheder. Ejerens egne muligheder kan således godt være helt i top trods lav almen vurdering.

Screeningens objektive og subjektive afsæt

Screeningen indeholder en række faktuelle forhold, som relativt let lader sig beskrive objektivt. Det er forhold som størrelsen, sammensætningen af træarter, anlægsmetoder og skovens alder. Men screeningens vurderinger, der fremgår af tabel 2 er meget mere komplekse. Mange forhold

¹⁶ Se nærmere om Asketoptørre/Askesyge i de nye skove på Landskabsværkstedets hjemmeside: www.landskabsvaerkstedet.dk/skovrejsning

gør sig gældende ved disse vurderinger og her spiller det ind, at der rent faktisk er tale om en screening med begrænsede tidsressourcer. Der har således ikke været tid til detaljerede registreringer og oparbejdning af et omfattende datamateriale for hver skov. Der har også kun været mulighed for ét besøg i hver skov. Derved spiller en række tilfældigheder ind, fx valg af ruter gennem bevoksninger/skoven, størrelsen af skoven (jo større skov, desto større risiko for at nogle elementer overses), vejr- og lysforhold, dato (løvets farve, blomstring, insektliv, fuglesang mv.), specielle hændelser (møde med en skovgæst der måske fortæller om sine oplevelser i skoven) osv.

Desuden vil en vurdering altid være præget af "de øjne der ser", uanset detaljerede vurderingskriterier. Oplevelserne i naturen er kompleks – det er en helhedsoplevelse, som er uhyre vanskeligt at dissekere. Som sagt spiller tilfældigheder ind: *I en ellers ensformig og kedelig skov ser du pludselig en råbuk ganske tæt på. Hjertet pumper, mens du forsøger at stå helt stille. Den vender hovedet og kigger lige ind i dine øjne, et sekund, måske ti – du aner det ikke for tiden stod stille, indtil bukken med imponerende pludselighed flygtede ind i krattet...*

Oplevelsen ovenfor glemmes måske aldrig, og den vil ganske givet påvirke, hvordan skoven i det hele taget blev oplevet – få de kedelige elementer til at glide lidt i baggrunden. I en vurdering efter en række kriterier, vil vi muligvis være i stand til at se bort fra en sådan tilfældig og enestående hændelse. Men i praksis bombarderes vi hele tiden med et væld af forskellige indtryk – susen i træerne, fugle der kvidrer, blomster der betager, dufte, myggestik, støj fra vej osv. Alle de mange indtryk rammer os, registreres af vore sanser, bearbejdes både bevidst og ubevidst ud fra den personlige referenceramme af tidligere erfaringer og oplevelser, vi hver især bærer rundt på, og som i bund og grund former vores syn på naturen - vores natursyn. Denne tæppebombning af vores sanser kan ikke fuldt ud bearbejdes kognitivt, således at vi kan abstrahere fra dem. Derfor vil vurderingerne, der indgår i denne evaluering også have et subjektivt element.

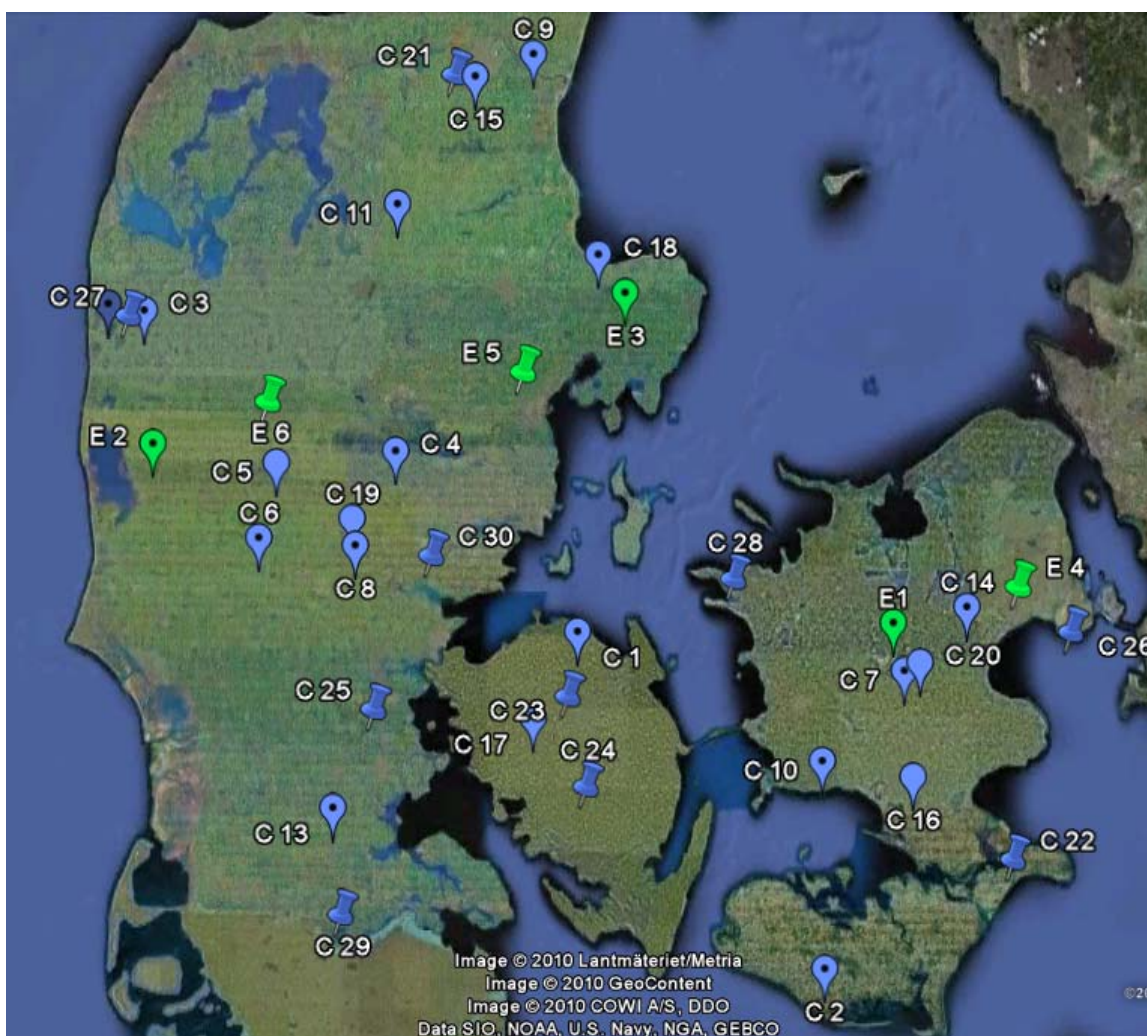
Landskabsværkstedet vil således ikke hævde, at screeningen er den eneste sandhed. Andre kunne muligvis komme til andre resultater. Men vi har bestræbt os på at vurdere skovene ud fra nogle eksplicitte parametre, som hænger godt sammen med de målsætninger, der har været og er med skovrejsningen. Vi har ligeledes skævet til den viden, der allerede findes, om præferencer for forskellige slags skov, naturindhold osv. Vi har også været mindst to fagpersoner tilstede under hver evaluering, således at vurderingerne både løbende og efterfølgende har kunnet diskuteres. Endelig har vi forsøgt at forklare, hvorfor vi kommer frem til vurderingerne og benytter dem som afsæt til inspiration for fremtidig skovrejsning. Men vurderingen har som sagt et subjektivt element.

Skovene

Kortet på figur 2 nedenfor viser lokaliseringen af de 36 screenede skove, som også var en del af evalueringen i 1999. Kortet viser endvidere de forskellige ejerformer og typer af skov. De 36 skove fordeler sig med 13 offentlige skovrejsninger (knappenåle), og 23 private skovrejsninger (bobler). De fleste private skove (18) er plantet med skovrejsningstilskud (bobler med prik), mens 5 øvrige private tilplantninger er skete for skovejerens egne midler (boble uden prik). Den grønne farve indikerer, at der i 1999 blev gennemført uddybende undersøgelser af friluftslivet i disse eksempler. Skovene har samme løbenummer som i 1999. Skovene identificeres således med bogstavet C + tal samt E + tal, hvor forbogstavet E indikerer, at der er tale om en eksempelskov, hvor der i 6 tidlige-

re tilfælde blev foretaget en uddybende undersøgelser af friluftslivet i 1999. Skovene har endvidere fået et navn. Det skal understreges, at dette navn ikke er officielt eller et navn, der nødvendigvis anvendes af ejeren. Det er alene tildelt for hurtigt at kunne identificere skoven i forbindelse med analysearbejdet, og navnet er typisk relateret til den nærmest liggende by eller landsby.

En af de offentlige skove fra 1999-evalueringen er taget ud af screeningen. Det drejer sig om den ca. 1.500 ha store "Vestskoven" på Købehavns Vestegn, der er plantet under helt andre forudsætninger og langt før den periode i 1990'erne, som evalueringen i øvrigt omhandler. Den blev taget med i 1999 for at have et ældre referenceeksempel for den daværende evaluering. Vi har i 2009 valgt at se bort fra Vestskoven fordi fokus netop er på skove, der er plantet i 1990'erne, og opfølgning på udviklingen af disse skove siden 1999. Derfor udgør resultaterne fra 1999 stadig en mere generel reference for Vestskoven¹⁷.

Figur 2. Lokalisering af de 36 skove, der har indgået i evalueringen i 1999 og 2009.

Tabellen nedenfor giver et overblik over variationen mellem skovene: Nogle skove er meget store, mens andre kun er på få ha. Den mest iøjnefaldende forskel er mellem størrelsen af de offentlige og de private skovrejsninger med tilskud. Den gennemsnitlige størrelse på en evalueret "Offentlig

¹⁷ Se nærmere om evalueringen af Vestskoven i eksempelvis "Naturforvaltning gennem 10 år / 1989-1998", Skov- og Naturstyrelsen 1999.

skovrejsning” er således på ca. 110 ha mod et gennemsnit på ca. 10 ha for de evaluerede ”Private skove med tilskud”¹⁸. Evaluerede ”Private skove uden tilskud” er i gennemsnit ca. 28 ha.

Tabel 3. Liste med de evaluerede skove. Bemærk, at skovene ofte kan støde op til eksisterende skov, krat eller græsarealer. Men hvis de ikke er en del af selve skovrejsningsarealet, indgår de ikke i tabellen, selvom det i praksis vil fremstå som et sammenhængende område.

Lb. nr.	Navn (ikke officielt)	Skovens karakter og størrelse
Private skove med tilskud		
C1	Krogsbølle Skov	Løvskov på 4,7 ha, hvoraf 0,5 ha er græsareal.
C2	Holeby Skov	Løvskov på i alt 2,6 ha.
C3	Vemb Skov	Lige dele løv- og nåleskov, i alt 4,8 ha.
C4	Bryrup Skov	Løvskov med lille del nåleskov, i alt 2,7 ha.
C6	Grindsted Skov	Løvskov på 2,7 ha.
C7	Kærup Skov	Løvskov på 6,6 ha, hvoraf 0,3 ha er græsareal.
C8	Gadbjerg Skov	Løvskov p 3,1 ha, heraf 0,1 ha vandhul.
C9	Gandrup Skov	Lige dele løv- og nåleskov, i alt 15,7 ha.
C10	Næstved Skov	Løvskov på 2,9 ha, heraf 0,2 ha græs og vandhul.
C11	Hvilsom Skov	Løvskov på 5,4 ha.
C12	Nees Skov	Løvskov 2/3 og nåleskov 1/3, i alt 6,7 ha, heraf græsareal på 0,2 ha.
C13	Røddekro Skov	Løvskov på 3,7 ha.
C14	Vindinge Skov	Løvskov med mindre del nåleskov, i alt 40 ha, heraf græs, krat og søer 10 ha.
C15	Svenstrup Skov	Skoven er i alt 8,7 ha, heraf er 3,7 ha græsareal.
C18	Vivild Skov	Løvskov med lille del nåleskov, i alt 3 ha.
E1	Bukkerup Skov	Løvskov med lille del nåleskov, i alt 13,3 ha, hvoraf 2,2 ha græsareal.
E2	Andbæk Skov	Nåleskov med mindre del løvskov, i alt 18,4 ha.
E3	Nimtofte Skov	Løvskov på 24,3 ha.
Private skove uden tilskud		
C5	Sandfeld Skov	Lige dele løv- og nåleskov, i alt 51 ha, heraf 3 ha lysåbne arealer.
C16	Mogenstrup Skov	Nåleskov på i alt 12 ha, hvoraf 2 ha er lysåbne arealer inkl. søer
C17	Tommerup Skov	Løvskov 2/3 og nåleskov 1/3, i alt 46 ha.
C19	Kollemorten Skov	Nåleskov 2/3 og løvskov 1/3, i alt 24 ha, heraf 2 ha græsarealer.
C20	Humleore Skov	Nåleskov på 5,9 ha.
Offentlige skovrejsninger		
C21	Drastrup Skov	Løvskov med mindre del nåleskov, i alt 114 ha, heraf 8 ha græsarealer.
C22	Udby Skov	Løvskov på i alt 54,6 ha, heraf 11 ha lysåbne arealer inkl. søer.
C23	Kirkendrup Skov	Løvskov på i alt 75 ha, heraf 16,5 ha lysåbne arealer inkl. søer.
C24	Ringe Skov	Løvskov på i alt 32 ha, hvor 4 ha er græsarealer.
C25	Tapsøre Skov	Løvskov med mindre del nåleskov, i alt 93,8 ha, heraf 25 ha lysåbne arealer inkl. søer
C26	Kongelunden	Løvskov med lille del nåleskov, i alt 133 ha, heraf 15 ha lysåbne arealer.
C27	Åbjerg Skov	Nåleskov 2/3 og løvskov 1/3, i alt 56 ha, hvoraf ca. 3 ha er lysåbne arealer.
C28	Vollerup Skov	Løvskov med mindre del nåleskov, i alt 200 ha, heraf 30 ha lysåbne arealer inkl. søer.
C29	Vejbæk Skov	Nåleskov med lille del løvskov, i alt 77 ha, heraf 10,5 ha lysåbne arealer inkl. søer.
C30	Sebberup/Løsning Skov	Løvskov med mindre del nåleskov, i alt 120 ha, hvoraf 25 ha er lysåbne arealer inkl. søer.
E5	Bærmose og Himmerig Skove	Løvskov med mindre del nåleskov, i alt 202 ha, heraf ca. 50 ha lysåbne arealer inkl. søer.
E6	Løvbakke Skov	Løvskov men med ¼ nåleskov, i alt 174 h, hvoraf 49 ha er lysåbne arealer inkl. søer.

Størrelsen gør en forskel

Det er klart, at størrelsen har stor betydning, hvorfor de offentlige skove har klare fortrin frem for de mindre private skove. Herunder hører bedre muligheder for etablering af stabile skovdyrknings-

¹⁸ Dette er noget større end den gennemsnitlige størrelse på privat skovrejsning, der ifølge ”Skov og Natur i tal 2009”, er 6 hektar.

forhold, bedre forhold for indvandring af naturlig flora og fauna, bedre muligheder for at tilvejebringe en større variation af forskellige oplevelsesmuligheder for skovgæsterne osv.

Alt andet lige betyder det, at store skove, alene i kraft af størrelsen, normalt vil opnå en bedre vurdering. Ideelt set, burde vurderingerne derfor vægtes i forhold til størrelsen, således at store skove ikke opnår dette fortrin. Man ville så samtidigt kunne få et mere retvisende billede af "benefit" i forhold "cost", fordi udgifterne til de nye skove dermed bliver sat i forhold til det antal ha jord, der skal forrentes og tilplantes.

Der er imidlertid så mange stedspecifikke forhold, der gør sig gældende i forbindelse med både skovens tilblivelse og vurderingerne, at det vil være halsløs gerning med en sådan kvantitativ vægtning. Vi har i stedet valgt at beskrive de gode elementer og punkter, der er for hver skov, herunder med plads til forbedringer, samt at lave et sammenfattende indeks for potentialet for friluftsliv, natur og produktion. På alle punkter har størrelsen af skoven en indvirkning på det sammenfattende indeks.

Besigtigelse og præsentation af resultaterne

Screeningen er foregået ved besigtigelse af skovrejsningerne. Der har som sagt været mindst to fagpersoner tilstede ved screeningerne, der typisk har taget et sted mellem 3 og 6 timer per skov, afhængigt af skovens størrelse og sammensætning. I mange af screeningsbesøgene har skovejeren medvirket under en del af besigtigelsen, hvilket har givet evaluatorene chancen for uddybende information og for at spørge ind til bevæggrundene bag forvaltningen af skoven, som igen har været et input til eksempelvis komponent B i den samlede "Skovrejsningsevaluering 2009". Men ejerens medvirken har ikke haft indflydelse på selve vurderingen af skoven.

Resultaterne af besigtigelserne præsenteres som faktaark for hver enkelt skov ledsaget af nogle billeder, der beskriver centrale pointer (Kapitel 4). Faktaarket er opdelt i to dele. Den første indeholder karakteristika for skoven og dens beliggenhed, mens den anden angår selve vurderingen. Den indeholder både resume af vurderingerne fra 1999-evalueringen og selve vurderingerne fra 2009, der beskrives dels med ord (karakteristika, gode elementer såvel som mangler i forhold til natur, produktion og friluftsliv), dels med et indeks (se også tabel 2).

Tabel 4 viser strukturen og kriterier for indholdet af faktaarket. Den store forskel på størrelsen af de enkelte skove gør, at resultaterne nødvendigvis vil være rapporteret med varierende detaljeringsgrad. Især for offentlige skove på flere hundrede ha har det været nødvendigt at fokusere på essensen frem for detaljer om eksempelvis de enkelte bevoksninger, således som det er muligt med mindre skove på nogle få ha.

I kapitel 5 sammenfattes resultaterne for hver skovrejsningstype, mens kapitel 6 diskuterer og konkluderer på tværs af typerne. Det afsluttende kapitel 7 indeholder en række mere generelle betragtninger og perspektiver, som er inspireret af arbejdet med evalueringen og ikke mindst besøget til de mange skove.

Tabel 4. Struktur og indhold af faktaark, som anvendes ved beskrivelse af hver skov. Arket er af pladsmæssige årsage delt i to dele ved præsentation af skovene.

Skovens navn (ikke officielt navn!)			
Om skoven			
Lbnr. og egn			
Dato for besigtigelsen	*Det noteres også om ejeren deltog i besigtigelsen (kun private skove)		
Type	*Privat skovrejsning med tilskud / uden tilskud / offentlig skovrejsning		
Kort fortalt	*Planteår *Hovedtræarter, beplantningstyper, bryn samt eventuelle lysåbne arealer som vedvarende græs og andre udyrkede naturområder. *Skovens areal, heraf lysåbne arealer.		
Landskabet	*Geomorfologi og jordbund *Landskabets karakter og anvendelse		
Lokalisering	Bynært (<1 km fra 1000 indb.)		Skovfattig kommune (før 2007)
	Skovrejsningsområde		Særligt værdifuldt landskab
	Særligt drikkevandsområde (OSD)		Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)
Skovens Strukturer	*Bevarede strukturer i skoven, eksempelvis krat, hegn, ejd. grænse. *Mønstret, firkantet/organisk/hvordan tilpasset eksisterende mønstre. *Stier og skovveje i skoven. *Skovbryn.		
Skovens anlæg og første års pleje	*Er der foretaget dybdepløjning, landbrugspløjning eller ingen bearbejdning. *Er der foretaget lokalitetsplanlægning. *Er der foretaget forudgående sprøjtning (typisk i landbrugsafgrøde før plantning i stubben eller før jordbearbejdning). *Er der foretaget kemisk og mekanisk ukrudtsbekæmpelse i de første år efter tilplantningen. *Har der været hegn mod vildtskader og er hegn fjernet igen.		
Vurdering 1999			
Natur	*Sammenfatning af 1999		
Produktionspotentiale	*Sammenfatning af 1999		
Friluftsliv	*Sammenfatning af 1999		
Vurdering 2009			
Natur	*Se tabel 2		
Produktionspotentiale	*Se tabel 2		
Friluftsliv	*Se tabel 2		
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)			
Generelt	*Noter af mere generel karakter		
Friluftslivets muligheder i de nye skove	*Noter om friluftsliv		

4. Resultaterne fra de enkelte skove

Private skove med tilskud

Krogsbølle Skov

Om skoven				
Lbnr. og egn	C1, Nordfyn nær Otterup			
Dato for besigtigelse	24. juni 2009 (ejer var til stede)			
Type	Privat skovrejsning med tilskud			
Kort fortalt	Skoven er plantet i årene 1994 til 1996. Eg er hovedtræart, men der er foretaget indblanding af andre træarter. Der er desuden et mindre stykke med ask og et åbent areal med vedvarende græs. Skoven er i alt 4,7 ha hvoraf 0,5 ha er græsareal.			
Landskabet	Skoven ligger i et landskab domineret af landbrug dog med enklaver af lavbundsjord, hvoraf en del er tilgroede, og egentlig skov. Skoven støder op til ældre bevoksninger og et engareal mod syd. Der er tale om et bundmorænelandskab. Der er endvidere hævet havbund - tidligere fjordarme fra littorinatransgressionen. Skovrejsningen skrånede ned mod en sådan tidligere fjordarm. Jordbunden under selve skoven er lerblandet sandjord.			
Lokalisering	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Nej	Skovfattig kommune (før 2007)	Ja
	Skovrejsningsområde	Nej	Særligt værdifuldt landskab	Nej
	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Nej	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Nej
Skovens Strukturer	Enkelte eksisterende levende hegn er integreret i skovrejsningen. Bevoksninger er anlagt i firkantede felter, dog med flydende overgang til askebevoksning tilpasset skråningen mod lavbundsområde. Der er stier og skovveje i skoven.			
Skovens anlæg og første års pleje	Der er foretaget dybdepløjning før tilplantningen. En mindre del mod syd er ikke dybdepløjet, da man fandt fortidsminder under pløjearbejdet. Der er foretaget forudgående sprøjtning med Roundup. Der er foretaget både kemisk og mekanisk ukrudtsbekæmpelse i de første år efter tilplantningen. Der har været hegn for at undgå vildtskader. Hegnene er fjernet igen.			

Billede 1. Egeskoven i Krogsbølle skov er velpasset med indblanding af eksempelvis Skovfyr. Opstamning af træerne gør skoven transparent og imødekommende – man føler sig inde i skoven – og den lysåbne skov giver samtidigt gode livsbetingelser for udvikling af vild skovbundsflora.

Billede 2. Det lysåbne græsareal blev tidligere afgræsset. Nu tages høslæt med passende mellemrum. Bemærk den slåede sti og redekassen til højre. Bemærk også glidende overgang fra åben mod lukket areal.

Vurdering 1999	
Natur	Vigtigt formål for ejer. Afspejler sig i blandede bevoksninger, dog med eg som klar hovedtræart, løbende indplantning af særlige træer og buske i bevoksningerne, udlæg af vedvarende græsareal. Skoven støder op til eksisterende naturarealer.
Produktions-Potentiale	Alle bevoksninger er slået godt an. En smule problemer med ukrudtstryk trods pleje og dybdepløjning, men generelt står bevoksningerne godt og de er tilpasset landskabet med ask på det lavere liggende areal.
Friluftsliv	Ringe værdi for alment friluftsliv pga. beliggenhed. Dog afholdt enkelte besøgsarrangementer. Skoven fremstår noget privat, uden at der er vurderet at være barrierer for adgangen. Offentlig tilgængelig sti mellem ejer og nabogrund og positivt stemt ejer. Ejer/venner driver jagt.
Vurdering 2009	
Natur	Skoven er lille, men ligger op til eksisterende natur og skov. Den har god variation mellem skovbevoksning og åbent græsareal. Der findes en varieret flora i skovbunden i bevoksningerne, samt langs skovveje og på vedvarende græsareal. Der er aktivt efterplantet en større variation af buske og træer, og der er mange kvasbunker i skoven. Der er sat fuglekasser op – herunder til ugle. Ejer har registreret stor variation af dyreliv herunder ugle, rørhøg, tronfalk, grævling, råvildt, ræv og skovdue i skoven. <u>Samlet</u> ser skoven ud til at bidrage signifikant til den lokale natur og opnår bedømmelsen 2 (god).
Drift og produktions-potentiale	Skoven drives skovbrugsmæssigt konsekvent. Der er både foretaget udrensning af ammetræer og efterfølgende afstandsregulering/reduktion i stamtallet. Askesyge har indfundet sig i askebevoksning, men indblanding af eg samt underplantning sikrer fortsat skovdyrkningspotentiale. Plantematerialet er godt og tilpasset vækstbetingelserne (god proveniens). <u>Samlet</u> vurdering af skovbevoksningens produktionspotentiale er 2 (god), hvor det er skovens størrelse og randpåvirkning, der trækker lidt ned.
Friluftslivets muligheder	Der er faktiske barrierer for adgang til skoven (4, dårlig). Den offentlige kirkesti har mistet sin betydning pga. grusgravning længere nede af stien. Skoven fremstår meget privat, når man kommer fra offentlig vej. Samtidig er den under 5 ha. Ligger dog i tilknytning til andre skovbevoksninger, så den vil sandsynligvis være tilgængelig i forhold til naturbeskyttelseslovens bestemmelser. De indre stier og veje er fine at færdes på (2, gode). Der er enkelte faciliteter i form af bænk, bålsted og jagtfaciliteter. Der er tydelig skovfølelse. Man træder ind i skoven og de relativt smalle skovveje/stier gør oplevelsen særlig intim. Fremtrædende oplevelsesværdier er artsrigt, fredfyldt, rumligt, trygt og vildt. <u>Samlet</u> set rummer skoven fine oplevelsesmuligheder, men beliggenheden og den begrænsede faktiske adgang gør det svært at forestille sig, at skoven har eller vil få særlig stor betydning for friluftslivet. Derfor vurderes den til 3 (middel)
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Ejerens interesse for og aktive forvaltning af naturen i den nye skov, ser ud til at have en positiv indflydelse. Dette er verificeret ved mere dybgående analyser i LV's pilotstudie om "Naturen i de nye skove", hvor skoven er det ene af de to særligt floristisk evaluerede skovrejsningsprojekter.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Ejeren fortæller, at skoven besøges af en udflytterbørnehave, der kommer 2-3 gange om året. Den slags aftaler kan aktivere anvendelsen af sådanne mindre skove. Samtidig har ejerne selv fornøjelse af besøget. Naboer benytter også skoven og én hjælper ligefrem også til med driften.

Holeby Skov

Om skoven				
Lbnr. og egn	C2, Lolland nær Holeby			
Dato for besigtigelse	3. juni 2009 (ejer var til stede)			
Type	Privat skovrejsning med tilskud			
Kort fortalt	Skoven er plantet i årene 1995 og 1996. Hovedtræart er eg samt mindre stykke med bøg. Der er stor indblanding herunder også med mere specielle arter, som Avnbøg, Rødeg og Rødbøg. Grupper af Skovfyr blandet ind i bøgen. Skoven er i alt 2,6 ha.			
Landskabet	Skoven ligger i et landskab domineret af intensivt landbrug (skov i kommunen ligger længere mod nord). Det er bølget bundmorænelandskab med sandblandet lerjord.			
Lokalisering	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Ja	Skovfattig kommune (før 2007)	Nej
	Skovrejsningsområde	Nej	Særligt værdifuldt landskab	Nej
	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Nej	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Nej
Skovens Strukturer	Skoven ligger som et bredt bælte rundt om landbrugsejendommens store driftsbygninger og haveanlæg. Et eksisterende vandhul er inkluderet i overgangen fra skoven mod haveanlæg. Endvidere er der bevaret et par eksisterende egetræer. En enkelt sti bugter sig gennem bevoksningerne og fører skovgæsten rundt i hele skoven. Der er løvtræsbyn om det meste af skoven, dog ikke hvor den støder op mod bygninger og have.			
Skovens anlæg og første års pleje	Skoven er plantet efter forudgående almindelig landbrugspløjning. Der er foretaget mekanisk rensning de første 2-3 år herefter kemisk rensning efter skønnet nødvendighed.			

Billede 3. Ejeren betegner sin lille skov som den bedste investering, han hidtil har gjort, bl.a. takket være et slynget stiforløb, der får skoven til at virke større end den egentlig er.

Billede 4. Hvor ejeren før havde et lysåbent vandhul har naturen taget fat gennem de sidste 10 år. Fotoet illustrerer, at vedligeholdelse af skovens lysåbne arealer kræver en løbende plejeindsats, hvis man ønsker at bibeholde dem som en del af skovoplevelsen. Det gælder såvel vedvarende græsarealer (hede, overdrev, enge) som søer og vandhuller mv.

Vurdering 1999	
Natur	Hovedformålet med skoven var at få noget smukt at kigge på rundt om bygningerne. Ejeren har derfor indblandet mange forskellige træarter i den forholdsvis lille skov. Omvendt er skoven en meget lille enklave mellem landbrugsjord og bygninger, hvor det kan være svært for den vilde natur at indvandre til. Ejer har tidligt selv indført anemone og rallikker i skoven.
Produktions-Potentiale	Skovbevoksningen er slået rigtigt godt an, og der er kun et marginalt ukrudtstryk. Den ringe størrelse, skovens form og den store indblanding af forskellige træarter, stiller krav til pleje af skoven. Træproduktionspotentiale er til stede, men det vil kræve et stort arbejdsinput i forhold til det forventede output.
Friluftsliv	Fin sti fører rundt i skoven, men trods det at den ligger bynært, "oser" den så meget af privathed, at den sandsynligvis vil få marginal betydning for andre end ejeren selv.
Vurdering 2009	
Natur	Skoven har en rig artsvariation af træer, og der er en del bundvegetation i eseskoven. Til gengæld er der ingen åbne arealer eller kvasbunker i skoven. Skoven er samtidig lille og ligger klods op af bygningerne og intensivt dyrket landbrugsjord, hvorfor skoven ikke vurderes at have det store potentiale for indvandring af vild flora og fauna. Der forekommer heller ikke eksempler på særlige forvaltningstiltag af hensyn til naturen i skoven. Ejer observerer dog både fasaner og strejfende råvildt. <u>Samlet</u> er potentialerne for at skabe mest mulig natur ved hjælp af skovrejsningsstøtten ikke udnyttet fuldt ud, men skoven bidrager alligevel relativt til et løft af lokalområdets natur. I det intensive landbrugsland lokalt udgør skoven således en lille naturremise. Den opnår bedømmelsen 4 (dårlig).
Drift og produktions-potentiale	Driftsmæssige indgreb siden kulturetableringen har været marginale bl.a. fordi, der ikke har været anvendt ammetræer som Rødel, Lærk eller Birk i bevoksningerne. Afstandsregulering vil være påkrævet de kommende år. Bevoksningerne står ellers flot og tilvæksten har været imponerende. Undtagelsen er et lavtliggende mindre område med Bøg, der siden er blevet efterplantet med Ask. Træernes rødder havde stoppet drænen og bøgen "druknede". Asken har responderet perfekt på den fugtige jordbund, men er i dag ramt af askesyge. <u>Samlet</u> set vurderes skovens potentiale for træproduktion til 3 (middel). Træerne står generelt fint, men arealet er lille, og skovens langstrakte form – marengs omkring bygning – og store randpåvirkning trækker ned. Der kan dog godt blive noget udmærket træ ud af skoven, men det vil kræve en stor indsats over de kommende år, som formentlig vil være uforholdsmæssig stor i forhold til det forventede output. Område med askesyge (og druknede bøge) har også trukket lidt ned.
Friluftslivets muligheder	Faktisk adgang til skoven er elendig, fordi den "oser" af privathed (5, meget dårlig). Er man først inde i skoven, er den indre sti/skovvej til gengæld en fornøjelse, at gå på. Den slynger sig fint gennem skoven, og man fornemmer faktisk ikke helt, hvor lille og smalt et skovstykke, der egentligt er tale om (2, god). En enkelt anmærkning går dog på, at man ikke udnytter muligheden for at komme ud til skovbrynet, hvor der er en storslået udsigt over landbrugslandskabet. Indenfor selve skoven, er der ikke åbne stræk. Der er heller ikke faciliteter i skoven. Skovens vækst og den intime sti gennem bevoksningerne gør, at man allerede på nuværende tidspunkt får en god skovfornemmelse af at færdes gennem den. Blandt oplevelsesværdierne er det kun rumligt, der er til stede. (Flere af de øvrige værdier er dog til stede i svag grad). <u>Samlet</u> vurdering af friluftslivets muligheder er 4 (dårlig). Det hænger især sammen med den ringe tilgængelighed – både formelt og i praksis- men manglende variation af oplevelsesmuligheder – den fine rundtur på stien til trods – spiller også ind.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	"Skoven er min bedste investering overhovedet" lyder det fra den driftige fuldtidslandmand og skovejer, der ellers i sin tid som selvstændig landmand har investeret i temmelig meget både her og i udlandet. Lystskovens gåturs-runde er en stor berigelse for ejerne i dagligdagen.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Skoven ville ikke få støtte i dag, da den er under 5 ha. Den viser dog, at man godt kan anlægge en fin, lille og bygningsnær skov, som kan give en god "naturoplevelse", der også kunne egne sig til det almindelige friluftsliv - altså gåturen i det grønne. Alligevel egner skoven sig ikke til lokalt friluftsliv, da den "oser" af privathed. Det ville derfor kræve al for mange justeringer, bl.a. af adgangen til og beliggenheden af skoven – og evt. også justeringer som bedre udsigt over markerne – osv., hvis den tilnærmelsesvis skulle opnå lige så stor friluftsværdi for andre, som den i dag har for ejeren.

Vemb Skov

Om skoven				
Lbnr. og egn	C3, eks. Vestjylland nær Vemb			
Dato for besigtigelse	11. juni 2009 (ejer var til stede)			
Type	Privat skovrejsning med tilskud			
Kort fortalt	Skoven er plantet i årene 1995 og 1996. Skoven består af en række bevoksninger med forskellige hovedtræarter fordelt ligeligt mellem løv- og nåletræarter. Hovedtræarterne er Skovfyr, Eg, Thuja, Rødgran, Bøg, Ask og Ædelgran. Skovfyr er anvendt som ammetræ og indblanding, men der er også andre indblandinger, især i løvskoven. Der er ikke åbne arealer i skoven, men bevoksningerne er adskilt af 5-10 meter brede spor/bræmmer med græs (i praksis vildtager). Skoven er i alt 4,8 ha.			
Landskabet	Skoven ligger på hedeslette med en grovsandet jordbund. Det flade land dyrkes med landbrugsafgrøder, beskyttet af karakteristiske nord-sydgående læhegn. Der støder et par læhegn op til skoven, men ellers ligger den kun omgivet af marker mens ejendommens bygninger ligger længere mod nord.			
Lokalisering	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Nej	Skovfattig kommune (før 2007)	Nej
	Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Nej
	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Ja	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Nej
Skovens Strukturer	Skoven er anlagt som kvadratiske bevoksninger adskilt af et net af brede øst-vest- og nord-sydgående spor/græsbræmmer. Der er plantet brede bryn rundt om hele skoven – også hvor et ældre hvidgranshegn ellers beskyttede bevoksningerne. Dette hegn er dog senere fældet. Skoven er plantet på mark og der er bevarede strukturer indenfor selve skovens areal.			
Skovens anlæg og første års pleje	Der er foretaget dybdepløjning før tilplantningen, som er fulgt op med kemisk bekæmpelse af ukrudt i de første år.			

Billede 5. De brede græsbræmmer giver "lange kig" gennem skoven, her fra en jagtfacilitet. Til gengæld er det svært at føle sig "inde i skoven" på de brede græsbræmmer og på grund af de tætte, ufremkommelige nåletræsbevoksninger.

Vurdering 1999	
Natur	Skoven er ifølge ejeren anlagt med henblik på jagt. Derfor er der også lagt vægt på vekselvirkningen mellem tæt nåleskov - med mulighed for skjul for vildtet - og mere åbne løvskovstykker, herunder åbne bræmmer med vildtagervirkning og brede bryn med bærbuske. I forhold til det omgivende landskab udgør skoven et varieret område med mange nicher. Præget af vildtager på spor/bræmmer levner dog relativt begrænsede muligheder for indvandring vild flora. Ejer har registreret hjortevildt og harer.
Produktions- Potentiale	Bevoksningerne får en middel vurdering. Skovfyr og Thuja med østrigsk fyr har klaret sig godt, mens bøg og en del af egebevoksningerne samt et areal med ædelgran har haft det svært de første år.
Friluftsliv	Der er barrierer for offentlig adgang. Der skiltes med privat og skoven er også lige under de 5 ha, der giver adgang til privat skov. Desuden ligger skoven langt fra potentielle skovgæster. Skoven anvendes til jagt for ejeren selv og der er også jagtfaciliteter i skoven.
Vurdering 2009	
Natur	Der er en rig variation af bevoksningstyper og (endnu) en del randeffekt mellem spor/bræmmer og bevoksningerne. Der registreres et varieret planteliv i sporene/bræmmerne, mens vildvegetationen er mere sparsom i bevoksninger – især de tætte nåletræsbevoksninger. Der registreres mange spor efter råvildt i skoven. Store myretuer har indfundet sig, som sandsynligvis har spredt sig fra hvidgranshegnene. Vildtet fodres enkelte steder, men der er ellers ikke særlige forvaltningsmæssige tiltag af hensyn til naturen. Spor/bræmmer slås, men der ser ikke ud til at være sået vildtblandinger, således som situationen ellers bar præg af i 1999. Ejer har observeret fasan, sneppe, agerhøne, råvildt, ræve og strejfende kronvildt. Samlet opnår den bedømmelsen 4 (dårlig).
Drift og produktions- potentiale	I omkring halvdelen af bevoksningerne er udrensning og afstandsregulering påbegyndt. Det foregår ved rækkevis hugst og efterfølgende flisning. Der er konstateret et driftsefterslæb, der har forårsaget skader på hovedtræarten i nogle af bevoksningerne. Det gælder eksempelvis Thuja, hvor Skovfyr og Østrigsk Fyr har presset Thuja hårdt – nogle steder helt væk. Skovfyr og Rødgran står generelt godt, mens de øvrige bevoksninger klarer sig gennemsnitligt – sandsynligvis takket være dybdepløjningen. Foruden Thuja står et større stykke med miserabelt Ask. <u>Samlet</u> set vurderes skoven til 3 (middel), hvilket dækker over de nævnte store forskelle bevoksningerne imellem.
Friluftslivets mulig- heder	Der er formel adgang hen til skoven, men den foregår ad en lang jordvej henover en mark. Adgangen til skoven er således noget kringlet, udover at den ligger langt fra by og beboelser. Det er ikke længere skiltet mod adgang, men formelt set er skoven under 5 ha og jf. loven kan man ikke kræve almen tilgængelighed for friluftslivet. Samlet vurdering af adgangen er derfor 4 (dårlig). Der er rigelige muligheder for at færdes rundt i skoven, men omvendt er selve bevoksningerne dårligt tilgængelige – man går mellem dem og kommer aldrig rigtigt ”ind i skoven” – og der er kun rette lineære forløb. Vurderingen er 4 (dårlig). Der er enkelte jagtfaciliteter samt opstillet bistader i skoven. Det er svært at opleve egentlig skovstemning, fordi bevoksningerne er svært tilgængelige pga. spor/bræmmernes udformning og beliggenhed samt de tætte og ufremkommelige (nåletræs-) bevoksninger. Den eneste af oplevelsesværdierne, der er særligt fremtrædende er fredfyldt. <u>Samlet</u> set vurderes skovens betydning for friluftslivets muligheder at være 5 (meget dårlig).
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Dybdepløjningen har vist sit værd. Der er blevet fornuftig skov – også løvskov og livskraftige løvtræshegn – trods den ringe jordbund. I områder, hvor jordbunden er let - og der i øvrigt ikke er kulturhistoriske værdier, der taler imod det, bør dybdepløjning fortsat anbefales.
Friluftslivets mulig- heder i de nye skove	Skoven er designet som ejeren ønskede det, med et privat tilsnit beregnet til egen jagt. Størrelsen er bevidst holdt under 5 ha af hensyn til adgangsreglerne. Skoven bekræfter fornuftigheden i – ud fra formålet om friluftslivets muligheder – at ændre praksis for tildeling af støtte, så det udelukkende er skove over 5 ha, som kan komme i betragtning.

Bryrup Skov

Om skoven				
Lbnr. og egn	C4 Midtjylland nær Bryrup, syd for Silkeborg.			
Dato for besigtigelse	30. maj 2009 (ejer var til stede)			
Type	Privat skovrejsning med tilskud			
Kort fortalt	Skoven er plantet i 1995. Lille skovstykke med bevoksning af ren Bøg og bevoksning af Eg med indblanding af enkelte holme med Skovfyr. Desuden en lille Sitkabevoksning. Der er ikke åbne arealer. Skoven er i alt 2,7 ha.			
Landskabet	Skoven ligger på et plateau af bundmoræne mellem to 30-40 meter dybe V-formede erosionsdale, der skærer sig ned syd og nord for plateauet og som er dannet af (smelte)vand, der er løbet mod vest til tunneldalen, hvor Langsø ligger i dag. Plateauet har været landbrugsland, men er under gradvis tilplantning. Skovrejsningen støder direkte mod den nordlige dals skovklædte stejle skrænter. Jordbunden består af lerblandet sand.			
Lokalisering	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Ja	Skovfattig kommune (før 2007)	Nej
	Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Nej
	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Nej	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Ja
Skovens Strukturer	Skoven afgrænses mod nord af plateauets bugtede overgang til den nordvendte dalside. Der er et net af skovveje i kombination af rette rationelle linjer og mere slyngede forløb, tilpasset terrænet. Inderst i tilplantningen ligger den lille Sitkabevoksning - som en firkant i løvskoven. Der er løvtræsbyn om skoven mod syd og øst. Mod vest er det et bevaret hegn med jorddige, og mod nord går skovrejsningen over i den eksisterende skræntskov.			
Skovens anlæg og første års pleje	Der er foretaget dybdepløjning før tilplantningen. Der er foretaget både kemisk og mekanisk ukrudtsbekæmpelse i de første år efter tilplantningen, ligesom der har været hegnet pga. højt vildtryk i området. Hegnene er fjernet.			

Billede 6. Ud fra et forstligt synspunkt, fremstår den lille skov veldrevet. Her er der fx tyndet i Egebevoksningen. Det fornemmes også, hvordan de smalle skovspor er ved at blive overdækket af træernes kroner, hvilket giver skovgæsten følelsen af rigtig skov. Skoven, der er mindre end de 5 ha skove, der i dag gives tilskud til, har givet ejeren mod på mere skovrejsning. En sådan katalysatoreffekt kunne derfor være et argument for fortsat tilskud til selv meget små skovrejsninger. Omvendt bør man være opmærksom på, at der jf loven ikke er formel adgang til skove under 5 ha. Og hvis skoven bliver mindre end det, frasiger man sig dette vigtige samfundsformål. Samtidig bør små skovarealer vel også - alt andet lige - være nemmere for en jordejer selv at finansiere.

Vurdering 1999	
Natur	Skoven er plantet primært af hensyn til herlighedsværdien. Skoven ligger i tilknytning til eksisterende gammel skræntskov og har inkluderet et bevaret jorddige med levende hegn. Der er således stort potentiale for indvandring af vilde dyr og planter til det nye skovstykke. Bortset fra fodring af dyrevildt er der ikke forvaltet specielt af hensyn til naturen.
Produktions-Potentiale	Alle bevoksninger har udvist imponerende vækst og der har ikke været udfald.
Friluftsliv	Skoven ligger bynært, men der er ikke offentlig adgang pga. størrelsen. Pga. af rigelig og attraktiv eksisterende skov i området, vil den lille skov heller ikke udgøre et oplagt rekreativt udflugtsmål de første mange år for andre end ejeren selv.
Vurdering 2009	
Natur	Der er en begrænset variation af bevoksninger i skoven og internt i bevoksningerne er der praktisk taget tale om monokultur. Der er græs og urter langs de skovveje, der endnu ikke er kronedækket, herunder en del stræk med brændenælder (der gør færdsel særdeles ubehagelig). Egeskoven er afstandsreguleret således, at der er gode lysforhold i skovbunden. Bortset fra fodring af dyrevildt er der ikke spor af særlige forvaltningstiltag af hensyn til naturen. Ved besigtigelsen lå en del af det udtyndede træ i skovbunden, men det bliver hentet og lavet til flis. Der ses ikke kvasbunker i skoven. Ejer har registreret stigning i råvildt, fasaner og harer. <u>Samlet</u> er der et stort potentiale for indvandring af vild flora og fauna fra den tilstødende skræntskov på længere sigt, men pt. er skoven mest præget af skovdyrkningstilgang med monokultur og intensiv drift. Den opnår bedømmelsen 4 (dårlig).
Drift og produktions-potentiale	Skoven drives omhyggeligt. Der er foretaget afstandsregulering (ikke anvendt ammetræer). Alle bevoksninger har udvist imponerende vækst, og de anvendte provenienser er retstammede og tilpasset lokaliteten. Der er dog, jf. ejeren, konstateret typografbille i den lille Sitkabevoksning, der derfor vil blive fældet. <u>Samlet</u> set vurderes skoven til 2 (god), hvor problemerne med Sitkabevoksningen og skovens størrelse trækker ned i forhold til dyrkningspotentialet. Dette kan dog på sigt få mindre betydning i takt med den fortløbende tilplantning af ejendommen.
Friluftslivets muligheder	Skoven er bynær og det er også muligt at cykle eller gå til skoven ad grusvej hen til den. Det trækker dog ned, at vejen har en noget privat karakter – der skiltes også mod motoriseret adgang med bil ad grusvejen. Faktisk adgang vurderes til 2 (god). Den lille skov er fint forsynet med skoveje/stier, og man får en fin fornemmelse af at komme ind i skoven, bl.a. fordi opkvistning af stammer og afstandsregulering gør, at man kan kigge gennem og ind i skoven. Der er en god vekselvirkning mellem lange "kig" og intime stiforløb. Stierne vurderes til 2 (gode). De var ved besigtigelsen dog noget ufremkommelige nogle steder pga. brændenælder. Der er ikke faciliteter i skoven udover dem der knytter sig til ejers egen jagtinteresse. Der er som nævnt en god skovfølelse. Trods den bynære beliggenhed er der helt stille pga. terrænforholdene, hvilket underbygger følelsen af, at træde ind i en anden verden, når man går ind i skoven. Blandt oplevelsesværdierne er fredfyldt, rumligt og trygt fremtrædende. <u>Samlet</u> vurdering af friluftslivets muligheder er 3 (middel). Ringe størrelse (formelt er der ikke offentlig adgang til skoven) og forholdsvis ensartede oplevelsesmuligheder trækker ned i forhold til de nævnte fine kvaliteter.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Skovrejsningsstøtten har været med til at starte en proces, hvor ejeren (dog efter generationsskifte) gradvist har plantet mere og mere til af ejendommen. Den ringe størrelse til trods, så udgjorde den en katalysator for et skovområde, der på sigt får langt større potentialer for både natur, produktion og friluftsliv. Således kan selv små skovrejsninger agere "first mover" og dermed vise andre (skov)vejen.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Skovrejsningen er for så vidt ganske interessant for friluftslivet, selv med de begrænsninger der kommer af størrelsen. Men tager man den omgivende skov i lokalområdet med i betragtning, så kan skoven nærmest siges at være ligegyldig for andre end ejeren selv.

Grindsted Skov

Om skoven													
Lbnr. og egn	C6, Midtjylland nær Grindsted												
Dato for besigtigelse	29. maj 2009 (ejer var til stede)												
Type	Privat skovrejsning med tilskud												
Kort fortalt	Skoven er plantet i 1995 og 1996. Skoven består af en blandet løvtræsbevoksning med Eg, Ask, Fuglekirsbær, Bøg, forskellige buske og Rødel som ammetræ. Desuden er der en lille bevoksning bestående af ren Rødgran. Der er bryn om bevoksningerne. Der er ikke lysåbne arealer som del af skovrejsningen, men skoven støder op til et åbent engområde. Skoven er i alt 2.7 ha												
Landskabet	Skoven ligger på hedeslette med en grovsandet jordbund, hvilket også afspejler sig i landskabets karakter. Det er præget af marker med nord-sydgående levende hegn og en del nåletræsplantager. Selve skoven støder op til en større plantage, som forsætter de ca. 3 km, der er ind til bygrænsen til Grindsted syd for ejendommen.												
Lokalisering	<table border="1"> <tr> <td>Bynært (<1 km fra 1000 indb)</td> <td>Nej</td> <td>Skovfattig kommune (før 2007)</td> <td>Nej</td> </tr> <tr> <td>Skovrejsningsområde</td> <td>Nej</td> <td>Særligt værdifuldt landskab</td> <td>Nej</td> </tr> <tr> <td>Særligt drikkevandsområde (OSD)</td> <td>Nej</td> <td>Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)</td> <td>Nej</td> </tr> </table>	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Nej	Skovfattig kommune (før 2007)	Nej	Skovrejsningsområde	Nej	Særligt værdifuldt landskab	Nej	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Nej	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Nej
Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Nej	Skovfattig kommune (før 2007)	Nej										
Skovrejsningsområde	Nej	Særligt værdifuldt landskab	Nej										
Særligt drikkevandsområde (OSD)	Nej	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Nej										
Skovens Strukturer	Skoven tilpasser sig de retlinjede matrikulære strukturer og der er ikke bevaret eksisterende elementer. Mod vest var der dog et eksisterende hegn og markvejen til engen er bevaret. Rødgranbevoksningen ligger beskyttet mod omgivelserne af brede bryn/del af løvtræsbevoksningen. Der er skovveje/spor i skoven. De følger de retlinjede strukturer og ligger optimalt i forhold driftsindgreb. En del af sporene er dog under tilgroning.												
Skovens anlæg og første års pleje	Der er foretaget dybdepløjning inden plantning og forudgående sprøjtning. Efterfølgende er der foretaget mekanisk ukrudtsbekæmpelse i de første år efter tilplantningen. Der er stor bestand af råvildt i den tilstødende plantage, og skoven var derfor hegned indtil træerne kom over bidehøjde.												

Billede 7. Denne adgangsvej til den lille private skovrejsning er alt andet end optimal for almindelige skovgæster. Skoven er da også eksempel på de små skove, som man ikke længere giver støtte til.

Billede 8. Dybdepløjningen har haft utrolig god effekt og både løvtræer og Rødgran har nået stor højde. Ved 1999-evalueringen blev "bolsjeblandingen" af mange løvtræarter og buske i bevoksningen problematiseret, fordi det kræver en kompetent og konsekvent pleje. Blandingen har imidlertid haft den fordel, at bevoksningerne ikke bliver så hårdt ramt af askesygen, fordi andre træarter kan tage over. Mange buske overlever endnu i bevoksningerne, men det gør også samtidigt, at skoven har mere karakter af krat end af skov, trods den gode vækst

Vurdering 1999	
Natur	Ejerens hensigt er primært at forøge herlighedsværdien nær boligen og med den blandede løvskov få skabt en kontrast til nåletræsplantagen. Der er med den meget sammensatte bevoksning med stor indblanding af buske, skabt mange nicher og potentiale for en varieret skov på længere sigt. Skoven fremstår ved besigtigelsen lidt som ét stort skovbryn med rødgranbevoksningen som kontrast.
Produktions- Potentiale	Kultursuccesen er god i begge bevoksninger – især den med Rødgran. Den meget sammensatte løvtræsbevoksning – med blandinger af lys- og skyggetræarter – vil kræve målrettet pleje, hvis der skal komme meget andet end brænde ud af skoven. Her spiller den ringe størrelse også ind på produktionsmulighederne. Indblandingen af buske vil blive skygget væk på sigt med mindre, der hugges stærkt for lyset.
Friluftsliv	Der er ingen adgang hen til skoven. Man skal igennem gårdsplads og forbi arealer, der bruges til opmagasinering til ejerens virksomhed. Man kan heller ikke komme til skoven ad sti fra plantagen. Skoven er endvidere under 5 ha, så den har absolut ingen funktion / lovlig tilgængelighed for alment friluftsliv pt.
Vurdering 2009	
Natur	Der er stor variation indenfor løvtræsbevoksningen. Dette skyldes bl.a. at buske og træer spreder sig på de spor, der ikke slås. Samtidig er askene syge/døde, hvilket har skabt adgang for sollyset til de indplantede buske, der ellers ville have været skygget væk. Der er stor variation af buske og træer, men stadig begrænset plads og lysforhold til bundvegetation på længere sigt. Et lidt bredere spor udgør vildtager. Der er tydeligt spor af høj frekvens af råvildt i skoven. Nærhed til den ret store plantage og et vandhul, som ejeren har gravet på den tilstødende eng, har sandsynligvis stor betydning. Der fodres og holdes en smal stribe som vildtager, men ellers er der ikke særlige naturforvaltningstiltag. Ingen kvasbunker og lignende er observeret. Ejeren registrerer råvildt, harer og et rigt fugleliv. <u>Samlet</u> vurderes skoven kun at få relativ lille betydning for naturen lokalt. Godt nok bidrager den med en rig variation af træer og buske, som giver variation i forhold til nåletræerne i plantagen, men skoven er kun lille sammenlignet med den meget store eksisterende plantage. Den opnår bedømmelsen 4 (dårlig).
Drift og produktions- potentiale	Der er foretaget udrensning af ammetræer, men ikke afstandsregulering. Rødgranbevoksningen står godt, og den er godt beskyttet af bredt løvtræsbelte/bryn. De fleste træer i løvtræsbevoksningen har udvist stor vækst og står godt, sandsynligvis pga. dybdepløjningen, hvis man tager den ringe jordbund i betragtning. Asken er imidlertid sygdomsramt, men her har den meget sammensatte træartsfordeling vist sig at være en fordel: der er både buske og andre træer til hurtigt, at overtage de huller som de syge ask medfører. <u>Samlet</u> vurdering af produktionspotentialet er 3-4 (middel til dårlig), primært pga. af den meget lille størrelse med forholdsvis stor randeffekt, hvis man eller ser bort fra plantagen mod øst. De driftsmæssige udfordringer, der ligger i så stor sammenblanding og hullerne omkring de døende aske, tæller også med.
Friluftslivets mulig- heder	Der er ikke faktisk adgang til skoven. Selvom man formelt set kan påberåbe sig retten til at færdes ad mark- og cykelvej, så vil ingen sandsynligvis gøre det, fordi man enten skal over gårdsplads og et område med opmagasinering eller også bryde igennem et tæt skovbryn, hvilket faktisk ikke er lovligt. Skoven ligger heller ikke bynær og er samtidig under 5 ha. Vurderingen af den faktiske adgang til skoven er således 5 (meget dårlig). Indre stier og veje vurderes dog til 3 (middel). Sporene følger retlinjet det grid, der blev lavet ved tilplantningen, men der er trods alt god mulighed for en fin rundtur og variation mellem både løv og nål samt mulighed for en fin udsigt over engen med vandhul. Bortset fra udstyr knyttet til jagt (ejers søn) er der intet facilitetsudbud. Følelsen af skovstemning er moderat, fordi der endnu ikke er krondække over sporene, som man færdes på. Og ind i selve bevoksningerne gør buskvegetation og opvækst omkring de døde ask, at man mere føler sig i et krat/bryn end inde i en højstammet skov. Blandt oplevelsesværdier er artsrigt, trygt og vildt. <u>Samlet</u> vurdering af det almene friluftslivs muligheder er 5 (meget dårlig). Den elendige faktiske adgang til skoven vejer tungt, men også den ringe størrelse gør, at der ikke er formel, lovlig adgang ind i skoven. Ejerens familie har imidlertid haft stor glæde af skoven til gåtur, ridetur og til jagt, som far og søn driver i skoven.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Skovrejsningen har siden givet ejeren mod på mere skovrejsning på ejendommen, hvor et langt større areal (14 ha) er blevet tilplantet. Endvidere vil han gerne lave en skovrejsning kombineret med udstykning af parcelhuse på en anden mindre ejendom, som han ejer på bygrænsen til Grindsted. Han er selv blevet så fascineret af at bo op og nedad skov, og han ser et spændende forretningspotentiale i at indarbejde den kvalitet i udbygningen af Grindsted. Ejendommen er dog foreløbigt ikke udpeget til byzone. Træartssammensætningen blev vurderet problematisk i 1999. "Bolsjeblandingen" har imidlertid vist sin styrke, da andre træarter har kunnet overtage de nicher, der er skabt efter de døde Ask.
Friluftslivets mulig- heder i de nye skove	Friluftslivets muligheder er forbeholdt ejeren selv. Imidlertid har tilskuddet været et springbræt for tilplantning af en helt ny skov på 14 ha. Derfor har den lille "ubrugelige" (ud fra en almen betragtning) skov været indirekte årsag til, at der nu er skabt nye rekreative muligheder andetsteds på ejendommen. Dette er tilmed langs et nedlagt banestræk, der i dag udgør en regional cykelrute, hvilket øger tilgængeligheden.

Kærup Skov

Om skoven				
Lbnr. og egn	C7, Midtsjælland ved Ringsted			
Dato for besigtigelse	30. september 2009 (ejer ikke til stede)			
Type	Privat skovrejsning med tilskud			
Kort fortalt	Skoven er plantet i 1996. Det er primært plantet Eg, men med en stor variation af indblanding af både ammetræer (Birk og Rødel), buske og blivende løvtræer (Lind, Fuglekirsbær). Der er endvidere en mindre Askebevoksning, også med indblanding af Lind. Der er et mindre græsareal. Desuden er et større areal med vandhul, mose, krat og græsareal, der i praksis er en del af skoven men formelt ikke en del af skovrejsningsprojektet. Det skulle friholdes pga. fredningshensyn. Skoven er i alt 6,6 ha, hvoraf det åbne areal udgør 0,3 ha.			
Landskabet	Skoven er plantet i et bynært landskab med motorvejen som nærmeste nabo mod syd. Siden tilplantningen i 1996 har der været byudvikling på en del af ejendommen mod vest (Kærup Erhvervspark) og i Kommuneplan 2009 er området mod øst for skoven og de senere tilplantninger også udlagt til erhvervsudvikling. Skoven ligger på bundmoræne med sandblandet lerjord.			
Lokalisering	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Ja	Skovfattig kommune (før 2007)	Nej
	Skovrejsningsområde	Nej	Særligt værdifuldt landskab	Nej
	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Ja	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Nej
Skovens Strukturer	Skoven er i høj grad tilpasset de eksisterende strukturer herunder vandhul, mose, krat og åbent areal, som ligger flettet ind i skovrejsningen. Skoven er anlagt så den følger afrundede kurver omkring det beskyttede åbne areal med vandhul. Der er skovveje, som dels følger gamle skel (og tidligere markvej) dels bugtende forløb gennem bevoksningerne. Der er etableret bryn mod de åbne arealer.			
Skovens anlæg og første års pleje	Der er foretaget dybdepløjning og forudgående sprøjtning, og bevoksningerne er renholdt både kemisk og mekanisk de første år efter tilplantningen. Der blev heget mod vildtskader og heget er fjernet igen, på nær for et mindre område, som har været anvendt til fasanopvækst.			

Billede 9. Adgange til de nye skove kræver sommetider lidt mod af skovgæsten. I det mindste blev et skilt, hvor der stod "her pågår jagt" fjernet efter en lokal skovgæst påtalte det ulovlige i sådan en permanent skiltning over for ejeren.

Vurdering 1999	
Natur	Ejeren har plantet skoven af hensyn til natur og miljø på ejendommen, og skovrejsningen er da også i høj grad tilpasset formålet. Herunder er den i samspil med de eksisterende naturelementer og bevoksningerne er anlagt med stor variation mellem forskellige træer og buske. Ejer observerer fasaner, ænder, skovduer, råvildt og moseugle (dog i et eksisterende krat omkring et vandhul)
Produktions-Potentiale	Der er en meget blandet kultursucces. I en del står buske og ammetræer frodigt, mens over halvdelen af de blivende Ege er gået ud, sandsynligvis pga. dårligt plantemateriale. I andre dele klarer Egen sig mere gennemsnitligt, mens Ask har slået rigtigt godt an.
Friluftsliv	Variationen i kraft af de eksisterende åbne arealer, vandhul og de slyngede skovveje er et fint potentiale for bynære friluftoplevelser. Støj fra motorvejen, delvis intakt vildthejning og "privat"-skiltning giver dog både fysiske og psykiske barrierer for offentlig adgang. Ejer anvender skoven til jagt og der er enkelte jagtfaciliteter.
Vurdering 2009	
Natur	Variation mellem bevoksninger, åbne arealer og vandhul giver mange fine nicher. Der er stor variation af flora, områder med dødt ved, træruiner mv. Tilgroning præger imidlertid både åbne arealer og vandhullet, hvilket kan medføre forringelser i naturforholdene. Bl.a. er der megen opvækst af Rødel, der spredes fra bevoksningerne, hvor det var ammetræ. Der ser ellers ud til at være gode forhold for vild fauna. Men jagtregnet fauna ser ud til at blive favoriseret i forvaltningen af skoven - især hjortevildt som fodres mange steder. Flere rådyr observeres under besigtigelsen. Der er opsat mink/mårfælde mindst et sted. Der har en overgang været omfattende opdræt af fasaner mv., men disse faciliteter ser ikke ud til at blive brugt pt. Der er kvasbunker i skovbunden. Derudover er der ikke spor efter særlige i forvaltningstiltag af hensyn til naturen. Tværtimod er et større naturareal blevet anvendt til opfyldning af overskudsjord. <u>Samlet</u> udgør skoven i kraft af kombinationen med de inkluderede åbne arealer og de efterfølgende skovbeplantninger et stort naturpotentiale. Den opnår bedømmelsen 3 (middel).
Drift og produktions-potentiale	Skoven er løbende blevet plejet. Der er således foretaget udrensning af ammetræer og begyndende afstandsregulering. Både Eg og Lind står fint mange steder. Asken har groet godt, men er i dag blevet hårdt ramt af Askesyge – mindst halvdelen er døde og resten sygdomsramt. Der er foretaget underplantning med Rødgran i den del af skoven, hvor der i 1999 blev konstateret et stort udfald af Eg, men det høje vildttryk forhindrer træerne i at komme over bidehøjde. <u>Samlet</u> vurdering af produktionspotentialer er 3 (middel), mest pga. den del, hvor Lind og Eg står godt. Bryn og de senere tilplantninger har skabt et større skovområde med rimeligt stabile dyrkningsforhold.
Friluftslivets muligheder	Faktisk adgang til skoven får vurderingen 4 (dårlig). Trods den bynære beliggenhed er den faktiske adgang begrænset af skiltning med "privat skov" og bom over grusvej og i øvrigt af de trafikerede veje, der afgrænser skoven til to sider. De indre bevægelsesmuligheder ad skovveje og stier har omvendt fine slyngede forløb, men de er under tilgroning og svært fremkommelige flere steder. En gennemgående tidligere markvej ligger mellem skovrejsningen og senere tilplantning og den anvendes som cykelgenvej. Samlet bedømmelse af skovens indre muligheder for rekreativ færdsel er 3 (middel). Der er mange jagtfaciliteter, men ikke andre typer faciliteter. Der er ikke rigtigt skovstemning endnu, hverken langs skovvejene, hvor trækroneerne endnu ikke dækker, eller inde i bevoksningerne, hvor bl.a. en del buske gør, at man ikke rigtigt får en rummelig fornemmelse af at træde ind i skov. Blandt oplevelsesværdierne er kun artsrigt og åbent karakteristiske. Der er områder med "vild" visuel stemning, men støjen fra motorvejen er for gennemtrængende. <u>Samlet</u> vurdering af friluftslivets muligheder er 4 (dårlig), primært pga. negativ skiltning, de fysiske barrierer, støj og favorisering af jagtmuligheder. Skoven rummer bestemt potentialer til meget mere og den er bynær, men det kræver bedre faktisk adgang og vedligeholdelse af skovveje og stier. Skoven fremstår imidlertid som jagtdorado for ejeren.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Der er plantet et endnu større areal til øst og nord for den første tilplantning. Skoven har således virket som katalysator for yderligere tilplantning. Skoven er et godt eksempel på, at de åbne arealer i skoven kræver fortløbende pleje, hvis de skal blive ved med at være åbne. Ved skovens etablering blev ejer pålagt at friholde et 100 meter bredt bælte omkring et vandhul med salamander. I dag er vandhullet groet til og pilekrat breder sig ud i det åbne areal. Fra skoven breder Rødel sig ud i arealet. Endvidere er der deponeret jord på en del af naturarealet, der ligger i tilknytning til skoven.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Skoven indbyder ikke just skovgæster til færdsel. Der er bomme over skovvejene ind til skoven, og der står "privat skov" på bommene. I en periode var der endvidere permanent skiltet med: "der pågår jagt i skoven", således at potentielle skovgæster ikke kunne blive andet end tilbageholdende med at gå ind i skoven. Det blev påtalt af en cyklist under vores besigtigelse af skoven. Denne benytter fast en skovvej (tidligere markvej) som cykelrute mod Kværkeby. Cyklisten havde påtalt det som ulovligt overfor skovforvalteren, og derefter var skiltet blevet fjernet.

Gadbjerg Skov

Om skoven				
Lbnr. og egn	C8, Midtjylland mellem Give og Jelling			
Dato for besigtigelse	29. maj, 2009 (ejer til stede)			
Type	Privat skovrejsning med tilskud			
Kort fortalt	Skoven er plantet i 1997. Hovedtræarterne er Bøg og Eg. En del af Bøgebevoksningen har indblanding af Lind, samt en anden del hvor der også er indblandet Rødgran og Fuglekirsbær. Egebevoksningen har indblanding af Skovfyr og Lærk. Der er benyttet Rødel som ammetræ. Skoven er i alt 3,1 ha, hvoraf 0,1 ha er vandhul (senere større vådområde, se nedenfor).			
Landskabet	Skoven ligger i et bølget bundmorænelandskab, men egnen er præget af grænsezonen mellem områder, der var henholdsvis isdækket og isfrie under sidste istid. Skoven ligger på lerblandet sandjord og landskabet omkring er intensivt opdyrket, men kun få kilometer mod vest bliver jorden mere sandet og landskabet præget af tilplantning.			
Lokalisering	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Nej	Skovfattig kommune (før 2007)	Nej
	Skovrejsningsområde	Nej	Særligt værdifuldt landskab	Nej
	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Ja	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Nej
Skovens Strukturer	Skoven ligger tilpasset de tidligere markstruktur og et mindre vandhul. Der indgår eksisterende hegn og krat omkring vandhullet. Vandhullet blev væsentligt større efter tilplantningen, idet tidligere dræn blev ødelagt ved dybdepløjning. Der er plantet bryn omkring skoven. Ved tilplantningen blev der anlagt skovej og senere er der lavet et slynget stiforløb rundt i skoven.			
Skovens anlæg og første års pleje	Der blev foretaget dybdepløjning og forudgående sprøjtning inden tilplantning. Efterfølgende er der foretaget mekanisk ukrudtsbekæmpelse i de første år og skoven blev heget for at afværge vildtskader. Hegnet er fjernet igen.			

Billede 10. Udtynding af enkelte træer og opkvistning har skabt et intimt stiforløb gennem bevoksningerne. Skoven "oser" af skovstemning kun 12 år efter plantningen.

Billede 11. Der er tydelig forskel mellem den professionelt anlagte skovrejsning og ejerens egen successive etablering af skov på en nabomark. Her har han bl.a. plantet Hestekastanje fra eget såbed (billedet). Det tager væsentligt længere tid at opnå skovstemning. De to arealer supplerer imidlertid hinanden godt og er til stor glæde for ejeren.

Vurdering 1999	
Natur	Ejer har plantet skoven for at forbedre naturen og miljøet på ejendommen. Skoven ligger i sammenhæng med et større åbent areal – tidligere afgræsset – og et areal hvor ejeren er i gang med tilplantning. Selve skovrejsningen er varieret og med brede skovbryn. Naturen har fået lov at råde i den del af skoven, der blev oversvømmet efter dybdepløjningen, pga. ødelagte drænene. Ejeren observerer et rigt fugleliv i skoven.
Produktions-Potentiale	En del af bevoksningen er slået fejl grundet de ødelagte dræn. Vurderingen er efter de to første vækstsæsoner, at bevoksningen klarer sig gennemsnitligt, bortset fra i de vandlidende områder. Skovens ringe størrelse gør imidlertid produktionspotentialet begrænset.
Friluftsliv	Skoven ligger langt fra egentlig by og for enden af markvej, der fører til ejendommens beboelse. Skoven vurderes den ikke at få særlig værdi for alment friluftsliv, selvom ejeren – trods størrelsen under 5 ha – er åben overfor offentlig adgang, når vildthejning fjernes.
Vurdering 2009	
Natur	Skoven fremstår meget varieret i forhold til størrelsen. Det skyldes bl.a., at der løbende er blevet efterplantet med diverse træer og buske i bevoksningerne, eksempelvis ask i det vandlidende område, der blev skabt efter drænene blev ødelagt. Her har pil også bredt sig. I bevoksningerne er der også indplantet Sitka og buske. Floraen er varieret – især omkring vandhullet og i den mere lysåbne egeskov. Fuglelivet fremstod også meget rigt under besigtigelsen. Ejer har gravet åbengrøft, således at der opretholdes balance i vandhul og vådområdet omkring det. Der er observeret meget dødt ved og indplantning af eksempelvis anemone. Ejeres registrerer råvildt, harer, fugle – også nattergal – og rigt insektliv, og der drives ikke jagt i skoven. <u>Samlet</u> vurderes skoven at rumme rigelige muligheder for vild flora og fauna – især i kombination med den øvrige del af ejendommen. Den opnår bedømmelsen 2 (god).
Drift og produktions-potentiale	Skoven er blevet nænsomt, men konsekvent drevet. Rødel er udrenset og der er fjernet en del Lærk i Egebevoksningen. Både bøg og eg har vist stor kultursikkerhed og imponerende vækst, hvis man ser bort fra det fugtige område. Vurdering af produktionspotentialet for skoven er <u>samlet</u> set 3 (middel). Trods den lille størrelse har den nænsomme pleje og dybdepløjning givet et godt udgangspunkt. De brede bryn samt den fortløbende tilplantning på ejendommen skaber rimelig stabilitet, trods nogen randpåvirkning. Området omkring vandhullet har intet produktionspotentiale og de efterplantede ask er stort set alle syge.
Friluftslivets muligheder	Den faktiske adgang til skoven er svagt forbedret siden 1999, da man via en adgangssti gennem det senere tilplantede areal nu kan komme hen til skovrejsningsarealet. Man behøver således ikke længere at gå gennem ejerens gårdsplads for at komme til skoven. <u>Samlet</u> vurderes adgangsmulighederne dog til 4 (dårlig): Skoven skal nås via markvej til bygningerne og den ligger langt fra by. Inde i skoven får mulighederne for at færdes til fods vurderingen 1 (meget gode). En meget fint og intimt stiforløb fører rundt gennem skoven og giver vekslende oplevelser gennem bevoksninger og forbi vådområdet. Der er mulighed for at komme ud til den mere åbne og senere tilplantning og de åbne græsarealer. Der er ikke faciliteter i skoven. Der er allerede en imponerende skovstemning, takket været den fine vækst, den anlagte sti gennem bevoksningen og opkivistning langs stien. Blandt oplevelsesværdierne er artsrigt, fredfyldt, rumligt, trygt og vildt fremtrædende til stede. <u>Samlet</u> vurdering af potentialet for friluftslivet er 3 (middel). Det fantastiske stisystem tæller positivt sammen med de tilstødende arealer og den nye tilplantning, der faktisk gør, at arealet samlet kommer over 5 ha. Skoven er dermed også lovformeligt blevet offentlig tilgængelig. Men i praksis tæller den dårlige faktiske adgang ned, selv om enkelte naboer dog har stor glæde af skoven, jf. ejer.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Skovrejsningstilskuddet gav ejeren mod på mere tilplantning. Han har plantet yderligere et markstykke til med en blanding af løv- og nåletræer, bl.a. Hestekastanje fra egen såbed. Denne nye skovdel drukner dog i græs og er præget af vildtskader. Der ses således tydelig forskel mellem dette selvbestaltede skovstykke og på kultursuccesen i den professionelt håndterede skovrejsning.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Skoven er et eksempel på, at små private skove godt kan få betydning for andre end ejeren, når denne er positivt stillet. Men det er dog kun helt lokale naboer, der færdes i skoven, som også har en aftale om og respekterer, at det er en "stilleskov" på naturens præmisser, og ikke eksempelvis til mountainbikekørsel.

Gandrup Skov

Om skoven													
Lbnr. og egn	C9, Nordjylland vest for Nørre Sundby ned til Limfjorden												
Dato for besigtigelse	9. juni 2009 (ejer ikke til stede)												
Type	Privat skovrejsning med tilskud												
Kort fortalt	Skoven er plantet 1996. Skoven har en ligelig fordeling mellem bevoksninger med løv- og nåletræ som hovedtræart. Eg optræder med forskellig indblanding/ammetræer af Birk, Løn, og Rødel. Desuden er der bevoksninger med henholdsvis Ær og Ask, begge med Rødel som ammetræ. Nåletræsbevoksningerne består af Skovfyr, enten ren eller med indblanding Fuglekirsebær. Der er ikke deciderede åbne arealer, men skoven har meget brede skovveje/bælter med græs. Skoven er i alt på 15,7 ha												
Landskabet	Skoven ligger på hævet havbund kun ca. 200 meter fra Limfjorden, adskilt af marker i omdrift samt strandenge. Der optræder både grov- og finsandet jordbund og de mange grøfter vidner om den kystnære beliggenhed og et højtstående grundvandsspejl.												
Lokalisering	<table border="1"> <tr> <td>Bynært (<1 km fra 1000 indb)</td> <td>Nej</td> <td>Skovfattig kommune (før 2007)</td> <td>Ja</td> </tr> <tr> <td>Skovrejsningsområde</td> <td>Nej</td> <td>Særligt værdifuldt landskab</td> <td>Nej</td> </tr> <tr> <td>Særligt drikkevandsområde (OSD)</td> <td>Nej</td> <td>Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)</td> <td>Nej</td> </tr> </table>	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Nej	Skovfattig kommune (før 2007)	Ja	Skovrejsningsområde	Nej	Særligt værdifuldt landskab	Nej	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Nej	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Nej
Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Nej	Skovfattig kommune (før 2007)	Ja										
Skovrejsningsområde	Nej	Særligt værdifuldt landskab	Nej										
Særligt drikkevandsområde (OSD)	Nej	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Nej										
Skovens Strukturer	Skoven følger de forholdsvis rektangulære strukturer i det flade landskab ned mod fjorden. Det gælder både afgrænsningen af og selve skoven, hvor bevoksningerne er anlagt i gridfelter adskilt af brede skovveje. Kun enkelte steder er der afvigelser herfra, bl.a. en intim sti gennem tæt Skovfyrbevoksning skabt ved opkvistning af stammerne. Lang flere skovvejene/græsbelterne er der åbne grøfter, og der er også indplantet buske, bl.a. Ribes, og enkeltstående løvtræer, primært Hestekastanje. Der er bevaret eksisterende levende hegn, men der er også plantet nye robuste bryn, bl.a. mod fjordsiden.												
Skovens anlæg og første års pleje	Der er foretaget dybdepløjning og forudgående sprøjtning. Bevoksningerne er renholdt kemisk og mekanisk i de første år efter tilplantningen. Der har ikke været hegn mod dyrevildt.												

Billede 12. Skoven virker "firkantede" med brede og retlinede skovveje der ligger vinkelret på hinanden. Det giver så til gengæld "lange kig" til Limfjorden, som her på billedet.

Billede 13. Et ual af jagtfaciliteter møder en, når man færdes i skoven. Det virker som fremmedelement, men er så til gengæld også grundlaget for, at man møder rigtigt meget dyrevildt i skoven. I det hele taget glemmer man både det firkantede skovdesign og de mange "grimme" foderstande, skydeskjul osv. i begejstring over de springende råbukke!

Vurdering 1999	
Natur	Skovrejsningen blev primært set som en økonomisk fordelagtig investering, men ejerens egne muligheder for naturoplevelser – især jagt spillede også ind. Hele skov anlægget bærer således præg af interesse for jagt, bl.a. ved at fremme vilkårene for hjortevildt med fodring, brede græsbelter og plantning af diverse bærbuske. Skovens størrelse og variation i bevoksningerne, bryn, indplantning af buske og de åbne grøfter skaber mange nicher for vild flora og fauna. Ejer observerer råvildt, harer og fasan.
Produktions-Potentiale	Bevoksningernes har god kultursucces og de er omhyggeligt renholdte for skadeligt ukrudt. Især har Skovfyr klaret sig godt de første år på den sandede jord. Løvtræet står mere gennemsnitligt, sandsynligvis godt hjulpet af dybdepløjningen. Træartssammensætning, skovbryn og relativt store størrelse giver skoven et rimeligt udgangspunkt for produktion.
Friluftsliv	Skoven ligger svært tilgængelig for almen adgang. Man kan dog komme hen til skoven ad privat markvej, der fører op til større lystejern. Skoven ligger lang fra nærmeste by. Der er god mulighed for at komme rundt i skoven ad markveje, men de retlinjet forløb og den store bredde vil sandsynligvis gøre det til en forholdsvis monoton oplevelse uden egentlig skovfornemmelse de første mange år. Grundlaget for ejers eget friluftsliv, jagt, er imidlertid godt med de brede skovveje / græsbelter flankeret af skydeskjul.
Vurdering 2009	
Natur	Den overordnede vurdering er den samme som i 1999. Der er fortløbende blevet indplantet flere frugtbuske og frugttræer lang skovveje / græsbelter og fodring af vildtet er meget udbredt. Der er desuden skabt mange nicher til vild flora med de mange randzoner, bryn, bærbuske mv. Den næsten helt døde askebevoksning har desuden skabt en større åben græssavanne. Der er ikke større vandflader i skoven, men åbne grøfter, og nær skoven er der etableret et større vandhul på del af en tilstødende landbrugsmark. Der blev konstateret en stor bestand af råvildt under besigtigelsen. Ejers forvaltningstiltag knytter sig til jagtinteressen. Der er også konstateret en smule efterladt dødt ved hist og her. <u>Samlet</u> udgør skoven et varieret levested for vild flora og fauna, uanset det visuelt meget "unaturlige" præg med lange rette linjeforløb og den høje frekvens af jagtfaciliteter og foderautomater. Den opnår bedømmelsen 3 (middel), bl.a. pga. den ikke ubetydelige størrelse.
Drift og produktions-potentiale	Skoven drives indtil videre konsekvent. Der er fortaget udrensning af ammetræer og afstandsregulering. Kun enkelte steder er Rødel ikke fjernet, bl.a. i bevoksningen med Ær. I askebevoksningen er kun enkelte overlevende træer. <u>Samlet</u> vurdering af produktionspotentialer er 2 (godt). Skoven er veldrevet. Bryn og skovrejsningen vest for skaber desuden rimelig stabilitet trods den kystnære placering.
Friluftslivets muligheder	Den faktiske adgang til skoven er 3 (middel). Godt nok ligger skoven i praksis langt fra potentielle skovgæster, men man kan komme hen til skoven ad markvej både fra nord og øst. Og fra kystsiden. Skov- og Naturstyrelsens officielle skilt om adgangsmuligheder er sat op ved indgangen til skoven, således at man som skovgæst ved, at man er velkommen. De indre færdselsmuligheder er som hovedregel lineære og kunstige, og heller ikke særligt intime. Omvendt giver det "lange kig" og udsigt mod fjorden mange steder. Og langs skovvejene er der plantet bærbuske og enkeltstående frugttræer. Oplevelsen skæmmes dog noget af tætheden af skydeskjul og foderstande med plastiktønder eller små halvtag, som også sætter den besøgende i en slags alarmtilstand. Endvidere har man på nuværende tidspunkt ikke fornemmelse af, at man kommer rigtigt ind i en skov. Man går snarere mellem en række forskellige "skovstykker" og det er svært at se "ind i" skoven. Man fornemmer kun skovstemning ad de enkelte intime stiforløb gennem bevoksningerne. Der er dog enkelte undtagelser, bl.a. stien gennem Skovfyrbevoksningen, som er simpelt etableret ved opkvistning, men den er svær at finde. Her kommer man ind i skoven. Den samlede vurdering af stierne er 3 (middel). Bortset fra de mange jagtfaciliteter (godt 50 stk. registreret) er der ikke andre faciliteter for friluftslivet. Oplevelsesværdier artsrigt og rumligt er fremtrædende. Der er ganske givet også fredfyldt, men det kræver stille vindforhold, da en ældre vindmølle ligger klods op ad skoven og forstyrrer stilheden. <u>Samlet</u> vurdering af friluftslivets muligheder er 3 (middel). Skoven er især et jagtparadis for ejeren, men selvom det skæmmes lidt for andre besøgende, finder man bestemt også gode oplevelsesmuligheder i skoven; langs stier, gennem enkelte af bevoksningerne og pga. sandsynligheden for at opleve hjortevildt. Skovens beliggenhed langt fra alfarvej betyder sandsynligvis, at skoven i praksis kun vil få lokal rekreativ betydning blandt de, der allerede kender til den.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Den meget produktionsprægede og rektangulære skovplan kan genere øjet og virke kunstig på skovgæsten (se eksempelvis skovpræferenceundersøgelserne fra Skov- og Landskab). Men naturen er sådan set ligeglad og indfinder sig, selvom det hele ser lidt "firkantet" ud. Det er skoven et fint eksempel på.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Skoven viser eksempel på, hvor lidt der i øvrigt skal til for at lave et spændende og mere intimt stiforløb, som alternativ til de meget brede og lineære skovveje / græsbelter, der mere fungerer som skydebane end skovsti, i hvert fald de første mange tiår.

Næstved Skov

Om skoven													
Lbnr. og egn	C10, Sydsjælland mellem Næstved og Skælskør.												
Dato for besigtigelse	15. juni, 2009 (ejer til stede, ny ejer siden 1999)												
Type	Privat skovrejsning med tilskud												
Kort fortalt	Skoven er plantet 1997. Skoven består af blandede bevoksninger med løvtræ, men med indblandinger af Lærk, Skovfyr og Rødgran. Hovedtræarterne er Bøg, Eg, Birk og Ask. Lind, Fuglekirsebær og forskellige buske er indblandet og Rødel er anvendt som ammetræ. Der er et mindre åbent græsareal samt 2 små vandhuller, og i forbindelse med skovrejsningen blev der plantet et mindre areal til med Nordmannsgran uden tilskud og en frugtlund omkring ejendommens have. Skoven er i alt 2,9 ha og græsarealet er 0,2 ha. Hertil kommer frugtlund og mark med Nordmannsgran.												
Landskabet	Skoven ligger på bølget bundmoræne og lerjord. Landskabet er intensivt opdyrket med spredte gårde. Syd for ligger godslandskabet omkring Holsteinsborg inklusiv et par større ældre løvskove.												
Lokalisering	<table border="1"> <tr> <td>Bynært (<1 km fra 1000 indb)</td> <td>Nej</td> <td>Skovfattig kommune (før 2007)</td> <td>Ja</td> </tr> <tr> <td>Skovrejsningsområde</td> <td>Nej</td> <td>Særligt værdifuldt landskab</td> <td>Nej</td> </tr> <tr> <td>Særligt drikkevandsområde (OSD)</td> <td>Nej</td> <td>Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)</td> <td>Nej</td> </tr> </table>	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Nej	Skovfattig kommune (før 2007)	Ja	Skovrejsningsområde	Nej	Særligt værdifuldt landskab	Nej	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Nej	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Nej
Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Nej	Skovfattig kommune (før 2007)	Ja										
Skovrejsningsområde	Nej	Særligt værdifuldt landskab	Nej										
Særligt drikkevandsområde (OSD)	Nej	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Nej										
Skovens Strukturer	Skoven er anlagt på et rektangulært markstykke op til bolig. Der er bevarede strukturer bortset fra i forbindelse med haven. Der er plantet, så der er glidende overgange mellem de forskellige hovedtræarter. Der er etableret en sø ved boligen og i en lavning i den sydlige del af skoven. Der er anlagt skovbryn og skovvejsspor indenfor brynene. Desuden er der senere etableret mere intime stiforløb, der bugter sig gennem hele skoven.												
Skovens anlæg og første års pleje	Der blev foretaget dybdepløjning, selvom jorden er meget leret. Efterfølgende er bevoksningen blevet renholdt med både kemisk og mekanisk ukrudtsbekæmpelse de første år efter tilplantningen. Bevoksningerne blev hegnnet. Hegnene er fjernet på nær omkring Nordmannsgranen.												

Billede 14. Skovdrift er ejerens "fuldtidsbeskæftigelse" som pensionist, og der er skabt et meget fint skovbillede og stiforløb. Også of-fentlige skove kunne lære af de små intime forløb, som den nidkære pleje giver mulighed for.

Vurdering 1999	
Natur	Skoven blev plantet for at forbedre herlighedsværdien og naturen på ejendommen. Det afspejler sig i meget artsrige løvtræsbevoksninger med enkelte indblandinger af nåletræer samt etablering af to vandhuller og øvrige åbne arealer. Dette harmonerer dog ikke særligt med monokulturen af Nordmannsgran. Ikke desto mindre er der på de få ha skabt et varieret naturmiljø med mange forskellige nicher. Ejers observerer et rigt fugleliv. Men mht. flora og dyrevildt forhindrer effektiv mekanisk og kemisk renholdelse samt dyrehegning indtil videre naturudviklingen.
Produktions-Potentiale	Samtlige bevoksninger står meget velplejet og har udvist stor vækst de første 2 vækstsæsoner siden plantningen (Ask, Fuglekirsbær, Lærk og Birk op til 2 m). Nordmannsgranen er en undtagelse. Her kan dybdepløjningen i den lerede jord eventuelt have haft negativ indvirkning. Nogle af træarterne synes fejlplaceret: Rødgranen er placeret lavt og fugtigt, mens Asken er plantet i de højest beliggende dele. Det har dog ikke haft negativ effekt indtil videre. De blandede bevoksninger vil kræve årvågen og kyndig pleje, hvis trækvaliteten skal blive rimelig.
Friluftsliv	Adgangen er pt. begrænset af dyrehegning, men selv efter fjernelse af hegn, vil man skulle ad indkørslen og over gårdpladsen for at kunne komme ind i skoven. Der er således pt. både fysiske og psykiske barrierer for skovgæster. Samtidig er skoven under 5 ha og således formelt set ikke almen tilgængelig for friluftsliv. De varierede bevoksninger, åbne arealer og vand vil sandsynligvis kun komme ejer og evt. enkelte naboere til glæde (i det omfang ejeren indvilliger i adgang).
Vurdering 2009	
Natur	Der er en rig variation af forskellige bevoksningstyper og glidende overgange, nogle steder lysere skovpartier, hvor buske stadigt trives, andre steder er skoven mere tæt og skyggende med Bøg og også Lærk. Dybdepløjningen har ødelagt eksisterende dræn og det sydlige vandhul er blevet større end det oprindeligt var planlagt (overløb er etableret af hensyn til naboer). De forskellige nicher, åbne områder og skovvejene langs brynene ser ud til at have givet grobund for en varieret flora og fauna. Der er efterladt meget kvas og dødt ved i skoven. De primære forvaltningstiltag af hensyn til naturen sker af hensyn til dyrevildtet, der fodres. Ejer registrer meget hjortevildt og skød kort før besigtigelsen en 6-ender-hjort. <u>Samlet</u> er der stor variation af forskellige nicher til vild flora og fauna, trods det at skovens har en begrænset størrelse. Den opnår bedømmelsen 4 (dårlig).
Drift og produktions-potentiale	Skoven er blevet drevet konsekvent. Der er både renset ud i ammetræer og foretaget afstandsregulering. Driften har været tilpasset hensynet til de meget blandede bevoksninger, der stadig står godt og samlet har udvist stor vækst. Asken har vokset godt, hvorfor det mest Rødel blev ryddet for ca. to år siden. Men nu er Asken hårdt ramt af askesygen. Det er dog kun et mindre areal, hvor der står ren Ask, andre steder kan bl.a. Fuglekirsebær tage over. Rødgranen har stadig ikke lidt skade af de lavbundede arealer, mens Nordmannsgranen fortsat ikke har været nogen succes og har heller ikke kunnet sælges som juletræer. Ejer vil nu løbende underplante med løvtræ. <u>Samlet</u> er vurderingen produktionspotentialet 2 (godt). Den gode vækst og nænsomme pleje vejer tungt. Der er plantet ny skov vest for (af ejer) og nord for (af nabo) og øst for er en frugtplantage. Skoven har således relativt gode stabilitetsforhold, trods størrelsen. Asken vil kræve efterplantning. Men da det trods alt er et mindre areal, der er ramt, så har det ikke trukket ned. Det har Nordmannsgranens problemer heller ikke – da arealet formelt set ikke er en del af det skovrejsningsprojekt, der blev ydet støtte til.
Friluftslivets muligheder	Den faktiske adgang til skoven er stærkt begrænset, fordi skoven oser privathed. Nordmannsgranen er fortsat indhegnet og virker derfor som en barriere, for dem der ellers skulle have mod til at vandre henover gårdpladsen og ind i skoven. Vurdering er 5 (meget dårlig). De indre muligheder for at færdes på stier og skovveje er omvendt rigtigt fine. Der er stor variation i oplevelserne, og man kommer godt "ind i skoven" langs den bugtede sti. Den er simpelt anlagt ved blot at rydde enkelte træer og opkviste stammerne. Stierne vurderes til 1 (meget gode). Bortset fra enkelte jagtfaciliteter og en primitiv bænk, er der ingen faciliteter. Der er meget fin skovstemning mange steder – den opleves især pga. det vellykkede stisystem. De fremtrædende oplevelsesværdier er artsrigt, fredfyldt, rumligt og trygt. <u>Samlet</u> vurdering af friluftslivets muligheder er 3 (middel). Trods den meget fine stemning i skoven, så trækker de fysiske og psykiske barrierer for adgang ned. Skoven har tillige et begrænset befolkningsopland. På sigt vil skoven vokse sammen med det nyplantede stykke, og der vil således blive lovlig offentlig adgang til skoven.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Den nye ejer købte ejendommen pga. den naturværdi, skoven giver. Han er pensioneret og bruger en stor del af sin tid på at passe skoven og har netop tilplantet ejendommens sidste markestykke med blandet løvskov. Naboen mod nord har ladet sig inspirere til også at plante skov. Her er der dog store problemer og manglende kultursucces. Bl.a. har plantematerialet været for småt og dårligt og renholdelse manglende.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Det der startede som en lille privat skov, vil på sigt blive til et større sammenhængende stykke skov, som i højere grad vil kunne være til gavn for flere end ejeren.

Hvilsom Skov

Om skoven	
Lbnr. og egn	C11, Himmerland øst for Hobro
Dato for besigtigelsen	9. juni 2009 (ejer til stede)
Type	Privat skovrejsning med tilskud
Kort fortalt	Skoven er plantet i 1997. Skoven består af Ege- og Bøgebevoksninger, der alle har 25 % indblanding af andre træer og buske. Skovfyr er konsekvent indblandet. Der er ikke udlagt åbne arealer som led i skovrejsningen. Men åbne arealer med lyng, eksisterende ældre bevoksning og pyntegrøntsareal ligger som mosaik mellem de dele, der er plantet med tilskud. Skovarealet er i alt 5,4 ha ud af ejendommens sammenlagte 8 ha.
Landskabet	Skoven ligger i et morænelandskab med dybe erosionsdale og er derfor meget kuperet. Jordbunden er dårlig og området er generelt præget af tilplantning og mindre stykker med hede. På selve ejendommen er jordbunden finsandet.
Lokalisering	Bynært (<1 km fra 1000 indb) Nej Skovfattig kommune (før 2007) Ja Skovrejsningsområde Ja Særligt værdifuldt landskab Nej Særligt drikkevandsområde (OSD) Ja Særligt følsomt landbrugsområde (SFL) Nej
Skovens Strukturer	Der er bevaret eksisterende levende hegn og bevoksningerne er tilpasset de eksisterende mindre stykker med hedelyng og ældre nåletræsbevoksninger. Der er et netværk af retlinjede skovveje og spor, som er blevet anlagt i forbindelse med udtynding. Der er desuden anlagt løvtræsbyn
Skovens anlæg og første års pleje	Arealerne blev reolpløjet til ca. 50 cm (det er ikke så dybt som normal dybdepløjning, men dog dybere end almindelig landbrugspløjning). Der er blevet sprøjtet både forud for plantning og efterfølgende de første år. Skoven blev hegnet for at forhindre vildtskader. Hegnet er fjernet igen.

Billede 15. Jagtfaciliteter virker i nogle tilfælde skæmmende med i en uskøn blanding af plastik, jern, kamuflagenet, tagpap mv. Her er eksempel på en simpel trækonstruktion, der nærmest har skulpturel karakter på det naturplejede hedeareal i skoven.

Vurdering 1999	
Natur	Natur og miljø var et vigtigt incitament for ejeren. Der er plantet løvtræer med en variation af indblandinger og med anlæg af bryn. Bortset fra det er der ikke taget specielle naturhensyn. Skoven bedrager med sin variation i forhold til den megen nåleskov i området, ligesom den indgår i fint samspil med de øvrige arealer på selve ejendommen.
Produktions-Potentiale	Bevoksningerne er velpassede og slået godt an.
Friluftsliv	Skoven ligger ikke bynært, men den ligger let tilgængelig fra vej, og man kan også komme ind i skoven, uden at skulle henover gårdsplads eller tæt forbi hus. Pt. er dyrehegningen dog en begrænsning indtil den fjernes.
Vurdering 2009	
Natur	Selve skovrejsningsprojektet er ikke specielt varieret, da der hovedsageligt er bevoksninger med enten eg eller bøg som hovedtræart, samt med indblanding af andre træsorter, der følger retningslinjerne for støtten. Flora indenfor selve skovrejsningen er præget af græsser. Der er ikke taget særlige forvaltningstiltag af hensyn til naturen. Der ligger efterladt kvas etc. (Naturplejeindsats har ejer prioriteret ved rydning af hedeareal). <u>Samlet</u> skaber den nye løvskov sammen med de eksisterende arealer en ejendom med stor diversitet af natur og levemuligheder for flora og fauna. Den opnår bedømmelsen 3 (middel).
Drift og produktions-potentiale	Skoven er effektivt passet. Der er foretaget udrensning af ammetræer og lavet spor ind i bevoksningerne. Både Eg og Bøg klarer sig godt, trods den dårlige jordbund. Provenienserne er godt tilpasset vækstbetingelserne og retstammede. Der er dog noget udfald i en lavning, hvor bevoksningen stadig ikke er sluttet. Jf. ejeren har der her været problemer med frostskafer. Ved besigtigelsen 9. juni blev konstateret udbredte frostskafer på Eg. <u>Samlet</u> vurdering af produktionspotentialer er 2 (1) (middelgodt). Bevoksningerne er på nær i frosthullet slået godt an og passes nidkært af ejeren, der er meget entusiastisk omkring driften.
Friluftslivets muligheder	Den faktiske adgang til skoven er vurderet til 2 (god), selvom skoven i praksis ligger langt fra by. Der er rige muligheder for at færdes rundt i skoven ad både skovveje og rydningsspor. De er dog primært anlagt som et retlinjet grid og ud fra et driftsrationalt perspektiv. Skovstemning fornemmes ikke rigtigt endnu – hverken på skovveje og rydningsspor eller inde i selve bevoksningerne, der stadig er tætte og svære at færdes i. Der er enkelte jagtfaciliteter, ellers ikke faciliteter. Fremtrædende oplevelsesværdier er artsrigt, fredfyldt og trygt. <u>Samlet</u> vurdering af friluftslivets muligheder er 3 (middel).
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Skoven er et eksempel på, at skovrejsningen smitter af på naboer. Der er flere naboer, der efterfølgende har plantet løvskov. Skovejeren fremhævede i 1999 hensynet til natur og miljø, som argument for skoven. Dette er tilsyneladende ikke i konflikt med en nidkær og effektiv drift for ejeren: At skabe en veldrevet og vital skov er også natur for ham.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Skoven har endnu et meget "driftsagtigt" præg, hvilket det retlinede net af skovveje og rydningsspor samt pyntegrøntsbevoksninger understøtter. Til gengæld er der gode muligheder for at færdes i skoven, og synergien med tilstødende hedearealer og udsigter er et stort plus.

Nees Skov

Om skoven				
Lbnr. og egn	C12, Vestjylland nær Nissum Fjord.			
Dato for besigtigelse	10. juni, 2009 (ejer delvis til stede)			
Type	Privat skovrejsning med tilskud			
Kort fortalt	Skoven er plantet over flere år. Af et samlet projekt på godt 20 ha blev 6,7 ha etableret i 1999, og det er dette areal, der indgår i evalueringen. Der er plantet både løvtræ (4,3 ha) og nåletræ (2,2 ha) som hovedtræarter. Der er bevoksninger med Bøg, Eg og Ær, hvor Lind, Lærk, Skovfyr og Avnbøg er indblandet. Desuden er der et stykke med Nobilis med Skovfyr indblandet. Endelig er der et lille stykke med græs. Skoven er i alt 6,7 ha. Heraf 0,2 ha er græsareal.			
Landskabet	Skoven ligger på en hedeslette ud mod Nissum Fjord. De sandede og marginale jordbundsforhold afspejler sig i de mange nord-syd-gående levende hegn og en udbredt skovtilplantning.			
Lokalisering	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Nej	Skovfattig kommune (før 2007)	Nej
	Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Nej
	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Ja	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Nej
Skovens Strukturer	Skoven følger markstrukturen og et par eksisterende hegn er bevaret i forbindelse med skovrejsningen. Der er retlinjede skovveje i det meste af skoven. Desuden har græssende heste og køer samt får skabt en del uregelmæssige og slyngede stimuligheder i skoven. Der er plantet bryn i skoven.			
Skovens anlæg og første års pleje	Der er foretaget dybdepløjning og forudgående sprøjtning, samt kemisk ukrudtsbekæmpelse i de første år efter tilplantningen. Beplantningerne har været hegnet. Vildthegnene er fjernet igen.			

Billede 16. Græsning har været anvendt til renholdelse mellem træerne nogle steder i skoven. Det giver et anderledes udtryk, men fungerer ikke optimalt ud fra et skovdriftsperspektiv.

Billede 17. Her har dyrene skabt et "naturligt" netværk af stier rundt i skoven, så den er fremkommelig trods den tætte karakter.

Vurdering 1999	
Natur	Skoven er plantet af hensyn til natur og miljø på ejendommen. Bevoksningerne er blandede, og der indgår et enkelt mindre åbent areal. Skoven er plantet i lige rækker og holdes ren med sprøjtning, så der pt. ikke er meget natur.
Produktions-Potentiale	Kulturen ser ud til at have klaret sig gennemsnitlig, men det er meget svært at vurdere på det tidlige stade.
Friluftsliv	Der er offentlig adgang til skoven og skovveje giver mulighed for færdsel. Pt. er vildthejningen en barriere
Vurdering 2009	
Natur	Skoven fremstår med stor variation mellem forskellige typer bevoksning og diverse blandinger indenfor de forskellige bevoksninger. Samtidig anvendes skoven nogle steder til græsning med heste og får, hvilket forstærker naturfølelsen. Der er efterladt meget kvas i skoven. Der er således en stor variation af nicher med muligheder for den vilde flora. Der blev under besigtigelsen også konstateret vild fauna, bl.a. ræv. <u>Samlet set</u> byder skovene på gode og varierede livsbetingelser for vild flora og fauna. Den opnår bedømmelsen 3 (middel).
Drift og produktions-potentiale	Skoven er drevet konsekvent. Den er rækkevis udrenset med begyndende afstandsregulering. Skovfyr er bl.a. fjernet, hvor den har presset Eg. I dele af skoven er tyndingen næsten for intensiv – måske for at skabe bedre lysforhold for skovgræsning. Netop skovgræsning har nogle steder skadet bevoksningen ud fra et produktionsmæssigt perspektiv. <u>Samlet</u> vurdering af produktionspotentialer er 3 (middel). De fleste steder står bevoksningerne godt i forhold til alderen. Dybdepløjningen ser også ud til at have haft god effekt på kultursikkerheden og på træernes næringsstofforsyning. Husdyrgræsning forårsager / har forårsaget skade på dele af bevoksningerne. Samtidig vil slid og for megen luft mellem træerne påvirke trækvaliteten negativt.
Friluftslivets muligheder	Den faktiske adgang til skoven vurderes til 2 (god). Man kan forholdsvis let komme til skoven fra den gennemgående vej, der dog er en mindre grusvej. Skoven ligger ikke bynært. De indre skovveje er nemme at færdes på og velholdte, men dog lidt ensformige og endnu langt fra med sluttet kronetag. I en del af skoven er stierne et dyrevæksel, som fører rundt i skoven, og giver et fint og afvekslende forløb. Andre steder er skoven dog ikke nær så fremkommeligt. <u>Samlet</u> bedømmes stimulighederne til 3 (middel). Der er ikke faciliteter i skoven. Skovstemningen er endnu begrænset pga. skovvejenes bredde og den trods alt unge alder. Blandt oplevelsesværdier er artsrigt, fredfyldt, kulturhistorisk og vildt fremtrædende. <u>Samlet</u> af vurdering mulighederne for friluftsliv er 3 (middel). Skoven er nemt tilgængelig, men skovveje er noget produktionsagtige og den hårde hugst skæmmer skovoplevelsen. Muligheden for at møde dyr er en anderledes skovoplevelse og kan på sigt sandsynligvis blive et spændende islæt i skoven. Man skal dog være opmærksom på at større husdyr kan virke skræmmende på skovgæsterne.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Ejeren er meget aktiv i det lokale foreningsarbejde. Han deltog bl.a. i de visionsmøder, som man gennemførte sammen med Landbohøjskolen v/Jørgen Primdahl og Annelise Bramsnæs i ca. 1990, om Nees sogns fremtidige udvikling. Der blev dengang lavet en landskabsplan, som inkluderede skovrejsning som et led i at gøre området mere attraktivt for tilflyttere uden egentlige landbrugsinteresser. Det arbejde har tilsyneladende haft en positiv virkning på hele området.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Den evaluerede del af skoven ligger nær ejerens bolig. Ejer har også plantet skov tættere på selve Nees, hvor den potentielle effekt for offentligheden vurderes større. Skoven viser også, hvilke problemer der er forbundet med græsning i skoven, og omvendt, hvor dejligt et islæt dyr i skoven egentligt er.

Rødekro Skov

Om skoven	
Lbnr. og egn	C 13, Sønderjylland nordvest for Rødekro
Dato for besigtigelse	21. maj, 2009. (ejer ikke til stede)
Type	Privat skovrejsning med tilskud
Kort fortalt	Skoven er plantet i 1998. Der er plantet Eg som hovedtræart og med indblanding af forskellige løvtræer og buske og med Rødel som ammetræ. Der er endvidere plantet brede løvtræsbyn. Der er ikke egentlig åbne arealer. Dog er der et bredt åbent bælte, der fører ned til engområde med græssende køer. Skoven er i alt 3,7 ha.
Landskabet	Skoven ligger på en bakke, men på en leret jordbund og i et landskab, der ellers er præget af landbrug. Terrænet skrånede svagt mod nord, hvor skoven ligger på kanten af det fugtigere engstrøg.
Lokalisering	Bynært (<1 km fra 1000 indb) Nej Skovfattig kommune (før 2007) Ja Skovrejsningsområde Ja Særligt værdifuldt landskab Nej Særligt drikkevandsområde (OSD) Ja Særligt følsomt landbrugsområde (SFL) Ja
Skovens Strukturer	Skoven ligger som forlængelse af krat og have, mod vest i forhold til beboelsejendom, som ejeren har udlejet. Skoven udgør således en aflang bevoksning, der ligger mellem offentlig vej og engområdet. Der er anlagt en skovvej i grænsen mellem brynet og selve bevoksningen. Langs vejen indgår rester af et tidligere hegn i brynet.
Skovens anlæg og første års pleje	Der er foretaget almindelig landbrugspløjning og forudgående sprøjtning før tilplantningen. Der var ved besigtigelsen i 1999 ikke foretaget kemisk og mekanisk ukrudtsbekæmpelse. Vildthejn er delvist intakt langs vejen og mod de afgræssede enge, men er fjernet mod agerjorden.

Billede 18. Her ses tilgroning af skovvejen, hvilket nærmest gør skoven ufremkommelig for skovgæsten. Til venstre ses en skovdel, hvor bevoksningen er slået mere eller mindre fejl. I andre dele har træerne opnået stor højde, men ammetræerne er ikke blevet ryddet og trykker nu Egen, der var tænkt som blivende hovedtræart ved plantningen. De høje Rødel stikker op i baggrunden på billedet.

Vurdering 1999	
Natur	Skoven er plantet af hensyn til herlighedsværdien men ikke med eksplicit vægt på natur og miljø. Der er heller ikke taget særlige initiativer i forhold til vild flora og fauna bortset fra, at skoven er anlagt nogenlunde efter støttebetingelserne – anlæg af bryn og indblanding (dog ikke mange blivende) i bevoksningerne.
Produktions-Potentiale	Kulturen er slået godt an.
Friluftsliv	Skoven ligger ud til offentlig vej, men langt fra potentielle skovgæster bortset fra dem, der bor i ejerens bolig. Der er ikke barrierer for offentlighedens adgang, bortset fra vildtheget, der senere skal nedtages.
Vurdering 2009	
Natur	Selve bevoksningen fremstår noget ensformig. Af vild flora findes bl.a. bregne og dunet gedebled. Brynene er robuste og med meget stor variation af blomstrende buske. Disse breder sig ud mod skovvejen, da der ikke holdes åben. I den nordlige del bærer skovevejen præg af fugtbund, og der er indvandring af lysåben engvegetation, bl.a. Lyse-Siv. Der blev registreret et rigt fugleliv under besigtigelsen, bl.a. med gøg. Der er ikke spor efter særlige i forvaltningstiltag af hensyn til naturen (fx kvasbunker o.l.). <u>Samlet</u> er skoven ikke specielt artsrig eller med megen variation, men i samspil med engarealet – med vandhuller – udgør den en fin naturniche i det lokale landskab. Den opnår bedømmelsen 4 (dårlig).
Drift og produktions-potentiale	Skoven er mangelfuldt passet i forhold til kvalificering af produktionspotentialer. Rødellen trives godt, især i de fugtigere dele. I store dele af skoven er den ikke fjernet, og presser her hovedtræarten meget. I andre dele hvor ammetræerne er fjernet, skyder Rødellen kraftigt fra stødene, og uden pleje kan man derfor frygte for hovedtræernes fremtid. Den nordlige del er vandlidende. Her klarer Egen sig dårligt i konkurrence med Rødellen. I en stor del af skoven er der fortsat meget markukrudt og græs. <u>Samlet</u> vurdering af produktionspotentialer er 4 (dårligt). Skoven fremstår uoplejet og ammetræerne trykker Egen. Der er fugtproblemer, og den smalle langstrakte bevoksninger giver forholdsvis meget randeffekt med negativ indflydelse på den fremtidige trækvalitet, trods de robuste bryn.
Friluftslivets muligheder	Der er nem adgang til skoven, selvom den ligger langt fra nærmeste bysamfund. Men adgangen begrænses af et efterladt dyrehegn og de meget tætte bryn langs den offentlige vej. Den faktiske adgang til skoven er 3 (middel), da mulighederne for at komme rigtigt ind i skoven er dårlige. Man skal følge et græsbelte ned mod engen og så herfra forsøge at komme ind til selve skovvejen, der fører rundt i skoven. Men denne retlinede færdselsmulighed er helt groet til i primært brændenælde og græsser. Vurderingen af stier og skovveje er derfor 5 (meget dårlig). Der er intet facilitetsudbud i skoven. Skovstemningen er også sparsom. Der er ikke kronedække over skovvejen og i selve bevoksningen. Der er meget græs og ukrudt i bevoksningerne og Egen er både busket og tæt. Selv om Rødellen har nået anseelig højde (op til 7-8 m), har man mere fornemmelse af at være i et krat end i en egentlig skov. Blandt oplevelsesværdierne er artsrigt, fredfyldt og vildt fremtrædende. <u>Samlet</u> vurdering af friluftslivets muligheder er 5 (meget dårlig). Tilgængeligheden – både hen til, ind i og rundt i, trækker meget ned.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Eksempel på skov som ganske givet bliver en udmærket niche for den lokale natur, men en meget dyr en af slagsen, når man tager tilskud, dyrt plantemateriale og anlæg i betragtning. I forhold til både produktion og alment friluftsliv vil skoven sandsynligvis få nærmest ingen betydning.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Tilgængeligheden ville forholdsvis let kunne forbedres, men skoven bliver dog næppe af nogen nævneværdig almen betydning. Det skyldes primært dens beliggenhed langt fra bysamfund og dens størrelse, der er under 5 ha., hvorfor offentligheden ikke formelt set er sikret adgang.

Vindinge Skov

Om skoven													
Lbnr. og egn	C14, Sjælland nær Roskilde												
Dato for besigtigelse	30. september, 2009 (ejer ikke til stede)												
Type	Privat skovrejsning med tilskud												
Kort fortalt	Skoven er plantet i 1998 og 1999. Der er tale om et større skovrejsningsprojekt med løvtræ, en mindre del med nåletræ og et større åbent område med søer og spredt bevoksning. Egebevoksninger dækker knap 14 ha. Her er indblandet Fuglekirsebær og Lind – nogle steder i større sammenhængende holme (bl.a. et område med ren Fuglekirsebær). Bøg dækker knap 8 ha og her er Douglas og Lærk indblandet. Der er knap 3 ha Ask, hvor Rødel er anvendt som ammetræ. Endelig er der godt 4 ha med nåletræ – Thuja, Douglas og Lærk. Skoven er på i alt 40 ha. Heraf er knap 10 ha et eksisterende åbent areal med søer og parklignende bevoksning.												
Landskabet	Ejendommen ligger indenfor et ca. 1500 ha stort interesseområdet for I/S Hedeland. Det er et tværkommunalt interessentskab, som opkøber områder i takt med at råstofindvinding ophører, med henblik på at reetablere dem til rekreative formål. Der er indvundet grus på en del af ejendommen og jordbunden er uensartet. Her er både partier med sandblandet lerjord og mere sandede dele.												
Lokalisering	<table border="1"> <tr> <td>Bynært (<1 km fra 1000 indb)</td> <td>Ja</td> <td>Skovfattig kommune (før 2007)</td> <td>Ja</td> </tr> <tr> <td>Skovrejsningsområde</td> <td>Ja</td> <td>Særligt værdifuldt landskab</td> <td>Nej</td> </tr> <tr> <td>Særligt drikkevandsområde (OSD)</td> <td>Ja</td> <td>Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)</td> <td>Nej</td> </tr> </table>	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Ja	Skovfattig kommune (før 2007)	Ja	Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Nej	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Ja	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Nej
Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Ja	Skovfattig kommune (før 2007)	Ja										
Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Nej										
Særligt drikkevandsområde (OSD)	Ja	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Nej										
Skovens Strukturer	Der er en del bevarede strukturer i skoven. Det større parklignende område, hvor der tidligere af indvundet grus, opdeler skoven i to adskilte dele. Desuden er der bevaret levende hegn, især i den sydvestlige del. Skoven består af store rektangulære bevoksninger. Rundt om hele skoven er der plantet skovbryn og indenfor brynene er der anlagt skovveje. Desuden løber skovveje på tværs gennem bevoksningerne. Disse skovveje snor sig ganske lidt, og skaber herved intime forløb.												
Skovens anlæg og første års pleje	Der har forud for plantningen været foretaget lokalitetskortlægning, som har haft indflydelse på træartsvalget. I en del af plantningen er der plantet direkte i stubmark, mens der andre steder er foretaget almindelig landbrugspløjning. Efterfølgende er der foretaget kemisk ukrudtsbekæmpelse i de første år. Der er hegnet mod vildtskader rundt om hele skoven og hegnet er ved besigtigelsen i 2009 endnu ikke fjernet. Der er dog klippet huller i hegnet på udvalgte steder, så vildtet kan passere.												

Billede 19. Skiltning med privat adgang og galvaniserede låger er åbent nok for denne ejer. På en af lågerne advarer han også med dette skilt.

Billede 20. Vildtheget opretholdes tydeligvis ikke længere for at holde råvildtet ude. Her er klippet hul, så vildtet kan passere, mens man som skovgæst ikke kan komme gennem det tætte bryn. Det burde sikres at sådan foranstaltninger imødegås, fx ved offentlig tilsyn med de skove, der er givet tilskud til.

Vurdering 1999	
Natur	Skoven udgør et stort sammenhængende område med masser af nicher for vild flora og fauna. Der er både åbne arealer med vandflader, eksisterende hegn/krat og større sammenhængende bevoksninger med varierende træarter.
Produktions-Potentiale	Beplantningerne er slået godt an og der er kun enkelte udfald. Produktionspotentialer er godt, bl.a. fordi der er tale om store sammenhængende skovarealer med brede skovbryn og gode stabilitetsforhold.
Friluftsliv	Skoven ligger optimalt i forhold til friluftsliv. Den er bynær og ligger som et stort skovområde i det fremtidige Hedeland. Pt. er værdien dog begrænset pga. alderen og vildthegegnene.
Vurdering 2009	
Natur	Der er variation mellem både dyrkede og udyrkede arealklasser (lukket skov, åbne græsarealer, vådområder etc.) og også indenfor selve bevoksningerne gennem forskellige træartssammensætninger. Der er også bevaret en del eksisterende arealer. Skoven rummer således fine muligheder for indvandring af vild flora og fauna - desværre også for uønsket flora, idet der bl.a. er fundet bjørneklo på en del af arealet. Der ser dog ikke ud til at være taget særlige forvaltningsmæssige tiltag af hensyn til naturen, bortset for fodring af hjortevildtet. Der er dog også efterladt kvasbunker i skovbunden og mange træruiner i det åbne stykke mellem de to skovdele. Dette område har dog et noget parkagtigt præg med tæt slået græs mange steder. <u>Samlet</u> er skoven ud fra et naturperspektiv interessant. Det skyldes dog især de bevarede eksisterende åbne og våde arealer, sammen med skovens størrelse. Der er behov for indgreb overfor bjørneklo. Den opnår bedømmelsen 3 (middel).
Drift og produktions-potentiale	Skoven drives konsekvent, selvom der er områder, hvor plejeindsats er påkrævet. Der er store forskelle i jordbundskvaliteten, som også afspejler sig i bevoksningerne. Generelt har væksten derfor været bedst i den vestlige del. Her står Nåletræs- og Bøgebevoksningerne specielt godt. Egebevoksningerne klarer sig mere moderat, og der er et mindre område med ren Fuglekirsebær, der er slået fejl. Asken er stort set død, og der står kun Rødel tilbage. Det gælder også i det bevarede område med vandhuller, hvor mange Ask står tilbage som døde træruiner. I den østlige del er der ringere vækst og nogle steder overtager Bjørneklo arealerne mellem de døde Ask. <u>Samlet</u> vurdering af produktionspotentialer er 3 (middel). De store bevoksninger rummer potentialer for træproduktion af god kvalitet. Omvendt varierer vækstforholdene og der er behov for omfattende indgreb og efterplantning i de knap 3 ha Askebevoksning og i den mindre del med Fuglekirsebær.
Friluftslivets muligheder	Der er gode adgangsmuligheder til skoven, men ulovlige og bibeholdt vildthegegn og privatskiltning forhindrer den faktiske adgang, hvorfor vurderingen er 5 (meget dårlig). Forcerer man imidlertid hegnet – også der hvor man advares mod elektricitet i hegnet, så er de indre muligheder for at færdes rundt i skoven fine. Der er således gode vandremuligheder i skoven. Der mangler dog endnu egentlige stier, hvor man føler man kommer "ind" i selve skoven, fordi skovvejene er brede og skoven endnu ret tæt og ufremkommelig. Rent faktisk kan man end ikke kigge ind i skoven. <u>Samlet</u> vurdering er alligevel 2 (god). Faciliteterne er præget af ejerens jagtinteresser, men der er desuden bænke og bord ved det åbne parklignende areal. Skovstemningen er moderat, dels pga. de brede skovveje, dels fordi den kun godt 10 år gamle bevoksning stadig er forholdsvis tæt mange steder. Oplevelsesværdierne er ikke særligt karakterstærke, på nær artsrigt. Visse steder oplever man dog også vildtfølelse i de små bevarede kratstykker, mens det større åbne område med vandhuller mest har åben parkkarakter. <u>Samlet</u> vurdering af friluftslivets muligheder er 4 – heldigvis med potentialer til meget mere, hvis ejeren ellers fulgte gængse regler og pillede vildthegegnene ned og fjernede den publikumsskræmmende skiltning.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Eksempel på en skov med et stort uudnyttet potentiale, hvor skovens flersidige muligheder bevidst begrænses. Der er således ikke sammenhæng, mellem det man udtrykker, og det man gør.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Det må betegnes som meget problematisk, at en skovejer modtager så stort et tilskud til en ny rekreativ skov, som han - formentlig med fuldt overlæg - lukker af for offentlighedens adgang ved hegning og skiltning. Der er således klippet huller i vildthegegnene på strategiske steder, så dyr kan komme ind, mens det pga. af tjørn og andre buske samtidig er nærmest ufremkommeligt for mennesker. Hegnet er desuden ulovligt jf. skovloven, fordi det ikke længere har funktion i forhold til opvæksten. Samtidig er skiltningen formentlig også ulovlig, da dens eneste funktion formentlig er at holde folk ude af skoven.

Svenstrup Skov

Om skoven													
Lbnr. og egn	C15, Nordjylland, syd for Aalborg												
Dato for besigtigelse	8. juni, 2009 (ejer ikke til stede)												
Type	Privat skovrejsning med tilskud												
Kort fortalt	Skoven er plantet i 1998. Den er plantet med en stor variation af forskellige løvtræarter i alle bevoksninger. Eg, Ær, Bøg og Lind er tænkt som hovedtræart i de forskellige afdelinger af skoven. Rødel er anvendt som ammetræ. Der er plantet skovbryn og anlagt større strøg af åbne græsarealer som led i skovrejsningsprojektet. Skoven er i alt 8,7 ha. Heraf er 3,7 ha græsareal. Et eksisterende stykke nåleskov på ca. 2 ha ligger i forbindelse med skovrejsningen.												
Landskabet	Skoven ligger i et bundmorænelandskab med finsandet jordbund. Der har været udvundet råstoffer på ejendommen, bl.a. i et mindre stykke i den østlige del. Landskabet nord for ejendomme er præget af tilplantning efter råstofgravning, mens landbrug dominerer syd for.												
Lokalisering	<table border="1"> <tr> <td>Bynært (<1 km fra 1000 indb)</td> <td>Ja</td> <td>Skovfattig kommune (før 2007)</td> <td>Ja</td> </tr> <tr> <td>Skovrejsningsområde</td> <td>Ja</td> <td>Særligt værdifuldt landskab</td> <td>Nej</td> </tr> <tr> <td>Særligt drikkevandsområde (OSD)</td> <td>Ja</td> <td>Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)</td> <td>Ja</td> </tr> </table>	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Ja	Skovfattig kommune (før 2007)	Ja	Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Nej	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Ja	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Ja
Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Ja	Skovfattig kommune (før 2007)	Ja										
Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Nej										
Særligt drikkevandsområde (OSD)	Ja	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Ja										
Skovens Strukturer	Skoven følger de matrikulære grænser, men er indadtil opdelt ved et sammenhængende "amøbeformet" åbent græsareal. Mod nord indgår et ældre stykke nåleskov, som dog er blevet renafdrevet i 2008 og endnu ikke er reetableret. Der er skoveje gennem skoven og for nyligt er der hugget et retlinet grid af brede tyndingsspor for hver 7-10 meter. Der er bryn med variation og forskellige træer og buske												
Skovens anlæg og første års pleje	Arealet blev dybdepløjet før tilplantning. Der var ved besigtigelsen i 1999 ikke foretaget kemisk og mekanisk ukrudtsbekæmpelse, men i stedet plantet i dækafgrøde. Skoven var de første år hegnet mod vildtskader. Hegnet er fjernet igen												

Billede 22. Skovejeren har fået aftale om gratis tynding af skovbevoksningerne mod at entreprenøren får træet til energiflis. Denne alliance har her vist sig som problematisk for skovejeren. Store maskiner har pløjet tætte spor igennem bevoksningerne og uden hensyntagen til blivende træarter er der fjernet på må og få. Meget Rødel har fået lov at stå mens Eg og Bøg er fjernet. Selvom skoven retter sig med årene, så er det utrolig hårdhændet grebet an med ringe blik for træarter og skovejerens herlighedsværdi. Metoden er i diametral modsætning til den nænsomme men selvfølgelig også mere tidskrævende drift i eksempelvis C4 eller C10.

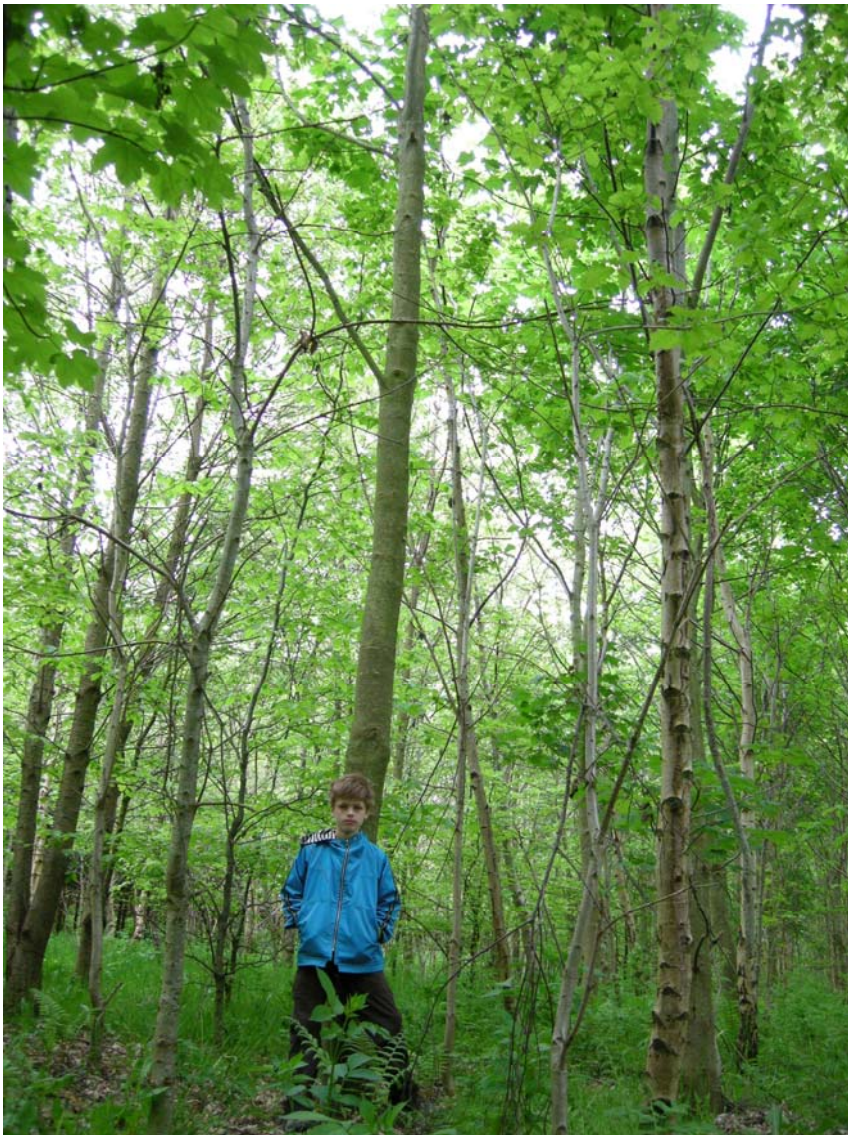

Billede 21. De formelle og faktiske adgangsforhold til skoven (indgang mod højre) er helt i orden, selvom vi under besigtigelserne fik noteret nummerplader og et efterfølgende opkald fra "politiet", se tekst. Eksemplet viser, at skovejerne bør gøres bedre bekendt med skovens adgangsregler. Man kunne eksempelvis kræve skiltning om disse. Stedet her egner sig også fint til etablering af en simpel parkeringsmulighed, som man kunne overveje som en betingelse for offentligt tilskud.

Vurdering 1999	
Natur	Ejer plantede skoven af hensyn til herlighedsværdi, herunder et eksplicit ønske om rigere dyre- og planteliv samt jagtmuligheder. Skoven er også anlagt til fremme af formålet. Der er ikke sprøjtet, der er en stor artsvariation i bevoksningerne og de åbne overdrevarsarealer bidrager til variation mellem forskellige arealklasser på ejendommen.
Produktions-Potentiale	Kulturen klarer sig gennemsnitligt og har kun mindre og spredte udfald. Dækafgrøden står noget tyndt og der kan blive problemer med ukrudtstryk. Den store variation medfører en lille andel med selve hovedtræarten, som godt kan blive et problem på sigt i forhold til produktionspotentialet.
Friluftsliv	Skoven ligger bynært, nær den mindre by Ferslev, og den noget større Svenstrup, hvortil adgangen dog besværliggøres af motorvejen. Man kan let komme til skoven, men adgangsvejen forekommer noget privat (gårdsplads/opbevaring/legehus) og pt. er skoven heget.
Vurdering 2009	
Natur	Skoven indeholder mange forskellige nicher for naturlig flora og fauna i kraft af variation mellem både åbne arealer og sluttede bevoksninger med bred artssammensætning. Der er således stor randeffekt og mange bryn. Der sås stor variation af flora og også spor efter megen hjortevildt. Der er ikke spor efter særlige naturforvaltningstiltag bortset fra fodring af hjortevildtet. Der er dog efterladt meget kvas rundt i skoven. <u>Samlet</u> set rummer skoven et stort potentiale for en varieret natur. Den opnår bedømmelsen 3 (middel).
Drift og produktions-potentiale	Skoven er intensivt plejet på en måde, der synes at stå i kontrast til naturtilgangen i anlæg og design, men også i kontrast til bevaring af produktionspotentialet. Skoven er således med hård hånd og grov maskinkraft fliset i brede spor for hver 7-10 meter. Det gælder også steder, hvor skoven ikke rigtigt er kommet ordentligt fra start. Desuden er der tyndet ind i de efterladte skovbræmmer. Fremgangsmåden ser heller ikke ud til at have skånet eventuelle blivende hovedtræer. Eksempelvis er stræk med Bøg og Eg udrenset, mens Rødellen nærmest står urørt tilbage. Rødellen giver fylde i kraft af dens størrelse, men den er ikke tænkt som blivende hovedtræart. Da indblandingen af blivende træer i forvejen var noget sparsom, forekommer denne fremgangsmåde problematisk. Skovningen er led i skoventreprenørens forsøgsprojekt med flisning i skove, der har fået tilskud, og koster ikke skovejeren noget. <u>Samlet</u> vurdering af produktionspotentialet er 4 (dårligt) pga. den problematiske skovdrift. Desuden er der også noget udfald i det område, hvor der har været råstofindvinding.
Friluftslivets muligheder	Den faktiske adgang til skoven er i princippet god. Man kan færdes ad offentlig vej og via åbent græsareal ind i selve skoven, omend skoven har lidt privat karakter. Vurderingen ville blive 2 (god), såfremt vi ikke under besigtigelsen blev holdt under skarp bevogtning og nærmest blev anmeldt til politiet, se nedenfor. I det lys kunne det være relevant at undersøge, om skoven i det hele taget var mulig for folk at færdes i. Men er man først i skoven, er der rimelige muligheder for at færdes på skovveje og over græsarealet. Rydningssporene er svære at færdes på pga. efterladt ved og dybe hjulspor. Stierne får samlet vurderingen 3 (middel). Der er jagtfaciliteter men ellers ikke faciliteter. Skovstemningen er sparsom pga. det tætte net af rydningsspor og fordi skoven er kommet langt væk fra kronedække over skovvejene. Blandt oplevelsesværdierne er kun artsrigt særlig karakteristisk. Der er en del larm som påvirker skovoplevelsen. Højspændingsledninger gennem skoven skæmmer også, men de vil blive gravet ned på sigt. <u>Samlet</u> vurdering er 4 (dårlig), men skoven har ved sin variation mellem åbne og lukkede arealer samt sin størrelse potentiale til mere, såfremt den bynære skov underkastes lidt nænsom pleje og hvis ejeren ellers var mere indstillet på offentlighedens adgang og ikke frygtede for indbrud, hærværk o.l..
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Skoven er et eksempel på, at skovejere skal være forsigtig med at takke ja til skoventreprenørers forsøgsprojekter med flisning i mindre skove. For selv om udrensningen i sig selv ikke koster skovejeren noget, risikerer den hårdhændende metode at give problemer med både skovens udseende og kvalitet.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Under besigtigelsen blev vores nummerplade noteret af ejers familie, der også patruljerede i skoven med en stor chæferhund, til trods for at vi havde givet os til kende ved ankomsten. Ved en fejl havde ejer, ikke modtaget det brev, der var udsendt til alle ejere forud for besigtigelsen. Via politiets register blev vi efterfølgende kontaktet af en mistroisk ejer, der selv er politimand, uanset at skoven har en størrelse, der tillader offentlig adgang. Skoven er derfor et eksempel på, at en stærk ejerskabsfølelse kan gøre det til en blandet fornøjelse at være skovgæst. En sådan attitude er klart i modstrid med principperne om at prioritere bynære skovrejsningsprojekter ved støttetildelingene, og det understreger desuden nødvendigheden af tydelig information til ejerne om de gældende adgangsregler i forbindelse med skovrejsningsstøtten.

Vivild Skov

Om skoven				
Lbnr. og egn	C18, Djursland, nær Vivild			
Dato for besigtigelse	16. maj, 2009 (ejer til stede, ny ejer siden 1999)			
Type	Privat skovrejsning med tilskud			
Kort fortalt	Skoven er plantet i 1996. Hovedparten af den lille skovrejsning er knap 2 ha Egebevoksning med stor indblanding Bøg, Ær, Ask og Fuglekirsebær. Desuden er der plantet 0,5 ha Skovfyr samt plantet Nordmannsgran i de spor, der senere skal være skovveje. Der er anlagt bryn. Skoven er i alt 3 ha.			
Landskabet	Skoven ligger i bølget bundmorænelandskab med en lerblandet sandjord præget af landbrug. Der er knap ½ km til kysten mod nord.			
Lokalisering	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Nej	Skovfattig kommune (før 2007)	Nej
	Skovrejsningsområde	Nej	Særligt værdifuldt landskab	Ja
	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Ja	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Ja
Skovens Strukturer	Skoven er plantet på et markstykke uden eksisterende strukturer, men den støder op til et eksisterende lille stykke skov og beboelsens egen have. Skovfyrren ligger som rektangel inde i løvskoven. Der er endnu ikke anlagt skovveje eller stier i skoven (Nordmannsgranen i spor er således ikke fældet). Brynene omslutter skoven bortset fra stykket mod beboelseshaven og den eksisterende nåletræsbevoksning.			
Skovens anlæg og første års pleje	Skoven er plantet efter landbrugspløjning og der er efterfølgende foretaget mekanisk ukrudtsbekæmpelse.			

Billede 23. Væksten har været imponerende, men der er et stort tyndingsefterslæb, og skoven er uden skovveje og stier, og er derfor ikke videre fremkommelig.

Vurdering 1999	
Natur	Skoven har stor træartsvariation – bortset fra den rene Skovfyr og Nordmannsgran, som senere skal fjernes. Der er ikke vand eller åbne arealer i skoven.
Produktions-Potentiale	Bevoksningerne er slået godt an, dog med mindre områder med afgang i løvtræsbevoksningen pga. hård mekanisk rensning. Den meget sammensatte bevoksning vil kræve kyndig pleje.
Friluftsliv	Skoven har ikke stort potentiale i forhold til alment friluftsliv. Der er ikke formelt sikret adgang til skoven, da den er under 5 ha og desuden er anlagt uden skovveje. Der er også psykisk barrierer idet adgangen til skoven foregår gennem ejerens gårdsplads og have.
Vurdering 2009	
Natur	Der savnes variation mellem forskellige typer arealer, idet skoven kun består af bevoksede arealer. Til gengæld er der stor variation af træarter i den dominerende løvtræsbevoksning. Der er også mindre nicher med mere lys til skovbundsflora. Der er ikke foretaget særlige forvaltningstiltag af hensyn til naturen. Ejeren oplever dog meget fugle og dyrevildt. <u>Samlet</u> bidrager skoven til bedre forhold for naturen i det landbrugsdominerede landskab. Skoven er dog lille, men har en stor træartsvariation. Den opnår bedømmelsen 4 (dårlig).
Drift og produktions-potentiale	Bevoksningerne har opnået stor højde, bortset fra et mindre område, der er mere åbent pga. udfald. Der er samtidig et driftsmæssigt efterslæb i skoven. Nordmannsgranen er ikke fældet. Generelt forestår der også afstandsregulering i hele skovbevoksningen. <u>Samlet</u> set vurderes produktionspotentialet til 4 (dårligt) pga. størrelsen og den meget sammensatte bevoksning med det driftsmæssige tyndingsefterslæb.
Friluftslivets muligheder	Den faktiske adgang til skoven er 5 (meget dårlig), idet adgangen har en meget privat karakter gennem have og gårdsplads. Samtidig er der ingen indre stier og skovveje, hvorfor de indre færdselsmuligheder kun kan vurderes til 5 (meget dårlig). Der er heller ingen faciliteter i skoven. Skovstemning fornemmes mange steder i bevoksningen, hvor træerne har nået stor højde. Blandt oplevelsesværdierne er fredfyldt særligt karakteristisk. <u>Samlet</u> vurdering af friluftslivets muligheder er 5 (meget dårlig). Både begrænset adgang hen til og rundt i skoven vejer tungt. Formelt set er der heller ikke offentlig adgang pga. størrelsen under 5 ha. For ejeren har skoven imidlertid stor rekreativ værdi.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Det driftsmæssige efterslæb er specielt problematisk i skoven, fordi den er så sammensat, herunder med både skygge- og lystræarter blandet sammen i en stor pærevælling.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Klassisk eksempel på skov uden reel faktisk adgang.

Bukkerup Skov

Om skoven				
Lbnr. og egn	E1, Midtsjælland nær Tølløse			
Dato for besigtigelse	17. juni 2009			
Type	Privat skovrejsning med tilskud			
Kort fortalt	Skoven er plantet i 1994. Områder med forskellige hovedtræarter, primært Bøg, Eg og Birk. Der er mindre områder med henholdsvis Ask, Robinie og Omorika som hovedtræart. Der er endvidere åbne græsarealer og et par vandhuller, samt anlagt skovbryn med forskellige buske og træer. Skoven er i alt 13,3 ha, hvoraf 2,2 ha er vedvarende græsareal med kreaturer.			
Landskabet	Skoven ligger i et intensivt dyrket landbrugslandskab. Det er et morænelandskab med dødispræg (småbakket med mange små afløbsløse lavninger). Jordbunden er sandblandet lerjord.			
Lokalisering	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Nej	Skovfattig kommune (før 2007)	Ja
	Skovrejsningsområde	Nej	Særligt værdifuldt landskab	Nej
	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Ja	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Nej
Skovens Strukturer	Der er bevaret mergelgrav og vandhul. Bevoksningerne følger landskabets former og der er glidende overgange mellem de forskellige bevoksninger. Der blev anlagt nye vandhuller og den opgravede jord blev anvendt til en høj på det vedvarende græsareal. Stier og skovveje udnytter landskabets former og kurvaturer, og slynger sig rundt i hele skoven. Allerede ved plantningen blev der anlagt 5 km sti.			
Skovens anlæg og første års pleje	Skoven er plantet direkte på stubmark. Der er foretaget forudgående sprøjtning med Roundup i afgrøderne. Der er senere foretaget kemisk ukrudtsbekæmpelse i bevoksninger og bryn, ide områder hvor glansbladet hæg breder sig. Ejeren har opgivet at bekæmpe den udelukkende med håndkraft/mekanisk.			

Billede 24. Der er en imponerende skovstemning i den kun 15 år gamle skov. Ammetræet OP42 (poppel) har på godt og ondt del i æren. Det er hårdt arbejde at følge med i udtyndingen, og trods ejerens "fuldtidsindsats" så har poplen taget magten i nogle dele af skoven.

Vurdering 1999	
Natur	Naturen er et vigtigt formål for ejer. Skoven er derfor opbygget som en varieret skov med vandhuller, græssede arealer og varierede bevoksninger med indblanding (på nær i birk og del af askeareal). Ejere har plantet skovbundsflora ud (anemone og hindbær) og efterplantet med bl.a. Douglas, Vandgran og Ægte samt Heste Kastanje.
Produktions-Potentiale	Bevoksningerne er slået godt an. Arealer med poppel (OP42) som ammetræ udviser imponerende vitalitet og grokraft. Ejeren har så småt påbegyndt opkvistning og tynding af OP42.
Friluftsliv	Der er anlagt et imponerende stisystem, hvor man møder en variation af skovudtryk og kig over græsområde med kødkvæg på sin tur rundt. Imponerende vækst i bøgebevoksning med Poppel - giver næsten skovstemning efter kun knap 5 vækstsæsoner.
Vurdering 2009	
Natur	Stor variation mellem forskellige areal- og bevoksningstyper, herunder lyse og mørke skovpartier, vandhuller og vedvarende græs. Der registreres stor variation af flora, inkl. 3 gammelskovsarter i skovbevoksningerne, men især på græsarealer. I birkearealet er der stor dominans af Stor Nælde og Febernellikered. Der er efterplantet med andre træsorter fx langs stier. Der ser ud til at være rige muligheder for vildtet, inkl. spredt indplantning af grantræer og et område med Omorika til skjul. Der fodres af hensyn til vildtet enkelte steder i skoven. Kvasbunker og dødt ved får lov at ligge. Ejer har registreret i rigt dyreliv, herunder ræv, hare, egern, rådyr, nattegal, gøg, lærke, skovmår, skovsneppe og andre småfugle. <u>Samlet</u> vurderes skoven at have bidraget med stor naturvariation i et intensivt opdyrket landskab. Den opnår bedømmelsen 3 (middel).
Drift og produktions-potentiale	Der er løbende foretaget udtynding og afstandsregulering, men indsatsen har været for sen – især i forhold til OP42, der mere eller mindre har overtaget magten i dele af bøgebevoksningen. Bøgen står trykket i venteposition, mens OP42 har nået højder på over 20 meter. Egebevoksningerne står middel, mens birken står godt. Robiniebevoksningen er slået fejl og Askesyge har ramt Askebevoksningen. <u>Samlet</u> set vurderes bevoksningernes produktionspotentiale til 3 (middel)
Friluftslivets muligheder	Der er en god faktisk adgang til skoven (2, god), selvom adgangen er relativt tæt på ejendommens bygninger. Der er dog en særlig græsvej hen til stisystemet og et skilt om adgangsforholdene er sat op. Skoven ligger ikke bynært jf. støttekriterier, men der er kun kort til beboerne i landsbyen Kirke Eskilstrup. Indre stier og veje er lette at færdes på og har et inspirerende forløb rundt i skoven: man føres både gennem forskellige bevoksninger og har lange "kig" og intime forløb (1, meget god). Der er enkelte faciliteter, bænke, affaldsbeholder og bål/lejrsted samt jagtfaciliteter. Der er en god skovstemning i det meste af skoven, særligt i bøgebevoksningerne, hvor OP42 får skovgæsten til at føle sig i en gammel højskov. Oplevelsesværdier der er moderat eller kraftigt til stede er: artsrig, fredfyldt, åbent, rumligt og vildt. <u>Samlet</u> set er friluftslivets muligheder vurderet til 1 (meget god). Her vejer særligt ejerens progressive adfærd, stiforløbet og den overordentlig rige variation i skovens udtryk tungt.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	OP42 var som ammetræ med til at skabe hurtig skovstemning allerede efter 4-5 år, men den har desværre også været overordentlig svær at styre for ejeren. Han har derfor fået grebet for sent ind med udtynding og fældning. Et andet problem er, at den skyder fra kviste, grene og stammer, så med mindre eksempelvis bøg har fået lukket af for lyset, så vil den blive meget svær at holde tilbage. Dræb ved ringning inden fældning er en god mulighed, som ejeren er begyndt at benytte sig af. Vand har nogle steder været et problem efterhånden som drænene er blevet ødelagt af træernes rødder. Det kan bedst betale sig, at planlægge skoven efter, hvor man kan forvente vand eller vandlidende arealer. Her kan eksempelvis historiske kort, men også lokalitetskortlægning hjælpe.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Ejer fortæller, at han har aftale med en skole, der frit kan benytte skoven. Men ellers er der kun få gæster. Jagten udlejes og der er drivjagt ca. 4 gange årligt.

Billede 25. Bukkerup skov: Her ses nogle af poplerne og de tynde, trykkede bøgetræer, der pga. af konkurrenceforholdet savner både plads, vand og næring. Ejeren er i gang med at fælde poplerne for at skaffe bøgen bedre forhold, men han bliver nødt til at dræbe poplerne først, ved at ringe dem, for ellers skyder de igen fra grene og stammer. Heldigvis er der ikke problemer med rods kud, som hos mange andre poppelarter.

Billede 26 . Bukkerup Skov udmærker sig ved sin variation mellem åbne arealer med græssende dyr og sø, og de mere lukkede skovbevoksninger. Skoven er et mønstereksempel på et stisystem med sammenlagt 5 km sti, der allerede blev anlagt ved plantningen af skoven. Stierne slynger sig på fineste vis rundt i skoven, så man både kommer gennem de forskellige bevoksningstyper og rundt langs de åbne arealer.

Andbæk Skov

Om skoven				
Lbnr. og egn	E2, Vestjylland mellem Ringkøbing og Skjern			
Dato for besigtigelse	11. juni, 2009 (ejer til stede)			
Type	Privat skovrejsning med tilskud			
Kort fortalt	Skoven er plantet i 1995. Skoven består hovedsageligt af nåleskov, men med bæltter af Eg samt løvtræs-bryn omkring bevoksningerne. Hovedtræarterne er primært Sitkagran. Desuden er der mindre stykker med Rødgran/Douglasgran, Østrigs Fyr, Lærk og Ask. Skovrejsningen ligger i tre adskilte skovparter på ejendommen, hvor der i forvejen er en ældre løvskov, dyrkede marker og et strøg med hede. Skoven er i alt 18,4 ha.			
Landskabet	Skoven ligger på bakkeø med sandblandet lerjord. Landskabet er forholdsvis kuperet. Mod vest dominerer landbrugsjorde, mens hededområder (Dejbjerg Hede) og nåletræsplantager præger landskabet mod øst.			
Lokalisering	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Nej	Skovfattig kommune (før 2007)	Nej
	Skovrejsningsområde	Nej	Særligt værdifuldt landskab	Nej
	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Nej	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Nej
Skovens Strukturer	De tre skovparter ligger placeret i tre hjørner af det rektangulære ejendomsareal. Skoven tilpasser sig de rette matrikulære skel og er anlagt som firkantede bevoksninger med løvtræshegn og Egetræsbæltter omkring. Der er skovrydningsspor mellem bevoksningerne, men der er ikke anlagt skovveje.			
Skovens anlæg og første års pleje	Skoven er plantet efter dybdepløjning og forudgående sprøjtning. Bevoksningerne er mekanisk renset, og der har ikke været hegnet mod vildtskader.			

Billede 27. Selv ensformige granbevoksninger får liv, når et græssende kron dyr pludseligt dukker op foran én på et skovspor.

Billede 28. En stor bestand af hjortevildt bidrager til skovoplevelserne men også til ødelæggelser. Her er en Eg skrællet af et kron dyr.

Vurdering 1999	
Natur	Ejeren har anlagt skoven pga. interesse i både skovdrift og natur. Skovdriftsinteressen ligger bag træartsvalget, mens naturinteressen kommer til udtryk i Egetræsbælterne og løvtræshegnet. Ejeren ser dog også nåletræsbevoksningerne som vigtige for hjortevildtet. Generelt har skoven dog ringe naturpotentiale med få indblandinger og sit store fokus på nåleskov. Skoven integrerer heller ikke åbne arealer.
Produktions-Potentiale	Samtlige bevoksninger er slået godt an. Eneste undtagelse er en del af askebevoksningen, hvor jordbunden ser ud til at være præget af stillestående vand. Naturlig opvækst af pil presser her Asken. De brede bælter giver rimelige stabilitetsforhold, selvom skovparterne ligger opsplittede.
Friluftsliv	Der er adgang til skoven fra en gennemgående markvej. Det gælder dog kun to af skovparterne. Skoven ligger samtidigt langt fra egentligt befolkningsopland og tæt på større sammenhængende områder. Der er ubefæstede skovspor, som man kan færdes på, men de rummer ikke et stort potentiale.
Vurdering 2009	
Natur	Bevoksningerne er ensartet sammensat og domineret af nåletræer. Der er ikke variation mellem forskellige arealklasser i selv skovrejsningen, men arealerne indgår i samspil med naturøvrige arealer, som bl.a. er hede, gammel skov og dyrkede marker. Der er også etableret et mindre vandhul på markerne. Der er ikke indtryk af indvandring af megen flora i skoven. Til gengæld er der imponerende tæthed af både rådyr og kronstyr, som både blev set af evaluatorene, men som også har efterladt sig markante indtryk på bevoksningen i form af skrælning og fejning af især Eg. Forvaltningstiltag af hensyn til naturen går primært på forholdene for hjortevildtet. Det omfatter dog især arealerne udenfor skovene, herunder vildtuger, vandhul og accept af et lavere udbytte for kornmarkerne pga. vildttrykket. <u>Samlet</u> udgør hjortevildtet en naturværdi, men derudover er der ikke meget at komme efter (NB! Nærliggende hede, sø og gammel skov trækker op som økologisk netværk). Den opnåede bedømmelse er 4 (dårlig).
Drift og produktions-potentiale	Nåletræsbevoksningerne står generelt meget godt og har også opnået stor højde. Douglas er dog meget efterstræbt af vildtet, men foreløbigt er kronvildtets skrælning primært gået hårdt ud over Egen. Nogle steder er Egebælterne næsten ikke eksisterende. Asken er syg på grund af Askesyge. Der er et lille driftseffektslæb, idet afstandsregulering ikke er påbegyndt. Ejeren er opmærksom på dette og er ligeledes generelt vidende om skovdyrkning og driftsforhold. <u>Samlet</u> vurdering af produktionspotentialet er 3 (middel). Det bliver dog svært, at få at få kvalitet ud af Egen. Asken bliver sandsynligvis ikke til noget. I nogle dele kan Eg måske tage over.
Friluftslivets muligheder	Faktisk adgang til skoven er til stede fra den private fællesvej, der går gennem området. Men det gælder kun to af skovparterne. Desuden ligger skoven langt fra befolkningsopland og ejeren udtrykker stort ønske om, at sikre kronvildtet fred fra friluftsliv. <u>Samlet</u> vurdering er 4 (dårlig). Mulighederne for at færdes i selve bevoksningerne er ligeledes begrænset til et grid af rette spor i bevoksningsgrænserne. Græsset er holdt nede af vildtet og ejeren, så det er muligt for ham at færdes rundt på sporene. Vurdering af mulighederne er 3 (middel). Der er ikke faciliteter for friluftslivet bortset fra ejers egne jagtfaciliteter. Væksten i nåletræsbevoksningerne har været god, men det er svært at opleve egentlig skovstemning i de tætte bevoksninger bortset fra i Egetræsbælterne. Blandt oplevelsesværdierne er artsrigt, fredfyldt, rumligt, trygt og vildt fremtrædende. De mange kronstyr der opleves i skoven, har stor indflydelse på skovoplevelsen. At give en <u>samlet</u> vurdering af skoven er meget svær. Umiddelbart er den dårligt tilgængelig og har ikke optimale muligheder for at færdes. Samtidig tiltrækker skove med den slags udtryk og træartssammensætninger, ikke normalt skovgæsterne. Omvendt betyder dyrelivet dog ekstremt meget for oplevelsen. <u>Samlet</u> vurdering bliver derfor 3 (middel).
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Skoven giver indtryk af, hvor stor skade kronstyr (og andet hjortevildt) kan forvolde på skovens træer. Skoven er således en fourageringsplads for sultne kronstyr, hvor man må stille sig spørgsmålet, om skovens i alle tilfælde skal leve op til samfundets flersidige målsætninger eller om hensynet til fx kronvildt kan være et tilstrækkeligt delformål. I alle tilfælde er det dog en megen dyr form for vildtpleje, hvor skovrejsningsmidlerne kunne have været brugt med større omtanke.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Skoven er meget modsætningsfyldt med sit produktionsagtige tilsnit og den store indvandring af "kronvildt". På den måde eksemplificerer skoven problemstillingerne omkring evaluering af oplevelsesværdierne i de nye skove. Et kronstyr, en bestemt plante, et bestemt vejr osv. har stor indflydelse på naturoplevelsen. Ligeledes spiller det personlige udgangspunkt naturligvis også ind, se her metodekapitlet.

Nimtofte (Mogenstrup) Skov

Om skoven				
Lbnr. og egn	E3,Djursland nord for Nimtofte			
Dato for besigtigelse	16. maj, 2009 (ejer ikke til stede)			
Type	Privat skovrejsning med tilskud.			
Kort fortalt	Skoven er plantet i 1998 i forbindelse med konvertering af ejendom fra landbrugsnoteret til skovejendom. Senere er skoven stort set blevet sløjfet igen og i stedet udstykket til omkring 300 eksklusive ferieboliger samt et golfressort med hotel, badeland og fitnessaktiviteter. Dette anlæg gør, at skoven ikke kan evalueres for 2009 på samme måde som de øvrige skove. Der var oprindeligt plantet blandet løvskov med Eg og Bøg som hovedtræarter samt med stor indblanding af Lind, Ask, Fuglekirsebær, Lærk, Kastanje, Sitka samt Rødel. Eg optrådte i Bøgebevoksningerne og vice versa. Der var etableret ca. 9 ha bryn. Skoven udgør tilsammen i alt 34,4 ha.			
Landskabet	Skoven blev plantet på landbrugsejendom med og i tilknytning til eksisterende nåletræsskov. Der er en del eksisterende skovområder mod nord og omkring ½ km til bygrænsen mod Nimtofte.			
Lokalisering	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Ja	Skovfattig kommune (før 2007)	Nej
	Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Ja
	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Ja	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Ja
Skovens Strukturer	Skoven tilpasser sig de eksisterende markstrukturer. Der er bevaret enkelte hegn og krat, og skoven følger sig ind mod eksisterende nåleskov, samt et åbent strøg langs vandløb. Der er anlagt skovveje og bryn, hvor det er været relevant. Der er desuden gravet 5 nye søer.			
Skovens anlæg og første års pleje	Skoven er plantet efter almindelig landbrugspløjning. Bevoksningerne er rensset mekanisk og der er hegnet mod vildtskader.			

Billede 29. I baggrunden ses rester af den oprindelige skovbevoksning.

Billede 30. Andre steder er der knap så meget tilbage af den 34½ ha store skovrejsning. I stedet ses en tæt "skov" af luksus ferieboliger.

Vurdering 1999	
Natur	Skoven har meget sammensatte bevoksninger og vekselvirkning med eksisterende krat, hegn., vandløb, søer og skov, samt åbne områder. Skoven har et stort naturpotentiale.
Produktions-Potentiale	Skoven er slået godt an, men det er svært at vurdere sikkert, da den kun er et år gammel. Den store variation i bevoksningerne – bl.a. sammenblanding af skygge- og lysttræart vil dog kræve konsekvente driftsmæssige indgreb. Med sin størrelse og arrondering har skoven imidlertid et fint produktionspotentiale, hvis den ellers bliver grebet forstligt korrekt an.
Friluftsliv	Skoven ligger let tilgængeligt for borgere i Nimtofte. Men der er også adgang via cykelstien på den nedlagt Gjerrildbanes tracé. Her går stien også gennem den ældreskov, hvor der bl.a. er jættestue. Der er anlagt skovveje og dermed også adgang gennem den nye skov. Skovens vekselvirkning med de eksisterende skov- og naturarealer samt den bynære beliggenhed giver den et godt potentiale for fremtidigt friluftsliv.
Vurdering 2009	
Natur	Skoven er stort set sløjftet, men de etablerede golfbaner indeholder stadig en række naturelementer. Således blev tilladelsen til ressortområdet da også givet under vilkår af beskyttelse af naturen. Herunder at der bl.a. blev udarbejdet en naturplan og nedsat en lokal følgegruppe. Der er gravet nye vandhuller i forbindelse med baneanlægget. Fundamentalt set er golfbanen alligevel en forringelse af naturen i området i forhold til den sløjfede skovs potentiale. Ikke mindst set i lyset af det massive byggeri af 300 boliger, hotel, vandland, forbindelsesveje og anlæg af P-pladser.
Drift og produktionspotentiale	Der er ikke produktionspotentiale tilbage. Kun enkelte grupper af træer er bevaret i forbindelse med byggeriet eller som elementer på golfbanen, eksempelvis grupper af Rødel, bryn etc.
Friluftslivets muligheder	Adgangsmulighederne til området er som helhed blevet forbedret. Det gælder både muligheden for at komme til området samt antallet af P-pladser etc., men også muligheden for at komme rundt i området ad slyngede stier. Det var herunder et krav, at offentligheden skulle sikres adgang til området, bl.a. adgang til jættestuen gennem den ældre skov. I praksis er der imidlertid en række psykiske barrierer for almindeligt friluftsliv. Der skiltes ikke om, at man faktisk er velkommen – heller ikke om oplevelser som jættestuen. Stierne er tydeligvis anlagt til golfbiler og golfspillere, herunder med skiltning til de forskellige golfhuller. Alle andre end golfspillere selv vil sandsynligvis føle sig usikre over, hvorvidt man må færdes på stierne og om det i givet fald er sikkert. Således vil mange kunne føle sig usikre på, om man bliver ramt af vildfarende golfbolde. Ved en tur rundt i området, blev der imidlertid mødt lokale folk på gåtur, særligt hvor indfaldsvejen til området er den fredede Gjerrildsti.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Her tages der ikke stilling til det rimelige i, at man godkender et omfattende byggeri i det åbne land - herunder i et særligt værdifuldt landskab, langs en fredet sti (fredet for at bevare den landskabelige oplevelse langs ruten). Heller ikke det fornuftige i at fælde ca. 34½ ha skov, som lige er blevet plantet med offentlig tilskud. Også det ligger uden for denne evalueringssækkevidde, selv om det da kunne være spændende at gå nærmere ind i en nærmere vurdering af sagen. Det skal derfor blot konstateres, at skoven ikke findes mere. I stedet har den banet vejen for nye måder at udnytte værdifulde landskaber på, økonomisk og oplevelsesmæssigt - og på både godt og ondt.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Mht. skovenes design, kan skovplanlæggere godt lære noget af golfbanedesignere om, hvordan man kan udforme skove på en både mere kreativ og spændende vis. Særligt mht. at udnytte landskabers eksisterende terræn og kurvaturer, som en naturlig del af et fremtidigt design og stiplanlægning

Private skove uden tilskud

Sandfeld Skov

Om skoven													
Lbnr. og egn	C5, Midtjylland, vest for Brande												
Dato for besigtigelse	25. juni 2009 (ejer ikke til stede)												
Type	Privat skovrejsning uden tilskud												
Kort fortalt	Skoven er plantet 1993-1995. Skoven består af en variation af forskellige typer bevoksninger. Løvtræer og nåletræer optræder nogenlunde ligeligt fordelt som hovedtræarter. Der er indblanding af andre træarter end hovedtræarten i hovedparten af alle bevoksningerne. Hovedtræarterne er Eg, Bøg, Ask, Rødeg/Poppel, Ær, Grandis, Douglas, Lærk, Rødgran og Sitka. Desuden er der stykker med Nobilis og Nordmannsgran. De vigtigste indblandinger (inkl. ammetræer) er Skovfyr, Lærk, Bjergfyr, Omorika, Poppel og Rødel. Der forekommer både rækkevis og gruppevis indblanding. Der er brede åbne bælter og rektangulære stykker, der har karakter af vildtagre. Skoven er i alt 51 ha, hvoraf ca. 3 ha er lysåbne arealer.												
Landskabet	Skoven ligger på hedeslette med grovsandet jordbund. Det flade sandede landskab er præget af tilplantning, og der ligger både skov vest og øst for ejendommen. Mod nord, på den anden side af Sandbjergvej, ligger engarealer og tilgroede arealer ned mod Skjern Å. Der ligger enkelte opdyrkede marker spredt mellem skovområder og arealer med hede i lokalområdet. Kommunen blev dog som helhed kategoriseret som skovfattig på plantningstidspunktet, jf. nedenfor.												
Lokalisering	<table border="1"> <tbody> <tr> <td>Bynært (<1 km fra 1000 indb)</td> <td>Nej</td> <td>Skovfattig kommune (2007)</td> <td>Ja</td> </tr> <tr> <td>Skovrejsningsområde</td> <td>Ja</td> <td>Særligt værdifuldt landskab</td> <td>Nej</td> </tr> <tr> <td>Særligt drikkevandsområde (OSD)</td> <td>Nej</td> <td>Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)</td> <td>Nej</td> </tr> </tbody> </table>	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Nej	Skovfattig kommune (2007)	Ja	Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Nej	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Nej	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Nej
Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Nej	Skovfattig kommune (2007)	Ja										
Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Nej										
Særligt drikkevandsområde (OSD)	Nej	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Nej										
Skovens Strukturer	Som del af skovrejsningen blev der bevaret levende hegn og krat. Der er etableret nyt bredt bryn mod vejen nord for skoven, mens naboskov fungerer stabiliserende for tilstødende bevoksningerne. Skoven er rationelt anlagt i rektangulære felter med brede skovveje/græsbelter mellem bevoksningerne og med enkelte åbne felter. Der er dog samtidigt et net af indre stier og veje, der bryder denne struktur og i stedet går på tværs og slynger sig gennem bevoksningerne.												
Skovens anlæg og første års pleje	Der er foretaget dybdepløjning og forudgående sprøjtning, og arealerne er efter plantningen blevet renholdt både kemisk og mekanisk de første år.												

Billede 31. Også her er der anvendt poppel som ammetræ. Den har tydeligvis været svær at styre. På baggrund af eksemplet fra Bukkerup skov (E1), så kan det kun anbefales at anvende poppel som ammetræ, hvis man er forberedt på omfattende indgreb og styring, allerede efter 4-5 års vækst. Man skal dog være opmærksom på, at de skyder fra kvist og grene, og at mange popler ligeledes sætter rods kud. Så er man ikke ordentlig forberedt på nidkær pleje og tilsyn med bevoksningen, kan man meget nemt ende med en egentlig poppelskov. Omvendt kan poppel meget hurtigt skabe et skovbillede i skoven – noget man fx kan anvende i forbindelse med offentlige skovrejsninger, hvor der også ofte er et kyndigt personale.

Vurdering 1999	
Natur	Skoven er plantet af hensyn til herligheden på ejendommen, herunder også ønsket om en rigere natur. Ejer har både observeret harer og råvildt i skoven. Skoven er stor og indeholder en stor variation af forskellige bevoksningstyper og megen indblanding i bevoksningerne. Der er ikke anlagt vandhuller og andelen af åbne arealer er forholdsvis lav. Til gengæld er der megen randvirkning, fordi de åbne arealer ligger som langstrakte brede bæltter.
Produktions-Potentiale	Skoven er rationelt anlagt. Bevoksningerne er slået fint an og de fremstår professionelt passet i forhold til træproduktion.
Friluftsliv	Der er fin adgang til skoven og mulighederne for at færdes indenfor skoven er gode. Skovens størrelse gør også, at den kan have et potentiale på længere sigt. Omvendt er der langt til egentlig by. De brede bæltter og skovveje modvirker en hurtig skovfølelse, men egner sig fint til jagtformål, hvor man kan sigte langt. Jagt er tydeligvis ejers interesse, hvilket bl.a. ses af en del jagtfaciliteter. Der er ikke øvrige faciliteter.
Vurdering 2009	
Natur	Skoven rummer mange randzoner og forskellige niches. De langstrakte åbne arealer på den næringsfattige jordbund har overdrevskaraktter med et rigt insektliv og variation af flora. Arealerne holdes aktivt lysåbne – sandsynligvis af hensyn til jagten. De varierede bevoksningstyper – lysåbne spor, lys løvskov og mørk granbevoksninger - giver gode vilkår for dyrelivet, og bevoksningerne vidner med sine vildtskader om et højt tryk af især råvildt. Der er også konstateret spor efter kronvildt. Der er under besigtigelsen endvidere set hugorm og skovdue. Der forvaltes tydeligvis efter at optimere vilkårene for hjortevildt. Der er foderautomater og græsbræmmerne holdes åbne. Der er samtidig konstateret en del efterladte kvasbunker, som gavner den vilde fauna. Og selvom der er en stor andel af nåleskov, så har mange af disse bevoksninger indblanding af løvtræer. <u>Samlet</u> set vurderes skoven til et stort potentiale for naturen. Ikke mindst i kraft af sin størrelse og variation samt de langstrakte overdrevsagtige og næringsfattige græs-bæltter. Dette til trods for de for smalle lysåbne bæltter (med en del skyggeeffekt på sigt) og manglen på vådområder, der trækker ned i vurderingen. Den opnår bedømmelsen 2 (god).
Drift og produktions-potentiale	Skoven drives forstligt og der er foretaget udrensning af ammetræer samt afstandsregulering. Generelt er væksten imponerende, når man tager den magre jordbund i betragtning. Her må dybdepløjningens store effekt fremhæves. De fleste nålevtræbevoksninger står overordentligt godt og der er kun få vildtskader i både Nobilis og Nordmannsgran. Løvtræbevoksninger står med en mere moderat kvalitet og med en del vildtskader. Poppel (OP-42) har taget magten, hvor de er anvendt som indblanding. De bliver svære at styre på sigt, men står dog mere spredt end i Bukkerup Skov (E1). Pga. poplernes problematiske evne til at skyde igen fra kviste og grene mv., vil de være svære at fælde uden forudgående ringning. Askebevoksningerne er hårdt ramt af Askesyge. I en <u>samlet</u> vurdering af produktionspotentialet får skoven 2 (god). Bevoksningernes kvalitet som helhed samt skovens størrelse og konsekvente drift opvejer de problemer som er ift. poppel og ask.
Friluftslivets muligheder	Der er let adgang til skoven. Den foregår fra vej og eksisterende regional cykelrute og fra eksisterende naboskov/natur med offentlig adgang. Der er ingen "psykiske" hindringer af adgangen i form af skilte eller beboelse. Adgangen vurderes til 2 (god). Det trækker kun ned, at skoven ikke er bynær. Stier og veje vurderes til 2 (god). Mulighederne for at færdes rundt ad græs-bæltter/skovveje er gode, og der er lange flotte "kig". Der er desuden mere intime stier, der går på tværs af og gennem bevoksningerne, men de er få, og det er forholdsvis få steder, man føler sig "inde" i skoven. Skovfølelsen ligger imidlertid kun et par skridt inde i bevoksningerne pga. af den imponerende vækst, og er godt understøttet af fraværet af trafik og menneskeskabt støj. Der er ikke andre faciliteter end de, der er egnet til jagt. Dem er der mange af. Blandt de oplevelsesværdier, der er særligt karakteristiske er artsrigt, fredfyldt og rumligt. En <u>samlet</u> vurdering af skovens friluftsfunktion er 2 (god). Størrelsen, de mange færdselsmuligheder, gode adgang og mulighederne for at møde dyreliv trækker op. Til gengæld er der ikke nogen form for faciliteter for andre end jægere, og de mange skydeskjul kan godt virke en smule skræmmende/skæmmende for de almindelige skovgæster. Afstanden til byen trækker også ned i den betydning, som skoven vil opnå. Til gengæld er det medvirkende til den fantastiske stilhed, som er i skoven.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Skoven er plantet uden tilskud, men lever alligevel op til mange af de målsætninger, der er med tildeling af støtte, herunder understøttet af bl.a. en stor løvtræsandel og indblanding i bevoksningerne.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Skoven er et fint eksempel på, hvor skovens "dybe og stille ro" bedst fornemmes: det er, når der ikke er andre mennesker eller larm fra infrastruktur og bebyggelser. Altså langt ude på landet.

Mogenstrup Skov

Om skoven				
Lbnr. og egn	C16, Sydsjælland nord for Mogenstrup			
Dato for besigtigelse	15. juni, 2009 (ejer ikke til stede)			
Type	Privat skovrejsning uden tilskud			
Kort fortalt	Skoven er plantet i 1999. Skoven er tilplantet for at konvertere landbrugsnoteret areal i tidligere råstofgrav til fredsskov. Dette er sket for ikke at nå den daværende maksimale ejendomsstørrelse i forbindelse med tilkøb af landbrugsjord til ejerens landbrugsejendom. Hovedparten er tilplantet med Skovfyr, men en lille del er selvsået pil. Desuden er der åbne arealer, herunder åben vandflade og vådbund. Skoven er i alt 12 ha, hvoraf de 2 ha er åbne arealer.			
Landskabet	De tilplantede arealer ligger på gruset jordbund med meget ringe bonitet og på arealer, hvor der intet muldlag er tilbage efter råstofindvinding. Området udgør en strækning af Mogenstrup Ås, som i dag er delvist bortgravet. Råstofudvindelsen har efterladt et aflangt dalstrøg med søer og vådbund afgrænset af skråninger, der er under tilgroning.			
Lokalisering	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Ja	Skovfattig kommune (før 2007)	Nej
	Skovrejsningsområde	Nej	Særligt værdifuldt landskab	Nej
	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Nej	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Nej
Skovens Strukturer	Tilplantningen med Skovfyr er foretaget på de højere beliggende arealer, mens pil er etableret i de lavere dele, i forbindelse med de eksisterende søer. Der er ikke etableret bryn.			
Skovens anlæg og første års pleje	Der blev ikke foretaget jordbearbejdning før tilplantningen. Der er dog blevet spredt flis for at sikre kulturen mod udtørring samt for at tilføre jorden organisk materiale.			

Billede 32. Området er smukt men egentlig skov har man ikke fået ud af Skovfyrren i den tidligere råstofgrav. Dertil har jordbunden været for ringe.

Vurdering 1999	
Natur	Området har i forvejen en rig natur i form af vand og lavbundsarealer samt fri succession på skrænterne. Tilplantningen afløser lysåbne og næringsfattige arealer, og i den forstand vil monokulturen af Skovfyr ikke være en naturmæssig berigelse. En del af projektet er imidlertid tilpasset de eksisterende strukturer – søer og lavbundsarealer, der friholdes for tilplantning.
Produktions- Potentiale	Kultursuccessen er dårlig og med store udfald. Dette skyldes både et tørt forår, for meget ukrudt og den ringe jordbund. Men også et dårligt proveniensvalg, dette på trods af et fornuftigt træartsvalg. Samtidig er det betænkeligt at sprede træflis på arealet, idet nedbrydningen kræver både vand og næring, hvilket er til skade for træernes overlevelseschancer. Da kulturen er endnu meget ung, er det endnu for tidligt at vurdere potentialet. Formentlig bliver den ubetydelig, de ringe jordbundsforhold og kultursuccessen taget i betragtning.
Friluftsliv	Der er adgang til området via eksisterende markveje. Tilplantningen ændrer ikke ved disse. De udyrkede og uhegnede arealer har tidligere været offentligt tilgængelige. Efter tilplantningen bliver selve bevoksningerne ikke offentlige, og tilplantningen repræsenterer således en forringelse af adgangen. Bepantningen i bunden af Åsen risikerer ydermere at sløre landskabet.
Vurdering 2009	
Natur	Der er variation af bevoksningstyper og arealklaser, men ikke meget egentlig skov, da tilplantningen i al væsentlighed er slået fejl. Der er en fin overdrevskaraktter på det næringsfattige areal, hvor der egentlig skulle have stået skov. <u>Samlet</u> set er der stor variation af muligheder for vild flora og fauna. Indholdet af søer, tilgroning med pil og de mange åbne, overdrevslignende arealer med enkelte grupper af Skovfyr vurderes god. Spørgsmålet er dog, om det ikke er mere held end forstand at naturforholdene er gode. Den opstår bedømmelsen 2 (god).
Drift og produktions- potentiale	Der er sandsynligvis ikke foretaget noget siden tilplantningen. Bevoksningerne er slået helt fejl. Der er kun enkelte mindre grupper af overlevende Skovfyr tilbage, og her er tilvæksten yderst sparsom. <u>Samlet</u> vurdering af produktionspotentialet er 5 (meget dårligt). Skovfyren vil med tiden formentlig kunne sprede sig langsomt ind over hele det planlagte areal.
Friluftslivets mulig- heder	Der er god adgang til til "skoven" ad forskellige markveje, og skoven ligger tæt på Mogenstrup by. Eneste barriere er den forholdsvis trafikerede Præstø Landevej. Adgangen vurderes til 2 (god). Der er gode muligheder for at færdes i området ad de befæstede veje. Det gælder også ridende, hvilket dog kræver ridekort (herom skiltes der). Det er svært at få fornemmelse af at være i en skov, men der er til gengæld fine udsigter, takket været den fejlslåede kultur. Mulighederne for at færdes vurderes samlet til 2 (gode). Bortset fra enkelte jagtfaciliteter er der ikke faciliteter for friluftslivet i området. Skovstemning er der som sagt ikke. Blandt oplevelsesværdierne er fredfyldt, åbent og rumligt særligt fremtrædende (rumligt skyldes de bevoksede skrånninger, der fungerer som vægge omkring det langstrakte åbne landskab, og rumligheden er således på en anden skala end skovstemning). <u>Samlet</u> vurdering af området friluftsmuligheder er 2 (gode). Området udgør et langstrakt og storslået landskab med både udsigt og afgrænsning. Vandhuller, tilgroning og åbne overdrevslandskab rummer også fine naturoplevelser og tilgængeligheden er god. Men skov er det ikke!
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Skovetablering på ekstrem fattige jorde og i bunden af en Ås er ikke nogen god idé. Slet ikke, hvis proveniensvalget samtidig er dårlig og interessen for skov ikke er til stede. Her burde i stedet have været satset på genetablering af truede naturtyper, fx overdrev / hede. Da skoven er slået fejl, er resultatet alligevel blevet overdrevs/hedeagtig, så ulykken er måske ikke stor, udover omvejen og udgiften.
Friluftslivets mulig- heder i de nye skove	Friluftsmulighederne er gode i området, men hvis skovtilplantningen havde slået an, ville nogle af oplevelserne sandsynligvis være blevet reducerede – både de visuelle sammenhænge, ringere naturindhold og tilgængelighed. Omvendt kan man sige, at netop noteringen som fredsskovpligtigt areal sikrede, at området ikke er blevet reetableret som landbrugsjord. Derved har den fejlslåede tilplantning måske alligevel bidraget til en positiv udvikling, altså set ud fra et friluftslivsperspektiv. Men lovligt er det nok ikke, jf. skovloven.

Tommerup

Om skoven				
Lbnr. og egn	C17, Vestfyn, ved Tommerup Stationsby			
Dato for besigtigelse	20. maj, 2009 (ejer ikke til stedet)			
Type	Privat skovrejsning uden tilskud.			
Kort fortalt	Skoven er plantet over en periode fra 1996 til 1999. Der er tale om en større tilplantning med 30 ha løvskov og 16 ha nåleskov, som er udført af en større skovejendom. Eg er dominerende hovedtræart, men der er også en bevoksning med Ask (4 ha) og Fuglekirsbær (2 ha). Rødel er anvendt som ammetræ i Egebevoksningerne. Nåletræsbevoksningerne består af ren Sitkagran og Nordmannsgran. Der er flydende overgange mellem bevoksningerne. Skoven er i alt 46 ha.			
Landskabet	Skoven ligger på en issøbakke med svær lerjord. Skoven er plantet på bakkens ikke helt plane plateau, indrammet af eksisterende krat og skov på skråningerne. Skoven ligger nær Tommerup Stationsby og der er planlagt nye boligudstykninger få hundrede meter fra skoven.			
Lokalisering	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Ja	Skovfattig kommune (før 2007)	Ja
	Skovrejsningsområde	Nej	Særligt værdifuldt landskab	Nej
	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Ja	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Nej
Skovens Strukturer	Skoven er tilpasset eksisterende bevarede krat, levende hegn og vandhuller. Sidstnævnte er sandsynligvis råstofgrave. Der er anlagt regelret grid af skovveje, hvoraf en overordnet vej rundt i bevoksningen er befæstet. Skovens struktur fremstår markant anderledes i 2009 end ved plantningen (og besigtigelsen) i 1999. Den lerede jord i kombination med de ødelagte dræn har skabt et større vådområde med flere søer i de centrale dele af skoven. Her er store dele af især Askebevoksningen gået ud, og der er nu skabt en 3-4 ha stor åben slette med søer, som ikke eksisterede ved plantningen. En stor del af de udgåede Asketræer, har formentlig også været ramt af Askesyge. Hermed har de ikke været i stand til at forbruge vand, hvilket formentligt har medvirket til problemerne med de vandlidende jorde.			
Skovens anlæg og første års pleje	Der er foretaget forudgående sprøjtning og landbrugspløjning/ingen bearbejdning forud for tilplantningen. Bevoksningerne er blevet renholdt både kemisk og mekanisk de første år efter tilplantningen.			

Billede 33. Det der i 1999-evalueringen fremstod som en mønsterskov ud fra produktionshensyn, ser væsentligt ringere ud i dag. Den lerede jord har skabt dræningsproblemer, og et stort stykke med Fuglekirsbær og Ask er forandret til åben slette. Foderautomaten vidner om udpræget fokus på jagt frem for produktion i skoven.

Vurdering 1999	
Natur	Naturhensyn har ikke spillet en vigtig rolle ved etableringen af skovens bevoksninger, der er anlagt med henblik på optimal skovdrift. Bevoksningerne er dog tilpasset de eksisterende naturelementer, herunder sø og krat samt skræntbevoksningerne.
Produktions-Potentiale	Bevoksningerne er veletablerede og plantematerialet er af stor kvalitet. Der er tænkt i tilpasning til jordbundsforhold og terræn, herunder anvendelse af Eg på den stive jord, samt etableret glidende overgange fra Ask på et lavede stykke til Fuglekirsebær, hvor terrænet løfter sig lidt.
Friluftsliv	Den bynære beliggenhed kombineret med Skov- og Naturstyrelsens skilt om adgangsreglerne, giver den store sammenhængende skov et godt potentiale for friluftsliv for lokalområdets beboere.
Vurdering 2009	
Natur	Der er en stor variation af naturtyper, hvilket bl.a. skyldes det større område, der er vandlidende og fremstår som åbent område med søer og vådbund. Men også samspillet mellem eksisterende sø, krat og hegn, forskellige bevoksningstyper bidrager til variationen. Bevoksningerne er forholdsvis ensformige bestående af Eg, Sitka eller Nordmannsgran. Asken er død - og der er kun et lille område med Fuglekirsebær tilbage. De åbne arealer, vandflader og krat ser ud til at skabe gode betingelser for vild flora og fauna. Der blev identificeret masser af spor efter hjortevildt, og på det åbne areal var der både Vibe og Musvåge, der kredsede rundt. Der foretages særlige forvaltningstiltag af hensyn hjorte- og andevildtet, bl.a. i form af fodring. <u>Samlet</u> rummer skoven, særligt pga. de store, udyrkede, åbne områder med søer, et stort naturpotentiale. Den opnår bedømmelsen 2 (god).
Drift og produktions-potentiale	Skovens omhyggelige etablering er ikke fuldt op med tilstrækkelig pleje og tilsyn. I store dele af Egebevoksningerne er der et efterslæb i forhold til udtynding af ammetræer, og der er områder præget af vildtskader og et højt ukrudtstryk. Det grundliggende gode og retstammede plantemateriale slår dog stadig igennem i nogle dele af Egebevoksningerne. Askebevoksningen er helt død. At dømme på de døde træers størrelse er de døde efter kun få vækstsæsoner – muligvis druknet i det stillestående vand og vådbund, muligvis i kombination med Askesyge. En stor del af Fuglekirsebærbevoksningen er også død. Derimod ser Sitkaen ud til at klare sig godt. Nordmannsgranen er ikke klippet konsekvent og står med gullige nåle mange steder. <u>Samlet</u> vurdering af produktionspotentialet er 3-4 (middel-dårlig). Her vægter de store fejlslåede områder samt den mangelfulde drift højt. Det skal dog understreges, at dele af Egebevoksningen rummer et fint produktionspotentiale.
Friluftslivets muligheder	Den faktiske adgang til skoven er 2 (god). Man kan komme ad offentlig vej og der skiltes med adgangsreglerne (Skov- og Naturstyrelsens skilt). På sigt vil der opstå endnu bedre adgang, når og hvis byen udbygges ud i det planlagte område, nær ved skoven. Mulighederne for at færdes rundt i skoven vurderes til 3 (middel). Hovedskovvejen er befæstet og der er mindre skovveje, som man også kan færdes på. I forhold til størrelsen af skoven er mulighederne dog begrænsede og der mangler generelt stier, der går lidt på tværs og ind gennem bevoksningerne. Der er mange jagtfaciliteter inkl. jagthytte. De skræmmer og skræmmer noget for andre besøgende. Nogle steder i bevoksningerne opleves en fin skovstemning, men der mangler muligheder for at færdes ind i bevoksningerne, hvis den rette skovstemning skal fornemmes af skovgæsten. Blandt oplevelsesværdier er artsrigt, fredfyldt og vildt tilstede. <u>Samlet</u> vurdering af friluftslivets muligheder er 3 (middel). Variationen af oplevelsesmuligheder, herunder oplevelsen af dyrelivet ved de åbne og våde arealer, tæller positiv. Stimulighederne rundt i skoven er dog begrænsede i forhold til størrelsen og mest anlagt af hensyn til produktion.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Skoven er et godt eksempel på, at man bør være grundig i sit forarbejde. Lokalitetskortlægning og læsning af gamle kort ville formentlig have kunnet afsløre problemerne med de vandlidende jorde, hvorved man kunne have sparet store summer på både planter og udførelse. Samtidig er skoven et godt eksempel på, hvad der sker med skovene, når dyrkningsformålet ændrer sig. I øjeblikket falder indtægterne fra salg af råtræ, hvorimod udgifterne på arbejdskraft stiger en smule. Det presser skovbrugserhvervet, hvorfor fokus flytter fra trædyrkning til andre og billigere muligheder. Er skoven robust anlagt, kan sådanne skift nok godt lade sig gøre. Dog skal man tænke sig grunddigt om: Produktion af kvalitetstræ kan nemlig være en irreversibel proces, som ikke lader sig gøre om igen!
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Skoven er anlagt med produktion for øje. Imidlertid ser friluftsmulighederne ud til at være blevet det vigtigste output i dag. Jagtmulighederne spiller en langt større rolle end produktion i dag, og de store udfald af Ask og Fuglekirsebær er blevet vendt til noget positivt frem for, at man har forsøgt at efterplante og grøfte de vandlidende arealer. De mange jagtfaciliteter vidner om dette skift i formål.

Kollemorten

Om skoven				
Lbnr. og egn	C19, Midtjylland, øst for Give			
Dato for besigtigelse	30. maj, 2009 (ejer til stede, ny ejer siden 1999)			
Type	Privat skovrejsning uden tilskud			
Kort fortalt	Skoven er plantet over en periode fra 1995 til 1997. Der er plantet 9 ha løvtræ og 15 ha nåletræ, som et led i en ophævelse af landbrugspligten og sammenlægning med en anden ejendom med eksisterende skov. Den samlede skovejendom er på i alt 59 ha, og fungerer mest som en eksklusiv feriebolig. Nåletræsbevoksningerne er monokulturer af henholdsvis Rødgren, Fransk Bjergfyr, og Sitkagran. Siden tilplantningen er et mindre areal tilplantet med Douglas og et andet med Skovfyr efter mindre skovbrand. Desuden er der pyntegrøntkultur af Nordmannsgran og Nobilis. Løvtræsbevoksningerne består af rækkevis blandinger af Eg, Bøg, Fuglekirsebær og Lind. Der er ikke udlagt egentlige åbne arealer, men nogle steder er der bredere bæltter. Skovtilplantningen er i alt 24 ha.			
Landskabet	Skoven ligger i et område præget af hovedtilstandslinien under sidste istid. Jordbunden består af grovsandet jord, som er udvasket fra isen. De tilplantede 24 ha hænger sammen med den øvrige skov på ejendommen. Landskabet er generelt præget af skovtilplantning på bekostning af marginale landbrugsjorde.			
Lokalisering	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Nej	Skovfattig kommune (før 2007)	Nej
	Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Nej
	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Ja	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	-
Skovens Strukturer	Skovens beplantning følger i høj grad de eksisterende markstrukturer, og der er bevaret levende hegn samt plantet nye bryn, bl.a. indre bryn med syren og bærbuske. Der er anlagt skovveje, heraf er nogle tidligere markveje. Nogle af de brede skovveje er bredere græsbæltter, som har præg af vildtager.			
Skovens anlæg og første års pleje	Skoven er plantet efter dybdepløjning og forudgående sprøjtning. Arealerne er efterfølgende blevet både kemisk og mekanisk rensset for ukrudt de første år efter tilplantningen. Der har været hegnet mod vildtskader. Hegnet er fjernet igen. Nogle arealer, der senere er gentilplantet, er uden hegning.			

Billede 34. Udsigt fra skydetårn – en sand lise for skovgæsten, selvom det ikke er en facilitet beregnet dertil. Måske kunne man lave en tilskudsordning til sikkerhedsgodkendte jagtfaciliteter, der kunne fungere mere multifunktionelt og være til gavn for både jægeren og skovgæsten?

Vurdering 1999	
Natur	Den tidligere ejer plantede skoven af hensyn til herlighedsværdien, herunder naturen. Træproduktion var dog også en væsentlig interesse og det præger skovplanen: Der er ikke udlagt større åbne arealer og der er meget fokus på pyntegrønt. Løvtræsbeplantningerne står i modsætning til nåletræsbevoksningerne i den eksisterende skov, og på den måde bidrager skoven til nye niches på ejendommen. Størrelse og arrangering er også et plus for eksempelvis hjortevildtet.
Produktions-Potentiale	De fleste bevoksninger er slået godt an. I løvtræsbevoksningerne klarer Eg og Lind sig godt, mens især Fuglekirsebær ikke trives så godt. Noget af pyntegrøntarealerne er præget af vildtskader.
Friluftsliv	Skoven ligger ikke bynært, og man skal forbi bom og ejendommen, der oser af privathed, hvis man skal ind i skoven. Den er dog tilgængelig fra forskellige sider fra eksisterende skov og hedeareal samt ad markveje til andre beboelser. Størrelsen giver dog skoven større potentiale.
Vurdering 2009	
Natur	Der er ikke større variation af arealklasser (skov, åbne arealer, vand), men størrelsen af arealet og samspil med eksisterende skov og krat samt åbent areal ved beboelsen, skaber alligevel gode muligheder for vild flora og fauna. Vildtskader på bevoksningerne vidner da også om et højt vildttryk, herunder af krondyr. Der blev registreret musvåge og rigt fugleliv under besigtigelsen. Den nye ejer har stor interesse i hjortevildtet, der fodres. Men ejeren er også i gang med løbende konvertering af nogle af arealerne med pyntegrønt til Egeskov. <u>Samlet</u> fremstår skovarealet som et rigt område for vild natur, uden at der dog er taget specielle naturtiltag ud over jagtplejen. Konvertering af intensiv juletræskultur til Eg tyder dog godt. Den opnår bedømmelsen 3 (middel).
Drift og produktions-potentiale	Skoven er blevet plejet løbende. Pyntegrøntarealerne er drevet og passet, og der er genplantet efter skovbrand. Men der begynder at være behov for udyndning i nogle af bevoksningerne. Bevoksningerne står generelt godt, og dybdepløjningen ser ud til at have haft god effekt for både løv- og nåletræer. Der er dog et større løvtræsområde med stort udfald. Her har tidligere været gravet grus og er derfor et meget sparsomt muldlag, som sandsynligvis er årsag til, at dybdepløjningen ingen tydelig effekt har haft. <u>Samlet</u> vurdering produktionspotentialet er 2 (godt). Der er tale om et større sammenhængende, velarrangeret skovområde, og skoven er godt plejet. Fremover kræves dog forsættelse af pleje, især i de blandede løvtræsbevoksninger, hvor der snart skal vælges hovedtræart, da eksempelvis Eg og Bøg er rækkesvis blandet mellem hinanden.
Friluftslivets muligheder	Den faktiske adgang til skoven vurderes til 3 (middel). Tidligere bom er fjernet og der er adgangsmuligheder fra flere sider, selvom det er lidt kringlet og nogle steder har en meget privat karakter. Skovveje og brede bæltter giver gode muligheder for at færdes rundt i skoven. De primært rette vejforløb giver nogle fine kig i det kuperede terræn. Men der er generel mangel på mere intime forløb gennem bevoksningerne. <u>Samlet</u> vurdering er 3 (middel). Der er ikke faciliteter ud over dem, der retter sig mod jagt. Der er fin skovstemning inde i bevoksningerne, men den er meget sparsom, hvis man som skovgæst skal færdes efter reglerne, altså på de brede skovveje. Stilheden i områder afspejler sig i oplevelsesværdierne, hvor fredfyldt og trygt er fremtrædende. <u>Samlet</u> vurdering af de almene friluftsmuligheder er 3 (middel). De 24 ha har bestemt et potentiale, som led i et større sammenhængende skovområde, men moderat tilgængelighed kombineret med et præg af nåletræs- og pyntgrøntsproduktion trækker ned i vurderingen.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Skoven er skabt af en tidligere "fabrikant", der kunne lide at se ting gro. Det har skabt et godt grundlag, men også et meget rationelt udtryk i skoven (inkl. mange nåletræsarealer). Ejerskifte kan ændre på dette, men det kræver både tid og kompetente valg, hvis skoven skal tilpasses et nyt natursyn – og formål med skoven.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Jagtfaciliteterne i skoven var af høj kvalitet. Bl.a. var der et jagttårn med en meget fin udsigt. Hvis sådanne jagtfaciliteter generelt kunne gøres mere flersidigt anvendelige, ville det være med til at øge skovens rekreative brug til glæde for den almindelige skovgæst.

Humleore Skov

Om skoven				
Lbnr. og egn	C20, Midtsjælland, nær Ringsted			
Dato for besigtigelse	30. september, 2009 (ejer ikke til stede)			
Type	Privat skovrejsning uden tilskud			
Kort fortalt	Skoven er plantet i 1999. Det drejer sig om et mindre landbrugsareal, der er lagt ind under en større skovejendom. Der er udelukkende plantet Nordmannsgran. Skoven er i alt 5,9 ha, men den er en del af en skovejendom på knap 700 ha.			
Landskabet	Arealet støder op til det et større skovområde mod øst og landbrugslandskab mod vest. Skoven ligger i et bundmorænelandskab med en jordbund af sandblandet lerjord.			
Lokalisering	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Nej	Skovfattig kommune (før 2007)	Nej
	Skovrejsningsområde	Nej	Særligt værdifuldt landskab	Nej
	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Ja	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	-
Skovens Strukturer	Skoven er plantet på landbrugsjord og den følger den rektangulære markstruktur. Der er anlagt kørespor i bevoksningen.			
Skovens anlæg og første års pleje	Der er plantet efter almindelig landbrugspløjning / uden jordbearbejdning samt med forudgående sprøjtning. Jorden mellem planterne er i del af området dækket af plastikdug for at holde ukrudt væk, som forsøg. Det er suppleret med kemisk ukrudtsbekæmpelse. Arealet er heget for at undgå vildtskader.			

Billede 35. Selv om skoven nu er et pyntegrøntsareal, er den ikke til megen pynt eller glæde for andre

Vurdering 1999	
Natur	Arealet er monokultur af Nordmannsgran. Al naturlig flora sprøjtes væk / skygges væk med plastikdække af jorden. Arealet rummer meget ringe potentiale for vild flora og fauna.
Produktions-Potentiale	Kulturen er veletableret uden nævneværdigt udfald på besigtigelsestidspunktet.
Friluftsliv	Arealet rummer ingen muligheder for friluftsliv på nuværende tidspunkt, da det er hegnet. På sigt kan området evt. få betydning, men oplevelsesmulighederne er meget begrænsede.
Vurdering 2009	
Natur	Juletræer er fjernet og tilbage i bevoksningen står lidt spredte Nordmannsgraner. Det giver lidt lys og plads til vild flora, men naturværdierne er stadig meget sparsomme. Den opnår bedømmelsen 5 (meget dårlig).
Drift og produktions-potentiale	Juletræer er høstet og der ser ikke ud til at være taget stilling til, om og hvordan arealet eventuelt skal genplantes, eller om de uhøstede træer skal overgå til klippegrønt. Det er således svært at give en <u>samlet</u> vurdering af produktionspotentialet. I nuværende forfatning er den 4 (dårligt).
Friluftslivets muligheder	Der er dårlig faktisk adgang til skoven. Skoven ligger langt fra befolkningsopland og den er stadig hegnet. Fra offentlig vej skal man over græsningsareal for at komme hen til skoven. Dvs. at der faktisk heller ikke er lovlig, formel adgang fra den offentlige vej. Samlet vurdering er derfor 5 (meget dårlig). Der er skovveje hvor græsset slås. De følger produktionslogikken og rummer begrænsede oplevelsesmuligheder, og færdselsmulighederne vurderes til 4 (dårlige). Der er ikke faciliteter i skoven. Der er ikke skovstemning blandt de spredte graner. Ingen af de 8 oplevelsesværdier er fremtrædende. <u>Samlet</u> vurdering af friluftslivets muligheder er 5 (meget dårlig).
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Skoven er et eksempel på en ensidig skov, hvor andre hensyn må vige.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Arealets meget ringe værdi for såvel friluftsliv som natur skal ses i forhold til, at pyntegrønt kun må udgøre 10 % af den samlede skovejendom. Ejendomme som helhed bidrager således med væsentlige flere værdier på andre af ejendommens arealer, men de var ikke del af besigtigelsen.

Offentlige skovrejsninger

Drastrup Skov

Om skoven				
Lbnr. og egn	C21, Nordjylland nær Frejlev ved Aalborg.			
Dato for besigtigelse	8. juni, 2009.			
Type	Offentlig skovrejsning			
Kort fortalt	Skoven er løbende blevet tilplantet i perioden 1994-1999. Skoven er plantet som led i en helhedsplanlægning, der siden midten af 1980'erne har haft til hensigt, at beskytte drikkevandsressourcer samtidigt med andre interesser herunder rekreative muligheder i det såkaldte "Drastrupområdet". Der er løbende opkøbt arealer af både SNS og Aalborg kommune og tilplantet skov – også efter 1999. De godt 100 ha, der indgår i evalueringen er således kun en del af den samlede skov, der i dag befinder sig i projektområde. Hovedparten er løvskov, men der er også 11 ha nåleskov og ca. 8 ha udyrkede arealer. Hovedtræarterne er primært Eg og Bøg med forskellige typer indblanding – især stor variation i Egeskoven. Desuden er der bevoksninger med Fuglekirsebær, Løn og Ask. Nåletræarterne er Skovfyr, Douglas og Ædelgran. Skoven er i alt 114 ha, hvoraf 8 ha er græsareal.			
Landskabet	Skoven ligger i morænelandskab med sandede jorde (grovsand, finsand og lerblandet sandjord). Der har været omfattende råstofindvinding i området, og en del af de reetablerede grusgrave ligger som rekreative områder med vedvarende græs. Skoven støder op til Frejlev, der er en forstad til Aalborg.			
Lokalisering	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Ja	Skovfattig kommune (før 2007)	Ja
	Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Nej
	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Ja	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Nej
Skovens Strukturer	Skoven er plantet på de ejendomme indenfor området, som det løbende har været muligt at opkøbe. Derfor er skovarealerne opdelt i flere delområder. Imellem dem ligger landbrugsarealer, eksisterende og senere plantet skov og de reetablerede råstofgrave. Eksisterende levende hegn er som hovedregel bevarede. Der er både stier og skovveje i skoven – mest udbygget i de bynære skovparter. Der er etableret skovbryn, men ikke omkring alle bevoksninger.			
Skovens anlæg og første års pleje	Den fremherskende anlægsmetode er plantning efter dybdepløjning og forberedende sprøjtning. Lokaltetskortlægning (af jordbunden) har influeret på træartsvalget. Både kemisk og mekanisk ukrudtsbekæmpelse har været anvendt i de første år efter tilplantningen. Der er ikke blevet hegn mod vildtet.			

Billede 36. Fine strøg af åbne arealer ligger gennem skoven og giver en fin naturoplevelse for skovgæsten, selvom det her er lidt småt med stimulerhederne.

Billede 37. Der findes både organiserede og uorganiserede friluftsfaciliteter, og således muligheder for forskellige typer af skovgæster i Drastrup Skov. Det er selvfølgelig en diskussion værd, hvor langt myndighederne skal strække sig for at tilgodese forskellige former for brug af skoven.

Vurdering 1999	
Natur	Skovens bevoksninger rummer en god variation i træartsvalg og indblandinger. Især i de nyere og mere bynære dele, er der vekselvirkning mellem skov og åbne strøg gennem skoven med megen randeffekt, mens det er mere regulære, rektangulære bevoksninger længere fra Frejlev.
Produktions-Potentiale	Bevoksningerne er generelt slået godt an. Bøgen klarer sig gennemsnitligt under de sandede jordbundsforhold. De større sammenhængende områder giver en god stabilitet og grundlag for en god træ kvalitet.
Friluftsliv	Der er gode muligheder for at komme til skoven, der ligger helt ind til bygrænsen. Der er også anlagt P-pladser. Der er gode muligheder for at færdes rundt i skoven – især i den bynære del.
Vurdering 2009	
Natur	Der er fin variation mellem forskellige bevoksningsklasser og naturtyper (dog ikke åbne vandflader). De fleste bevoksninger i den sydlige del har et produktionsagtigt tilsnit, mens der er lidt mere interaktion mellem lysåbne arealer og skovbevoksningerne ved Frejlev. Der blev ved besigtigelse registreret en del tegn på hjortevildt. Der er efterladt kvasbunker og dødt ved, men ellers er der ikke spor efter særlige i forvaltningstiltag af hensyn til naturen. <u>Samlet</u> set har skoven et fint naturpotentiale, ikke mindst i kraft af sin betydelige størrelse. Der vil blive god interaktion med eksisterende og senere plantet skov, hvor der bl.a. er bredere bryn, og de lysåbne arealer i de tidligere råstofgrave. Man bør dog overveje at etablere nogle vandhuller / søer. Den opnår bedømmelsen 2 (god).
Drift og produktions-potentiale	Driften af skoven er konsekvent de fleste steder. Der pågår udrensning af ammetræer og begyndende afstandsregulering. Både Bøge- og Egebevoksningerne klarer sig godt. Bevoksninger med Løn og Fuglekirsebær er mere gennemsnitlige. Her er indblandet Ask syge og det gælder også i bevoksninger hvor Ask er hovedtræart. Indblanding betyder, at andre træarter kan tage over efter Asken i nogle dele, mens ind- eller nyplantning kan blive nødvendigt i bevoksninger, hvor Asken dominerer. Nåletræbevoksningerne står alle godt. <u>Samlet</u> vurdering produktionspotentialer er 2 (godt). Skovbevoksningerne er sluttede, skovdriften er konsekvent. Samtidig giver de større sammenhængende arealer en god stabilitet og stordriftsfordele.
Friluftslivets muligheder	Der rigtig god adgang til skoven, enten fra veje, markveje, stier eller direkte fra beboelser/haver. Vurderingen er 1 (meget god). De indre stier og veje vurderes til 2 (gode). Der er især gode muligheder nær Frejlev. Det er primært befæstede og bredere spor, hvor man ikke rigtigt kommer ind i skoven. Det er svært rigtigt at komme ind i skovbevoksningerne – især i den sydlige del, hvor der er færre stimuligheder. Der er en del driftsspor, som ikke er farbare til fods pga. højt græs/opvækst/udtyndingsarbejde – også i områder, der ellers er interessante for den bynære rekreation. Facilitetsudbuddet er sparsomt og i dårlig stand i de dele, der indgår i evalueringen, men der er god forsyning i området som helhed. Der er informationstavler og folderstandere (som dog er tomme). Der er god skovstemning i de op til 15 år gamle bevoksninger, men det kræver at man forlader skovvejene. Oplevelsesværdier der er særligt fremtrædende er artsrigt, fredfyldt, åbent og rumligt. <u>Samlet</u> vurdering 2. Der er mangler i forhold til stier, der går på tværs og ind i bevoksningerne. En del af de sydlige parter er mindre egnede til friluftsliv. Det giver til gengæld en graduering mellem "fritidsskov" nær Frejlev og mulighed for mere "skovensomhed" mod syd.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Skoven er en del af Drastrup-projektet. Det er et godt eksempel på, at mange planlægningshensyn med fordel kan integreres ved en større, sammenhængende arealplanlægning.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Det er vanskeligt og heller ikke fair, at vurdere skoven uden at medtage synergieffekten med de tilstødende arealer: Området er jo anlagt og tænkt som et hele. I det perspektiv er der skabt et fantastisk stykke fritidslandskab med en rig variation af forskellige oplevelsesmuligheder. Der blev dog også fundet husvildelejr i en lille del af skoven og endvidere er der identificeret en del hærværk i området. Det gør det sammenlagt lidt mindre trygt at færdes i denne del af skoven.

Udby Skov

Om skoven				
Lbnr. og egn	C22, Møn nord for Stege.			
Dato for besigtigelse	3. juni, 2009.			
Type	Offentlig skovrejsning			
Kort fortalt	Skoven er plantet i perioden fra 1997 til 1999. Der er opkøbt og tilplantet yderligere jord efter 1999-evalueringen, men disse arealer indgår ikke i 2009 evalueringen. Der er udelukkende plantet løvtræ, primært med Bøg og Eg som hovedtræarter. Begge skovtyper er opbygget med ammetræer og indblandinger. Der er også mindre bevoksninger med Ask, Birk og Hassel og desuden en skoleskov opbygget med blandede løvtræer. Endelig er der også mere atypiske bevoksninger med Lind til frøavl. Der er åbne græsarealer. Skovarealet er i alt 54,6 ha, hvoraf knap 11 ha er lysåbne arealer.			
Landskabet	Skoven ligger i et landbrugsdomineret landskab nord for Stege. Der er gradvis sket offentlig skovtilplantning, så skoven stort set er vokset sammen med Stege by. Skoven ligger på bølget bundmoræne med en leret jordbund.			
Lokalisering	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Ja	Skovfattig kommune (før 2007)	Ja
	Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Nej
	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Ja	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	-
Skovens Strukturer	Der er bevarede strukturer i skoven i form af levende hegn, et par søer og krat - herunder elementer fra tidligere haver. Bevoksningernes form og anlæg af skovveje afviger delvist fra de tidligere markstrukturer. De er enten tilpasset landskabets terræn (og jordbundsforhold), eller også har de et mere kunstnerisk tilsnit, som fx i skoleskoven, der er anlagt som cirkel med stier, der radiært stråler ud fra centrum. Der er fra start anlagt både befæstede og ubefæstede skovveje. Der er også gravet nye grøfter for at sikre afstrømningen fra vandlidende dele af skoven (NB! den lerede jordbund). Der er plantet nye bryn med mange bærbuske.			
Skovens anlæg og første års pleje	Skovbevoksningerne er anlagt på grundlag af lokalitetskortlægning af jordbundsforholdene. Der er enten foretaget almindelig landbrugspløjning eller ingen jordbearbejdning, og der er sprøjtet forudgående for plantning. Dele af skoven er plantet manuelt, men i vinkelrette rækker så man efterfølgende maskinelt har kunnet rense mellem rækkerne, både på kryds og tværs – og dermed har undgået sprøjtegift. Der er ikke hegnet mod vildtet.			

Billede 38. Mellem skoven og landsbyen Udby er der anlagt et bredt åbent engstrøg, således at de skyggende træer kommer lidt på afstand af huse og haver.

Billede 39. De offentlige skove overgår langt de private skove mht. facilitetsudbud og kvalitet. Udby skov er et meget fint eksempel på en skov, hvor der er mange forskellige udtryk og aktivitetsmuligheder fordelt i skoven, men uden dog, at den kommer til at fremstå som et tivoli.

Billede 40. Der er en fin variation af aktivitetsmuligheder i skoven, bl.a. en afmærket Hjertestesti, en rute med øvelsesredskaber under overskriften "Aktiv Skov".

Vurdering 1999	
Natur	Ved anlæg af skoven er der taget hensyn til naturpotentialerne (terræn og jordbund) og de eksisterende strukturer. Samtidigt er der også udlagt nye udyrkede naturarealer.
Produktions-Potentiale	Bevoksningerne er slået godt an. Det meget arbejdsintensive forsøg med manuel, vinkelret plantning, ser også ud til at fungere godt i forhold til den mekaniske renholdelse af bevoksningerne.
Friluftsliv	Der er en god faktisk adgang til skoven. Allerede fra første dag var der også anlagt et righoldigt netværk af muligheder for at færdes rundt i den nye skov på velplanlagte skovveje.
Vurdering 2009	
Natur	Der er en god variation af forskellige bevoksningstyper med indblandinger af forskellige træer og buske, og med bevaring af eksisterende naturelementer fra det tidligere landbrugslandskab. Der er desuden skabt variation mellem arealklasser (skov, åbne arealer, vandområder etc.), både i den lidt større skala med åbne landskabsstrøg, men også i den lille skala med små skovlysninger og vandhuller. Der er mange buske og atypiske bevoksninger. Der blev under besigtigelse identificeret et meget rigt flora-, fugle- og insektliv, samt set mange spor efter hjortevildt. Der er sat redekasser op i skoven og der foretages også vildtpleje i form af fodring (meget diskret og hverken skæmmende eller skræmmende). Der er hist og her efterladt kvasbunker og gamle træruiner til naturlig henfald. <u>Samlet</u> forekommer skoven at være særdeles velanlagt i forhold til målet om at skabe gode vilkår for den vilde flora og fauna. Den opnår bedømmelsen 1 (meget god).
Drift og produktions-potentiale	Driften af skoven fremstår noget sporadisk, men udrensning af ammetræer ser ud til at være under påbegyndelse. De fleste bevoksninger er tæt sluttede og væksten har været meget god. Skoleskoven ser også fin ud. Asken er enten syg eller helt død i de mindre bevoksninger, hvor den står rent. Den ser en anelse bedre ud i indblandingerne, men det er nok et spørgsmål om tid. Lindebevoksningen står nogenlunde godt, men et høj græstryk har kvalt enkelte af Lindetræerne på de mest udsatte steder. <u>Samlet</u> vurdering af produktionspotentialet er 1 (meget godt). Selvom skoven ikke er anlagt primært af hensyn til produktion, så har de gode jordbundsforhold og lokalitetstilpasset træartsvalg givet et godt udgangspunkt og resultat. Der kræves dog driftsindgreb de kommende år og stillingtagen til, hvad der skal ske med de døde og døende Askebevoksninger.
Friluftslivets muligheder	Der er en god faktisk adgang til skoven, både ad veje, stier og direkte fra by- og boligområder. Vurderingen kan kun blive 1 (meget god). Der er en fin variation af forskellige typer stier, herunder "hjertesti" og "aktiv skov"-sti. Der er gode jævne løbe- og handikapvenlige belægnings og græsstier, der tilmed ser ud til at blive holdt farbare. Man føres både ind i bevoksningerne, mellem bevoksningsgrænser og gennem åbne arealer med udsigter – bl.a. til område med en meget fin udsigt over vandet. Facilitetsudbuddet er stort: Her er både lejrpladser og aktivitetspladser samt borde-bænke strategisk og fint placerede i skovlysninger eller ved udsigter. Der er også en fin skovstemning mange steder – også på vandreturen ad smallere stier. De særligt fremtrædende oplevelsesværdier er artsrigt, fredfyldt, åbent, rumligt og vildt. <u>Samlet</u> vurdering er 1 (meget god). Her vejer den gode, varierede og velanlagte tilgængelighed ad skovveje og stier i skoven tungt.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Eksempelskov for anlæg af kvalitetsrige friluftsfaciliteter og en fin overensstemmelse mellem hensyn til dyrkning, natur, miljø, klima, rekreation, borgerinddragelse etc.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Der er virkelig kræset for de rekreative muligheder. Det bliver ikke ringere af, at de nyere skovparter, som er rejst efter 1999 komplementerer de eksisterende. Imidlertid viser skoven også, at det er muligt, at kombinere de rekreative formål med gode forhold for både naturen og træproduktion- hvilket også er et plus for friluftsoplevelserne: Naturoplevelsen er således vigtig for skovgæsten, ligesom den velanlagte skov – kombineret med gode dyrkningsforhold – hurtigt giver skovfølelse, samt respekterer et vitalt natursyn og autenticiteten.

Kirkendrup Skov

Om skoven				
Lbnr. og egn	C23, Fyn, nordvest for Odense.			
Dato for besigtigelse	17. maj, 2009.			
Type	Offentlig skovrejsning			
Kort fortalt	Skoven er plantet i en periode fra 1995 til 1999. Der er opkøbt og tilplantet yderligere jord efter 1999-evalueringen, men disse arealer indgår ikke i 2009-evalueringen. Skoven består næsten udelukkende af løvtræsbevoksninger, men der er også indblandet nåletræer i nogle dele, herunder Lærk, Skovfyr (i Egen) og Douglasgran (i Bøg). Der er en ligelig fordeling mellem Bøg og Eg, der dækker hver en tredjedel af skoven. Desuden er der små bevoksninger med henholdsvis Lind, Birk og Ask samt blandet løvtræ (variation af forskellige træarter, som er holmevist indblandet i området ved den senere anlagte naturlegeplads). Der er endvidere lysåbne arealer med vedvarende græs og vand. Skoven er i alt 75 ha, heraf er 16,5 ha udyrkede arealer.			
Landskabet	Skoven er plantet i bynært landskab, hvor byudvikling fletter sig sammen med det åbne land. Skoven støder helt op til byområder og beboelse. Der er tale om et bundmorænelandskab med leret sandjord.			
Lokalisering	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Ja	Skovfattig kommune (før 2007)	Ja
	Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Ja
	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Ja	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	-
Skovens Strukturer	Skoven er plantet som led i en landskabsplan for et større samlet skvområde, hvor de besøgtede dele ligger opsplittet i 2 større adskilte skovdele. Der er bevaret eksisterende naturområder og elementer, herunder en mose, hvor der i dag er gangbro over, samt en sø og et åbent område ved en tidligere råstofgrav. Skoven er anlagt, så den dels tilpasser sig de eksisterende matrikelgrænser, dels definerer nye afgrænsninger på grundlag af topografi og terræn, men også teknisk infrastruktur (højspændingsledninger). Der er endvidere taget hensyn til skjulte fortidsminder ved at friholde kulturspors berigede arealer for tilplantning. Der er anlagt stier og skovveje i skoven, som er egnede for både cyklende (også mountainbikerute), gående, løbende og ridende. Der er anlagt bryn, herunder blandt andet et syrenhegn, der er karakteristiske for det fynske landskab.			
Skovens anlæg og første års pleje	Skoven er udformet på grundlag af lokalitetskortlægning af jordbunden, og den er plantet efter enten almindelig landbrugspløjning eller ingen jordbearbejdning. Der er foretaget forudgående sprøjtet. Efterfølgende er der foretaget mekanisk ukrudtsbekæmpelse i de første år efter tilplantningen, og dele af arealerne har været hegnet (senere hundeskov).			

Billede 41. Naturen får lov at råde i del af skoven, hvor ødelagte dræn har skabt et vådområde. Området er til gavn for både naturen og er også en oplevelse for skovgæsten. Dog kunne plantning og dyrt plantemateriale have været sparet. Lokalitetskortlægning og historiske kort burde kunne forebygge ødelagte dræn, og herunder på forhånd identificere, hvor man eventuelt kunne risikere våde og vandlignende områder i skoven.

Billede 42. Mellem træerne skimtes rækkehuse, der ligger helt op til skoven. Også for tæt ifølge nogle af beboerne. Det er fint med skov tæt på boligområderne, men skygger træerne medfører det konflikter.

Billede 43. En tidligere råstofgrav er integreret i Kirkendrup Skov. Den udgør et godt oplevelsespotential for den almindelige skovgæst og en udfordring for kørsel med mountainbike. En anlagt mountainbikerute går gennem skoven.

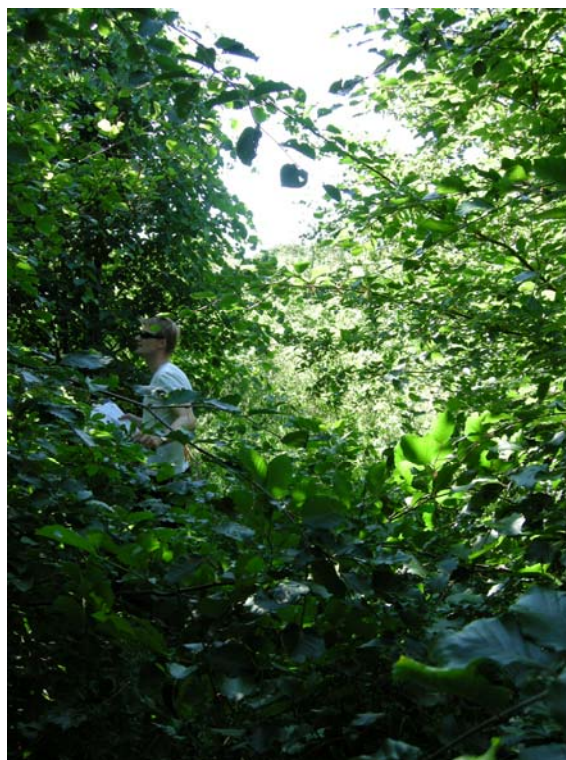
Vurdering 1999	
Natur	De fleste bevoksninger har en tydelig hovedtræart, hvor eventuel indblanding især består af ammetræer, der fjernes igen. Til gengæld er der anlagt varierede skovbryn og mange åbne arealer, bl.a. søer og vedvarende græsarealer mv. De gør, at skoven rummer et godt potentiale for den vilde flora og fauna.
Produktions-Potentiale	Generelt fremstår bevoksningerne velanlagte med kun få udfald. Der er dog et højt ukrudtstryk i store dele af Bøge- og Egebevoksningerne. De større sammenhængende bevoksninger giver gode dyrknings- og stabilitetsforhold.
Friluftsliv	Der er god adgang til skoven via veje og stier, samt direkte adgang fra boligområder/haver, samt parkeringsmuligheder ved skoven. Der er anlagt befæstede skovveje, der gør færdsel mulig allerede fra plantningen. Der er kun få faciliteter, men en afgrænset hundeskov er en vigtig "facilitet" for byområdet.
Vurdering 2009	
Natur	Der savnes variation i bevoksningerne, men de mange åbne arealer i kombination med de bevarede natur-elementer er et plus. Nye naturarealer er kommet til siden 1999, herunder har ødelagte dræn skabt et fint vandhul/vådbundsområde. Her er træerne gået ud og står som – godt nok små – træruiner. Området får lov til at udvikle sig på naturens præmisser. Der er iagttaget forskellig vild flora og insektliv. Skovløber registrerer et rigt fugleliv, bl.a. skovskade, og der er også set råvildt. Blandt særlige i forvaltningstiltag af hensyn til naturen må nævnes, at nogle arealer overlades til fri succession, bl.a. ved det sidstnævnte vådområde. <u>Samlet</u> rummer skoven gode muligheder for forbedrede naturforhold i det bynære område. Den opnår bedømmelsen 2 (godt).
Drift og produktions-potentiale	Der er endnu kun foretaget få driftsindgreb i bevoksningerne, hvorfor der er et lille efterslæb. (jf. skovløber skal man snart til at i gang med afstandsregulering). Som hovedregel står bevoksningerne godt og har opnået en pæn tilvækst. Der er dog områder med udfald, bl.a. nær ved den tidligere grusgrav, hvilket sandsynligvis er pga. dårlige jordbundsforhold, men også i området med blandet løvtræer er der udfald. Det samme gælder også holmene med ægte kastanje og hestekastanje omkring naturlegepladsen. <u>Samlet</u> vurdering af produktionspotentialet er 2 (godt), hvor de større sammenhængende områder med Eg og Bøg tæller positivt, mens områderne med udfald og det mere eksperimenterende blandede løvtræ ved naturlegeplads tæller ned.
Friluftslivets muligheder	Der er en god faktisk adgang til skoven, som får bedømmelsen 1 (meget god). Foruden veje og stier er der direkte adgang til skoven fra haver og boligområder. De indre færdselsmuligheder ad de overordnede og velanlagte stier og veje er gode. Der er også tænkt over de mindre brugergrupper, som ridende og mountainbikere. Alligevel er der også minusser: En del skovveje med afmærkede ruter, som dog ligger lidt uden for hovedstinet, er dårligt renholdt for opvækst og grene, som breder sig ud over fx de stier, der er beregnet til ridning. <u>Samlet</u> vurdering er 2 (god). Der er samtidig et varieret facilitetsudbud med bl.a. udsigtspunkter og en naturlegeplads med fine lejrfaciliteter. Der er også mulighed for skattejagt og sanglege rundt om i området. Hundeskoven ser også ud til at være meget anvendt. Desuden er der suppleret med en ny hundeskov, dog på arealer der er opkøbt efter 1999-evalueringen. Der opleves skovstemning, men store dele af bevoksningerne er for tætte. Således er ikke mindst bevoksningerne med Bøg vanskelige at bevæge sig rundt i. Det er også svært at føle sig "inde" i skoven på hovedparten af de brede stier. Blandt oplevelsesværdierne er særligt åbent, folkeligt og trygt karakteristiske. <u>Samlet</u> vurdering af friluftslivets muligheder er 1 (2) (godt). De forskellige typer arealer og kringledede stiforløb for mange brugertyper - også på facilitetssiden, tæller positivt.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Godt eksempel på at nye muligheder kan opstå, hvor dræn ødelægges. I stedet for dyrkning af træer kan naturen her få lov til at tage over. Men det er også et eksempel på spild af samfundets midler, da investeringer i dyrt plantemateriale og plantning går tabt. Man burde have forebygget problemerne med de vandlidende jorde gennem lokalitetskortlægningen og brug af historiske kort. Endelig ville samtaler med tidligere lodsejere måske også have været en idé. Skoven er samtidig et eksempel på de problemer, der også kan opstå, hvis skoven kommer for tæt på eksisterende beboelse. Nu er træerne ved at være så høje, og de skygger i haver og stuer. Det er således ikke kloget at plante helt ind til private haver og huse. Her ville man med fordel kunne have anlagt en større bufferzone mellem skov og eksisterende beboelse.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Skoven tilbyder gode friluftsoplevelser for de byområderne, der støder op til skoven. Omvendt viser eksemplet også dilemmaet ved bynær skovrejsning: Her sætter byens infrastruktur nemlig sit præg på dele af skoven, bl.a. med støj fra de gennemskærende veje og de visuelle skæmmende højspændingsledninger. En kommunal gokartbane skaber også larm i nogle tidsrum.

Ringe Skov

Om skoven				
Lbnr. og egn	C24, Fyn vest for Ringe			
Dato for besigtigelse	24. juni, 2009.			
Type	Offentlig skovrejsning			
Kort fortalt	Skoven er plantet 1999, som et led i en plan for større landskabsstrøg vest for Ringe. Der er opkøbt og plantet yderligere arealer siden 1999. Disse indgår ikke i 2009-evalueringen. Størstedelen er med Eg som hovedtræart og med gruppevis indblanding af Fuglekirsebær, Lind og Birk. En mindre del af Egen er sået. Der er endvidere plantet Bøg med indblanding af Fuglekirsebær samt en lille ren bevoksning af Asp. Der er endvidere udlagt et areal på et par ha til fri succession, og et område er holdt lysåbent ved afgræsning. Der er anlagt brede bryn rundt om bevoksningerne. Skoven er i alt 32 ha, hvoraf 4 ha er åbent areal (inkl. fri succession)			
Landskabet	Skoven er placeret i et sandet morænelandskab. Jordbunden er lerblandet sand, og der er sand i underjorden. Den sydlige del af skoven er en del af et strøg med reetablerede råstofgrave. Nord for skoven er der også råstofvindingsområder, og også ældre skov.			
Lokalisering	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Nej	Skovfattig kommune (før 2007)	Ja
	Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Ja
	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Ja	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	-
Skovens Strukturer	Der er bevaret krat og hegn – bl.a. den egns karakteristiske syren – og midt i skoven ligger et vandværk. Beskyttelse af kildepladsen var medvirkende faktor til realiseringen. Der er også et par beboelsesejendomme inkluderet i skoven. Skoven er endvidere opdelt i en nordlig og sydlig del pga. den trafikerede hovedvej til Ringe. Bevoksningerne er struktureret efter disse elementer samt de tidligere markskel. Desuden har hensyn til eksisterende fortidsminder betydet, at man har friholdt et areal til vedvarende græs. Der er anlagt stier og skovveje i skoven. Skovbrynene ligger blandt andet som visuel buffer ud mod den trafikerede og støjplagede vej.			
Skovens anlæg og første års pleje	Der er enten foretaget almindelig landbrugspløjning eller ingen bearbejdning, men efter forudgående sprøjtning. Plantningen er foretaget efter lokalitetskortlægning. Der gennemført mekanisk ukrudtsbekæmpelse i de første år efter tilplantningen. Desuden er bevoksningerne efterfølgende renholdt mekanisk.			

Billede 44. Ridning er tilladt i skoven og tilsyneladende skaber det ikke problemer i forhold til andre brugergrupper, selvom det er de samme skovveje, der anvendes. Her medvirker den sandede jordbund sandsynligvis til, at problemer med ødelagte og plørede stier er få.

Billede 45. Friluftslivet er helt opgivet i dele af skoven. Her er en skovvej helt ufremkommelig. En sådan prioritering kan måske synes rimelig ud fra en ressourcemæssig betragtning, men er naturligvis ikke optimal for friluftslivet. Vejen er et godt eksempel på, hvad der sker, når skoven fattes penge til løbende vedligeholdelse og pleje.

Vurdering 1999	
Natur	Skoven er anlagt med stor fokus på naturen. Herunder er en del af skoven udlagt til fri succession, og der er plantet brede bryn samt etableret åbne græsarealer i kombination med løvtræsbevoksninger.
Produktions- Potentiale	De regulære bevoksninger med Eg og Bøg er slået godt an. Det samme gælder også det mindre område, hvor der er slået Eg. I Aspebevoksningen er der store områder med udfald, men området udlagt til naturlig succession er svært at vurdere pt.
Friluftsliv	Skoven er tilgængelig fra offentlig vej. Samme vej er dog ret trafikeret og deler skoven over i to dele. Der er udlagt ubefæstede markveje i skoven, som kan anvendes af skovgæster. Der er ingen egentlige faciliteter – ej heller P-plads – endnu.
Vurdering 2009	
Natur	Bevoksningerne er ikke specielt sammensatte og varierede. Men i kombination med de bevarede krat, området med naturlig succession og den fejlslagne Aspebevoksning giver skoven en variation af levesteder for vild flora og fauna. Den gamle skov mod nord udgør også et godt potentiale for indvandring af skovnatur. Der blev konstateret et rigt insektliv, men også rovfugle under besigtigelsen. Desuden mange tegn på højt tryk af hjortevildt. Der er ikke spor efter særlige i forvaltningstiltag af hensyn til naturen. Samlet set er der et godt potentiale for den vilde flora og fauna. Den opnår bedømmelsen 2 (god).
Drift og produktions- potentiale	Driften af skoven er ikke særlig konsekvent. Der er driftmæssige efterslæb, både ift. udrensning/afstandsregulering og efterplantning. Ege- og Bøgebevoksningerne klarer sig gennemsnitligt, bortset fra de såede dele. Her står træerne for tæt og det kan blive dyrt at rense ud og afstandsregulere. Væksten er væsentlig ringere i den sydlige skovdel, hvor der tidligere har været råstofindvinding i store områder. Aspen selvforynger dog sig selv, så områder med store udfald vil efterhånden lukke til. Den naturlige succession går meget trægt på den ringe jordbund. Samlet vurdering af produktionspotentialet er 3 (middel). Regulær skovdrift har tydeligvis ikke førsteprioritet. Ikke desto mindre vil skoven stadig kunne bruges til træproduktion, men der er et driftsefterslæb.
Friluftslivets mulig- heder	Faktisk adgang til skoven er 3 (middel). Den foregår af den trafikerede vej, hvor der er anlagt P-plads. Der er også adgang fra Espe landsby, men vejen langs skel er formelt set ikke lovlig. Den anvendes dog tilsyneladende alligevel. En del af skoven er hundeskov og her er der mange stier rundt. I den øvrige skov er der et udmærket system af skovveje. Disse bliver især anvendt af en nærliggende rideskole. Ridningen er sandsynligvis også med til at holde "trampestier" åbne i nogle dele af skoven, hvor stierne tilsyneladende ikke slås/renholdes. En del af skoven er meget utilgængelig pga. manglende renholdelse af skovveje for opvækst. Samlet er vurderingen af mulighederne for at færdes rundt i skoven 2 (god). Der er ikke et særligt facilitetsudbud bortset fra hundeskoven og diverse borde-bænke, men skoven støder op til et senere etableret legeområde; "Espe lege- og tumlepark", der er blevet anlagt, som en del af det samlede skvområde. Der er samtidig eksperimenteret med et egnskarakterisk plantevalg, bl.a. refererer valget af Asp direkte til landsbyen Espe – og vice versa. Der opleves skovfølelse i nogle dele af skoven, men den manglende udtynding og meget opvækst langs skovvejene gør, at det er svært at bevæge sig "ind" i skoven, hvorved skovstemningen reduceres noget. Oplevelsesværdier som er særlig fremtrædende er artsrigt, åbent og vildt. Samlet vurdering er 3 (middel). Set ud fra et friluftsperspektiv er lokaliseringen ikke optimal: Vejen giver nok adgang men begrænser samtidig også brugen, især for de "stille" brugergrupper. Samtidig virker den som en barriere, både fysisk og psykisk, mellem de to dele af skoven. De mange gode skovveje for både gående og ridende fungerer omvendt fint, men en del af skoven synes på forhånd "afskrevet": Her holdes skovveje og stier ikke farbare og færdsel er derfor meget vanskelig. Hundeskoven tiltrækker dog mange skovgæster, hvilket mulighederne for at ride også gør.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Udlæg af områder til naturlig succession har medført et åbent naturområde, men der kommer dog til at gå rigtig lang tid før der igen er skov. Efter godt 10 år er der således kun observeret et par enkelte pionertræer. Man bør særligt skæve til områdets jordbunds kvalitet og spredningspotentialet (krat mv.), så fremt man ønsker en skov etableret ved egen hjælp og indenfor et overskueligt antal årtier.
Friluftslivets mulig- heder i de nye skove	Skoven er et godt eksempel på, hvordan infrastruktur både bidrager og fratager muligheder for friluftsliv. Særligt bliver de højt værdsatte "stille" skovoplevelser problematiske.

Tapsøre Skov

Om skoven													
Lbnr. og egn	C25, Sønderjylland, syd for Kolding												
Dato for besigtigelse	22. maj, 2009.												
Type	Offentlig skovrejsning												
Kort fortalt	Skoven er plantet 1998 og 1999. Der er endvidere plantet arealer efter 1999, som ikke indgår i 2009-evalueringen. Skoven består primært af løvskov. Hovedtræarterne er Eg og Bøg, der hver dækker omkring en tredjedel af det bevoksede areal. Dernæst følger Ask og mindre arealer med Rødgran, Thuja og Douglasgran som hovedtræarter. Der er konsekvent plantet rækkevist eller holmevist indblandet med 20-40 % andre træarter i bevoksningerne. Der er udlagt forholdsvis store udyrkede arealer, som består dels af vedvarende græsarealer, dels naturarealer med mose og vand. Der er plantet skovbryn. Skovarealet er i alt 93,8 ha, hvoraf 25 ha er lysåbent areal.												
Landskabet	Skoven ligger i morænelandskab præget af dødisrelief med små afløbsløse lavninger. Jordbunden varierer, men er præget af lerede jorde, der bortset fra enkelte skove har været anvendt til landbrug. Skoven er gennemskåret af motorvejen E45, hvilket medfører en del trafikstøj og begrænsninger i forhold til at bevæge sig rundt mellem vest og østdelen af skoven.												
Lokalisering	<table border="1"> <tr> <td>Bynært (<1 km fra 1000 indb)</td> <td>Nej</td> <td>Skovfattig kommune (før 2007)</td> <td>Ja</td> </tr> <tr> <td>Skovrejsningsområde</td> <td>Ja</td> <td>Særligt værdifuldt landskab</td> <td>Nej</td> </tr> <tr> <td>Særligt drikkevandsområde (OSD)</td> <td>Ja</td> <td>Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)</td> <td>Ja</td> </tr> </table>	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Nej	Skovfattig kommune (før 2007)	Ja	Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Nej	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Ja	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Ja
Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Nej	Skovfattig kommune (før 2007)	Ja										
Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Nej										
Særligt drikkevandsområde (OSD)	Ja	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Ja										
Skovens Strukturer	Skoven arronderer flere eksisterende ældre skove og inkluderer eksisterende lavbunds- og moseområder. Eksisterende matrikulære skel og ikke mindst motorvejen har defineret strukturen, hvorfor der endnu ikke er tale om én sammenhængende skov. Der er gravet nye grøfter, som skal sikre fortsat afvanding, når landbrugsdrænene senere ødelægges af træernes rodudvikling. Der er herunder også etableret nye søer. Beplantningen har også taget højde for fortidsminde (boplads, dog ikke synlig). Der blev fra begyndelsen anlagt skovveje og stier i skoven. En overordnet befæstet skovvej bugter sig rundt i skoven. Nyplantede bryn supplerer eksisterende bevarede hegn og stræk, og hvor den nye skov ikke skjærmes af ældre skov.												
Skovens anlæg og første års pleje	Skoven er plantet uden forudgående jordbearbejdning. Der har dog været forudgående kemisk behandling. En del af skoven indgår i et forsøg med forskellige etableringsmetoder og indblandinger, som er udført af Skov & Landskab. Der har været hegnet mod vildt, men hegnet er fjernet igen.												

Billede 46. Mange vil sandsynligvis føle sig generet af støjen fra motorvejen, og måske vælge et andet sted at tage i skoven. Omvendt bliver skoven ikke overrendt, hvilket er en kvalitet for andre, som én af de få skovgæster, der blev mødt under besigtigelsen udtrykte det (det er ikke ham på billedet).

Billede 47. Der er som regel meget information at hente for skovgæsten i de offentlige skovrejsninger. Nogle skove har vandretursfolder, som kan fås fra folderstandere, og også ses på infotavler, som her på billedet fra Tapsøre Skov. Det kræver dog imidlertid vedligehold og netop i Tapsøre var flere infostandere i så dårlig stand, at informationen gik tabt. Samtidig var der mange tomme eller ødelagte folderstandere, hvilket irriterer skovgæsten. Det er dog et generelt problem i mange af de offentlige skove.

Vurdering 1999	
Natur	Naturgenopretning og synergi mellem ny skov og eksisterende skov- og moseområder afspejler sig i denne skovrejsning. Blandt andet har man prioriteret større områder med lysåbne afgræssede arealer – både på høj og lavbund. Desuden vidner de mange nye søer om, at naturforbedringer har været et vigtigt formål.
Produktions-Potentiale	Samtlige bevoksninger er slået godt an, men det er for tidligt at vurdere kultursuccesen, da skoven lige er plantet. Potentialet ser imidlertid godt ud. Den høje indblanding med en rig variation af forskellige træarter vil dog stille store krav til den fremtidige pleje- og driftsindsats.
Friluftsliv	Der er mange adgangsveje til skoven – både stier, veje, markvej og direkte fra ejendomme. Der er anlagt P-plads og gode muligheder for rundture af befæstede skovveje allerede fra tilplantningen. Støjen fra motorvejen er meget kraftig i store dele af skoven.
Vurdering 2009	
Natur	Der er stor variation mellem forskellige bevoksningstyper og i kraft af den høje indblanding indenfor de enkelte bevoksninger. Fra eksisterende småskove og moseområder er der gode spredningspotentialer for den vilde flora og fauna. Et væsentlig plus for naturen er variationen af arealklasser: Der er inkluderet eksisterende vådbundsarealer og mose, samt skabt mange nye søer og lysåbne græsarealer. Der blev da også registreret et rigt planteliv, men også mange fugle og spor efter hjortevildt. Af forvaltningstiltag med betydning for naturen kan bl.a. nævnes, at de åbne arealer holdes lysåbne ved slæt og afgræsning. Der blev fundet kvas, men også døde træruiner, der stammer fra de ældre hegn, som får lov til at blive stående og dø ud. <u>Samlet</u> set er der et stort potentiale for indvandring af vild natur, særlig pga. de gode forbindelser til eksisterende naturområder. Det er dog et stort minus for især faunaen, at motorvejen gennemskærer skoven. Den opnår bedømmelsen 2 (god).
Drift og produktions-potentiale	Driften af skoven forekommer ikke konsekvent. Der er dog begyndende udrensning, men generelt et stort efterslæb. Det gælder også efterplantning i kulturer, der er slået fejl. De fleste bevoksninger klarer sig middel, men Asken er ramt af Askesyge. I nogle dele er der store udfald og et højt græstryk. Det gælder bl.a. i holme med Fuglekirsebær. Thujabevoksningen har fået fat, men der er fortsat et højt græstryk. <u>Samlet</u> vurdering af produktionspotentialer er 3 (middel). Der er et driftsmæssigt efterslæb både ift. udrensning og stillingtagen til hvad, der fremover skal sættes på i de meget sammensatte bevoksninger. Set ud fra et driftshensyn ville det være optimalt at efterplante i nogle dele af skoven.
Friluftslivets muligheder	Der er gode adgangsmuligheder til skoven, selvom skoven ikke ligger bynært, og på trods af motorvejen, der hindrer adgang til nogle dele af skoven – dog afhængigt af, hvor man kommer fra. <u>Samlet</u> vurdering er 2 (godt). De overordnede vandremuligheder er fine. Man føres fint rundt gennem både ny og gammel skov samt forbi søer og moseområder. Der er dog prioriteret i færdselsmulighederne i skovens forskellige dele. Således er mulighederne for at færdes i nogle skovdele decideret ringe: Skovvejene er tilgroede med bl.a. højt græs og brændenælder. Der mangler desuden muligheder for at komme rigtigt "ind" i skoven. <u>Samlet</u> vurderes stierne til 3 (middel). Facilitetsudbuddet omfatter foruden P-pladser og infotavler, fortrinsvis borde-bænke – nogle bedre end andre. Der opleves skovstemning, men der savnes muligheder for at komme ind i skoven, der ikke understøttes af stierne. Oplevelsesværdierne artsrigt og vildt er fremtrædende, men generelt er støjen en særdeles negativ faktor i store dele af skoven. <u>Samlet</u> vurdering af friluftslivets muligheder er 3 (middel). Problemer med gode stimuligheder i dele af skoven trækker ned. Men der er bestemt et stort potentiale, selvom skoven ikke ligger bynært. Men særligt for de lokale beboere vil skoven sikkert få stor værdi, se også nedenfor.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Motorvejen har stor betydning for skovoplevelsen. Skoven ser ud til at have haft en god effekt i den lille landsbybebyggelse Tapsøre. De få huse og gårde ser alle væsentligt bedre vedligeholdte ud, end de gjorde i 1999. Naturligvis kan mange faktorer spille ind, men beliggenheden lige op ad den nye skov har sandsynligvis været noget, der har bidraget væsentligt til at gøre landsbyen mere attraktiv for nye tilflyttere og også for kreditvurderingen. Lysten til at vedligeholde og istandsætte husene er således steget en hel del, i forhold til dengang den eneste "nabo" var motorvejen.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Der blev kun mødt enkelte besøgende i skoven. En kvinde udtalte herunder, at hun var lidt ked af, at skoven var ved at blive mere kendt og besøgt. Ifølge hende var det netop en kvalitet ved denne skov, at hun kunne tage hertil uden at møde andre. Dette i modsætning til andre, mere kendte og ældre skove. Eksemplet viser, at skov, der ikke ligger bynært – og endda er temmelig støjbelastet – godt kan være værdifuld for nogle typer friluftsliv, netop fordi den ikke er bynær og særlig besøgt. Trafikstøjen betegnede skovgæsten ikke som et større problem – kun ved visse vindretninger. Af andre ting kan det nævnes, at der i skoven er blevet gjort forsøg på formidling af nogle forsøg med forskellige former for skovetablering og dennes betydning for bl.a. kvælstofbinding mv. Når sådan formidling iværksættes er det imidlertid vigtigt, at der løbende opdateres på udviklingen i forsøget, så informationen – i dette tilfælde på en beskadiget og svært læsbar informationstavle – giver mening for skovgæsten.

Kongelunden

Om skoven													
Lbnr. og egn	C26, sydspidsen af Amager tæt på kysten.												
Dato for besigtigelse	18. august, 2009												
Type	Offentlig skovrejsning												
Kort fortalt	Plantet i årene fra 1989 til 1999 i forbindelse med den ældre Kongelunden, der er plantet i første halvdel af 1800-tallet. Langt hovedparten af skoven er løvtræ og Eg, der er hovedtræart i knap 2/3 af det beplantede areal. I de ældre dele står Egen typisk alene, mens der er indblanding i de nyere Egebeplantninger. Bøg er plantet i de nyere dele – blandt andet indplantet i tidligere frugtplantage, hvor frugttræerne har tjent som ammetræer. Derudover er der bevoksninger med Lind, Ask, Fuglekirsebær, Birk og blandet løv. Desuden ca. 14 ha med forskellige nåltræer, bl.a. Skovfyr. Endelig er der en del lysåbne arealer, bl.a. strandenge og mosearealer. Der er stedvist plantet nye skovbryn. Skoven er i alt 133 ha, hvoraf 15 ha er udyrkede og lysåbne arealer.												
Landskabet	Skoven ligger på hævet havbund og primært på finsandede jorde. Der er også en anelse skov på mere lerede jorde. Grundvandet står meget højt – i nogle del op til kun 30-40 cm under terræn. Skovrejsningen arronderer den ældre skov – mod nord ud mod den inddæmmede Kalvebod Fæled og mod syd i et landskab, der har været præget af frugtavl og landbrug. Mod vest er der golfbane og kort vej til landings- og startbanerne i Kastrup Lufthavn. Som naboer er endvidere større kolonihaveforeninger og parcelhusudstyknings samt et indhegnet flygtninge-asylcenter.												
Lokalisering	<table border="1"> <tr> <td>Bynært (<1 km fra 1000 indb)</td> <td>Ja</td> <td>Skovfattig kommune (før 2007)</td> <td>Nej</td> </tr> <tr> <td>Skovrejsningsområde</td> <td>Nej</td> <td>Særligt værdifuldt landskab</td> <td>Nej</td> </tr> <tr> <td>Særligt drikkevandsområde (OSD)</td> <td>Nej</td> <td>Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)</td> <td>-</td> </tr> </table>	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Ja	Skovfattig kommune (før 2007)	Nej	Skovrejsningsområde	Nej	Særligt værdifuldt landskab	Nej	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Nej	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	-
Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Ja	Skovfattig kommune (før 2007)	Nej										
Skovrejsningsområde	Nej	Særligt værdifuldt landskab	Nej										
Særligt drikkevandsområde (OSD)	Nej	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	-										
Skovens Strukturer	Der er bevaret mange elementer i den nye skov. Især i de dele, hvor der tidligere har været frugtplantager. Det gælder både levende hegn og grupper af frugttræer. Desuden er hele frugtlunde anvendt som forkultur ved tilplantning af Bøg. Bevoksningsgrænserne følger de eksisterende rektangulære strukturer i det flade landskab. Der er et grid af skoveje, og senere anlagt både rekreative stier og veje, der går på tværs og gennem bevoksningerne. Der er også en særskilt ridesti. De nye skovbryn er bredest ved de kystvendte og vindudsatte skovbevoksninger.												
Skovens anlæg og første års pleje	Skoven er plantet enten uden jordbearbejdning eller efter landbrugspløjning. Der er ikke foretaget systematisk lokalitetskortlægning, men jordbundsprofilet er undersøgt enkelte steder, bl.a. for at fastslå grundvandstand. Der er foretaget mekanisk ukrudtsbekæmpelse i de første år efter tilplantningen. Der er både dele med og uden hegning.												

Billede 48. I Kongelunden udgør mange gamle hegn et spredningspotentiale for vild flora og fauna og beriger derved naturen i den nye skov. Der er også bevaret frugttræer fra tidligere frugtplantager, både i skovlysninger, hvor æbler stadig kan nyde, og indenfor i de nye bevoksninger, hvor de efterhånden står som træruiner.

Billede 49. De senere år er der lavet nye stier, der går på tværs af bevoksningerne i Kongelunden, herunder også separate forløb for rideende. Dette for at undgå konflikter mellem de forskellige skovgæster i den bynære skov. Det giver mening at separere færdslen her, mens det i andre skove kan være fint med fælles forløb således som fx i Ringe Skov.

Vurdering 1999	
Natur	De ældre bevoksninger er primært monokulturer, mens de senere har en mere varieret artssammensætning. Den eksisterende Kongelunden skov i kombination med fokus på bevaring af både eksisterende hegn og frugtplantage gør, at der er et meget fint spredningspotentiale for indvandring af naturlig flora og fauna til den nye skov. Skoven ændrer ikke ved de eksisterende kystnære åbne arealer, som i forvejen er fredet.
Produktions-Potentiale	Jordbundsforholdene er generelt sandede og med en høj grundvandsstand, hvilket også afspejler sig i en ikke al for god tilvækst. Samtidig betyder manglende hegning, at store dele af skoven har udbredte vildtskader. Herunder er Eg, selv efter 8-9 år, endnu ikke nået over bidehøjde. I de nyere dele med hegning klarer bevoksningerne sig bedre. Der er dog store udfald i Bøgen – især i den tidligere frugtplantage. Både Lind og Fuglekirsebær står dårligt, mens Birk og nåletræsbevoksningerne klarer generelt sig godt. Især Egen må forventes at klare sig på lang sigt, men dog med et moderat produktionspotentiale pga. naturforudsætningerne og en ikke helt optimal etableringsfase (bl.a. manglende hegning/højt græstryk)
Friluftsliv	Der er god adgang til skoven fra mange retninger, både fra veje, stier og eksisterende natur- og skovområder, men også fra boliger. Skoven er en af de ældste i evalueringen, og der er allerede mange faciliteter. Skovvejene er i mange tilfælde ikke optimale at færdes på og hegning er pt. en adgangshindring. Da der er mange eksisterende stimuligheder i de ældre skovparter og på Kalvebod Fælled, forekommer det at være en acceptabel prioritering, at vente med at udbygge stierne i alle dele af den nye skov før senere.
Vurdering 2009	
Natur	Der er fokus på løvtræer og variation af træarter indenfor bevoksningerne i den nyere del af skoven (sidste halvdel af 1990'erne). Væsentligst for naturværdien er dog bevaringen af de eksisterende hegn og dele af eksisterende frugtplantage. Der er således døde træruiner og gamle krat og træer i hegnene, samt naboskab til den gamle Kongelunden skov, hvorfra vild flora og fauna kan brede sig. Omvendt betyder et sammenhængende skovmassiv uden særlig mange lysninger, at der ikke er optimale nicheforhold samt vekselvirkning mellem lys og skygge, varme og kølige skovområder. De åbne arealer ligger primært ud mod kysten, hvor forholdene i forvejen er gode. Forvaltningstiltag af hensyn til naturen består især i opretholdelse af græsning af de lysåbne arealer, og i at træruiner og kvas efterlades i skoven. Den nordlige monokultur af Eg vidner om højt tryk af hjortevildt. <u>Samlet</u> giver skoven indtryk af en rig variation af vild flora og fauna. Der er også et stort naturpotentiale ikke mindst i kraft af skovens betydelige samlede størrelse og beliggenheden ved ældre skov og naturområder. Den opnår bedømmelsen 2 (god), men med pil opad.
Drift og produktions-potentiale	Driften af skoven fremstår konsekvent. Der foretages udrensning af ammetræer og afstandsregulering. Der er dog store forskelle mellem bevoksningernes tilstand. Den svære begyndelse for Egen i den nordlige del er stadig tydelig – nogle steder er bevoksningen knap nok sluttet, og der er stadig meget græs. Andre steder står Egen godt. Bøgen har klaret sig dårligt i den tidligere frugtplantage – bøgetræerne er små og løvet gult mange steder, hvilket vidner om næringsstofmangel. Ellers klarer Bøgen sig gennemsnitligt. Skovfyr og nåletræer samt Birk står godt, mens store partier med Fuglekirsebær er gået ud. Samtidig er de 3 ha Ask helt døde og nærmest allerede rådnet/visnet væk. Arealet er også overtaget af Pileurt. <u>Samlet</u> vurdering af produktionspotentialet er 3 (middel). Der er en konsekvent drift og store dele af skoven har et rimeligt dyrkningspotentiale til trods for den ringe jordbund og den svære start. Nogle dele vil dog kræve man starter helt forfra eller efterplanter, hvis der ellers skal komme skov ud af det.
Friluftslivets muligheder	Faktisk adgang til skoven er optimal, 1 (meget god). Der er siden 1999 skabt flere nye stier og veje til både gående, cyklende og ridende. Disse stier går på tværs af det rigide grid af skovveje/spor og giver fine oplevelsesmuligheder. Dog var en natursti, som var indtegnet på turfolderen, svær at identificere i praksis. <u>Samlet</u> er vurderingen 2 (god) på de nye arealer, men i samspil med den ældre skov og kysten er stimulierende rigtigt gode. Facilitetsudbuddet er ligeledes varieret. Der blev desværre identificeret en del hærværk, som er typisk for de bynære skove. Der er en fin skovstemning mange steder – også når man færdes på skoveje og stier. Andre steder er bevoksningerne langt fra sluttede og skovfølelsen udeblevet. Særligt fremtrædende oplevelsesværdier er artsrigt, rumligt og vildt. <u>Samlet</u> vurdering af friluftsmulighederne er 2 (gode). Der er gode adgangsmuligheder til og rundt i skoven, synergi med eksisterende skovområder, men også væsentlig gener i det indflyvning til og starter fra Kastrup Lufthavn påvirker hele området. Denne gener er sandsynligvis af mindre betydning for beboere i området, der lever med støjen til dagligt. Samtidig hæmmes skovoplevelsen af hærværk og hegn med asylcenter.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Skoven er et godt eksempel på, hvordan man har "glemt" at koordinere areal- og friluftslivsplanlægningen. Således støder den nye skov op til en ligeså nyetableret golfbane, hvor begge dele sagtens kunne have fået større glæde af og beriget hinanden. Det er imidlertid ikke sket til skade for både skov og golf.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Der er store forskelle mellem den ældre nordlige del, hvor Egen har stået i stampe, og så de kvaliteter, der allerede nu eksisterer i den sydlige del, hvor etableringen har været anderledes intensiv. Der er langt mere "effekt" for friluftslivet i den sidste del, og på den måde synes det mere intensive anlæg at give god mening i en skov, hvor rekreative muligheder er en væsentlig begrundelse for selve skovens etablering. Det skal understreges at forskelle i jordbunden, også spiller ind på det uensartede resultat.

Åbjerg Skov

Om skoven													
Lbnr. og egn	C27, Vestjylland, nord for Vemb												
Dato for besigtigelse	10. juni, 2009.												
Type	Offentlig skovrejsning												
Kort fortalt	Det meste af skoven er plantet i 1994 og 1995. Mindre dele er fra 1997, desuden arronderer den ældre offentligt ejede skovarealer, engarealer, mose og krat samt privatejet skov. Der er plantet et mindre areal efter evalueringen i 1999. Dette er ikke medtaget i 2009-evalueringen. Hovedparten af skoven består af nåletræer, mens blot 1/3 er løvskov. Der er plantet Skovfyr, Fransk Bjergfyr, Ædelgran, Sitkagran, Nobilis, Omorika og Rødgran. Løvtræsbevoksningerne er primært Eg, men der er også mindre stykker med Bøg og Ask. Alle bevoksninger har indblandinger – primært er nåletræer indblandet i nåletræ, mens det kun er i Egen og Bøgen, at der også er indblanding af andre løvtræarter. Der er et par mindre lysåbne arealer herunder med vådbundspræg. Skoven udgør i alt 56 ha, hvoraf ca. 3 ha er lysåbne arealer.												
Landskabet	Skoven er plantet på hedeslette på en finsandet jordbund. Nord for løber Flynder Å ud mod Nissum Fjord. Her er lavbundsarealer. Der er en del tilplantning af landbrugsjorde i hele området.												
Lokalisering	<table border="1"> <tbody> <tr> <td>Bynært (<1 km fra 1000 indb)</td> <td>Nej</td> <td>Skovfattig kommune (før 2007)</td> <td>Nej</td> </tr> <tr> <td>Skovrejsningsområde</td> <td>Ja</td> <td>Særligt værdifuldt landskab</td> <td>Nej</td> </tr> <tr> <td>Særligt drikkevandsområde (OSD)</td> <td>Nej</td> <td>Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)</td> <td>Ja</td> </tr> </tbody> </table>	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Nej	Skovfattig kommune (før 2007)	Nej	Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Nej	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Nej	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Ja
Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Nej	Skovfattig kommune (før 2007)	Nej										
Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Nej										
Særligt drikkevandsområde (OSD)	Nej	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Ja										
Skovens Strukturer	Skoven følger det rektangulære mønster i de eksisterende markstrukturer, dog med få undtagelser. Dette er bl.a. ved de åbne arealer med vådbundspræg og mose, samt ved grænsen mellem Sitkagran og Eg, der bryder med de øvrige rette linjer. Der er hist og her bevaret krat. Der er gravet nye grøfter for at sikre afvandingen. Skovvej følger bevoksningernes rette linjer. Der er anlagt bryn, men dog ikke alle steder.												
Skovens anlæg og første års pleje	Skoven er plantet efter lokalitetskortlægning. Der er fortidsmidler i området, hvilket har haft indflydelse på skovplanen. Eksempelvis er der arealer, hvor man kun har foretaget almindelig landbrugspløjning eller slet ingen jordbearbejdning. Andre steder er der dybdepløjet. Der er foretaget forudgående sprøjtning og efterfølgende mekanisk rensning for ukrudt de første år. Der er ikke hegn mod vildtet.												

Billede 50. Skovarbejde efterlader en del område ufremkommelige for skovgæsten. Det må være en del af virkeligheden. Men når mulighederne for at færdes i forvejen er få, så kan det godt være et problem. Under alle omstændigheder kunne information om skovarbejde godt i nogle tilfælde gøres til en del af naturformidlingen for skovgæsterne.

Vurdering 1999	
Natur	Skoven er plantet på marginal landbrugsjord i en tidlig fase af statens skovrejsningsindsats. Der er taget skridt i retning af en højere andel løvtræ, end man traditionelt har gjort i området. Dette bl.a. af hensyn til naturen. Desuden har man tilpasset skoven efter de fugtige områder. Omvendt er der stadig en meget høj andel af ikke hjemmehørende nåletræer, og dermed et ringere naturpotentiale end i nyere skovrejsninger.
Produktions-Potentiale	Nåletræsbevoksningerne er generelt slået bedst an, dog med Nobilis som undtagelse for reglen. Især klarer Skovfyr, Lærk og Sitka sig godt. Egen klarer sig rimeligt, mens Bøgen ikke står godt på den dårlige jord.
Friluftsliv	Skoven er placeret her, fordi jorden var marginal landbrugsjord – ikke pga. et stort befolkningsopland. Bortset fra det, er der god adgang til skoven og der er lavet P-plads og borde-bænke. Der er også etableret befæstet skovvej, som kan anvendes til gåture.
Vurdering 2009	
Natur	Der er variation i bevoksningerne, men der er et udpræget dyrkningspræg, hvor mørke nåletræsbevoksninger ikke levner megen plads til den vilde flora og fauna. Der er imidlertid også værdifulde åbne arealer og en mindre andel med løvskov. Det er også et plus, at der bliver tale om et stort sammenhængende område. Der opleves en rig variation af flora, men mest på de åbne arealer, men der er også spor efter et højt vildttryk. Der ser dog ikke ud til at være særlige forvaltningstiltag af hensyn til naturen, herunder hjortevildtet. Der er dog efterladt en del kvasbunker i forbindelse med udyndingsarbejdet. <u>Samlet</u> er der potentiale for indvandring af vild flora og fauna, men skoven bærer præg af, at den ikke er anlagt optimalt i forhold til naturen. Den opnår bedømmelsen 3 (middel) med pil opad.
Drift og produktions-potentiale	Der pågår drift i skoven med igangværende udrensning af ammetræer og afstandsregulering. Men der er et vist efterslæb i nogle af bevoksningerne. Egen og bøgen klarer side moderat, mens Asken er syg. Fyrretræerne og Sitkagranen står rigtigt godt, mens Ædelgran og Nobilis er trykket hårdt af indblandingen af Lærk og Skovfyr. <u>Samlet</u> vurdering af produktionspotentialer er 3 (middel).
Friluftslivets muligheder	Den faktiske adgang til skoven er vurderet til 2 (god). Skoven ligger dog langt fra et større befolkningsopland, og en mindre del af skoven er endvidere noget kringlet af dens aflange form. Der er afmærket stiforløb og større skovveje, som fungerer fint for de skovbesøgere. Men mange skovveje er nærmest utilgængelige pga. langt græs og skovningsarbejde. Således ligger der træ til flisning på sporene, hvor der ikke er alternativer. Generelt færdes man i de retlinjede bevoksningsgrænser ad de skovveje, som er anlagt af hensyn til skovdriften. Pt. er oplevelserne af stimulighederne 4 (dårlig), men forholdene vil kunne forbedres noget, når det omfattende rydningsarbejde er ovre. Facilitetsudbuddet er stadig sparsomt, dog med enkelte borde-bænke og P-plads som undtagelse. Der er også enkelte jagt faciliteter rundt omkring i skoven. Der opleves skovstemning, men det er mange steder svært at komme helt ind i skoven under trækroneerne. Nåletræerne står således meget tæt og med minimal gennemsigtighed, og der savnes intime stier gennem løvskoven. De findes simpelthen ikke. Blandt fremtrædende oplevelsesværdier er fredfyldt og rumligt. <u>Samlet</u> vurdering af friluftsmulighederne er 3 (middel). Det er tydeligvis ikke en skov, hvor det har høj prioritet for Skov- og Naturstyrelsen, at skabe rige oplevelsesmuligheder for det almene friluftsliv. Sådan blev den nu heller ikke anlagt og altså heller ikke drevet. Ikke desto mindre har skoven kvaliteter og der er gode muligheder for at skabe en spændende synergi med tilstødende skove og ådalen nord for skoven.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Åbjerg Skov var én af de allertidligste skovrejsninger, der kom efter målsætningen i 1989 om fordobling af skovarealet. Den er rejst på marginal landbrugsjord, og ligger hverken bynært eller med grundvandsinteresser. Sådanne skovrejsninger ville sikkert ikke blive prioriteret i dag, men har dog alligevel sine værdier. Særligt i sammenligning med de mindre private skovrejsninger, der ofte har meget lille brugs- og samfundsværdi, samt ofte også er mangelfuldt forvaltet.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Skoven ligger i syd for det store sammenhængende Klosterheden Plantage, hvor der bl.a. er udsat bævere. Det synes derfor naturligt, at Skov- og Naturstyrelsen prioriterer sin indsats for friluftslivet højere der, end det har været tilfældet i Åbjerg Skov.

Vollerup Skov

Om skoven				
Lbnr. og egn	C28, Vestsjælland, nord for Kalundborg			
Dato for besigtigelse	17. juni, 2009			
Type	Offentlig skovrejsning			
Kort fortalt	Skoven er plantet i årene fra 1995 til 1999. Hovedparten er løvskov med Eg som vigtigste hovedtræart. Der er desuden en del Bøg og Ask samt lille stykke med Birk. Der er indblandet Skovfyr i Egen, mens Lærk, Douglas og Rødel fungerer som indblanding/ammetræ i Bøgen. Rødgran, Douglas, Nobilis, Østrigsk Fyr, Skovfyr og Thuja udgør nåletræarterne. Der er store åbne arealer med græs og søer. Den del, der indgår i evalueringen omfatter knap 200 ha, hvoraf 30 ha er udyrkede arealer inkl. åben vandflade.			
Landskabet	Skoven ligger hovedsageligt i et bundmorænelandskab, men på kanten af Røsnæs randmoræneformationen mod vest, og med hævet havbund og den inddæmmede Saltbæk Vig mod øst. Mod nord ligger et bredt bånd af sommerhuse, som skoven støder op mod. Den burde således være betegnet som bynær, selvom den formelt set ikke er det. Der har tidligere været meget lidt skov i området. Jordbunden varierer fra finsand til sandblandet lerjord, med lerblandet sandjord som den dominerende jordbundstype.			
Lokalisering	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	(Ja)	Skovfattig kommune (før 2007)	Ja
	Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Nej
	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Nej	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	-
Skovens Strukturer	Skoven inkluderer en række mindre eksisterende beplantninger, hegn og krat, samt åbne arealer. Men skovens struktur bryder i høj grad med de tidligere markinddelinger. Landskabets konturer har været medvirkende til at definere en ny struktur og der er lavet en lang række søer og åbne arealer i skoven. Der er også anlagt skovbryn. Gennemgående befæstede skovveje slynger sig rundt i skoven.			
Skovens anlæg og første års pleje	Skoven er anlagt på grundlag af lokalitetskortlægning og den er plantet enten uden eller efter almindelig landbrugspløjning. Der er foretaget forudgående sprøjtning og efter plantningen er der rensset mekanisk. I nogle mere udsatte dele af skoven har der været hegn mod vildtet.			

Billede 51. Der findes nogle meget fine skovveje rundt i skoven, som tilmed er anlagt fra begyndelsen og med fine udsigter. Der er endnu knap så meget skovstemning langs vejene, hvorfor enkelte stier ind i bevoksningerne kunne være en udmærket idé.

Billede 52. Nedprioritering af vedligeholdelsen af eksisterende stier i nogle dele af skoven kan være udtryk for, at stierne ikke anvendes nok til, at man vil bruge ressourcer på at vedligeholde dem. Men et minimum af pleje burde dog være til stede, ellers kan man ligeså godt sløjfe dem og også skiltene.

Vurdering 1999	
Natur	Skovens planlægning vidner om en stor fokus på naturværdierne. Der er mange vådområder og nye søer, men også større samlede skovmassiver samt bevarede eksisterende beplantninger. Skoven bidrager dermed med mange forskellige nicher og muligheder for vild flora og fauna.
Produktions-Potentiale	Skoven er velanlagt og tilpasset naturforholdene. Træerne er slået godt an med kun få udfald. De sammenhængende skovarealer giver en god stabilitet i skoven.
Friluftsliv	Der er god adgang til skoven – ikke mindst fra sommerhusområdet. Skovens infrastruktur slynger sig fint gennem landskabet og den er desuden anlagt helt fra begyndelsen. Den nordlige del – tæt på sommerhuse – rummer flest faciliteter og der er taget hensyn ved ikke at plante direkte op til sommerhushaverne.
Vurdering 2009	
Natur	Der er stor variation af både bevoksningstyper og arealklasser (skov, åbne arealer, vand). Skoven rummer en rig variation af vild flora og fauna, særligt fugle, og der er også fundet mange spor efter hjortevildt. Under besigtigelsen blev der også set ræv og snog. Naturen får lov at råde i nogle områder, mens andre naturplejes med slæt og græsning. Der er også opsat redeskasser og efterladt dødt ved. <u>Samlet</u> set er skoven et stort sammenhængende naturområde med stor variation af nicher for både vilde dyr og planter. Den opnår bedømmelsen 1 (meget god).
Drift og produktions-potentiale	Driften af skoven fremstår mere sporadisk. Der er efterslæb i forhold til både udrensning og afstandsregulering i mange dele af skoven. De fleste dele med nåletræer står gennemsnitligt, men Nobilis har det meget dårligt og fremstår nærmest ubrugelig set fra et produktionsperspektiv. En del naturlig opvækst af birk kan evt. tage over. Egen klarer sig til middelvurdering, mens Bøgen og de holmevist indblandede Douglas klarer sig godt. Det ret store areal med Ask (10 ha) er ramt af Askesyge. <u>Samlet</u> vurdering af produktionspotentialer er 3 (middel), men der er store forskelle. Generelt står skoven dårligere i de mere sandede, østlige dele. Der er behov for at driftsindgreb de kommende år i forhold til afstandsregulering og ydermere stillingtagen til hvad der skal ske med arealerne med Nobilis og Ask.
Friluftslivets muligheder	Den faktiske adgang til skoven er 1 (meget god). Den sikres både ad vej eller direkte fra campingplads, landsbyer og sommerhusområde. De indre muligheder for at færdes er også gode og finder sted ad velplanlagte veje. Der er også ridesti gennem område. Især tæt på sommerhusområderne er stimulighederne fine, mens mulighederne er mere begrænset længere væk samt i skovens østlige del. Mange skovveje er svært passable pga. græs og anden opvækst. Skiltning af riderute er svært at finde i vildniset. <u>Samlet</u> set vurderes stimulighederne til 2 (gode), men det skyldes især mulighederne i den vestlige del mod sommerhusområderne, der trækker op. Plejefterslæbet på stierne vil dog hurtigt kunne trække vurderingen ned på 3, hvis der ikke snarligt følges op på dette. Facilitetsudbuddet er varieret, og der er en fin graduering, således at tætheden er størst nær sommerhusområder, mens andre dele har et mere "stillepræg". Følelsen af skovstemning er mere sparsom – den findes primært i den vestlige del på de bedre jorde. Der mangler også mere intime stiforløb, hvis man for alvor skal kunne få fornemmelsen af, at man kommer rigtigt "ind" i skoven. Oplevelsesværdier, der er særligt fremtrædende, er artsrigt, fredfyldt, åbent, trygt og vildt. <u>Samlet</u> vurdering er 2 (god), men der er plads til forbedringer i dele af skoven – ikke nødvendigvis med flere faciliteter, men ved enkelte mindre indgreb – eksempelvis savnes et nyt stiforløb gennem bevoksningerne - samt bedre vedligeholdelse og pleje.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	I en del af skoven er træerne plantet på rækker, som i en blød bue følger landskabets terræn. Ved evalueringen i 1999 blev dette rost, idet man herved ikke så let erkender de lige lange rækker. Det kan give skoven et mere naturligt præg, som ellers først indtræder efter flere faser af udtynding. Under evalueringen i 1999 gav de buede rækker et anderledes mønster (træerne kunne overskues), men nu 10 år efter er skoven i en fase, hvor det er svært at erkende. I det hele taget er det svært at komme ind i skoven pga. de få veje/stier ind gennem bevoksningerne. Man kan derfor ikke erkende det atypiske plantningsmønster, og der vil således nok gå nogle år før, man som skovgæst igen vil få rigtig glæde af denne fremgangsmåde.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Formelt set er skoven ikke bynært beliggende. Det giver dog ikke mening, når man tænker på potentialet fra alle sommerhusområdernes gæster, som tilmed har tid og brug for de oplevelsesmuligheder skoven tilbyder. De facto bør skoven derfor betegnes som "bynær". Et andet element er gradueringen i skovområder med faciliteter for mere intensiv anvendelse og uden faciliteter i de mere "stilleprægede" områder fungerer godt, selvom der dog er plads til forbedringer.

Vejbæk Skov

Om skoven													
Lbnr. og egn	C29, Sønderjylland, nær Bov/Padborg												
Dato for besigtigelse	21. maj, 2009.												
Type	Offentlig skovrejsning – hovedparten blev senere solgt til private ejere.												
Kort fortalt	Skoven er plantet fra 1990 til 1996 i takt med opkøb af ejendomme. Det planlagte område ligger som arrondering af den store Bommerlund Plantage, men de tilplantede områder ligger spredt på fire skovparter, hvor kun den ene støder helt op til Bommerlund Plantage. Kun denne ene part er stadig offentlig ejet, i det de tre andre parter er blevet solgt til private ejere, som led i Skov- og Naturstyrelsens strategi om at fokusere natur- og skovrejsningsindsatsen i de mere bynære områder. Der gælder dog fortsat samme adgangsregler som i offentlig skov, idet SNS har betinget sig dette ved salget. Skoven er fortrinsvis domineret af nåletræer med Rødgran, Sitkagran og Skovfyr, som de vigtigste, og mindre del med Nobilis, Lærk og Omorika. De omkring 10 % løvskov består af Eg med forskellige indblandinger og en mindre del med Ask og Bøg. Der er anlagt bryn. De fire skovparter tæller i alt 77 ha, hvoraf 10,5 ha er græsareal.												
Landskabet	Skoven ligger på hedeslette med grovsandede jorde. Skoven ligger i et område med landbrug, klemmt inde mellem Bommerlund og Frøslev plantager. En del af skoven ligger ind til Vejbæk landsby.												
Lokalisering	<table border="1"> <tr> <td>Bynært (<1 km fra 1000 indb)</td> <td>Nej</td> <td>Skovfattig kommune (før 2007)</td> <td>Nej</td> </tr> <tr> <td>Skovrejsningsområde</td> <td>Ja</td> <td>Særligt værdifuldt landskab</td> <td>Nej</td> </tr> <tr> <td>Særligt drikkevandsområde (OSD)</td> <td>Ja</td> <td>Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)</td> <td>Ja</td> </tr> </table>	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Nej	Skovfattig kommune (før 2007)	Nej	Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Nej	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Ja	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Ja
Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Nej	Skovfattig kommune (før 2007)	Nej										
Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Nej										
Særligt drikkevandsområde (OSD)	Ja	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Ja										
Skovens Strukturer	Skoven er tilpasset de eksisterende matrikulære strukturer. Enkelte eksisterende levende hegn er integreret i skovrejsningen. Omkring en mose med åbne vandflader brydes de rette linjer af en Askebevoksning, der er tilpasset vådområdet. Der er skoveje – både befæstede og ubefæstede spor, men ikke egentlige stier. Der er anlagt bryn. Egebeplantningerne ligger desuden som brede bæltter, der også fungerer som stabiliserende element for nåletræsbevoksningerne.												
Skovens anlæg og første års pleje	Der er foretaget lokalitetskortlægning og skoven er anlagt efter dybdepløjning. En del af skoven blev plantet uden jordbearbejdning, idet der her har ligget jernalderboplads. Der er blevet foretaget forudgående sprøjtning og arealer er efter plantningen blevet rensset mekanisk. Der har været hegn i nogle af de nyere dele, og et sted står noget tidligere læhegn endnu tilbage.												

Billede 53. Selvom dele af Vedbæk Skov er solgt til private ejere, så gælder stadig de samme adgangsregler som for offentlige skove.

Vurdering 1999	
Natur	En rationel produktionstilgang domineret af nåletræer er kombineret med naturhensyn, der bryder lidt med den traditionelle opbygning i de større plantager nord og syd for skoven. Det gælder bl.a. de bredere bryn og egetræsbælter, samt ved en større del løvtræsandel og antallet af åbne vådbundsarealer.
Produktions-Potentiale	De fleste nåletræsbevoksninger er slået godt an, men Nobilis er meget skadet af vildtbid og fejning. Løvtræerne klarer sig gennemsnitligt, formentligt takket været dybdepløjningen. Skoven har produktionspotentiale. Der er skabt gode stabilitetsforhold i kraft af de brede bryn og løvtræsbælter.
Friluftsliv	Data fra 1999 mangler.
Vurdering 2009	
Natur	Der er variation af bevoksningstyper, men en høj andel af nåletræer. Der er et par åbne arealer med søer, men de ligger mere som appendiks i bevoksningerne og er anlagt og drevet med forstlig fokus. Der er dog et indtryk af rig flora i de åbne arealer, et rigt fugleliv, og ikke mindst et højt tryk af hjortevildt – der blev under besigtigelsen set masser af rådyr og spor efter kronvildt. Her spiller levemulighederne i de store plantager nord og syd for en stor rolle. Forvaltningstiltag af hensyn til naturen omfatter især fodring. Der er en del kvasbunker, men de skal sandsynligvis flises. <u>Samlet</u> har skoven et vist naturpotentiale, især i kraft af de brede bryn og løvtræsbælter samt de åbne arealer med søer. Den opnår bedømmelsen 3 (middel).
Drift og produktionspotentiale	Driften af skoven fremstår konsekvent. Der er foretages både udrensning af ammetræer og afstandsregulering. Det gælder både den statslige del og de privatejede parter. Rødgran, Lærk, Sitkagran og Skovfyr klarer sig godt. Det samme gælder hovedparten af Egebevoksningerne – dog forekommer der vildtskader enkelte steder. De mindre bevoksninger af Birk, Bøg og Omorika klarer sig middel. Nobilisen har rettet sig noget, selvom den har haft en hård start, præget af vildtskader. Den anvendes til klippegrønt. Asken er syg. <u>Samlet</u> vurdering produktionspotentialet er 2 (godt). Driften kører "efter bogen" og dybdepløjningen har givet god effekt og stabilitetsforholdene er gode. Stillingtagen til fremtiden i Asken er nødvendig.
Friluftslivets muligheder	Faktisk adgang til skoven er vurderet til 2 (god). Der er P-plads og man oplyses også om de "offentlige" adgangsforhold i de privatejede skovparter. Skoven ligger ikke bynært, men der er adgang fra den lille landsby, Vejrbæk. Her begrænser et efterladt vildthejn dog adgangen lidt i én af skovparterne, selvom der reelt er adgang ind i skoven fra landsbysiden. Mulighederne for færdsel i skoven knytter sig udelukkende til de retlinede skovveje. Her er til gengæld gode muligheder for at komme rundt, men da sporene generelt er brede og ligger på kant af bevoksningerne, er det svært at komme rigtigt ind under trækornerne og føle skovstemning. Stedvist giver nye rydningsspor – fx gennem en Sitkabevoksning – dog sådanne muligheder. Vurderingen af stier og veje er samlet 3 (middel). Facilitetsudbuddet er sparsomt, bortset fra en enkelt P-plads. Der er en del jagtfaciliteter inkl. jagthytte. Skovstemning er til stede her, men det er ikke nemt at opleve den andre steder fra skovvejene. Oplevelsesværdier, der i særligt fremtrædende, er artsrigt, fredfyldt og rumligt. <u>Samlet</u> vurdering er 3 (middel). Det forstlige regelrette udtryk dominerer i nåleskoven og stierne er medvirkende til at vurderingen ikke kan blive bedre end middel i en almen vurdering. Men sandsynligheden for at møde hjortevildt vil sandsynligvis opveje dette for mange skovgæster.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Skovrejsningen blev igangsat meget kort varsel efter målsætningen om fordobling af det danske skovareal. I takt med at de strategiske mål for skovrejsningsindsatsen har bevæget sig væk for marginaljordstilplantning mod natur- og friluftssindsats nær de bynære områder, så synes det helt i orden, at man sælger de spredte skovparter i det, der endnu ikke var nået, at blive til en sammenhængende statsskov. Specielt fordi, der i forvejen er god forsyning med offentlig skov, og fordi man betinger sig af offentlige adgangsregler. Metoden kunne måske bringes i anvendelse andre steder. Således kunne statens sikre befolkningen en bedre og mere sammenhængende skovrejsning.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Salgsvilkårene om fortsat adgang efter reglerne for offentlig skov ser ud til at fungere i praksis.

Sebberup/Løsning Skov

Om skoven													
Lbnr. og egn	C30, Østjylland nord for Vejle.												
Dato for besigtigelse	20. maj, 2009.												
Type	Offentlig skovrejsning												
Kort fortalt	Plantet i årene 1995 til 1999. Der er endvidere erhvervet og tilplantet flere arealer efter 1999. Disse indgår ikke i evalueringen. Skoven består stort set kun af løvtræ. Eg er dominerende hovedtræart. Men der er også en del bøg. Endvidere er der Ask og mindre bevoksninger med Lind og Ær. Der er holmevis indblanding, bl.a. med Lærk, Douglasgran og Thuja i Eg og Bøg, men der er også lavet nogle større holme af vildplantninger sammen med Eg forskellige steder i skoven. Der er mindre nåletræsbevoksninger af Nobilis, Nordmannsgran, Thuja og Douglas/Grandis (Frøavl). Der er meget store åbne arealer med græs – nogle slås - andre græsses. Der er endvidere en del eksisterende søer, solitære træer og småkrat. Skoven er i alt 120 ha, hvoraf 25 ha er lysåbent, primært græsareal.												
Landskabet	Skoven ligger i et dødislandskab øst for Løsning. Jordbunden er lerjord præget af intensivt landbrug.												
Lokalisering	<table border="1"> <tr> <td>Bynært (<1 km fra 1000 indb)</td> <td>Ja</td> <td>Skovfattig kommune (før 2007)</td> <td>Ja</td> </tr> <tr> <td>Skovrejsningsområde</td> <td>Ja</td> <td>Særligt værdifuldt landskab</td> <td>Nej</td> </tr> <tr> <td>Særligt drikkevandsområde (OSD)</td> <td>Ja</td> <td>Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)</td> <td>Ja</td> </tr> </table>	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Ja	Skovfattig kommune (før 2007)	Ja	Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Nej	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Ja	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Ja
Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Ja	Skovfattig kommune (før 2007)	Ja										
Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Nej										
Særligt drikkevandsområde (OSD)	Ja	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Ja										
Skovens Strukturer	Skovplanen bryder helt med de eksisterende strukturer. Den er anlagt på baggrund af lokalitetskortlægning og tilpasset landskabet konturer, men også spor efter fortidsminder. Der indgår eksisterende vandhuller, men er også skabt nye. Som et atypisk element er der lavet et arboret. Gennemgående befæstede skovveje snor sig gennem skvområderne og de åbne landskabsstrøg. Der er anlagt bryn om bevoksninger.												
Skovens anlæg og første års pleje	Skoven er plantet uden jordbearbejdning, men efter lokalitetskortlægning og med hensyn til beskyttelse af fortidsminder. Der er foretaget forudgående sprøjtning, men efter plantning er der kun rensset mekanisk. Der har ikke været hegnet for at beskytte mod vildtet.												

Billede 54. De åbne arealer er en vigtig del af "skovoplevelsen" i mange statsskove, hvor der ofte integreres gode udsigter.

Billede 55. Hundeskove er en stor succes i mange af de offentlige skovrejsninger. I nogle skove har der været så stor efterspørgsel, at man har etableret flere indenfor samme skovrejsning.

Vurdering 1999	
Natur	Skovplanen bærer præg af stor fokus på at skabe de bedst tænkelige betingelser for vild flora og fauna. Der er både større sammenhængende skovstykker, åbne arealer og masser af vandhuller. Der er plantet løvskov med forskellige arter og tænkt i holmevise indblandinger (bl.a. nåletræer, der skaber skjulesteder for vildtet) og i brede bryn. Skoven har stort naturpotentiale.
Produktions-Potentiale	Bevoksningerne har generelt fået en god start, selvom der ikke har været anvendt egentlige ammetræer. Godt plantemateriale.
Friluftsliv	Der er fra start anlagt P-pladser, hvor der i øvrigt også informeres om skovrejsningen, dens målsætning osv. Der er endvidere bænk, udsigtshøj og arboret. Skovvejene indbyder til varierende oplevelser gennem både skov og åbne arealer.
Vurdering 2009	
Natur	Der er stor variation såvel i de enkelte bevoksninger som mellem forskellige arealklasser (skov, åbne arealer, vand). Der observeres en rig variation af vild flora – især på de åbne arealer og omkring vandhullerne. De græsklædte arealer plejes/græsses og der blev bl.a. observeret vibe under besigtigelsen. <u>Samlet</u> har skoven i både planlægning, anlæg og aktuel tilstand et stort naturpotentiale. Den opnår bedømmelsen 1 (meget god).
Drift og produktions-potentiale	Det er indtil videre kun foretaget sporadiske driftsindgreb. De dominerende træarter, Eg og Bøg, står godt. Asken er til gengæld syg, og de ret store arealer (knap 10 ha) vil kræve nyplantning af andre træarter. Der er således ikke indblandinger i Asken. De øvrige mindre bevoksninger står også godt med undtagelse af Ær, hvor der er områder med store udfald. <u>Samlet</u> vurdering af produktionspotentialet er 2 (godt). Der er store sammenhængende bevoksninger og gode stabilitetsforhold i skoven. I den nordlige del er der dog flere større marker, der på uheldsmæssig måde kiler sig ind i skovarealet. Hvis potentialet skal indfries, så kræver skoven et snarligt driftsindgreb over de kommende år – herunder beslutning vedr. Askebevoksningernes fremtid.
Friluftslivets muligheder	Den faktiske adgang til skoven er vurderet til 1 (meget god). Skoven er bynær og der er mange muligheder for at komme til skoven, også med bil i kraft af flere P-pladser. Mulighederne for færdsel rundt i skoven vurderes til 2. De slyngede vejforløb fungerer godt, men generelt mangler lidt mere intime stiforløb. Den meget brede vej i den sydlige del af skoven, løber for en stor dels vedkommende over åbne arealer eller på grænsen mellem skovbevoksning og åbne arealer. Her føler man sig ikke rigtigt i en skov. Facilitetsudbudet er varieret og det omfatter mere traditionelle pausefaciliteter, men også en stor hundeskov. Arboretet har mistet lidt af sin funktion, fordi det ikke er plejet. Mange af de buske og træer, der skiltes med, er enten helt væk eller svære at erkende. I lyset af den bynære placering kunne man måske godt forvente lidt flere faciliteter til motion/bevægelse, men skovvejene ser dog ud til at blive anvendt til løb af mange gæster. Der er skovstemning, men det er, som anført ovenfor, ikke så meget på de gennemgående hovedfærdselsårer. Oplevelsesværdier, der er fremtrædende til stede, er artsrigt, åbent, rumligt, trygt og vildt. <u>Samlet</u> vurdering af friluftsmulighederne er 2 (gode). Skoven er utroligt flot anlagt – især den sydlige del.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Skoven er et godt eksempel på, hvor vigtige åbne arealer er for skovoplevelsen. Og hundeskove er for antallet af skovgæster.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Skoven er et eksempel på, at der ofte kan skabes bedre skovstemning, hvis man gør op med manglen på mere intime stiforløb "ind" i skoven. Det samme gælder i forhold til motionsmulighederne – den meget bynære lokalisering taget i betragtning, som også godt kunne være bedre.

Bærmose og Himmerig Skove

Om skoven													
Lbnr. og egn	E5, Østjylland, nordøst for Århus.												
Dato for besigtigelse	15. maj, 2009												
Type	Offentlig skovrejsning												
Kort fortalt	Navnemæssigt er der tale om to skove, nemlig Himmerigskov og Bærmoseskov, henholdsvis vest og øst for motorvejen E45. I praksis har de været del af et koordineret skovrejsningsforløb, og de behandles derfor her som en samlet skov. Skoven er plantet fra 1991 til 1998. Der er endvidere plantet på en senere erhvervet ejendom i 2004. Denne indgår ikke i evalueringen. Skoven består primært af løvskov med en mindre del nåletræ. Eg og Bøg er de vigtigste hovedtræarter med hver knap 50 ha. Rødel er typisk anvendt som ammetræ. Ask er også en vigtig hovedtræart med næsten 14 ha. Desuden er der mindre bevoksninger med henholdsvis Lind og Birk. Blandt nåletræerne dominerer Nobilis (en del i blanding med Sitkagran og Lærk) og Lærk. Der er desuden en mindre del med Nordmannsgran. Der er anlagt bryn og en stor del åbne og udyrkede arealer. De omfatter græsarealer, moser, vandhuller, P-pladser, lejrpladser mv. Skoven er i alt 202 ha, hvoraf ca. 50 ha ikke er skovbevokset.												
Landskabet	Skoven ligger i et bundmorænelandskab, domineret af sandblandet lerjord. Som navnet Bærmose antyder, så har den østlige del en fortid med mosepræg, men der er også lavbundsområder i den vestlige del. Umiddelbart øst for skoven ligger parcelhuskvarter i Trige, der er oplandsby til Århus. Vest for, er en bræmme med landbrugslandskab, bl.a. med intakte markskel fra stjerneudskiftningen Grundfør, og efter godt en kilometer ligger en anden oplands landsby, Hinnerup.												
Lokalisering	<table border="1"> <tbody> <tr> <td>Bynært (<1 km fra 1000 indb)</td> <td>Ja</td> <td>Skovfattig kommune (før 2007)</td> <td>Ja</td> </tr> <tr> <td>Skovrejsningsområde</td> <td>Ja</td> <td>Særligt værdifuldt landskab</td> <td>Nej</td> </tr> <tr> <td>Særligt drikkevandsområde (OSD)</td> <td>Ja</td> <td>Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)</td> <td>Nej</td> </tr> </tbody> </table>	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Ja	Skovfattig kommune (før 2007)	Ja	Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Nej	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Ja	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Nej
Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Ja	Skovfattig kommune (før 2007)	Ja										
Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Nej										
Særligt drikkevandsområde (OSD)	Ja	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	Nej										
Skovens Strukturer	Skoven er tilpasset en del eksisterende strukturer, herunder motorvejen, et rensningsanlæg (nu nedlagt), højspændingsledninger og boliger/ejendomme. Men skoven bryder omvendt fundamentalt med landskabet mønstre på andre punkter. Bevoksningsgrænser er tilpasset jordbundsforudsætningerne, især afvandsforholdene. Et netværk af slyngede vandløb afløser de drænrør, som tidligere drænedede Bærmosen, og bevoksningerne er tilpasset disse "blå strukturer", og det gælder i høj grad også de nye stiforløb og skovveje. Der er integreret eksisterende hegn og krat i skoven. En af de opkøbte ejendomme er nedrevet, men haven anvendes som opholdsareal med borde-bænke, hvor mange træer og buske er bevaret.												
Skovens anlæg og første års pleje	Der er foretaget grundig lokalitetskortlægning – bl.a. for at reetablere "naturlige" vandløb i skoven. Der er foretaget almindelig landbrugspløjning og forudgående sprøjtning inden tilplantningen. Efterfølgende er arealerne renholdt. Mekanisk de første år. Der har ikke været hegnet mod vildtet.												

Billede 56. Der er både fine intime stier og mere åbne skovveje som her. Bemærk hvordan bevoksningerne udgør en mur ud mod skovvejen. Dette i modsætning til billede 57, hvor Bøgen er blevet opkvistet og man derfor kan se ind i skoven.

Billede 57. Opkvistning gør det muligt at se ind i den tætte bøgeskov.

Vurdering 1999	
Natur	Ønsket om at forbedre naturforholdene har været en meget vigtig faktor i skovrejsningen. Det omfatter etableringen af netværket af nye vandløb og udlæg af de store, åbne eng- og overdrevsarealer. Samlet set er der et højt naturpotentiale.
Produktions- Potentiale	Bevoksningerne klarer sig generelt til en middelvurdering. Dette efter en hård start med tørke, hvor op mod 1/3 af planterne gik ud i nogle områder, og hvor det har været nødvendigt at efterplante. Produktionspotentialerne ser gennemsnitligt ud, men på lang sigt har skoven fordel af sin størrelse med generelt gode stabilitetsforhold i skoven (også trods de mange åbne arealer, der er flettet ind i skovrejsningen).
Friluftsliv	Der er meget god adgang til skoven – også direkte fra boligområderne i Trige. Der er anlagt både stier, befæstede skovveje og opholdsfaciliteter tidligt i skovrejsningsforløbet, og skoven har stort rekreativt potentiale.
Vurdering 2009	
Natur	Der er stor variation af bevoksningstyper, men ikke så stor variation i selve bevoksningerne (mange rene bevoksninger – kun med ammetræer). Til gengæld er der mange nicher for vild flora og fauna langs de nye vandløb, i skovbrynene og på de store åbne arealer, der plejes med slæt eller afgræsning. Der blev under besigtigelsen registreret stor variation i floraen, bl.a. pga. de forskellige nicher i skoven, og skoven giver også et godt indtryk af mulighederne for vild fauna. Blandt vigtige forvaltningstiltag må fremhæves plejen af de lysåbne arealer, men der er også efterladt meget kvas og dødt ved i skoven. <u>Samlet</u> ser skoven ud til at leve op til intentionen om, at skabe gode vilkår for ny natur i området. Den opnår bedømmelsen 2 (god) med pil opad.
Drift og produktions- potentiale	Driften af skoven fremstår konsekvent. Udrensning af ammetræer har fundet sted eller er i fuld gang. I både Eg og Bøg er afstandsregulering også i gang. Bøg og Lærk klarer sig godt, mens de øvrige bevoksninger klarer sig mere gennemsnitligt. En undtagelse er Ask. Asken har klaret sig godt – på nogle lokaliteter har den haft en imponerende vækst – men mange træer ser nu ud til at bukke under på grund af askesyge (besigtigelsestidspunktet gør det dog lidt svært at fastslå, hvor udbredt sygdommen er). <u>Samlet</u> er vurdering produktionspotentialet 2 (godt). Der kræves formentlig stillingtagen til fremtiden i Askearealet, der er forholdsvist stort. Her viser satsningen på bevoksninger uden indblanding sin svaghed.
Friluftslivets mulig- heder	Faktisk adgang til skoven vurderes til 1 (meget god). Skoven ligger bynært, og man kan komme direkte ind i skoven fra boligområder. For andre besøgende er der mange tilgange via mindre veje. Der er også anlagt P-pladser. Der er desuden et udbygget netværk af stier og veje. Der er fint slynget veje, der bugter sig gennem landskabet og også mere intime forløb, hvor man føler, man kommer rigtigt ind i skoven, og langs de fine vandløb. Samlet vurdering er 1 (meget god). Der er i øvrigt et varieret udbud af faciliteter, herunder lejrplads, grill-pladser, opholdsarealer, hundeskov og udsigtshøj. Der er god skovstemning mange steder – også langs stierne. Begyndende afstandsregulering gør, at man kan kigge gennem bevoksningerne mange steder. Oplevelsesværdier, der er særligt fremtrædende, er, artsrigt, åbent, rumligt og trygt. <u>Samlet</u> vurdering af friluftsmulighederne er 1 (meget gode). Den gode adgang til og rundt i skoven, samt et varieret facilitetsudbud og forskellige oplevelsesmuligheder, vejer tungt. Der er gjort meget for friluftslivets muligheder. En rationel skovdrift med brede rydningsspor i "skak-tern" i både bynær bøg og Eg skæmmer dog oplevelsen lidt de kommende år, se nedenfor. Det er valgt at se bort fra støjen fra motorvejen, som negativ faktor. Men det er klart, at man kunne overveje støjafskærmning, når man nu vil skabe en bynær rekreativ skov. Den stille skovoplevelse kan dog sagtens opleves mange steder i Himmerigdel mod vest.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	Udtynding i bevoksningerne er nødvendig af hensyn til skovdriften, og det vil ofte også være et plus for skovoplevelsen og naturværdierne. Udtynding skaber luft mellem træerne, så man kan se gennem skoven og komme ind i den. Det skaber også lys til skovbundsfloraen og et rigere insektliv.
Friluftslivets mulig- heder i de nye skove	Omvendt skæmmer et meget intensivt udtyndingsarbejde i nogle tilfælde også skovoplevelsen i en lang årrække. Det kan fx være, når træer efterlades, så løvet kan drysse af i skovbunden før de flises. Skov og spor bliver da svært passable. Et meget tæt grid af rydningsspor efter skakternmodellen virker også kunstig og for nogle, som et meget voldsomt indgreb. Fremgangsmåden er måske rationel, set fra en skovdriftsmæssig side, men man bør overveje en mere nænsom udtyndingsmetode - især i de allermest bynære og mest benyttede dele af skoven. Prioriterer man at gå rationelt til værks - eksempelvis i de fjernere dele af skoven - så bør man lave krumme rydningsspor. Under alle omstændigheder er information om driften en god idé, således at skovgæsten forstår, hvorfor man "ødelægger" skoven.

Løvbakke Skov

Om skoven													
Lbnr. og egn	E6, Midtjylland, nord for Herning.												
Dato for besigtigelse	25. juni, 2009												
Type	Offentlig skovrejsning												
Kort fortalt	Skoven er plantet løbende over hele perioden fra 1989 til 1999, som led i en samlet plan om at skabe et større sammenhængende og bynært skovområde i tilknytning til den kommunale skov – løvbakkerne – der allerede ligger i området. Siden 1999-evalueringen er der anlagt en motortrafikvej 18, som har berørt dele af bevoksningerne mod nordøst. Der er primært plantet løvskov, men 1/4 af det bevoksede areal er nåleskov. Hovedtræarterne er primært Eg og Bøg (både rene bevoksninger og med forskellig indblanding). Der er også mindre arealer med Ær, Lind, Birk/Omorika, Fuglekirsebær og Ask. Blandt nåletræer er Sitkagran (bl.a. til frøavl), Rødgran, Fransk Bjergfyr, Nobilis, Nordmannsgran samt indblandinger af fx Skovfyr og Douglas. Der er en skoleskov med blandede træarter, og der er store åbne græsarealer og agerjord, som del af skovområdet. Det areal, der indgår i evalueringen, er i alt 174 ha, hvoraf 49 ha er åbne arealer, herunder er ca. halvdelen agerjord.												
Landskabet	Skoven ligger på bakkeø med grovsandet jordbund. Mellem Skoven og Herning ligger et lavbundsområde inkl. en større kunstigt anlagt badesø. Skoven ligger helt op til Gullestrup, som er satellitboligkvarter til Herning. Nord for skoven dominerer landbrugslandskab, dog inklusive den nye motortrafikvej og Storåen.												
Lokalisering	<table border="1"> <tr> <td>Bynært (<1 km fra 1000 indb)</td> <td>Ja</td> <td>Skovfattig kommune (før 2007)</td> <td>Ja</td> </tr> <tr> <td>Skovrejsningsområde</td> <td>Ja</td> <td>Særligt værdifuldt landskab</td> <td>Nej</td> </tr> <tr> <td>Særligt drikkevandsområde (OSD)</td> <td>Nej</td> <td>Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)</td> <td>-</td> </tr> </table>	Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Ja	Skovfattig kommune (før 2007)	Ja	Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Nej	Særligt drikkevandsområde (OSD)	Nej	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	-
Bynært (<1 km fra 1000 indb)	Ja	Skovfattig kommune (før 2007)	Ja										
Skovrejsningsområde	Ja	Særligt værdifuldt landskab	Nej										
Særligt drikkevandsområde (OSD)	Nej	Særligt følsomt landbrugsområde (SFL)	-										
Skovens Strukturer	Skoven både tilpasser sig og bryder med de eksisterende strukturer – ejendomsskel og infrastruktur. Mange bevoksninger følger grænserne på de ejendomme og marker, der er købt op, men mod syd afgrænses skoven af en stor halvbue, der går helt på tværs af de eksisterende skel. Det skyldes primært hensyn til den øvrige planlægning, bl.a. planer om et større feriecenter. Et andet eksempel er par force stjernen i en del af skoven, hvor stier stråler ud i 7 retninger, med klar reference til ældre kongeskoves jagtformer. Mange eksisterende hegn samt krat er indarbejdet i skoven. Der er anlagt bryn, men ikke i alle bevoksningsgrænser.												
Skovens anlæg og første års pleje	Der er foretaget dybdepløjning og forudgående sprøjtning. Skoven er anlagt efter lokalitetsplanlægning. Efterfølgende er bevoksningerne rensat mekanisk. Der er ikke blevet hegnet for at undgå vildtskader.												

Billede 58. Hundeskovens er en stor succes og er siden dens etablering blevet udvidet.

Billede 59. Der er god variation af forskellige typer stier i Løvbakke skov. Her løber fx en primitiv sti, som del af en motionsrute gennem en Fyrrebevoksning. Den er lavet ved blot at fjerne og opkviste enkelte træer på ruten.

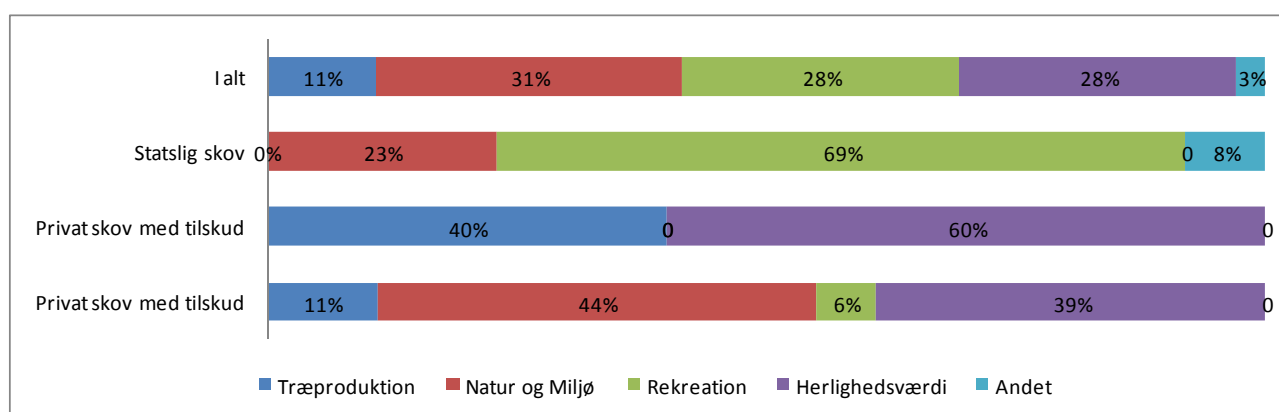
Vurdering 1999	
Natur	Skoven er anlagt således, at den understøtter mest muligt af den eksisterende natur, samt tilføjer nye vandhuller, åbne arealer osv. Skoven repræsenterer med en løvtræsandel på op mod ¾ et brud med den hidtidige praksis med at plante nåletræer. Skoven ligger endnu spredt i flere parter, men der er i den vestlige del god synergi mellem den nye skov og eksisterende naturområder/skovområder. Samlet set er der et stort naturpotentiale.
Produktions-Potentiale	Eg er den hovedtræart, der klarer sig bedst, men også de mindre bevoksninger af Lind og Ask står godt. De øvrige bevoksninger klarer sig mere gennemsnitligt, hvilket ikke er så dårligt – fx for Bøg, når den dårlige jordbunds beskaffenhed tages i betragtning. En stor del af Fuglekirsebærtræerne er desværre døde.
Friluftsliv	Der er god adgang både fra Gullestrup og fra Herning by. Der er tidligt i skovrejsningen blevet anlagt P-pladser, det samme gælder spor og stier. Par force stjernene er et godt eksempel. Der er lavet en folder med en foreslået rute rundt i skoven. Blandt faciliteter må bl.a. fremhæves, hundeskoven, naturskole med udstilling, lejr- og bålpladser, borde-bænke og toilet. Selvom stien er godt forsynet med stier, så er der dog primært tale om græsbelægning – hvor nogle ikke helt er egnede til det tænkte formål, som eksempelvis cykelrute på en blødbunds grussti med meget langt græs. Men alt i alt er der et stort rekreativt potentiale.
Vurdering 2009	
Natur	Skoven har i kraft af sin betydelige størrelse og variation af bevoksningstyper og arealklasser (skov, åbne arealer, vand) et stort naturpotentiale. Der er fx gjort meget ud af at indarbejde eksisterende naturelementer, men også i at skabe nye. Fejlslagne bevoksninger giver nogle steder fine – ikke tiltænkte – nicher for vild flora og fauna. Der blev generelt registreret en meget varieret flora og fauna i skoven. Særlige forvaltningstiltag af hensyn til naturen inkluderer, at de åbne arealer plejes, og at der efterlades kvasbunker og er opsat fuglekasser. <u>Samlet</u> fremstår skoven som meget varieret med gode potentialer for den lokale natur. Den opnår bedømmelsen 1 (meget god).
Drift og produktions-potentiale	Ud fra et produktionsideal er der nok lidt efterslæb på driften af skoven. Men udrensning af ammetræer og afstandsregulering er dog i gang/gennemført i mange bevoksninger. Egen klarer sig generelt bedst, mens Bøgen nogle steder er slået fejl. Bl.a. nær naturskolen, men som helhed står Bøgen gennemsnitligt – bedre end man kunne forvente på den dårlige jord. Fuglekirsebæren er stort set død, ligeså risikerer Asken, der er ramt af askesyge. De for egnen karakteristiske Sitkagran og Rødgran klarer sig godt. <u>Samlet</u> vurdering af produktionspotentialer er 2 (godt). Der er mindre områder, som ud fra et produktionsperspektiv vil kræve efter- eller gentilplantning. Men i det store og hele, står bevoksningerne godt, og skoven har en størrelse, så der også er rimelige stabilitetsforhold i skoven.
Friluftslivets muligheder	Der er fin adgang til skoven. Den nordøstlige del er dog lidt problematisk pga. af den nye vej og den fragmentering, det har medført, selvom arealerne ned til Storåen faktisk er meget fine. Derfor er vurderingen ikke helt i top, men alligevel 2 (god). De indre stier og veje er rigelige, og der er også stier af forskellige beskaffenhed. Det inkluderer bl.a. en handikapvenlig rute, der slynger sig flot gennem bevoksningerne, samt en tarzanrute gennem Fyrreskoven, anlagt i forbindelse med en legeplads i skoven. Hundeskoven er gjort større og der er fine ture rundt i denne også. Sammenlagt får stierne vurderingen 1 (meget gode), selvom der nogle steder er ufrekommeligt, særligt i de nordøstlige dele. Facilitetsudbuddet er udbygget en smule siden 1999, bl.a. med lege- og motionsmuligheder. Der er også en fin skovstemning. Skoven er 4-5 år ældre end mange af de øvrige statsskove i evalueringen, og det betyder naturligvis lidt. Men måden stierne går gennem bevoksningerne på, er også med til, at man oplever skovstemningen mere intenst. Som eneste skov er alle 8 oplevelsesværdier fremtrædende i skoven: artsrigt, fredfyldt, åbent, folkeligt, rumligt, trygt, kulturhistorisk og vildt. <u>Samlet</u> vurdering af friluftsmulighederne er 1 (meget gode). Det er særligt den sydlige del, der vejer tungt.
Særlige iagttagelse eller forhold af generel betydning (Hvad kan vi lære af eksemplet?)	
Generelt	De syge Askebevoksninger vil skulle udskiftes med anden træart eller overlades til andre formål. Således kunne man fx vælge at lade sådanne arealer henligge til fri succession. Det giver et område med dødt ved og mange levesteder for diverse mikroorganismer, insekter mm. Det giver også et andet afsæt for etableringen af et naturareal end der, hvor man udlægger arealer til fri succession på den bare mark.
Friluftslivets muligheder i de nye skove	Det er et bevidst valg, hvor man hhv. har valgt at satse og ikke satser på friluftsliv. I de dele man har friluftslivsinteresser, har man således en langt bedre tilgængelighed og større variationen af gode stimulerende muligheder, end i de øvrige skovområder. Det samme gælder antallet af friluftsfaciliteter osv. Dermed har man prioriteret sine ressourcer, så det giver bedst mening og størst udbytte for skovgæsterne, i stedet for at brede det ud over hele skoven med samlet set ringere forhold for friluftslivet til følge.

5. Sammenfatning af resultaterne for hver skovrejsningstype

I dette kapitel sammenfattes resultaterne af screeningerne for hver af de tre typer af skovrejsning; 1) private skove med tilskud, 2) private skove uden tilskud og 3) offentlige skovrejsninger. Ud af de i alt 36 screenede skove er 13 statslige og 23 private. Af de private er 18 rejst med tilskud og 5 er rejst uden tilskud. Skovrejsninger udgør i alt ca. 1700 hektar, hvilket svarer til ca. 10 procent af den samlede skovrejsning, som er rejst i perioden 1989-1998. For hver af de tre typer samles kort op på lokalisering og dernæst på vurderingerne af friluftsliv, natur og produktion. Først gives dog et indtryk af, hvad ejerne eget primære formål med skovrejsningerne egentlig var, således som de angav det ved evalueringen i 1999.

Formål med skovrejsningen

Det vigtigste formål for skovrejsningen findes i kategorien man kunne kalde "bløde værdier"; nemlig hensynet til natur og miljø, rekreation og friluftsliv samt herlighedsværdi. Et af disse formål angives som vigtigst i 9 ud af 10 tilfælde. Der er forskelle mellem statsskovrejsningerne og de øvrige, i det "herlighedsværdig" slet ikke angives i nogle af de statslige eksempler. "Herlighedsværdi" giver tilsyneladende god mening for private skovrejsere, mens det ikke er et begreb, der anvendes i den offentlige forvaltning i forbindelse med de generelle politiske målsætninger med skovrejsning. Derfor blev det ej heller angivet i de konkrete statslige eksempler. Det mest iøjnefaldende er, at træproduktion spiller en lille rolle som vigtigste formål. Kun i kategorien "Privat skov uden tilskud" spiller træproduktion en større rolle for skovrejsningen. 40 procent nævner her træproduktion som vigtigste formål, mens 80 procent nævner træproduktion som vigtig delmålsætning. For private skovrejsere med tilskud spiller træproduktion en ubetydelig rolle som vigtigste årsag og kun 22 procent nævner træproduktion som vigtigt delmål. Derimod nævner 69 procent af de statslige skovrejsere træproduktion som vigtigt delmål.

Figur 3. Skovrejsersens vigtigste formål med skoven, 1999. Andet er angivet som beskyttelse af grundvand.

Svarene fra 1999 viser i øvrigt, at der i de nye statsskove generelt er en bredere vifte delmål end for de nye private skove. Måske er svarene naturlige, i det de statslige projekter i kraft af deres størrelse har langt bedre muligheder for at tilgodese flere formål på én gang end de private skovrejsninger.

Private skove med tilskud

Lokalisering

Tabel 5. Opsummering af 4 lokaliseringskarakteristika, som der over tid er blevet lagt vægt på ved udarbejdelse af kriterier for tilskudstildeling samt ved prioritering af offentlige skovrejsninger. Tabellen opsummerer de private skovrejsninger med tilskud. 1= ja og 0=nej. Sum angiver hvor mange af de 4 karakteristika, der er til stede i den konkrete skov.

Lb. nr.	Navn (ikke officielt)	Skovrejsningsomr.	OGS (grundvand)	Skovfattig kommune	Bynær placering	Sum (max 4)
C1	Krogsbølle Skov	0	0	1	0	1
C2	Holeby Skov	0	0	0	1	1
C3	Vemb Skov	1	1	0	0	2
C4	Bryrup Skov	1	0	0	1	2
C6	Grindsted Skov	0	0	0	0	0
C7	Kærup Skov	0	1	0	1	2
C8	Gadbjerg Skov	0	1	0	0	1
C9	Gandrup Skov	0	0	1	0	1
C10	Næstved Skov	0	0	1	0	1
C11	Hvilsom Skov	1	1	1	0	3
C12	Nees Skov	1	1	0	0	2
C13	Røde Kro Skov	1	1	1	0	3
C14	Vindinge Skov	1	1	1	1	4
C15	Svenstrup Skov	1	1	1	1	4
C18	Vivild Skov	0	1	0	0	1
E1	Bukkerup Skov	0	1	1	0	2
E2	Andbæk Skov	0	0	0	0	0
E3	Nimtofte Skov	1	1	0	1	3
Gennemsnit						1,8

Kriterierne for tilskud samt støttebeløbet har ændret sig gennem 1990'erne. De første år var der så få ansøgere, at der typisk blev tildelt støtte uanset, at skoven ikke var placeret optimalt i forhold til det samfundet ønskede sig. De 4 karakteristika for lokaliseringen har derfor ikke haft så stor betydning i de ældste af projekterne, mens den større søgning i slutningen af 1990'erne betød – bl.a. pga. langt højere samlet støttebeløb – at kun skove med den bedste placering fik støtte. Det afspejler sig også i tabel 5, hvor de nyeste skove som C14 og 15 har alle karakteristika, mens ældre skove som C1, C2, E1 og E2 ikke ligger placeret optimalt i forhold til de 4 karakteristika.

Man kan således konstatere, at der er stor forskel på placeringerne af skovene fra 1990'erne, og at placeringerne fra slutningen af perioden blev mere optimale i forhold til flere af samfundets målsætninger.

Friluftsliv, natur og produktion

Tabel 6. Opsummering af vurderingsindeks for de private skove med tilskud, jf. faktaark i kapitel 4. 1= meget god, 3=middel, 5=meget dårlig. Skove med* betyder, at adgang formelt set ikke er sikret, da skoven er mindre end 5 ha.

Lb. nr.	Navn (ikke officielt)	Faktisk adgang	Stier og veje	Samlet vurdering af friluftslivet	Natur-potentiale	Produktions-potentiale
C1	Krogsbølle Skov*	4	2	3	2	2
C2	Holeby Skov*	5	2	4	4	3
C3	Vemb Skov*	4	4	5	4	3
C4	Bryrup Skov*	2	2	3	4	2
C6	Grindsted Skov*	5	3	5	4	4
C7	Kærup Skov	5	3	4	3	3
C8	Gadbjerg Skov*	4	1	3	2	3
C9	Gandrup Skov	3	3	3	3	2
C10	Næstved Skov*	5	1	3	4	2
C11	Hvilsom Skov	2	3	3	3	2
C12	Nees Skov	2	3	3	3	3
C13	Rødekro Skov*	3	5	5	4	4
C14	Vindinge Skov	5	2	4	3	3
C15	Svenstrup Skov	2	3	4	3	4
C18	Vivild Skov*	5	5	5	4	4
E1	Bukkerup Skov	2	1	1	3	3
E2	Andbæk Skov	4	3	3	4	
E3	Nimtofte Skov	-	-	-	-	-
	Gennemsnit, 2009	3,6	2,7	3,6	3,4	2,9
	Gennemsnit, 1999			3,3	2,6	3,1

Friluftsliv

Den gennemsnitlige bedømmelse af de private skoves betydning for det almene friluftsliv ligger lidt under middel, en anelse lavere end i 1999. Vurderingen er bl.a. foretaget med udgangspunkt i formål, afstand til byer og befolkningsopland, skovens størrelse, formelle og faktiske adgangs- og færdselsforhold, opholds-, facilitets- og potentielle oplevelsesmuligheder. Som underpunkt til den samlede vurdering af friluftslivets muligheder, har vi i tabel 6 også angivet vurdering af "faktisk adgang" – altså hvordan mulighederne i praksis er for at komme hen til og ind i skoven – samt vurdering af mulighederne for at komme rundt inde i selve skoven på "stier og veje".

Indledningsvis skal det bemærkes, at der som hovedregel jf. adgangsbestemmelserne i Naturbeskyttelsesloven ikke er offentlig adgang til private skove under 5 hektar. Dette gælder for de 9 skove, der er noteret med "*" i tabel 6. Det betyder således, at der for halvdelen af de støttede private skoves vedkommende formelt set ikke er almene friluftsmuligheder til stede. Mulighederne for færdes rundt i skoven afhænger derfor i praksis af ejerens egen velvilje (eller skovgæstens uvidenhed/frækhed). Derfor burde bedømmelsen egentlig have været 5 eller helt uden for kategori¹⁹. Vi

¹⁹ For at imødegå dette er ordningen blevet justeret siden 1999-evalueringen påpegede problemstillingen. Nu skal skovene som hovedregel være mindst 5 ha, hvis de skal være støtteberettigede.

har imidlertid valgt at gennemføre vurderingerne uanset denne begrænsning af friluftsmulighederne, som var alle skovene over de magiske 5 hektar.

En anden central problemstilling er, om man kan komme hen til og ind i skoven. Den formelle adgang handler om, hvorvidt der er veje, hvor man lovligt kan færdes på hen til og ind i skoven f.eks. af markvej. Men selv med en god formel adgang kan faktiske barrierer, enten psykiske eller fysiske, helt hindre eller også svække skovgæstens muligheder for at bevæge sig hen til eller ind i skoven. Ofte spiller skovens størrelse en afgørende rolle, fordi indgangen/adgangsvejen til skoven typisk er placeret nær ved en privatbolig i de mindste skovrejsninger. Det kan være en helt afgørende psykisk barriere for skovgæstens brug af skoven, fordi man nærmest skal bevæge sig over gårdsplads for at komme hen til skoven. Der kan også være tale om andre psykiske og fysiske begrænsninger. Det kan fx være, hvis ejerens savner kendskab til adgangsreglerne i private skove over 5 hektar, og bevist eller ubevist frabeder sig færdsel i skoven. Det kan både være verbalt, skriftligt med skiltning, hegning eller på anden vis fx hvor jagtfaciliteter lige ved indgangen kan virke truende på nogle. Kort sagt mindsker psykiske og fysiske barrierer både lysten og muligheden for at bruge skovene til alment friluftsliv.

Der knytter sig problemer med den faktiske adgang i 12 ud af de 18 evaluerede private skove, der er rejst med tilskud (vurdering 3, 4 og 5). Det er et bemærkelsesværdigt højt tal, og skyldes bl.a., at nogle skovejere ligefrem modarbejder alment friluftsliv i skovene. Således oplevede vi også selv, hvad det ville sige, når skovejere ikke har kendskab til adgangsreglerne, er ekstrem mistænksomme eller måske bare ikke ønsker, at andre færdes i deres skove, selv om de er over de 5 hektarer. I et tilfælde blev vi sporet og kontaktet af ejerne, der arbejder ved politiet, efter at ejerens søn noterede nummerplade på vores bil (det introducerende brev vedr. besigtigelsen var uheldigvis ikke kommet frem til ejeren). I et andet tilfælde var vi først ikke ønsket pga. risiko for forstyrrelse af kronvildtet men fik dog en aftale om besigtigelse. I et tredje tilfælde var adgangen til skoven spærret af trådhegn med advarselsskilt om strøm i hegnet og store jernlåger. Omvendt oplevede vi også skovejere, der gerne så, at gæster benyttede sig af deres skove, hvis bare skovgæsterne ville udvise hensyntagen til plante- og dyrelivet. Også selvom nogle lovligt havde mulighed for at sige nej til adgang i skoven pga. størrelsen. Bukkerup Skov (E1) er et godt eksempel på, hvordan man i selv mindre skove kan udnytte skovens friluftslivspotentiale til det yderste, og hvor en engageret ejer ligefrem inviterer til brug af skoven. Trods skovens begrænsede størrelse er der både skabt fine adgangs- og færdselsforhold samt mange gode og varierede oplevelsesmuligheder.

Hvor den faktiske adgang mange steder halter, så ser det lidt bedre ud, når det kommer til de private skoves indre færdselsmuligheder. Vurderingen ligger samlet set lidt over middel, se tabel 6. Det harmonerer dog fint med, at skovejeren ofte selv prioriterer sine egne færdsels- og friluftsmuligheder højt, eller også anvender/udlejer skoven til jagt, hvilket ofte kræver egnede vej- og stiforhold. Hvad angår befæstelsen af veje og stier, så er den sjældent egnede til andet end kørsel med større maskiner eller til almindelige gåture, dog helst iført støvler. Det er sjældent muligt at køre på almindelig cykel.

Der er sjældent mange faciliteter og opholdsmuligheder i de ofte små private skovrejsninger. Jagtfaciliteter er dog en undtagelse. I udvalgte skove var faciliteterne endog så mange, at nogle skovgæster nok vil føle sig en smule utrykke eller finde faciliteterne skæmmende for naturoplevelsen.

Jagtfaciliteterne er dog udtryk for, at skovene spiller en vigtig friluftsfunktion for ejeren (eller evt. for jagtlejeren). Friluftsfunktionen for ejeren og familien betones også af mange af de ejere, som vi talte med. En ejer gik så langt som til at beskrive sin lille skovrejsning som den bedste investering, som han havde foretaget sig i løbet af sin tid som ellers ret ekspansiv og succesfuld jordejer.

Natur

Den gennemsnitlige bedømmelse af de private skoves betydning for naturen ligger lidt under middel, en del lavere end ved 1999 vurderingen. Vurderingen bygger på en lang række faktorer, som fx skovens størrelse, indhold og forvaltning af vådområder, vandløb, søer, småbiotoper; skovens placering i forhold til ældre skov og naturområder samt andre grønne netværk; dens etableringsmetode, træartsfordeling og feltobservationer.

Systematiske floristiske undersøgelser i to af de private skove viser dog, at der efter blot 10-20 år optræder enkelte gammelskovsarter i de nye skove, som ellers kun kendes fra noget ældre skove. Det er omkring 10 år tidligere end det kunne forventes²⁰. Undersøgelsen viser dog også, at den bedste natureffekt opnåede man, hvor den nye skov lå op til "ældre" skov- og naturområder, hvorfra dyr og planter nemmere har kunnet indvandre. Diversiteten var næsten dobbelt så stor i den skov, der lå op ad gammel natur, som i den skov, der lå som en øde ø i landbrugslandskabet.

Alle de nye private skove rummer et relativt stort antal plantearter. Der blev under besigtigelserne også registreret et rigt insekt- og fugleliv samt meget dyrevildt eller spor efter det. De nye private skove bidrager således med klart forbedrede levevilkår set i sammenligning med de, der herskede før skovrejsningen, hvor en enkelt landbrugsafgrøde typisk var alt dominerende og årsag til en meget begrænset biodiversitet. Men som vurderingen viser, så kunne effekterne for naturen godt være bedre, se tabel 6. Her spiller de private skovrejsningers beskedne størrelse og marginale indhold af lysåbne biotoper ind. Også træartssammensætning og generel mangel på vandhuller i de mindre skove er del af årsagen til, at nogle skove ikke udnytter naturpotentialet. Tabel 6 viser dog, at også nogle af de små skove får gode vurderinger. Her spiller ejerens aktive indsats og engagement ind, mens andre ejeres manglende viden om, interesse for og/eller erfaring i forvaltning af naturværdier i andre tilfælde medvirker til en dårlig vurdering. Manglende pleje- og driftsindsats kan også medvirke til at mange arter enten skygges bort eller aldrig når at indfinde sig.

Produktion

Den gennemsnitlige bedømmelse af de private skoves produktionspotentiale ligger på middel, hvilket stort set svarer til bedømmelsen fra 1999. Den samlede bedømmelse har taget udgangspunkt i størrelse, arronderingsforhold, kultursikkerhed, sundhedstilstand, tilvækst, stabilitets- og kvalitetsaspekter, men også i skovens etablering, pleje og drift.

Middelvurderingen understøttes af, at formålet med disse private skove mere har været andre værdier end produktion, fx hensyn til ejerens friluftsliv og jagtmuligheder, ejendommens herlighedsværdi, natur osv. Desuden forringer størrelsen af de private skove med mange små isolerede bevoksninger og stor randpåvirkning bedømmelsen. Det samme gælder disse skoves sammenblandinger af lys- og skyggetræer, sammenholdt med en noget broget indblanding af buske, nærmest efter principper for en vildtremise. Desuden plages mange skove af Askesyge og andre sund-

---

²⁰ Se nærmere i delrapporten "Skovbundsvegetationens indvandring i nye skove", Landskabsværkstedet.

hedsproblemer, fx i Fuglekirsebær og i mere beskeden størrelse også af mangelsygdomme i Eg og Bøg.

Derudover ses ofte en mangelfuld pleje og hugst samt ukendskab til skovdyrkning, som udmønter sig forkerte eller slet ingen plejeindgreb. F.eks. ses det mange steder, at ammetræerne ikke er fældet eller afstandsregulering ikke er påbegyndt. Nogle ejere gør imidlertid en meget stor og systematisk indsats, ja ser ligefrem deres lille skov, som et meningsfuldt "fuldtidsjob", når nu de i øvrigt er gået på efterløn eller pension. Derfor er der også en vis spredning i vurderingerne i tabel 6.

Nogle ejere har sat skoventreprenører til at udføre plejen. I nogle tilfælde er der indgået aftale om, at skoventreprenøren tager ammetræer og tynder i bevoksningerne uden beregning mod, at de får det tyndede træ til flisning og salg til varmeværker. Sådan udtynding sker ved, at man fælder et mere eller mindre tæt net af kørespor gennem bevoksningerne og foretager udtynding maskinelt fra skovningsmaskinen i de ryddede spor. Fremgangsmetoden er hårdhændet mod skovudtrykket. Selvom det ad åre retter sig, så kan man godt diskutere, om metoden er særlig smart for den lille private skovej, som typisk gerne vil have skov- og naturoplevelse nu og her. I hvert fald er der det dilemma, at skoventreprenøren kan have interesse i at fjerne så meget som muligt for at få økonomi i arbejdet modsat skovejeren, der har glæde af så nænsomme indgreb som muligt. I et tilfælde sås en helt uhæmmet fremgangsmåde fra en skoventreprenørs side, hvor de ryddede spor lå meget tæt, og både spor og udtynding så ud til at være gennemført lemfældigt. Således var mange blivende træer (og træækker) blevet fældet, mens ammetræer stod urørte, selvom de burde have været fjernet.

Endelig har der formentlig i mange tilfælde været problemer med et utilpasset proveniensvalg, hvad der dog ikke har været indgående undersøgt.

Private skove uden tilskud

Lokalisering

Tabel 7. Opsummering af 4 lokaliseringskarakteristika, som der over tid er blevet lagt vægt på ved udarbejdelse af kriterier for tilskudstildeling samt ved prioritering af offentlige skovrejsninger. Tabellen opsummerer de private skovrejsninger uden tilskud. 1= ja og 0=nej. Sum angiver hvor mange af de 4 karakteristika, der er til stede i den konkrete skov.

Lb. nr.	Navn (ikke officielt)	Skovrejsningsomr.	OGS (grundvand)	Skovfattig kommune	Bynær placering	Sum (max 4)
C5	Sandfeld Skov	1	0	1	0	2
C16	Mogenstrup Skov	0	0	0	1	1
C17	Tommerup Skov	0	1	1	1	3
C19	Kollemorten Skov	1	1	0	0	2
C20	Humleore Skov	0	1	0	0	1
	Gennemsnit	-	-	-	-	1,8

De få referenceeksempler på privat skovrejsning uden støtte, ligger som det kan ses af tabellen ikke optimalt i forhold til de 4 karakteristika. De private uden støtte ligger dog hverken være eller bedre end de private skovrejsninger med tilskud. Det lave antal gør det dog svært at konkludere noget nærmere vedrørende dette.

Friluftsliv, natur og produktion

Tabel 8. Opsummering af vurderingsindeks for de private skove uden tilskud, jf. faktaark i kapitel 4. 1= meget god, 3=middel, 5=meget dårlig

Lb. nr.	Navn (ikke officielt)	Faktisk adgang	Stier og veje	Samlet vurdering af friluftslivet	Natur-potentiale	Produktions-potentiale
C5	Sandfeld Skov	2	2	2	2	2
C16	Mogenstrup Skov	2	2	2	2	5
C17	Tommerup Skov	2	3	3	2	4
C19	Kollemorten Skov	3	3	3	3	2
C20	Humleore Skov	5	4	5	5	4
	Gennemsnit, 2009	2,8	2,8	3	2,8	3,4
	Gennemsnit, 1999			3,6	3	2

Friluftsliv

Den gennemsnitlige bedømmelse af mulighederne for friluftslivet ligger på middel, hvilket er en lidt bedre bedømmelse end ved 1999-vurderingen. Generelt opleves der også en god faktisk adgang til disse skove, hvilket ikke mindst skyldes disse skoves størrelse, der giver dem et fornuftigt udgangspunkt for både adgang og friluftsliv. Samtidig er skovene ofte rigeligt forsynet med skovveje, og af og til også udmærkede stier, der som regel gør det muligt at færdes rundt i skovene uden nævneværdige problemer. Størrelsen gør også mulighederne for varierede ophold og oplevelser fornuftige. Det er således kun fordi at C20, Humleore Skov, trækker markant ned i bedømmelsen, at de private skove uden tilskud ikke samlet set opnår en bedømmelse, der er bedre end skovrejsningerne med tilskud.

Natur

Den gennemsnitlige bedømmelse af de private skoves uden tilskuds naturpotentiale ligger på middel, hvilket er nogenlunde tilsvarende bedømmelsen i 1999. Det er især skovenes størrelse og fornuftige indhold af lysåbne biotoper, vand og skovlysninger, der spiller en positivt ind på vurderingen. Endnu en gang trækker C20 ned, fordi der er tale om et intensivt gødsket og kemisk bekæmpet juletræs- og pyntegrøntareal. Denne bevoksning vurderes ikke meget bedre for naturen, end et tilsvarende areal med dyrkede landbrugsafgrøder. Det kan dog ændre sig meget, hvis man opgiver juletræs- og pyntegrøntproduktion på det fredskovsnoterede areal, hvad der pt. ser ud til at være ved at ske.

Produktion

Den gennemsnitlige bedømmelse af skovenes produktionspotentiale er faldet markant i forhold til 1999-evalueringen. Det hænger sandsynligvis sammen med privatskovbrugets dårlige økonomi, der har udmøntet sig i en betydelig neddrogning af skovdyrkingen, herunder den rettidige pleje og drift af de evaluerede bevoksninger. Hvor det primære formål førhen var skovdyrking og træproduktion, er det i dag kun et sekundært eller også helt fraværende formål. I stedet er der fokus på andre indtægtskilder, særligt udlejning til jagtformål, der ikke helt kræver det samme mandskab og vedholdende pleje. Således har 3 ud af de 5 besøgte privatskove uden tilskud en meget mangelfuld pleje og hugst, der ellers er forudsætningen for en rationel skovdyrking og træproduktion.

Offentlige skovrejsninger

Lokalisering

Tabel 9. Opsummering af 4 lokaliseringskarakteristika, som der over tid er blevet lagt vægt på ved udarbejdelse af kriterier for tilskudtildeling samt ved prioritering af offentlige skovrejsninger. Tabellen opsummerer de private skovrejsninger med tilskud. 1= ja og 0=nej. Sum angiver hvor mange af de 4 karakteristika, der er til stede i den konkrete skov.

Lb. nr.	Navn (ikke officielt)	Skovrejsningsomr.	OGS (grundvand)	Skovfattig kommune	Bynær placering	Sum (max 4)
C21	Drastrup Skov	1	1	1	1	4
C22	Udby Skov	1	1	1	1	4
C23	Kirkendrup Skov	1	1	1	1	4
C24	Ringe Skov	1	1	1	0	3
C25	Tapsøre Skov	1	1	1	0	3
C26	Kongelunden	0	0	0	1	1
C27	Åbjerg Skov	1	0	0	0	1
C28	Vollerup Skov	1	0	1	1	3
C29	Vejbæk Skov	1	1	0	0	2
C30	Sebberup/ Løsning Skov	1	1	1	1	4
E5	Bærmosse og Himmerig Skove	1	1	1	1	4
E6	Løvbakke Skov	1	0	1	1	3
	Gennemsnit	-	-	-	-	3

Det er tydeligt, at de offentlige skovrejsninger er godt placeret i forhold til de 4 karakteristika. Man skal dog være opmærksom på den udvikling, der fandt sted gennem 1990'erne. Nogle af de tidlige skovrejsninger som Vejbæk og Åbjerg blev plantet, inden en mere stringent fokus på bynærhed og grundvandsbeskyttelse blev mere fremherskende i de offentlige projekter. Uanset forskydningerne synes det åbenbart, at de offentlige skove generelt ligger velvalgte i forhold til formålene med skovrejsningerne.

Friluftsliv, natur og produktion

Tabel 10. Opsummering af vurderingsindeks for de offentlige skovrejsninger, jf. faktaark i kapitel 4. 1= meget god, 3=middel, 5=meget dårlig

Lb. nr.	Navn (ikke officielt)	Faktisk adgang	Stier og veje	Vurdering af friluftslivet	Natur-potentiale	Produktions-potentiale
C21	Drastrup Skov	1	2	2	2	2
C22	Udby Skov	1	1	1	1	1
C23	Kirkendrup Skov	1	2	1	2	2
C24	Ringe Skov	3	2	3	2	3
C25	Tapsøre Skov	2	3	3	2	3
C26	Kongelunden	1	2	2	2	3
C27	Åbjerg Skov	2	4	3	3	3
C28	Vollerup Skov	1	2	2	1	3
C29	Vejbæk Skov	2	3	3	3	2
C30	Sebberup/Løsning Skov	1	2	2	1	2
E5	Bærmosse og Himmerig Skove	1	1	1	2	2
E6	Løvbakke Skov	2	1	1	1	2
	Gennemsnit, 2009	1,5	2,1	2	1,8	2,3
	Gennemsnit, 1999			1,8	1,8	2,1

Friluftsliv

Bedømmelsen af de offentlige skoves betydning for det almene friluftsliv er mere kompleks end ved de private skove, ikke mindst fordi de er så meget større, måske ligger opdelt i flere skovdele og typisk har mange forskellige adgangsveje. Det giver dem, alt andet lige, bedre mulighed for at tilvejebringe rige og varierede muligheder for friluftsliv. Som nævnt i kapitel 3, så er vurderingen ikke skaleret i forhold til areal, sådan som man ideel set burde man ud fra en cost-benefit-betragtning. Dertil er der for mange faktorer, der spiller ind i vurderingen. Alligevel, så er der i forhold til vurderingen af de store statskove anlagt en lidt mere kritisk tilgang, end overfor de langt mindre private skove. Vurderingerne tager således i nogen grad hensyn til det potentiale, som den enkelte statskov burde kunne leve op til formål, størrelse og beliggenhed taget i betragtning.

Uanset den kritiske tilgang, så bedømmes de statslige skovrejsningsprojekter generelt godt. Især synes de offentlige skove at nå over en kritisk størrelse, der gør mulighederne for et varieret friluftsliv så meget større, at det mere end opvejer den kritiske tilgang. Også en fornuftig lokalisering af de offentlige skovrejsningsprojekter spiller ind. Både størrelse og placering har stor indflydelse på skovens faktiske adgang, der kun i et enkelt tilfælde vurderes til middel, mens resten er over middel eller opnår bedste vurdering.

Bynær placering langs store infrastrukturanlæg eller lufthavn, som fx C24 Ringe Skov og C26 Kongelunden, kan dog også være et dilemma. Her er konflikt med gennemsnitsdanskerens højeste ønske under et skovbesøg, nemlig stilhed. Derfor har sådan bynær placering kunnet trække ned i bedømmelsen af nogle af de statslige skove, selv om den bynære placering er ønskelig ud fra et besøgsfrekvens synspunkt. Generelt set imødekommer de statslige projekter dog problemet godt,

blandt andet i kraft af deres betydelige størrelser, hvor muligheden for at finde stilleområder er stor. Men der er dog fortsat plads til forbedringer og overvejelser omkring dette dilemma.

Mængden og udformningen af stier og veje er desuden af stor betydning for den friluftsmæssige vurdering af statsskovrejsningerne. Der er her mange rigtig fine eksempler på, at både veje og stier fungerer tilfredsstillende, men desværre også på, at stierne og vejene ikke er optimale. I 3 af skovene halter færdselsmulighederne således noget efter den rekreative målsætning for offentlig skovrejsning. Det er dog typisk i de skove, hvor friluftsliv ikke har været 1. Prioritet fra begyndelsen. I mange af de øvrige statslige projekter kunne man dog godt, hvis man er rigtig skrap i bedømmelsen, have været lidt mere kreativ i sine anlæg.

Befæstelsen af stier og veje er af varierende karakter. Ikke alle stier og veje kan bruges af alle. Således stiller gående, cyklende, ridende forskellige krav til stiens befæstelse og udformning, hvilket godt kan give anledning til konflikter og begrænsninger i friluftslivet. Generelt har vi dog ikke mødt utilfredse brugere.

De offentlige projekter tilbyder generelt et varieret og godt udbud af forskellige opholds- og oplevelsesmuligheder. Med til at gøre skovene attraktive er blandt andet de varierede skovudtryk, blandingsbevoksninger, stort indhold af lysåbne områder, områder med dyregræsning, lige og bugtede forløb, gode forbindelser til øvrige stier og naturområder udenfor skovene osv.

Samtidig er man forsigtige med at fylde skovene op med faciliteter, før der opstår et behov, hvilket er godt. Omvendt er man også gode til at imødekomme et behov, når det opstår. Således er der set mange fine eksempler på anlæg af bl.a. p-pladser, toiletforhold, økobaser, lejrpladser, primitive hytter, hundeskove, ridestier, motionsbaner, legeområder, skiltning, osv. Ofte i et fornuftigt, og ikke al for kunstigt design. Desværre er der også set problemer med hæværk og med manglende vedligeholdelse og pleje, hvilket blot forstærker problemerne og dermed igen behovet for vedligeholdelse – en ond cirkel.

Natur

Den gennemsnitlige bedømmelse af de offentliges skoves naturpotentiale er god, hvilket svarer til bedømmelsen i 1999.

Screeningen viser, at mange pattedyr, fugle og insekter, har fået glæde af de statslige skovrejsninger. Samtidig er der observeret padder i form af frøer, tudser og salamandre i og nærved vandhuller, søer og moser. Derudover er der fra en tidligere undersøgelse observeret et par enkelte gammelskovsarter, forskellige opportunistiske skovbundsarter, samt en hel del mark- og overdrevarsarter, særligt på de mange lysåbne græsarealer, som statsskovene er rigeligt forsynede med. Det har desværre ikke været muligt at få foretaget supplerende naturundersøgelse i denne omgang, udover selve screeningen, der blot kan understøtte den tidligere undersøgelses resultater.

De statslige projekters gode score, skyldes først og fremmest deres betydelige størrelser med god plads til forskellige vilde dyr og planter, sammenhæng med andre skov- og naturområder, et udpræget egnskarakteristisk og hjemmehørende træartvalg, bevaring af eksisterende natur, tilførsel af nye levesteder, variation i antallet af levesteder, samt områder hvor naturen får lov at råde osv.

Produktion

Den gennemsnitlige bedømmelse af de offentlige skoves produktionspotentialer er god, hvilket svarer til bedømmelsen i 1999. Bedømmelsen afspejler også nogenlunde motiverne og visionerne bag ved den offentlige skovrejsning, hvor især størrelsen af de offentlige skove gør en rationel træproduktion mulig, og det i to-tredjedel tilfælde fremhæves som et vigtigt delformål.

Der er dog, som i de private skove uden tilskud, observeret en tendens til, at man også i statskovbruget fokuserer mindre på træproduktion end før. Således er der sporet et efterslæb i skovdriften, hvilket er bemærkelsesværdigt, når man tænker på de gode forstlige kompetencer, der er til stede i de offentlige skove. Det er også en bekymrende udvikling, når man tænker på, at rettidig pleje og hugst er forudsætningen for en rationel og kvalitetssikret træproduktion.

Men bag gennemsnitsbetragtningerne er der variation. På trods af manglende uddynding og afstandsregulering, samt problemer med Askesyge og andre dårligdomme, som trækker ned, har skovene ofte været igennem en særdeles vellykket kulturfase og det lokalitetstilpassede træartsvalg fremstår overbevisende, hvilket trækker op. Samtidig gør den bedre arrondering i de store skove og et dygtigt proveniensvalg, at der kan komme kvalitetstræ ud af skoven, hvis blot man er dedikeret til formålet. Men der er som sagt store forskelle, hvor nogle offentlige skove falder en smule igennem, mens flertallet står distancen.

Det ser således ud til, at kortsigtede økonomiske cost-benefit betragtninger ud fra de lave råtræpriser på verdensmarkedet og forholdsvis billige transportudgifter kombineret med nødvendige besparelser på driftspersonalet, resulterer i en mindre optimal plejeindsats i de nye statsskove. Det kan på lang sigt medføre i tab af kvalitetstræ, men omfanget og de økonomiske konsekvenser lader sig vanskeligt beregne. Det er i sagens natur svært at spå om fremtidens efterspørgsel på (kvalitets-)træ, men ud fra et bæredygtighedsprincip synes det problematisk ikke at forudsætte, at der også i fremtiden bliver brug for træ af god kvalitet om 60-100 år.

Mindre pleje i en tidlig fase giver nemlig, alt andet lige, et dårligere udgangspunkt for senere at få opfyldt driftsforventninger til skoven på langt sigt, både hvad angår kvalitetstræ og et bredt spektrum af andre output. Det gælder lige fra brænde, over massive trægulve, til møbler og konstruktionstræ. Det er ikke sådan, at de langsigtede produktionsmuligheder er sat over styr i de evaluerede statsskove, selvom plejeindgreb nogle steder halter bagefter. Men evalueringen peger på, at det er vigtigt med fokus skovdriften de kommende år, hvis ikke samfundet ønsker at fraskrive sig et fornuftigt langsigtet træproduktionspotentialer til glæde for fremtidige generationer, hvor både tømmerpriser og transportudgifter måske vil gøre det langt mindre attraktivt at importere træ i stedet for at producere det selv.

6. Diskussion og konklusioner på tværs af skovrejsningstyperne

I dette kapitel foretages nogle sammenligninger på tværs af de forskellige typer skovrejsning med udgangspunkt i resultaterne fra kapitel 4 og især sammenfatninger hver skovrejsningstype i kapitel 5. Implikationer af resultaterne diskuteres inden et sidste afsnit sammenfatter hovedkonklusionerne for screeningen.

Indledningsvist vil vi igen rette opmærksomheden på den store forskel mellem størrelsen af de private skove og de offentlige skove, se også kapitel 3. Det er derfor problematisk uden videre at foretage en rigid sammenligning af vurderingsindeks for de private og de offentlige skovrejsninger, ligesom indeks giver bedst mening suppleret med de beskrivelser, der fremgår i fataarkene for hver skov. Sammenligninger nedenfor skal således med et vist forbehold og blik for, at der er tale om generaliseringer.

Tabel 11. Sammenligning af gennemsnit for vurderingsindeks de tre typer skovrejsninger. Se de detaljerede tabeller ovenfor i kapitel 5. Vurderinger viser gennemsnit hvor 1= meget god, 3=middel, 5=meget dårlig. Lokaliseringen viser det antal karakteristika, der gennemsnitligt er til stede ved skovrejsningerne, hvor 4 er det maksimale og bedste antal.

Type	Lokalisering Antal karakteristika (max 4)	Faktisk adgang	Stier og veje	Samlet vurdering af friluftslivet	Naturpotentiale	Produktionspotentiale
Privat skov med tilskud	1,8	3,6	2,7	3,6	3,4	2,9
Privat skov uden tilskud	1,8	2,8	2,8	3	2,8	3,4
Offentlig skov	3	1,5	2,1	2	1,8	2,3

De offentlige skove ligger bedst lokaliseret

Selve lokaliseringen af de nye skove blev indgående behandlet i 1999-evalueringen. Tabel 11 ovenfor sammenfatter, hvor mange af de 4 valgte lokaliseringsskarakteristik, der typisk er opfyldt i de 3 typer skovrejsning. Man kan tydeligt konstatere, at der er stor forskel på placeringerne af skovene fra 1990'erne, hvor de offentlige skove ligger langt mere optimale i forhold til samfundets målsætninger, end de private skove. Som anført i kapitel 5, så spiller det dog også ind, hvornår skovene er plantet. Især de seneste af de private skovrejsninger lever i højere grad op til lokaliseringsskarakteristika, fordi søgningen på tilskudsordningen var større i den sidste del af 90'erne, og kun de bedste projekter opnåede derfor støtte. Lokaliseringsskriterierne i forbindelse tilskudsordningen virker således bedst ved stor søgning efter tilskudspuljen. Hvad angår de statslige projekter, så kan man jo vælge kun at gennemføre de projekter, der ligger optimalt lokaliseret, og det er også en vigtig årsag til deres bedre lokalisering på de kriterier, som vi har undersøgt.

Lokaliseringen er bedømt ud fra de planudpegningerne, som fremgik af regionplanerne herunder ikke mindst udpegningen af skovrejsningsområderne, neutralområder samt minusområder (områder hvor skovrejsning ikke er mulig). Det er så at sige udpegningerne, der afgør om et projekt lever op til et af lokaliseringsskriterierne, og kvaliteten i udpegningsmetoden spiller derfor ind på, hvor

stor en effekt de nye skove får i praksis. Hvis eksempelvis et område med særlige drikkevandsinteresser (OSD) er fejlagtigt udpeget i forhold til de reelle drikkevandsressourcer, så vil en skov jo i praksis ikke være optimalt placeret i forhold til beskyttelsen, selvom den på papiret lever op til et af de kriterier støtten prioriteres efter. Med andre ord er udpegningernes kvalitet vigtige i forhold til effekterne af skovrejsningerne.

Kommunerne har efter kommunalreformen i 2007 overtaget ansvaret for de fleste udpegninger, der har indflydelse på lokalisering af skovrejsningen, herunder skovrejsningsområderne. I forbindelse med statens udmeldinger til kommuneplan 2009 fik kommunerne besked på at revurdere skovrejsningsområderne og gerne sikre et større areal end de hidtidige udpegninger. Kommunerne har anvendt forskellige tilgange og metoder. Der er blandt andet eksempler på en meget fleksibel tilgang, hvor kommuner udpeger et skovrejsningsområde, hvis en lodsejer henvender sig med ønske herom og såfremt det ikke er i konflikt med andre planhensyn. En sådan metode kan give mening i forhold til at tilskudsordningen bringes i spil, der hvor lodsjerinteressen er, og udpegningen hermed bidrager til at sikre mest mulig skovrejsning. Omvendt kan det diskuteres om man giver køb på strategiske hensyn og svigter de kvalitative målsætninger med skovrejsningen?

Der ligger imidlertid en udfordring, hvis hver kommune skal op på 20-25 procent skovdække. Det kan være svært at nå uden lempelige krav eller væsentlige tilskyndelser, og i nogle kommuner med f.eks. meget by eller store beskyttede naturområder vil det være umuligt.

En skovprocent på 20-25 procent i Danmark som helhed medfører, alt andet lige, en større konkurrence med andre arealanvendelsesformål. Det gælder både plads til byudvikling, infrastruktur, erhvervsliv og udlæg til andre ønskede naturtyper. Afvejning mellem de mange arealinteresser bliver derfor en stor udfordring for kommunerne, hvor både lokalisering og opbygning af de nye skove vil blive mere afgørende end før, og hvor skovens flersidige formål for alvor kommer på sin prøve. Her nytter det ikke, at postulere beskyttelse af grundvand, hvis skovrejsningsområdet ikke har drikkevandsinteresse. Eller at postulere friluftsliv, hvis skovene ikke besøges/bruges af andre end ejeren. Eller hensyn til naturen, hvis skovens størrelse og tilknytning til eksisterende natur- og skvområder ikke spiller nogen afgørende rolle. Det samme gælder hensynet til værdifulde landskaber, kulturhistoriske interesseområder, træ- og energiproduktion osv. Der er således god grund til at sikre kvalitet og strategiske hensyn i det udpegningsgrundlag, der er med til at skabe rammerne for lokaliseringen af skovrejsning.

Et særligt perspektiv bør være mulige konsekvenser af klimaforandringer, og hvordan skovrejsning kan indgå i en fremtidig klimastrategi mod oversvømmelser og opstigende grundvand. Mange kommuner vil blive tvunget til at se sig om efter alternative arealanvendelser for de mere udsatte dele af sine landbrugsarealer. Særligt vil de kystnære arealer og lavbundsjordene være udsatte. Her vil udpegnings til skovrejsning, måske i samspil med udlæg af andre naturtyper (søer og vandløb, ferske enge, strandenge, lavvandede kystområder), være et udmærket alternativ til landbrugsdrift. Dels fordi skoven bruger mere vand end landbruget gør, og dermed kan aflaste de vandlidende arealer en smule. Dels fordi skoven sikrer andre samfundsnyttige formål end landbruget, herunder gælder særligt binding af CO₂, produktion af træ og energi, mulighed for turisme, friluftsliv og sundhed, hvilket alle kan spille en øget økonomisk betydning i kommunerne fremover.

Friluftsliv tilgodeses bedst i større, offentlige skovrejsninger

Ikke kun mht. til lokalisering synes de offentlige skove at være de mest optimale i forhold til målsætningerne med at forøge skovarealet i Danmark. På alle indeks vedr. friluftslivets muligheder ligger de offentlige skove bedst, se tabellen 11 ovenfor.

Især når det gælder friluftslivets muligheder kan det være svært at sammenligne indeks på tværs typerne pga. de store størrelsesforskelle. Hvis man kombinerer indeksene med de kvalitative beskrivelser i fataarkene står det dog lysende klart, at de offentlige skovrejsninger suverænt overgår de private skovrejsninger ved at tilvejebringe langt flere muligheder for befolkningens friluftsliv. De offentlige skove ligger bedre placeret, er mere tilgængelige både at komme til og færdes i, og der er en bredere variation af faciliteter og oplevelsesmuligheder. Der findes også meget fine private skoveksempler, men i praksis ligger de dårligt placeret eller også er der andre forhold, som hæmmer offentlighedens adgang. I andre tilfælde, hvor lokaliseringen lever op til bynærhedskriteriet, så gør ejerne det nærmest umuligt eller til en blandet fornøjelse at besøge den private skovrejsning.

Resultaterne gør det relevant at stille spørgsmål ved, om det er realistisk at gøre sig forventninger om, at private skovrejsninger skal bidrage signifikant til bedre friluftsmuligheder? For ejeren og enkelte naboer måske, men hvis det er det almene friluftsliv, som man ønsker at støtte, så anvender man helt sikkert bedst ressourcerne ved at etablere nye offentlige skove. Hvis man skal fastholde friluftslivets muligheder, som et argument for støtte til privat skovrejsning, burde man overveje at gøre støtten betinget af, at der kommer til at gælde samme adgangsregler for de private skove med tilskud som for offentlige skove. Dette har man eksempelvis gjort gældende, da man solgte dele af den offentlige skov Vejbæk til private ejere. I det mindste bør myndighederne sikre, at private skovrejsere, som har fået støtte til deres nye skov, er bekendte med reglerne for offentlig adgang, og at der gælder gode faktiske adgangsforhold til skoven, samt at der føres tilsyn med, at ejerne lever op til disse regler og forudsætninger for friluftslivet.

Der er stor forskel på, hvordan man henvender sig til skovgæsten. Her illustreret ved et skilt til skovgæsten om gældende, udvidede adgangsregler, et velkomstskilt til hundeskoven, og nogle advarselsskilte på et trådhegn om privathed og el-fare.

Nogle skovrejsere stiller faciliteter til rådighed for skovgæsten. Her illustreret ved en markeringspost med drikkevand, et bord med indbygget bænk, en fin bro over en sø/bæk.

Naturindhold – store skove giver mulighed for mange hensyn

Hvor friluftslivets muligheder synes at være et problematisk mål ved privat skovrejsning, så bidrager selv små private skove relativt meget til den lokale natur. Selvom der ikke er gennemført dækkende undersøgelser i alle skovene, viser pilotstudier af de to private skovrejsninger med tilskud således, at relativt små, nye skove indeholder en forholdsvis stor diversitet af flora og fauna, samt at der efter blot 10-20 år registreres enkelte både skov- og gammelskovsarter i de nye skove.

Screeningen viser dog mere generelt, at det især er lyskrævende flora, insekter, pattedyr og fugle, der først får glæde af de nye skove. Senere indvandrer skovplanterne, også selv om forholdene egentligt burde være til stede for en tidligere indvandring. Det kan skyldes specifikke krav til både mikroklima og jordbund, men også at mange skovplanter spredes dårligt, fx ved hjælp af myrer eller vegetativt. Således stiller mange skovplanter bestemte krav til deres vokse- og levested. Nogle arter kræver kun lidt, andre meget af forholdene i de nye skove.

Således optræder bregner, der spredes med vinden, i de fleste af de nye skove. Det samme gælder markukrudtet, som efterhånden dog bliver skygget bort. Derudover findes visse overdrevsarter, der etablerer sig både på stier og i skovlysninger. Karakteristiske skovbundsarter, som fx anemone, er også set i nogle af de nye skove. Hvorvidt det kun er mennesker og ikke også dyr, der har indført dem, står ikke helt klart. Desuden optræder enkelte opportunistiske og konkurrencedygtige skovarter, som fx stor nælde i mange af skovrejsningerne. Desværre breder de sig på bekostning af andre arter, hvilket kan skyldes, dels at jorden har været stærkt gødsket, og dels at skoven selv opfanger en del af de næringsstoffer, som vinden fører med sig fra bl.a. omkringliggende landbrug.

Efterhånden som skovene dog slutter sig og bliver mørkere, og jorden bliver udvasket for næringsstoffer, vil forholdene langsomt ændre sig til fordel for en egentlig skovnatur. Herefter vil flere af skovens vilde dyr, planter, insekter og svampe flytte stille og roligt ind. Godt hjulet af fuglene, der sammen med hjortevildtet kræver mindst af de nye skove, og derfor hurtigst indfinder sig. De har nemt ved at sprede sig over selv store afstande, og nyder stor gavn af, at der overalt i landskabet skyder nye føde, rede- og opholdsmuligheder op, hvilket også kan være til gavn for de nye skove. Herfra medbringer de nemlig ofte frø af vilde planter, fx fra brombær, hindbær, vild kaprifolium, hylde, kirsebær, æble, anemone mv.

De nye skove, herunder særligt de lysåbne arealer, bidrager således relativt megen til en forbedring af artsdiversiteten i landskabet. Specielt, hvis man sammenholder med den tidligere landbrugsjord i omdrift, så synes gevinsten ved såvel privat som offentlig skovrejsning at være særdeles stor. Hvor stor naturgevinsten reelt er, og om der eventuelt kunne være mere perspektiv i at prioritere offentlig skovrejsning frem for mange mindre private skove, er det straks mere kompliceret at vurdere. Det kræver flere undersøgelser, som der ikke har været midler til at gennemføre.

Derfor er der ikke noget entydigt svar på, om det vil være bedre at prioritere store offentlige skove frem for mange mindre private skove. Det vil formentlig være helt afhængig af de lokale forudsætninger og et ressourcspørgsmål. Men alt andet lige, vil store skove altid være bedre sammenlignet med mindre skove, og det viser evalueringens resultater også tydeligt, se tabel 11. Dog kan selv en lille skov få en relativ vigtig funktion for opretholdelsen af nogle levedygtige bestande i det intensivt opdyrkede landskab. Den kan både agere trædesten i agerlandet, og også være med til at skabe bedre sammenhæng mellem naturområder og dermed skabe synergi mellem eksisterende naturværdier på tilstødende og omkringliggende arealer.

Herunder kan den vilde flora og faunas behov opdeles i fire delvist overlappende krav²¹. For det første skal der være plads, for det andet sammenhæng, for det tredje vedvarighed og for det fjerde beskyttelse mod forstyrrelse og forurening. Alle fire forhold taler til fordel for store skovrejsninger frem for mindre skove.

*Naturen har mange ansigter:
Fra markens bellis, over
selvplantede skovjordbær og
de let spredte bregner*

Produktion – store skove giver bedre mulighed for at tænke og handle langsigtet

Produktionspotentialer, er yderligere et punkt, hvor der er stor forskel på de mindre private skovrejsninger med tilskud og så de større offentlige skovrejsningseksempler, se tabel 11. Her slår de offentlige skoves størrelse og personalets fortlige kompetencer klart igennem. Men bag gennemsnitsbetragtningerne er der variation. Der er efterslæb i forhold til driften i mange offentlige skove, som trækker ned, selvom skoven har været igennem en vellykket kulturfase og det lokalitets-tilpassede træartsvalg fremstår fornuftigt.

Omvendt er der også eksempler på, at de private skove passes fint. Skovejerens entusiasme og gåpåmod gør, at skoven bliver passet – også selvom det ud fra en rationel cost-benefit-betragtning er uøkonomisk. Og selvom der er relativt mere randpåvirkning og ringere arrondering i de mindre skove, kan der godt komme fornuftigt tømmer ud af skoven, når blot ejeren er dedikeret til formålet. Men der er som sagt store forskelle, hvor nogle private skove falder helt igennem, og færre står distancen.

²¹ Ifølge Peder Aggers "Gode Naturråd til grønne områder", 2001

Men også i de offentlige skove er der problemer, bl.a. med manglende udtynding og afstandsregulering, men også med Askesyge og andre dårligdomme. Det ser således ud til, at nutidens økonomiske cost-benefit betragtninger kombineret med besparelser på driftspersonalet resulterer i en mindre plejeindsats. Hvad det på sigt medfører i tab af kvalitetstræ lader sig vanskeligt beregne, men mindre mængder kvalitetstræ per hektar betyder alt andet lige et dårligt udgangspunkt for senere at få opfyldt sine forventninger til skoven på langt sigt. Her gælder det nemlig, at jo bedre kvalitet træ, der kan produceres, jo mindre spildtræ vil der være, og jo mere værdifuld vil effekterne blive. Det gælder lige fra brænde, over massive trægulve, til møbler og konstruktionstræ. Og dermed stiger også skovens værdi.

Hvad den manglende plejeindsats betyder i forhold til friluftsliv, turisme, landskabelig skønhed, kulturhistorie, planter og dyr, mv., lader sig af gode grunde heller ikke beregne. Dog viser visse undersøgelser, at værdien af veldrevne skove afspejler sig i en større betalingsvillighed for bl.a. bedre kvalitetstræ, bedre mulighed for friluftsliv, stigende ejendomspriser mv.

Produktionen har allerede mange ansigter: Fra birkeskovens fine brændestakke, over voluminøse bunker med poppeltræ til småproduktion af 3 meter træ i gran.

En sammenfattende konklusion

Evalueringen konkluderer klart, at kvaliteten af de offentlige skovrejsninger er langt højere end kvaliteten i de private skovrejsninger, både med og uden offentligt tilskud (se også tabel 11). Men i særlig grad i forhold til de private skove med tilskud, hvilket ikke mindst skyldes disse skoves ringe størrelser. Det er i høj grad problematisk, da det jo især er den offentlige skovrejsning, der halter langt bagefter, mens den private skovrejsning med tilskud pt. har langt mere momentum. Desuden er det et problem i forhold til fordelingen af støttemidler til hhv. offentlig og privat skovrejsning, hvor tilskuddet til privat skovrejsning mest går til skovejere selv, mens den offentlige skovrejsning omvendt stadig ejes af det offentlige, og dermed udgør en samfundsmæssig investering, som man eventuelt kan realisere igen, hvis det skulle vise sig nødvendigt.

I forbindelse med Landskabsværkstedet særlige fokus på de rekreative værdier, er det også en overraskelse, at 23 ud af de 36 evaluerede nye skove vurderes enten til middelkarakter eller lavere, hvilket vil sige, at næsten to tredjedel af skovene levner megen plads til forbedringer. Ikke mindst gælder det de små private skovrejsninger med tilskud, hvor kun én enkelt skov opnår en god bedømmelse. Resten virker enten meget private og utilgængelige, eller også mangler de plads til friluftsliv og oplevelsesværdier. Herunder har de også et generelt lavere indhold af friluftsfacili-

teter. Samtidig findes der en del private skovejere, som virker både trodsige og uimødekomende overfor andre skovgæster, på trods af det faktum, at de har modtaget betragtelige offentlige midler til deres skovrejsning. Kort sagt om friluftslivet: Jo mindre en skov er, desto mindre et friluftslivspotentiale er der til stede.

Et andet kritisk aspekt ved de små private skovrejsninger er også naturaspektet. Selvom de små skove ved tilskud udgør en signifikant forbedring i forhold til landbrugsdyrkingen og ofte indeholder mange vilde dyr og planter, så savnes både plads og variation i deres indhold og skovopbygning sammenlignet med de offentlige skove. Desuden er de sjældent optimalt lokaliseret i forhold til manglende beliggenhed op til andre økologiske netværk, der ellers ville kunne fremme et mere varieret naturindhold. Eksisterende strukturer, som krat, vandhuller, bræmmer, gamle døde og døende træer osv., som kan være særdeles vigtige at bevare, som kilde for spredning til den nye skov, savnes også. Og ofte betyder skovenes ringe størrelse også, at der heller ikke er levnet megen plads til nye strukturer. Herunder er der et generelt mindre indhold af andre naturtyper og småbiotoper med betydning for naturindholdet. Kort sagt om naturindholdet: Jo mindre en skov er, desto mindre et naturpotentiale er der til stede.

Et tredje aspekt gælder produktionspotentialer, hvor mange mindre skove sjældent drives optimalt, hvilket i særlig grad gælder de mere plejkrævende, blandede bevoksninger. Det er især de bevoksninger, der har problematiske træartskombinationer, og hvor det stadig er usikkert, hvordan disse skove udvikler sig kvalitetsmæssigt på længere sigt. Dog har det været heldigt i Askebevoksningerne, hvor den blandede struktur gør, at døde og syge Ask, hurtigt kan erstattes af andre træarter. Men det er mere reglen end undtagelsen. Samtidigt er det problematisk, når en del af den pleje, der rent faktisk finder sted i de mindre private skove, sker uden betaling. Den sker således gratis ved en skoventreprenør, mod at de får lov til at maskinskove brede spor i bevoksningerne som flis til fjernvarmeværker. Dette efterlader meget synlige ar i bevoksningerne, der ikke mindst er synlige i mange år frem, hvilket er særligt problematisk for de helt små skove. Kort sagt om træproduktionen: Jo mindre en skov er, desto mindre et produktionspotentiale er der til stede.

Men selv om de offentlige skove ofte både er anlagt og drevet langt bedre end de private skove, er der dog stadig grund til at rejse kritik. For selv om friluftslivet generelt nyder stor gavn af store varierede skove med løvtræer og gode adgangsforhold, som findes i de allerfleste statslige projekter, der generelt set også opnår de bedste bedømmelser, så har de ofte manglet inspiration og nye idéer til at få det absolut optimale ud af projekterne. Derudover har man ikke været nok opmærksomme på konflikten mellem placering og nærheden til større veje og industriområder, der konflikter med befolkningens ønsker om "stilhed", "afstresning" og "uforstyrrede" naturoplevelser. Samtidig virker det også som om, at sparehensyn efterhånden overgår hensynet til produktion af kvalitetstræ, hvilket er ærgerligt også ud fra et bæredygtighedsperspektiv. Driften af skoven i dag har nemlig konsekvenser for fremtidens generationers handlemuligheder, når træerne engang skal fældes. Det kan siges mere kort: Selv om større offentlige skove giver en langt bedre kvalitet og skov for pengene, så er der fortsat god plads til forbedringer. I al fald bedømt ud fra 1990'ernes offentlige skovrejsninger.

7. De nye skove i et bredere perspektiv

Hvad skal vi egentlig med de nye skove? Hvilke hensyn er de væsentligste? Skal vi dyrke træ eller hellere bruge krudtet på hensyn til friluftslivet og naturen? Hvordan skal skoven se ud og dyrkes? Hvad er pænt eller grimt? Der er mange spørgsmål, når det gælder skovrejsning og forvaltning af de nye skove. Som afslutning på screeningen følger her et kapitel med en række mere generelle perspektiver og overvejelser, som arbejdet med de mange skove har inspireret til.

Diskussionen om Dyrehavens fremtid, der for snart en menneskealder siden bragte sindede i kog i forhold, har en påfaldende parallel ovenstående spørgsmål om skove og skovrejsning. Anledningen var dengang et ønske om at frede de døende og døde træer i Dyrehaven mod en foretagsom skovrider, der gerne så dem fældet. Bestræbelserne blev dengang bekæmpet hårdt af skov- og naturvæsenet, men også af fx Poul Henningsen på æstetikens vegne. Debattørerne havde hver sit standpunkt, fordi de havde hver sit natursyn.

Diskussionen om bevaring af døde eller døende træer i skoven er stadig en sikker prøve på vores natursyns egenart. Hvor den nytteprægede skovdyrker ofte kun ser uorden og dødt ved, ser æstetikerens måske visuel oplevelsesværdi. Ganske vist ikke altid, men mest hos den døde, mosbegroede, ældgamle egekæmpe med de krogede grene og den righoldige fortællerværdi. Den biologisk orienterede iagttager ser derimod træernes døds kamp og det døde ved i en større samlet helhed, hvor døden blot er et naturligt led i træernes og skovens økologiske kredsløb. Her ses de døde og døende træer som et vigtigt levested for en myldrende, nyttig og spændende verden, og skal for alt i verden både bevares og fremmes. For andre er et væltet træ måske snarere en forhindring på løbeturen og naturen i det hele taget ramme for oplevelse af kroppens natur; pulsen der banker, åndedrættet hiven efter vejret og prikken i musklerne. Her er måske hverken æstetikernes følelsesmæssige engagement, funktionalismens nøgterne eller videnskabelige syn på natur den vigtigste. Naturen – både den vilde og uberørte og den kultiverede og plejede – er primært ramme for den idrætslige aktivitet.

Samtidig er naturfølelsen formbar og ikke et statisk billede, da den både kan udvikles og påvirkes af tiden, og fordi den aldrig forekommer ublandet i noget menneske. Skovdyrkeren er således ikke alene besjælet af tanken om sunde, produktive træer og biologen ikke kun af økologiens inderste væsen. Det samme gælder æstetikerens, der ikke kun er betaget af det visuelle og fortællingen, ligesom friluftsudøvere ej heller kun er optaget af omgivelserne som ramme for motion. Skal nye skove derfor give mening, må de give plads til flere natursyn, og allerhelst til dem alle på én og samme gang.

Hvis det skal lade sig gøre, kræver det store skove med en hensigtsmæssig skovopbygning. Har skoven plads til både dyrkede og urørte skovbevoksninger, med plads til både vitale, døende og døde træer, samt til lysåbne naturtyper, småbiotoper, vandområder, mv. Store skove kan af samme grunde også rumme flere mennesker og oplevelsesværdier.

Fremme af friluftslivet og de syv oplevelsesværdier

De senere år er der blevet udviklet forskellige metoder til beskrivelse af oplevelsesværdier eller oplevelsestyper. I Danmark har der f.eks. været taget udgangspunkt i en metode, udviklet på Sveriges Landbrugsuniversitet af bl.a. Patrick Grahn. Denne metode beskriver otte basale karakterer med hver deres udtryk og ramme for forskellige grader intensitet på anvendelsen. I Danmark har denne metode eksempelvis været afprøvet af Skov og Landskab²² og efter svensk forbillede indgået i behandling af stress, fordi udvalgte oplevelseskarakterer har speciel afstressende virkning. I forbindelse med evalueringerne af skovene anvendte vi denne metode, se bilag 2. Patrick Granhs metode er blevet videreudviklet i Stockholm til planlægning af de grønne kiler og altså på et regionalt niveau. Her arbejdes med syv oplevelsesværdier, som kan kortlægges i geografiske databaser (GIS) på det regionale niveau. De syv oplevelsesværdier er: 1) Urørte og eventyrlige naturmiljøer, 2) Skovfølelse, 3) Udsigt og åbent landskab, 4) Naturrigdom og landskabsformer, 5) Kulturhistorie, 6) Aktivitet og udfordring, 7) Service og samvær. Det har været inspiration for flere danske studier²³.

I evalueringen afprøvede vi som sagt metoden med de 8 basiskarakterer. Efter at have været igennem de mange skove finder vi dog, at tænkningen og kategorierne i metoden med de 7 værdier oplevelsesværdier mere anvendelig i praksis. Den vil kunne anvendes som inspiration og tjekliste i skovplanlægning – også uden at der nødvendigvis skal gennemføres store og systematiske analyser. Det kræver dog en tilpasning. Vi har i det følgende forsøgt at ”oversætte” og beskrive dem, så de kan anvendes som guidelines ved opbygningen af de nye skove, men også i forvaltningen af de nye sammenhængende skov- og naturområder:

1) Urørthed

Oplevelsen af urørte, ”vilde” områder i skoven. Væltede, døende, krogede træer og buske. Udyrkede, urørte lysninger. Oplevelsen er meget følsom over for støj og andre forstyrrelser. Ingen forstyrrende personer. Skoven er troldeskovsagtigt, urskovsagtige, naturnær, fx med krogede skovfyr og egetræer, ellesump, askevæld o.l. Følelse af oprindelighed, spænding, mystik, pirrende og af at være ét med naturen.

For at understøtte sådanne oplevelser, er det en god idé, hvis skoven etablerer sig i tilslutning til allerede eksisterende skovbevoksninger, hvorfra den vilde natur kan indvandre, og at den etablerer sig så naturnært som muligt. Desuden bør man bevare eksisterende strukturer, så vidt det er muligt.

2) Skovfølelse (rumdannende)

Oplevelsen af stilhed, ro, uforstyrrethed. Følsom overfor forstyrrelser, fx fra naboer, infrastruktur og bymiljø. Ingen forstyrrende personer. Skoven er en hal af træesøjler, hvor træernes kroner slut-

²² Se f.eks. rapporten ”Natur og Sundhed”, Skov og Landskab, 2008.

²³ Se f.eks. ”oplevelsesværdier og det grønne håndtryk”, Skov og Landskab, 2006 eller et eksempel på anvendelse i forbindelse med planlægning for bynære landskaber i Viborg Kommune, se under projekter på www.byplanlab.dk/plan09

ter sig sammen over den besøgende. Det kan fx være en højstammet bøgeskov, granplantage, beplantning med hurtigvoksende OP42 o.l. Skoven domineres af egne lyde, lys og dufte: Fuglesang, insekternes summen, trækronernes raslen, vandets stille rislen. Man fornemmer årstidernes skifte og rytme. At træde ind i skoven er som at træde ind i en anden verden. Her hersker en intens skovfornemmelse.

For at understøtte sådanne oplevelser, skal skoven have et vist omfang, højde og plejeniveau. Bruget af hurtigt voksende træer og intensiv pleje kan fremme virkningen. Det samme gælder, hvis der er mulighed for at bevare eksisterende træer.

3) Åbenhed

Oplevelsen af åbenhed, der inviterer til lange udsyn og vidder, fx over søer og skovlysninger, til marker og åbne landskaber. Skoven er rig på fine udsigter. Man kan se horisonten og sollyset. lagtage dyr og planter på god afstand. Kontrast til de lukkede skovbryn og krat. Stilhed og ro er vigtig. Der er gode muligheder for lange kig ind mellem træstammerne.

For at understøtte sådanne oplevelser, må skoven gerne være rig på åbne vandoverflader, skovlysninger, god gennemsigtighed, bakketoppe eller højdedrag, hvorfra man kan se langt. Kan også fremmes af intensiv pleje, opstamning og tynding, dyregræsning under træerne o.l.

4) Naturrigdom

Oplevelsen af livskraftig og frit voksende vegetation. Få andre brugere. Ingen tegn på urbanitet. Visuel og auditiv ro. Skoven er i høj grad på naturens præmisser. Oplevelsen af "utilgængelighed" pga. af flerlaget struktur, kvas fra døde grene og træer. Men også mange småbiotoper, nicher og spredningskorridorer fx overdrev, eng, moser og søer. Understøtter opdagelsesglæde og nysgerighed.

For at understøtte oplevelsen, bør gamle plantninger, krat, småbiotoper o.l. bevares. Forudsætter samtidig stor viden og forståelse for økologiske processer og naturens egen dynamik (biologisk natursyn). Forudsætter i lige så høj grad også kortlægning af nuværende og tidligere naturhistoriske værdier, som skal bruges aktivt i skovopbygningen og planlægningsfasen. Inspiration kan også hentes fra gamle urørte skove og småbiotoper, der er både artsrige og strukturrige. Kan også fremmes gennem diversitet af forskellige arealtyper, lokalitetskortlægning, brug af hjemmehørende træer og buske, strukturrig skovopbygning, samt tilgængelighed til vand, lys og luft - idet forskellige dyr og planter har brug for forskellige forhold. Plads, variation, sammenhæng, beskyttelse, vedvarighed er nøgleord.

5) Kulturhistoriske fortællinger

Oplevelsen af kulturhistorie, der fascinerer og giver følelsen af en svunden tid. Repræsenterer noget der er gået tabt. Oplevelsen understøttes af synlige kulturhistoriske spor i skoven. Det kan være et stendige, en gravhøj, en historisk vej eller bygning, en historisk driftsform (eng, overdrev, græsningsskov) o.l.. Vi føler dermed kontakt til vores rødder længere tilbage. Menneskelig påvirk-

ning må også gerne fornemmes. Ikke behov for andre brugere, underholdning eller aktiviteter. Forudsætter kortlægning af nuværende og tidligere kulturhistoriske værdier.

For at understøtte oplevelsen, bør gamle kulturspor og fortællinger sikres og forstærkes. Eventuelt kan skjulte spor og fortællinger trækkes frem af 'glemslen' igen. Eventuelt i form af græsning i skoven, bevaring af gamle bygninger til ny brug o.l. Man skal dog passe på, at det ikke bliver til "kitsch" af forbigående interesse. Det kræver således en sikker hånd.

6) Aktivitet og udfordring

Oplevelsen af en naturlig atmosfære, hvor man møder andre mennesker, men uden det decideret betinger etablering af faciliteter. Stier og aktiviteter findes dog tilgængelig i forskellige former. Der er gode muligheder for at udfordre sig selv i naturen via forskellige aktiviteter, hvor man kan bevise over for sig selv og andre, at man kan klare naturen og sig selv. Man bliver fyldt med opdagelsesglæde, nysgerrighed, udmattelse. Kendetegnet ved jagt, vandring, løb, cykling, ridning, fiskeri, svømning, leg og fitness i naturen, mv. Masser af frisk luft og sundhedsfremmende aktiviteter.

Oplevelsen kan understøttes ved anlæg af bugtede stier og smalle spor, udlæg af aktivitets- og tumlezone i skoven. Kan eventuelt understøttes med fitnessredskaber og udstyr i naturlige materialer (løft af træ og tunge sten), badebro i træ ved sø, kajakplads o.l. Men kan også understøttes af jagtfaciliteter, men her bør man dog være opmærksomme på begrænsninger i andres brug af skoven.

7) Socialt samvær

Oplevelsen af en social atmosfære, hvor man føler sig tryk og har gode muligheder for at være sammen med familien eller venner. Dækker over oplevelser, som er betinget af egentlige friluftsfaciliteter. Skoven inviterer til leg med børnene, spisemuligheder, afslapning og aktiviteter. God tilgængelighed, p-pladser til bilen, tillukkende. Fokus på fællesskab, gåture, leg, information.

Oplevelsen kan understøttes ved anlæg af fx bålpladser med borde og bænke, pavillon med toilet-faciliteter, mange stier og veje, samlingssteder etc. Herunder anlagte legepladser og friluftsfaciliteter. Skoven rummer også mange buske og træer, har en stor robusthed, er afskærmet fra landeveje og industrizoner, og skal i det hele taget føles som et sikkert sted at være, særligt for børnene. Skoven kan fx også rumme hundeskov, kunstig badesø, besøgs gård, naturudstilling, informations-tavler o.l.

Ud fra ovenstående oplevelsesværdier, vil den opmærksomme læser hurtigt indse, at det især er de større skove, der er egnede, når det kommer til flertallet af oplevelsesværdierne og dermed friluftslivets fremme. Således viser evalueringen af de 36 skove også, at jo større en skov er, jo flere oplevelsesværdier er der til stede, og jo større glæde har friluftslivet af de nye skove. Det kan virke banalt, men er ikke desto mindre vigtigt at gentage. Men selv om store skove er bedst, når det kommer til friluftslivet, er der dog også mindre skovrejsninger, der byder på fine oplevelser, og som udnytter deres potentiale meget fint, fx Bukkerup Skov. Disse skove bør derfor agere forbillede for andre mindre private skove, der forhåbentlig kan lade sig inspirere. Omvendt bør de bedste af de største skove ligeledes agere forbillede for nyere større skovrejsninger.

Fremme af det vilde dyre- og planteliv

Som tidligere nævnt kan den vilde flora og fauna behov opdeles i fire delvist overlappende krav:

Kravet om plads: Er et spørgsmål om, hvorvidt en given art kan få opfyldt sine basale krav til vand, føde eller næring, vokse- eller redested, beskyttelse mod fjender osv. Disse krav vil være opfyldt i stærkt varierende omfang, alt efter hvilken art der er tale om, og hvor skoven er placeret i det heterogene landskab. Alt andet lige vil store skove være langt bedre end mindre skove.

Kravet om sammenhæng: Er et krav om mulighederne for, at individer af en given art kan indvandre til de nye skove. Gode netværk og større sammenhængende skov- og naturområder er med til at stabilisere og forbedre bestandene af vild flora og fauna. Omvendt er isolerede småskove karakteriseret ved relativt dårlige spredningsvilkår, hvilket er med til at favorisere letsprede, fx vindbårne arter, og give et præg af tilfældighed. Det kan dog imødegås, hvor de mindre skove er tænkt placeret i sammenhæng med eksisterende skov- og naturområder.

Kravet om vedvarighed: Hænger nøje sammen med, at både skovarter og skovøkosystemer i reglen har en langsom udviklingstakt. Hvis den vilde flora og fauna i skovene ikke skal være præget af relativt få, men let spredte opportunistiske skovarter, kræver det derfor ro og stabilitet i en rum tid fremover. Herunder gælder det, at plejeniveauet hverken må være for højt - og dermed under en økologisk synsvinkel ustabil, eller for lavt, hvormed arterne kvæles i skygge og anden opvækst.

Kravet om beskyttelse: Går både på forstyrrelser og kemisk forurening. Forstyrrelser kan fx være fremkaldt af jægere, støjende børn, løsgående hunde og omstrejvende katte, men kan også være grundet ustabile vind-, lys- og varmekonforhold, som det særligt opleves i mindre randpåvirkede skove. Kemisk forurening kan stamme fra gødsning og sprøjtning, men kan også stamme fra kvælstofnedfald og andet godt fra oven, som føres til skovene med vindene. Mindre skove vil relativt set være langt mere udsat for forstyrrelser og kemisk forurening end de større skove.

Vil man mere generelt fremme det vilde dyre- og planteliv i skovene, bør man endvidere støtte sig til følgende principper²⁴, som Landskabsværkstedet har tilpasset skovrejsning:

1. Variationsprincippet

Det bygger på, at variation i tid og rum (såvel vertikalt som horisontalt) vil øge den biologiske mangfoldighed. Det kan fx være variation i plejeintensitet og variation i træartsvalg (såvel vertikalt som horisontalt). I enhver skov, stor eller lille, bør der også altid være plads til "urørt naturskov", som på lang sigt vil øge mangfoldigheden i enhver intensiv og naturnær dyrket skov.

2. Naturprincippet

Det bygger på dogmet om at 'naturen ved bedst'. Det er især dette, der gælder i det naturnære skovbrug, hvor man følger og understøtter skoven i sin virkning. Således vil det, at holde jorden vedvaren-

---

²⁴ Frit efter Peder Aggers "Gode Naturråd til grønne områder", 2001

de skovdækket, både holde på jordens varme og dens fugtighed samt derved gavne mængden af organismer og stofhusholdningen.

3. Hjemstavnsprincippet

Det bygger på, at de hjemmehørende (eller til nød allerede indførte, som allerede har domesticeret sig) træarter er bedre, end de træarter man ellers måtte finde på at indføre. Princippet er kontroversielt, især for nåleskoven, da de fleste nåletræer jo i reglen er indførte. Princippet betyder dog, at man hovedsageligt bør benytte det lokale, egnskarakteristiske, hjemmehørende plantemateriale, hvis ikke der eksplicit er behov for andet. For nåleskoven kan det udover Skovfyr, fx være indførte nåletræer, som allerede har domesticeret sig i Danmark, fx Rødgran og Lærk. Begge arter har været i Danmark siden 1700-tallet, men har også engang været naturligt hjemmehørende her i landet.

4. Forebyggelsesprincippet

Det er en opfordring til så vidt muligt i tide at undgå de situationer, der ellers kan medføre trang til at gribe til giftsprøjtning eller gødskning. Det gælder her om at følge og understøtte naturen i dens virkninger, frem for at undertrykke den og fastholde den i unaturlige situationer. Det kan fx være hensigtsmæssig brug af vandlidende arealer, vedligeholdelse af lysåbne arealer gennem græsning, plantning af hensigtsmæssige træartssammenblandinger, naturnær skovdrift osv.

5. Beskedenhedsprincippet

Det tilsiger, at intet indgreb til gavn for den vilde flora og fauna og for bæredygtigheden er for småt. Alt tæller. Et vildt hjørne på 200 kvadratmeter er bedre end ingenting. Et fremmed nåletræ er bedre end to nåletræer. Ingen gødskning eller sprøjtning er bedre end lidt gødskning og sprøjtning, etc.

6. Princippet om naturens skønhed

Det, der tænkes på, er, en æstetisk opfattelse, der bl.a. er forbundet med indsigt og fortrolighed i naturens inderste væsen. Den er formbar og skal gerne fremme et mere biologisk, orienteret natursyn, hvor naturens tilsyneladende uorden opfattes mere som smukt og nyttig, end grim og unyttig. Den handler at gøre op med det friserede look, de rette linjer, funktionalistiske indtryk, som mange skove bærer præg af.

Fremme af træproduktion og forebyggelse af klimaforandringer

Bæredygtighedens taburet står på tre ben, som foruden økologien (fx skoven som habitat for naturen), de sociale/kulturelle behov (fx skoven som habitat for mennesket), også omhandler økonomiske faktorer (fx skoven som træproducent).

Et kinesisk ordsprog siger: "at det var bedst, hvis træet var plantet for hundrede år siden. Det næstbedste er i dag". Men selvom vi ikke selv i samme grad kommer til at nyde frugterne af skovrejsningen, som de efterfølgende generation gør det, vil vi alligevel løbende kunne høste træ i skoven. Første gang allerede efter bare 6-12 år, og derefter løbende efterhånden som de enkelte be-

voksninger trænger til mere vokseplads og lys mellem stammerne.

Det gælder herunder om at vælge de træarter, der giver det bedst mulige udbytte, såvel kvantitativt som kvalitativt. Men salgbarheden kan det dog være svært at spå om. Moden skifter jo mange gange, som vinden den blæser, og produktion af træ har lange tidsforløb. Mange kender allerede historien om skibsegene: De blev plantet som følge af tabet af flåden til englænderne i starten af 1800 tallet, men stod først færdige til levering 200 år senere. Nu var skibene bare ikke længere bygget i træ. Sådan kan det jo gå. Heldigvis har egen en god vedkvalitet, der gør den særdeles velegnet til mange andre formål. Derfor blev skibsegene heller aldrig et problem for skovbruget, men derimod blot en sjov og lærerig anekdote.

Generelt kan det dog anbefales, at man satser på de træarter, der egner sig bedst til arealet. Ikke mindst hvad angår tilpasning til de lokale vækstbetingelser, herunder særligt mht. jordbund og klimaforhold. Det hænger nøje sammen med de enkelte træarters biologiske udviklingshistorie. Samtidig skal der også tages højde for de mulige klimaforandringer og træernes sundhed, som kan være problematiske for visse træarter, fx rødgran og ask. Men også i forhold til muligheden for stigende grundvand, forsuring af jorden, øgede vindhastigheder, ekstrem nedbør, tørkeperioder mv.

Kendetegnet ved skovdrift er således nødvendigheden af en langsigtet planlægning. Der skal tages hensyn til både de nuværende, men også kommende vækstforhold i skoven. Det nytter således ikke, at plante træer på udsatte lavbundsarealer, hvis de måske indenfor de næste 30-50 år alligevel risikerer at blive oversvømmede. Så hellere anvende arealerne til sumpskov, der både opsamler og binder vand og CO₂, eller helt undlade plantning og lade naturen gå sin gang. Her duer visse træarter langt bedre end andre.

Et andet vigtigt forhold er, at der skal føres nøje tilsyn med, at der tyndes på rette tid og i rette mængde. Det glemmer mange i dag, da priserne for træ ikke er alt for gode. Men det kan hurtigt ændre sig igen, og så nytter det ikke, hvis træerne i mellemtiden er blevet skadet af at stå alt for tæt eller på anden vis. Her gælder det i stedet om, at holde driftsomkostningerne nede eller også må man produktudvikle.

Endelig må målsætningen med skoven ikke ændres over tid, da det kan medføre uheldige dispositioner for skovens fremtidige effekter. Derfor vil en driftsplan, som er en målsætningsbeskrivelse for alle skovens bevoksninger, være et særdeles godt redskab til en langsigtet styring. Her er det særligt vigtigt, at planen bliver fulgt, når den først er lagt.

Måske er rettidig behandling af skovene dog mere et moralsk end et økonomisk spørgsmål, sådan som professor Bornebusch engang har udtrykt det: *"Hvorledes skal jeg behandle min skov, for i det tidsrum der vedkommer mig personligt... at få det bedst mulig udbytte ud af den, og dog ved min fratræden aflevere den med størst mulig økonomisk ydeevne. Denne grundsætning er måske mere moralsk end kapitalistisk, men den har dog gennem lange tider været og er stadig ledetråden for alle virkelig gode skovejere. I en tid hvor det rent liberalistisk-kapitalistiske er ved at vige for mere sociale principper vil den få fornyet aktualitet"* H. C. Bornebusch (1938).

Det forekommer herunder lidt mærkeligt, at der generelt ikke er større fokus på skovenes produktion af træ og klimagoder, særligt i statskovene og de støttede privatskove, end evalueringen reelt har påvist. Moralsk er det også vanskeligt at forstå, at vi ikke ofrer skovdyrkning større omtanke og omhu. Således hungrer vi nærmest efter ren energi og miljørigtige varer fra skovene, der alene ved hjælp af solens energi og helt uden forurening kan levere disse varer. Herunder gælder det, at jo mere vækst i skovene, desto mere træ til CO₂-binding, ren energi, husbyggeri, planker, møbler, gulve, papir, medicin, fødevarer, sundhedsfremme med mere.

Det lyder måske banalt, men træernes evne til at udnytte solens energi er fantastisk, og burde især i de nye støttede skove udnyttes og anvendes langt bedre, end den bliver i dag. Det kan tilmed være med til at sikre fremtidens danske velfærd og forebygge klimaforandringer. Derfor burde man satse mere på både træproduktion og klima, og helt uden bekymring for andres bebrejdede blikke, kunne anlægge vores skove udelukkende med det fokus, at sikre den højest mulige vedproduktion og CO₂ binding. Det må dog ikke udelukke andre hensyn, eller ske på bekostning af skovens samlede oplevelseskvalitet. Men det er jo også det, der er så fint ved naturnær skovdyrkning, men som vel egentlig også burde gælde intensiv dyrkning af kvalitetstræ i mere rendyrkede kulturskove.

Bilag 1. Indhold, aktører og hovedkonklusioner fra "Evaluering af den gennemførte skovrejsning 1989-1998"

De eksterne konsulenter og kvalitative/analytiske delrapporter var:

- "Kvaliteten i de nye skove", udarbejdet af Jørgen Nimb Lassen og Søren Præstholt, Landskabsværkstedet og Ebbe Udsen, Landbrugets Rådgivningscenter, som analyserede 36 tilfældigt udvalgte skovrejsningsprojekter mht. bl.a. produktion, kulturhistorie, friluftsliv og miljøbeskyttende virkning. 13 skovrejsninger var statslige, 18 var private med tilskud og 5 var private uden tilskud.
- Nærmere beskrivelse af 6 eksempelprojekter, udarbejdet af Jørgen Nimb Lassen og Søren Præstholt, Landskabsværkstedet og Ebbe Udsen, Landbrugets Rådgivningscenter. Heri blev 6 projekter undersøgt mere detaljeret mht. de samme parametre som i "Kvaliteten i de nye skove". Beskrivelsen af de 6 projekter indgik endvidere i evalueringen af 10 år med Naturforvaltningsloven (fra 1992 indarbejdet i Naturbeskyttelsesloven).
- Analyse af ansøgere til privat skovrejsning i Ribe og Vejle amter, udarbejdet af Ph.d.-stipendiat Lene Møller Jensen. I alt 79 ansøgere til tilskud til skovrejsning i perioden 1994-1997 blev undersøgt mht. bl.a. beskæftigelse og hensigt med skovrejsningsprojektet med henblik på at typologisere den typiske private skovrejsjer.
- En nærmere analyse af naturindholdet i 6 udvalgte skovrejsningsområder, udarbejdet af Torben Riis-Nielsen og Mogens Ring Petersen, Skov & Landskab. Hovedvægten i undersøgelserne var lagt på vegetationens og dyrelivets udvikling i forhold til skovrejsningens alder.

Resultatet af arbejdet blev samlet i rapporten "Evaluering af den gennemførte skovrejsning, 1989-98" (Skov- og Naturstyrelsen, 2000), der i bred forstand skulle afdække den gennemførte skovrejsning, idet man særligt ønskede at få belyst, om der var forskel på privat og offentlig skovrejsning.

Konklusioner fra den sammenfattende rapport samlet af SNS: "Evaluering af den gennemførte skovrejsning, 1989-98" (2000):

- *Målet om at fordoble skovarealet over en 80 - 100-årig periode fra 1989 vil ikke kunne lade sig gøre med det omfang skovrejsningen har haft i de første 10 år. I gennemsnit har skovrejsningen udgjort ca. 1.800 ha/år mod et mål på 4.000 - 5.000 ha/år. Skovrejsningens hastighed må således øges betydeligt hvis fordoblingsmålet skal nås.*
- *Den tilstræbte ligelige fordeling mellem offentlig og privat skovrejsning har ikke kunnet nås. Den offentlige skovrejsning har udgjort ca. 1/4 af den samlede skovrejsning i perioden 1989 - 1998.*
- *Der er gennemgående en høj andel af løv i skovrejsningen, højst i den private skovrejsning med tilskud. Herved adskiller de nye skove sig markant fra tidligere tiders skovrejsning.*
- *Den gennemførte skovrejsning i perioden 1989 - 1998 synes at tilfredsstille de samfundsmæssige krav til kvaliteten. På en række områder er der plads til forbedringer, det gælder særligt hensyn til skovenes friluftsliv og deres indpasning i landskabet.*

- Skovrejsningen har haft en bred geografisk fordeling, dog med hovedparten af projekterne i Midt- og Vestjylland.
- Der findes fortsat en række større provinsbyer med relativt få bynære skove.

I forhold til kvaliteten kan for de enkelte typer af skovrejsning fremhæves følgende;

De statslige projekter får gennemgående gode bedømmelser. Ingen af de udvalgte 6 fokusemner giver lave bedømmelser. Undersøgelsen peger dog på, at der kan opnås forbedringer for de fleste hensyn. Følgende forhold kan fremhæves:

- *Opmærksomheden på konflikten mellem en bynær placering og nærheden til fx større veje og trafik anlæg skal øges. Dette gælder både i forhold til støjgener fra trafik anlæggene og deres betydning som barrierer for adgangen til de nye skove.*
- *Projekterne skal tænkes bedre ind i en landskabsmæssig sammenhæng, fx ved i højere grad at udnytte og understøtte terrænformer og -karakteristika.*

For de private projekter med tilskud er opnået en lavere kvalitativ bedømmelse end for den statslige skovrejsning, men dog stadig en generelt positiv vurdering. Der er større variation i bedømmelsen end hos de statslige, og der er generelt plads til forbedringer i denne type projekter. Følgende kan fremhæves:

- *De private projekter med tilskud er generelt temmelig små, i gennemsnit ca. 7 ha. Dette forhold kan udgøre et problem i forhold til skovens samfundsmæssige rolle.*
- *Størrelsen, de formelle og faktiske adgangsforhold udgør markante barrierer for, at de nye skove kan få en nævneværdig betydning for friluftslivet.*
- *Projekternes størrelse, indblanding af træarter med modstridende krav i bevoksningerne og store andele af skovbryn vil begrænse projekternes potentiale mht. træproduktion. På længere sigt vil det endvidere stille store krav til plejen af bevoksningerne, for at indfri såvel ejers som de samfundsmæssige forventninger til skoven.*
- *Skovbrynene udgør store andele af de små nye skove. For ofte er brynene monotone, og arts- og formmæssigt ikke særligt godt tilpasset landskab og bagvedliggende bevoksninger.*

Private projekter uden tilskud opnår laveste bedømmelse i evalueringen. En række af de samme forhold som under de private projekter med tilskud gør sig gældende, dog tyder noget på, at miljøbeskyttelse for disse projekter udgør et særligt problem. Der er behov for en nærmere analyse af såvel kvalitet som kvantitet af denne kategori af projekter. Anden offentlige skovrejsning har ikke været bedømt på kvalitet. Der er behov for en nærmere analyse af denne kategori.

Bilag 2: De otte basiskarakterer

Skoven taler til alle vores sanser og følelser. Det rækker derfor ikke længere, at man bare planter en masse træer og buske i jorden, og tror, at folk bliver tilfredse. Der skal, som vi lige har erfaret, være både kvalitet og oplevelsesværdi tilstede. Ikke mindst af hensyn til udøvelse af friluftsliv, men også fordi det påvirker vores livskvalitet og sundhed, der har stor gavn af ophold i grønne områder. Således blev der i USA i 70'erne udviklet en ny forvaltnings- og planlægningsmetode "Recreation Opportunity Spectrum" (ROS), som bygger på en zonerings af områder til friluftsliv i et spektrum af seks klasser. Disse går fra det primitive og naturlige til det mest urbane og planlagte, og tog sit afsæt i menneskers forskellige motiver for friluftsliv.

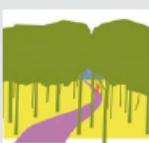

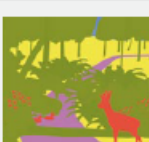
Siden har bl.a. Patrick Grahn udarbejdet en metode til planlægning af grønne områder, baseret på gentagne, videnskabelige undersøgelser over værdier, som er vigtige, når det gælder livskvalitet og sundhed. Her har han identificeret 8 arketyperiske basiskarakterer, som på samme vis som ROS er et spektrum af oplevelsesmuligheder. Karaktererne går fra det vilde mod det mere kulturpåvirkede. Karaktererne er: vildt, fredfyldt, artsrigt, rumdannende, åbent, socialt, trygt, kulturelt.

Hvis et grønt område indeholder flere af disse oplevelsesværdier, er det oftest mere populært, mere værdsat og besøgt, end et grønt område, som kun har én eller få af oplevelsesværdierne. Samtidigt har det vist sig, at tilstedeværelsen af visse af disse værdier i kombination, har stor indflydelse på forebyggelse af stress og bedre sundhed. Disse 3 foretrukne oplevelsesværdier er: Trygt, fredfyldt og vildt. Det er Patrik Grahn hypotese, at det er af stor vigtighed for vores livskvalitet og sundhed, at folk har adgang til disse karakterområder.

Hvorvidt de 8 basiskarakterer har været til stede i de nye skove, har derfor udgjort en del af vores bedømmelse af friluftslivet i de nye skove, og herunder tjent som inspiration ved selve screeningen. Beskrivelse af karaktererne samt inddeling i områder, ses af nedenstående collager og tekst, der stammer fra rapporten "Natur og Sundhed", Skov og Landskab, 2008:

- Åbent: et åbent rum, hvori beplantninger ikke eksisterer.
- Spredt: et rum der kendetegnes ved et åbent område, der har spredt bevoksning. Bevoksningen kan udgøres af solitært træer eller større eller mindre buskbeplantning(er). Afgørende er at rummet ikke domineres af beplantningen, men af det åbne område.
- Lysning: et rum der primært dannes af væggene. Her er der ingen loftsformennelse, rummet kan være en lysning i skoven eller det kan være et højt krat/bevoksning, der kan give en rumfornemmelse.
- Lukket: et lukket rum, hvor trækroneerne danner loftet. Træstammerne skaber interioret i rummet. Aflæsningen af rummet mht. rummets dybde, topografien, m.m. afhænger af træernes lysgennemtrængelighed, da dette danner vægge og gulv.

Nr.	Collage	Oplevelsesværdi	Beskrivende sætning	Nøgleord
1		Artsrigt	Oplevelsen af liv i form af stor variation af både dyr og planter	<ul style="list-style-type: none"> - Varierende populationer af planter og dyr - Rigeligt med liv i form af planter og dyr
2		Fredfyldt	Oplevelsen af stilhed, ro, uforstyrrelighed, velhold og af at være ét med naturen.	<ul style="list-style-type: none"> - Visuel og auditiv ro - Intet affald - Ingen forstyrrende personer
3		Åbent	Oplevelsen af robusthed og åbenhed, der inviterer til mange forskellige aktiviteter.	<ul style="list-style-type: none"> - Tydeligt afgrænset - Mulighed for pladskrævende aktiviteter - Tilgængeligt - Udsigt
4		Folkeligt	Oplevelsen af en festlig atmosfære, hvor man møder andre mennesker og service findes tilgængelig i forskellige former.	<ul style="list-style-type: none"> - Folkeliv - Underholdning - Let tilgængelighed - Handicaphensyn - Mange faciliteter og meget inventar til stede; kiosker, restauranter, lys, toiletter etc.
5		Rumligt	Oplevelsen af at komme ind i en anden verden, som er rumlig, fri og giver indtryk af en sammenholdende helhed.	<ul style="list-style-type: none"> - Kontrast til byen - Beroligende - Samhørighed - Helhed - Tydeligt afgrænset - evt. skovfølelse - Få eller ingen veje eller stier
6		Trygt	Oplevelsen af at være omgærdet og tryk, hvor man tør lade børn lege frit og man selv kan slappe af og bare være sig selv.	<ul style="list-style-type: none"> - Robust - Afskærmet - Sikker - Mange buske og træer - Inviterer til leg - Tillukkende for børn og voksne
7		Kulturhistorisk	Oplevelsen af kulturhistorie, der fascinerer og giver følelsen af en svunden tid.	<ul style="list-style-type: none"> - Kulturhistoriske spor - Menneskelig påvirkning - Ikke behov for andre brugere, underholdning eller aktiviteter
8		Vildt	Oplevelsen af livskraftig og frit voksende vegetation	<ul style="list-style-type: none"> - Få andre brugere - Ingen tegn på urbanitet - Visuel og auditiv ro - Naturens præmisser - »Utilgængelighed«

Fra rapporten "Natur og Sundhed", Skov og Landskab, 2008